

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 83.3v

ΜΑΡΤΙΟΣ

1959

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Εσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ	Δραχ.	150.—
Νομικῶν προσώπων	Δραχ.	200.—
Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ	Δολλ.	10.—
ἢ Δίραι Ἀγγλίας		3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ	ΔΡΑΧ.	12,50

7

Ἀντεπιστέλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς :

ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
 ΔΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : « ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ » Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κώστα Καιροφύλλα	: Θιόδωρος Κολοκοτρώνης — ὁ Γέρονς τοῦ Μωρητᾶ (ἱστ. μόν), σελ 177
Κων. Δ. Μέρτζιου	: Μικρὸς Ἑλληνομνήμων (τεῦχος δεύτερον) [ἱστοριοδιφικὰ] » 183
Νικολάου Β. Πατσέλη	: Γεώργιος Τισαμενδὸς (ἱστορικὴ μονογραφία) . . . » 191
Μάνθου Οἰκονόμου	: Ἀνέκδοτα ἔγγραφα (ἱστοριοδιφικὰ) . . . » 198
Α. Δ. Λιθαδέως	: Οἱ Γουδαῖοι καὶ ἡ Ἐπανάστασις τῶν Γραμματεχωρῶν 1821 » 203
Βασιλείου Πυρρινέλλα	: Ἡ Ἰδρυσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ ὄνυμασις αὐτῶ. (ἱστ. μελ.) » 206
Δημ. Σιλαράγκα	: Τὰ ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρα- τίας στὰ Γιάννινα (λαογραφικὰ σύμμικτα) » 214
Στεφάνου Μπέττη	: « Λάμπρω μ' Λαμπρούσιω μου... » (λαογραφ. σημειώσεις) » 219
Γεωγ. Ἀθ. Οἰκονόμου	: Δύο σύγχρονοι διδάσκαλοι τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς . . » 223
Ἐπιθεσίᾳ Ἀναπτύ- ξειωσ Ἡπειροῦ	: Τὸ Πρόγραμμα Ἀναπτύξεως Ἡπειροῦ (μελέτη) . . » 226
Χρυσάνθης Ζιτσαίας	: Τῆς Μπουμπουλῆνας (ποίημα) . . . » 234
Τ. Περφόρη	: Νεμέρτσικα (ποίημα) . . . » 234
Γιάννη Σαραλή	: Λεύκη ἢ τρέμουσα (ποίημα) . . . » 235
Ἀντώνη Δρούγκα	: Νεκροὶ πεθερὶ (ποίημα) . . . » 235
Κώστα Ἀγαπῆ	: Τὸ Ναυάγιο (ἀφήγημα) . . . » 236
Μαρία Ἀγαθοπούλου	: Στὸ νέου δρόμου τ' ἀρχαστήρι (ποίημα) . . » 240
Λεάντρου Σιτορά	: Παιδικὸς σκηρὲ τοῦ Σιούμαν (ἱστορικὴ μελέτη) . . » 241
Ἐρμην. Φωτιάδου	: Ὁ Φίρρι (πεζογράφημα) . . . » 248
Μάρκου Μέσκου	: Φεγγάρι στὸ Γραμματικὸ (διήγημα) . . . » 249
Τάκη Σωτήρχου	: Ἀπ' τὸ τετράδιο τῆς νύχας (ποίημα) . . . » 251
Ἀρίστου Σταθοπούλου	: Ὁ Βασιλεὺς προσεύχεται (διήγημα) . . . » 252

ΔΙΟΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἡ Μέση Ἐκπαίδευσις καὶ τὸ Κράτος Τὸ φιλολογικὸ μνημόσυνο τοῦ Δημ. Σάουρου Ὁ Κήρυξ καὶ τὸ Ἡπειρωτικὸν Μέλλον (Συντάξεως).—Τὰ τριαντήχρινα τῆς ποιητικῆς Χρυσάνθης Ζιτσαίας (« Ἡπειρὸς Ἰστίας »)—Κριτικὰ Σημειώματα: Τὸ μνημεῖο τοῦ Μπιζανίου—Ἡ 25η Μαρτίου στὴ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκοδημία Ἰωαννίνων (Δ. Κόκκινου)—Κριτικὴ τοῦ Βιβλίου: Χρυσάνθης Ζιτσαίας: Τὸ τραγούδι τῆς Γῆς μου (Δ. Κόκκινου).—Ἀβλεψίς—Διόρθωσις.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗ: «Χειμερινή άσχολία»

(Ελαιογραφία 1959. εν' από τὰ ἔργα ποὺ ἐκθέτει ἐντὸς τοῦ Ἀπριλίου ἐ. ἐ., στὴν αἴθουσα τῆς Ζωσιμαίας Παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων)

Σταύρος Μπαλτογιάννης, εἶναι ἀπόφοιτος τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Β.Μ. Γαλλοῦ, τὸ 1956. συμπλήρωσε τὶς σπουδές του ἐπὶ ἐ.α χρόνο, στὴν Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν ὑπεναντίας. Διακρίθηκε μὲ 3 ἐπαίνους καὶ 1 βραβεῖο. Πῆρε μέρος στὴν ὁμαδικὴ ἐκθεσὶ τοῦ Γαλλοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν τὸ 1956 καθὼς καὶ στὸ Φεστιβάλ τῆς Μόσχας τὸ 1957. Τώρα ἔτυχε τριτοπρωτοφίας ἀπὸ τὸ Ι.Κ.Υ. πρὸς εἰδίκευσι στὸ *Instituto del Restauro* τῆς Ρώμης γιὰ ζωγραφικοκατάστασι ἀρχαιοτήτων.

Ἡ ΠΡΩΤΗ ΕΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Η'

● ΜΑΡΤΙΟΣ 1959 ●

ΤΕΥΧΟΣ 83ον

ΟΙ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

*Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνά, ν' ὁ ἥλιος στὰ λαγκάδια.
"Ἐτσι λάμπει κι' ἡ κλεφτουργιά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι
πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τὶς ἀσημένιες πάλτες,
τὶς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τὶς δέκα τὰ τσαπράζια,
κι' ὅπου δὲν καταδέχονται τὴ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
Καβάλλα πᾶν σὴν Ἐκκλησιά, καβάλλα προσκυνᾶνε
καβάλλα παίρν' ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παππᾶ τὸ χέρι . . .*

ΔΗΜΟΤΙΚΟ

ΚΩΣΤΑ ΚΑΙΡΟΦΥΛΛΑ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ Ο ΓΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΩΡΗΑ

*Ἀπ' ὄλους τοὺς ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως χωρὶς ἀμφιβολία ὑπερέχει ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καὶ ἄλλοι καπετανεῖοι τοῦ Εἰκοσιένα διεκρίθησαν γιὰ τὸν ἥρωισμό καὶ τὴ λεβέντικη παληκαριά των—ὁ Καραϊσκάκης, οἱ Μποτσαραῖοι, οἱ Τζαβελαῖοι, ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὁ Ἀνδρουῖτος, κι' ἄλλοι πολλοί. Ὁ Κολοκοτρώνης ὁμως μαζὺ μὲ τὸν ἥρωισμό του, συνεδύαζε καὶ μυαλό δυνατὸ καὶ οργανωτικὸ πνεῦμα συντροφεμένο μὲ μόρφωση καὶ κρίση. Δίκαια λοιπὸν τὸν ὠνόμασαν Γέρο τοῦ Μωρηᾶ, ὄχι γιὰ τὰ χρόνια του, ἀλλὰ γιὰ τὸ μυαλό του, ποὺ ἕνας γάλλος σοφός, ποὺ τὸν ἐγνώρισε κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς γαλλικῆς κατοχῆς, τὸν παρομοίωσε μὲ τὸν ἀρχαῖο Νέστορα.

*Ἡ ζωὴ του, ἀπὸ τὴ γέννησή του ἕως τὸ θάνατο, ἦταν μιὰ σειρά ἀπὸ ἀγῶνες καὶ περιπέτειες, ὅπως τῆς διηγήθηκε ὁ ἴδιος στὸ Γ. Τερτσέτη, ποὺ τὸν ἔπεισε νὰ τοῦ ὑπαγορεύσῃ τὰ Ἀπομνημονεύματά του. «Γεννήθηκα τὶς 3 Ἀπριλίου 1770 εἰς ἕνα βουνό, εἰς ἕνα δένδρο ἀποκάτω, εἰς τὴν παλαιὰν Μεσσηνίαν, ὀνομαζόμε-

νον Ραμαβοῦνι. Ὁ πατέρας μου ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Ἀρμαιωλῶν εἰς τὴν Κόρινθο».

Ἦταν ἡ ἐποχὴ πού παρουσιάστηκε στὴν Ἑλλάδα ὁ ρῶσσος τυχοδιώκτης κι' ἐρωμένος τῆς Τσαρίνας Αἰκατερίνης Β' καὶ ἀπάτησε τοὺς Μωραίτες, λέγοντας ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ κτυποῦσε τὴν Τουρκία. Οἱ Μωραίτες, ἀκούοντας τὶς ὑποσχέσεις του, ἐπαναστάτησαν κατὰ τῆς Τουρκίας. Σὲ λίγο ὁ Ὀρλώφ τοὺς ἀπάτησε φεύγοντας στὸ Λιβόρνο· καὶ γιὰ ν' ἀποφύγουν τὴν τουρκικὴ ἐκδίκεςη, ἐπείρσαν τὰ βουνά. Ἐκεῖ πάνω λοιπὸν γεννήθηκε ὁ Κολοκοτρώνης γυιὸς τοῦ καπετάνιου τῶν ἐπαναστατῶν.

Τριακόσια χρόνια ἡ οἰκογένειά του πολεμοῦσε τὸν τοῦρκο κυρίαρχο. «Ἀπὸ τὰ ἔξη ἀδελφία τοῦ πατέρα μου, γράφει ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ, μόνο ἓνας πέθανε εἰς τὸ κρεβάτι του».

Ἀρχίζει λοιπὸν ἀπὸ τὴ γέννησή του νὰ περιπλανᾶται σὲ βουνά καὶ σὲ λαγκάδια κατατρεγμένος καὶ μὴν ἔχοντας παρὰ μονάχα μιὰ σκέψη: πῶς θὰ σηκωθῇ ὁ Μωρηᾶς οὐ ἐπανάσταση.

Ἡ περιουσία του κατὰσχεταὶ ἀπὸ τοὺς τούρκους. Μένει χωρὶς λεφτά, ἀλλὰ πλούσιος σὲ ἐλπίδες καὶ πόθους ἄγριας ἐκδίκεςης.

Τὸ 1805, πηγαίνοντας στὴ Ζάκυνθο, μαθαίνει ὅτι ὁ Τσάρος κράζει τοὺς Ἕλληνας νὰ στρατολογηθοῦν ὅσοι θέλουν. Χωρὶς νὰ χάση καιρὸ μαζεῦει Σουλιῶτες, Ρουμελιῶτες καὶ Μωραίτες, πού ζοῦσαν πρόσφυγες στὴ Ζάκυνθο, καὶ τοὺς βάνει νὰ ὑπογράψουν ἀναφορὰ στὸν Τσάρο, ζητώντας βοήθεια γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ σκλαβωμένη πατρίδα του. Ἡ ἀπάντησις δὲν ἀργεῖ νὰρθῇ. Ὁ Τσάρος γράφει στὸ ρῶσσο ναύαρχο πού ἦταν τότε στὴν Ἐπιάνησο ὅτι δέχεται ὅσους θέλουν νὰ μποῦν στὴν ὑπηρεσία τῆς Ρωσσίας καὶ πολεμήσουν ἐναντίον τοῦ Ναπολέοντος.

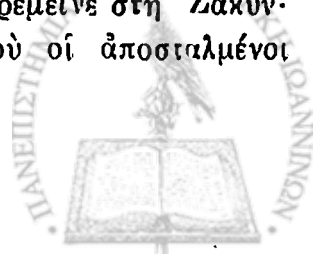
— Ὅσο γιὰ μέ, λέει ὁ Κολοκοτρώνης στοὺς Ἕλληνας πρόσφυγες πού ἔμειναν στὴ Ζάκυνθο, ἐγὼ δὲν μπαίνω στὴν ὑπηρεσία αὐτή. Τί ἔχω νὰ κάμω ἐγὼ μὲ τὸν Μποναπάρτε; Ἄν ὅμως οἱ Ρῶσσοι θέλουν στρατιῶτες γιὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα μας, σᾶς ὑπόσχομαι καὶ δέκα χιλιάδες. Μιὰ φορὰ πού βαφτιστήκαμε μὲ λάδι, ἄς βαφτιστοῦμε τώρα καὶ μὲ αἷμα γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πατρίδας!

Ἔτσι ἀπότυχε ἡ ἀπόπειρα. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως δὲν ἀπογοητεύτηκε.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν στὴ δόξα του ὁ Μέγας Ναπολέων. Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν, μαζὺ μὲ ἄλλους πρόσφυγες Ἕλληνας πού ζοῦσαν στὴ Ζάκυνθο, ἀποφασίζει νὰ πάη στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ συνεννοηθῇ μ' αὐτόν. Ξεκινοῦν λοιπὸν γιὰ τὴν Κέρκυρα, πού ἦταν τότε στὰ χέρια τῶν Γάλλων, καὶ ἐκθέτει τὰ σχέδιά του στὸ Γάλλο διοικητὴ Κερκύρας Ντονζελό, ὁ ὁποῖος ὑπόσχεταὶ ὅτι θὰ ἀναφέρει στὸ Ναπολέοντα τὴν πρότασι τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι δὲν ἦταν καμμιά ἀνάγκη νὰ πᾶνε αὐτοὶ στὸ Παρίσι. Τοῖς ἔδωσε μάλιστα καὶ λεφτά γιὰ ν' ἀρχίσουν νὰ στρατολογοῦν πολεμιστὲς στὴν ἀντικρουὴ Τσαμουριά.

Δυστυχῶς ἡ κατάστασις ἄλλαξε. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβαν τὴν Ἐπιάνησο ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ ἔτσι ματαιώθηκε πιά τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ ὅμως δὲν ἀπογοητεύτηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτή. Ἀπεναντίας μπῆκε στὴν ὑπηρεσία τῶν Ἄγγλων κι' ἐνέργησε μὲ τόση πολεμικὴ τέχνη, ὥστε νὰ φτάσῃ γρήγορα στὸ βαθμὸ τοῦ μαγκιόρου (ταγματάρχου) μετὰ τὴ μάχη στὴ Λευκάδα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ὅταν ὅμως οἱ Ἄγγλοι τοῦ πρότειναν νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ στὴν Ἰταλία, μὲ τ' ἀγγλικὰ στρατεύματα, ὁ Κολοκοτρώνης, πού εἶχε μάθει τὴν ἴδρυσιν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας, ἀρνήθηκε νὰ πάη στὴν Ἰταλία, ἀλλὰ παρέμεινε στὴ Ζάκυνθο, περιμένοντας τὴν ἐκρηξὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, πού οἱ ἀποσταλμένοι Φιλικοὶ τοῦ ὑπόσχοντο ὅτι δὲν θ' ἀργήσῃ.

Γιατί όταν γύρισε από τη Λευκάδα στη Ζάκυνθο και, για να συντηρηθῆ, ἔκανε τὸ μακελάρι, ἦρθε ἐκεῖ ἀποστειλμένος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ κάλεσε ὅλους τοὺς πρόσφυγες κι' ἀφοῦ τοὺς ἐξομολογήθηκε τὴν ἐτοιμασία, τοὺς ὥρκισε στὸ Τρίμορφο εἰκόνημα, στὸ ξωκλήσι τοῦ Ἀη Γιωργίου, νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ Κολοκοτρώνης βρ σκόταν σ' ἀγωνία ἀναμονῆς. Συχνὰ ἔπαιρνε τὸ γυιό του Γενναῖο στὸ Ψήλωμα, κι' ἀγγαντεύοντας τὸν ἀντικρουνὸ Μωρηᾶ, ἔλεγε μὲ νοσταλγικὸ παράπονο:

— Ἐκεῖ ἔζησαν, παιδί μου, οἱ προγονοί μας. Τώρα ἡ χώρα ἐκείνη στενάζει κάτω ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγό. Ἀχ! πότε θ' ἀντιλαλήση πάλι τὸ Κολοκοτρωνεῖο κτουφέκι ἐκεῖ κάτω;

Ἦταν σὲ διαρκῆ συνεννόηση μὲ τοὺς καπαιτανέους τοῦ Μωρηᾶ. Καὶ ὅταν ἐβεβαιώθηκε ὅτι ὅλα ἦταν ἔτοιμα, ὁ Κολοκοτρώνης ἀποφασίζει νὰ πάη στὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ τὸ πρᾶμμα δὲν ἦταν διόλου εὐκόλο, γιατί οἱ Ἄγγλοι, πού τότε κατεῖχαν τὴ Ζάκυνθο, δὲν τεῦ ἔδιναν τὴν ἄδεια νὰ φύγη ἀπὸ τὴ θάλασσα, γιατί ἐφοβοῦντο μήπως, πηγαίνοντας στὴ Μάνη, τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπατριωτῶν του καὶ θὰ ἐπαναστατοῦσε. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως πού εἶχε ζήσει στὴ Ζάκυνθο, εἶχε σχετισθῆ μὲ διαφόρους Ζακυνθινούς ἀρχοντες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κι' αὐτοὶ ὀρκισμένοι στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦταν καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητῆς Διονύσιος Σολωμός. Αὐτοὶ κατῶρθωσαν νὰ ναυλώσουν ἓνα Ζακυνθινὸ καράβι μὲ τὸ ὁποῖο μαρκάρισε κρυφὰ καὶ στὶς 2 τοῦ Γενάρη ἔφυγε στὴ Μάνη, ὅπου ἐτοιμαζόταν ἡ ἐπανάσταση.

Ὅταν πιά συναντήθηκε μὲ τοὺς ἄλλους καπαιτανέους τοῦ Μωρηᾶ, ὁ Κολοκοτρώνης ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλία τοῦ κινήματος, ἐνθουσιάζοντας τὰ πλήθη του μὲ τὴ δυνατὴ φωνή του πού ἔλεγε:

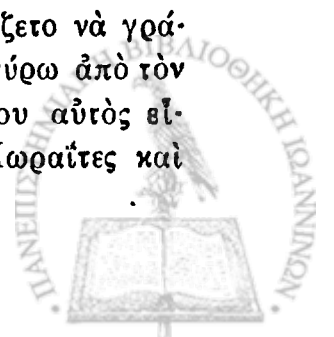
«— Ἐμπρός, παιδιά! Ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν ὑπογραφή του γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν τὴν παίρνει πίσω!»

Κι' ἀρχίζει ὁ ἐπικὸς ἀγῶνας τοῦ μικροσκοπικοῦ Δαυὶδ κατὰ τοῦ γίγαντα Γολιάθ, ἀγῶνας σιὸν ὁποῖο ὁ Κολοκοτρώνης ἔπαιξε σημαντικὸ μέρος. Ὁ ἱστορικὸς Κων. Παπαρηγόπουλος γράφει τὰ ἀκόλουθα γιὰ τὸν Κολοκοτρώνη, τὸν ὁποῖο ἐγνώρισε:

«Ὁ ἀνὴρ οὗτος, ἀγῶν τὸ πεντηκοστὸν δεῦτερον ἔτος, ἦτο πλασμένος ἵνα ἄρξη τῆς Πελοποννήσου. Τὸ εὐπαγὲς αὐτοῦ σῶμα, ἡ μεγάλη κεφαλὴ, ἡ μακρὰ κόμη, οἱ ἀετώδεις ὀφθαλμοί, τὸ εὐρὸν μέτωπον, ἡ βροντώδης φωνή, τὰ πάντα ἦσαν ἐν αὐτῷ ἐπιτήδεια ὅπως ἐκπλήξουν τοὺς ρωμαλέους ὄρεινους τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ τὰ ἐξωτερικὰ ταῦτα προτερήματα δὲν θὰ ἤρχουν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε καθ' ὅλην τὴν ἐπανάστασιν ἐπὶ τῶν ἀφελῶν ἐκείνων ψυχῶν.

Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῆ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ, εἶχεν ὅμως τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὀρθότητα πνεύματος, εὐγλωττίαν, στρατηγικὴν δεξιότητα πανουργίαν καὶ γνῶσιν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων, οἷα καὶ ὅσα ἀπητοῦντο ἵνα ὑπαγάγῃ τοὺς Μωραῖτας τοῦ 1821. Οὐχὶ ἅπαξ ὅμως ἔδειξε δείγματα τρανὰ μεγαλοφυΐας στρατιωτικῆς».

Γιὰ νὰ ἐκθέσωμε τὰ κατορθώματα τοῦ Κολοκοτρώνη θὰ ἐχρειάζετο νὰ γράψουμε ὀλόκληρη τὴν ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως. Γιατί γύρω ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη παίζονται τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τοῦ Μωρηᾶ, ὅπου αὐτὸς εἶχε τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία καὶ στὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ὥρκίζοντο οἱ Μωραῖτες καὶ

σὲ κάθε διχογνωμία των ἐπικρατοῦσε «ἡ γνώμη τοῦ Γέρου». Αὐτὸς τοὺς ἐψύχωσε καὶ τοὺς ἔδωσε τὴν πεποίθησιν ὅτι φτάνει νὰ θελήσουν καὶ θὰ ἐπιτύχουν τὴ νίκη.

Στὴν ἀρχή, πολλοί, ἀσυνήθιστοι ἀπὸ πόλεμο, ἐδείλιαζαν. Ὅταν π. χ. ἐπρότεινε νὰ τραβήξουν γιὰ τὴν Τριπολιτσᾶ, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τῶν Τούρκων τοῦ Μωρηᾶ, πολλοὶ ἐδίσταζαν καὶ ἐπρότειναν νὰ προτιμήσουν νὰ πάνε στὸ Λιοντᾶρι. Ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώνης βροντοφώνησε:

— Ἐγὼ δὲν πάω πουθενά! Ἄν θέλετε, τραβᾶτε ἐσεῖς! Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ νὰ μὲ φᾶνε τὰ ὄρνια τῆς πατρίδας μου!

Καὶ σὰν ἔμεινε μόνος, κάθησε σὲ μιὰ πέτρα καὶ προσευχήθηκε ἔπειτα στὸ ξωκλήσι λέγοντας:

— Παναγία μου, βοήθησε τοὺς χριστιανοὺς νὰ κάμουν καρδιά νὰ πολεμήσουν!

Μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν ἐπιμονὴ κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ ἕνα στοάτευμα ἀπὸ ἀφοσιωμένα παληκάρια, ἔτοιμα νὰ θυσιαστοῦν στὶς διαταγές του. Γιατὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ὑπηρετήσῃ στὴν Ἐπιάνησο κάτω ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς στρατιωτικοὺς καὶ εἶχε μάθει τὴ στρατιωτικὴ ἐπιστημονικὴ τέχνη. Ἀρχίζε λοιπὸν νὰ σχεδιάζει τὸν τρόπο ὥστε μὲ λιγότερο δικό του στρατὸ νὰ μπορέσῃ νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ ἐχειρίζετο πονηριὰ καὶ στρατηγικὰ σχέδια. Καὶ στὰ δύο αὐτὰ ἦταν δάσκαλος ὁ Κολοκοτρώνης. Στὴ μάχη τοῦ Βαλτετισιοῦ τὸ σχέδιό του ἔφερε θαυμάσια ἀποτελέσματα. Οἱ τούρκοι νικήθηκαν κατὰ κράτος καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπεῖραν σπουδαῖα λάφυρα, ἰδίως τουφέκια, πού τόσο τοὺς χρειάζοντο, γιατί στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου οἱ περισσότεροὶ ἐπῆγαν στὶς μάχες χωρὶς τουφέκια καὶ μετὰ τὴ νίκη τοῦ Βαλτετισιοῦ γύρισαν φορτωμένοι τουφέκια ἄπειρα.

Ὅταν ἤρθε ἡ σειρὰ τῆς Τριπολιτσᾶς, ὁ Κολοκοτρώνης κατώρθωσε νὰ νικήσῃ καὶ νὰ τὴν κυριεύσῃ. Καί, γιὰ συμπλήρωσιν τῶν θριάμβων τῆς στρατηγικῆς του, ἤρθε ἡ περίφημη μάχη στὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων.

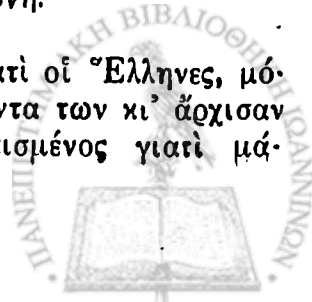
Ἐπειτα ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι στὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, τὸν Αὐγούστου τοῦ 1822, ὁ Κολοκοτρώνης γύρισε θριαμβευτὴς στὴν Τριπολιτσᾶ. Ὁ λαὸς ἐνθουσιασμένος ἔτρεξε νὰ τὸν προῦπαντήσῃ στὸν Ἀχλαδόκαμπο καὶ ὄλοι μὲ γέλοια καὶ δάκρυα χαρᾶς τὸν ἀγκάλιαζαν καὶ τὸν φιλοῦσαν τραγουδώντας:

Τοῦ Λεωνίδα τὸ σπαθί
Κολοκοτρώνης τὸ φορεῖ.

Ἔτσι μπῆκε, μὲ ὀμοβροντίες κανονιῶν στὴν πόλιν, κοβάλα σ' ἕνα ἀράπικο ἄλογο, φορῶντας τὴν περικεφαλαία του, πού εἶχε ὅταν ἦταν μαγακιὸρος στὸν ἀγγλικὸ στρατὸ τῆς Λευκάδος. Γύρω οἱ κανονιές, οἱ τουφεκιές καὶ οἱ ζητωκραυγὲς ἐγέμιζαν τὸν αἴρα. Στὸ πλευρὸ του καθάριζαν τὰ παιδιὰ του καὶ οἱ ἔμπιστοί του καπετανεῖοι. Στὸ μέτωπό του, τὸ μαυρισμένο ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἦταν ζωγραφισμένη μιὰ σοβαρὴ περηφάνεια, ἕνα δίκαιο καμάρι.

Ἐκτοτε ἐξακολουθοῦσε νὰ πολεμᾷ χωρὶς διακοπὴ καὶ νὰ συμβουλεύῃ τοὺς δπαδούς του, βοηθώντας μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μὲ τὸ σπαθί του καὶ τὸ μυαλό του στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐλευθερίας. Ἦταν πιά ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου. Αὐτὸ φυσικὸ ἦταν νὰ προκαλέσῃ τὸ φθόνον τῶν φιλοδόξων ἀντιπάλων του, πού, ὅπως στὴν ἀρχαιότητα μερικοὺς φιλοδόξους Ἀθηναίους «οὐκ ἔα καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπαιον», ἔτσι καὶ τώρα δὲν χώνευαν τὴ δόξα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τὸ 1825 ἦταν ἡ χειρότερη χρονιά γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Γιατὶ οἱ Ἕλληνες, μόλις ἄρχισαν νὰ νικοῦν τοὺς τούρκους, ἐλησμόνησαν τὰ καθήκοντα των καὶ ἄρχισαν νὰ ἀλληλοτρῶγονται. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς, ἀπελπισμένος γιὰτὶ μᾶ-

θαινε τὰ συμβαίνοντα, μὲ λύπη του ἔγραφε στὸ ποίημα «εἰς τὸ θάνατο τοῦ λόρδου Μπάϊρον»:

Ἡ διχόνοια κατατρέχει
τὴν Ἑλλάδα. Ἄν νικηθῆ,
μὰ τὸν κόσμον ποὺ μᾶς ἔχει,
τ' ὄνομά σας ξαναζῆ».

Ἔτσι, ἀντὶ τῶν τούρκων, πιάστηκαν οἱ Ἕλληνες μεταξύ των κι' ὁ Κολοκοτρώνης μὲ λύπη μαθαίνει ὅτι οἱ ἀντίπαλοι του σκότωσαν τὸ γιό του Πᾶνο.

Μαύρη σελίδα γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀντὶ νὰ κυττάζουν πῶς θὰ τελείωνε ὀριστικά τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ποὺ εἶχε ἀρχίσει μὲ αἴσιους οἰωνούς, χώθησαν σ' ἓναν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἡ κυβέρνησις, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἦταν ὁ Κουντουριώτης, ψυχὴ δὲ ἦταν ὁ ἀπαίσιος Κωλέτης, μαθητὴς τοῦ τυραννικοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἡπείρου, ἀποφάσισε νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Κολοκοτρώνη. Καὶ ἔτσι στίς 2 Φεβρουαρίου 1825 ἔκκληκτοι οἱ ὁπαδοὶ του Πελοποννήσιοι τὸν ἔβλεπαν στὸ Ναύπλιο νὰ μεταφέρεται μὲ τὰ χέρια ἀλυσσοδεμένα ἀπὸ τὸ Ναύπλιο γιὰ τὴν Ὑδρα, ὅπου τὸν ἔκλεισαν στὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ὡς πολιτικὸ αἰχμάλωτον.

Ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ, μὲ βαθεῖα ἀπελπισία, καταλάβαινε τὸ κακὸ ποὺ θὰ εἶχε ἡ διχόνοια καὶ τὰ κακὰ ἀποτελέσματα πρὸς τὰ εἶχε ἡ Ἑλλάδα. Καὶ παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ νὰ δώσῃ φώτιση στοὺς ἐχθρούς του νὰ πάψουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Ἐνῶ ὁ Κολοκοτρώνης προσευχόταν, ὁ Ἰμπραήμ πωσᾶς παρουσιάστηκε στὰ ἑλληνικὰ παράλια, μὲ πολλὰ πολεμικὰ καράβια καὶ Αἰγύπτιους πολεμιστὰς, μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Ἕλληνας πολεμιστὰς. Μὲ τρόμον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔμαθε τὸ συνταρακτικὸ γεγονός. Οἱ Αἰγύπτιοι προχωροῦσαν πολεμῶντας καὶ σφάζοντας. Πανικὸς κατέλαβε τοὺς Ἕλληνας, γιὰ τὴν δὲν ὑπῆρχε ὁ Κολοκοτρώνης νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ καὶ ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἐζήτησαν νὰ ἐλευθερωθῆ ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ. Καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἀναγκάστηκε νὰ ὑποκύψῃ στὴν ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀπαφυλακίσῃ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ μὲ καράβι στὸ Ναύπλιο, ὅπου ἔφτασε στίς 25 Μαΐου 1825. Ἐχθροὶ καὶ φίλοι τὸν ὑποδέχτηκαν μὲ μεγάλας τιμὰς, ἡ δὲ κυβέρνησις ἐδημοσίευσεν Διάταγμα, ποὺ τὸν διώρισε γενικὸ ἀρχιστράτηγον.

Στὴν ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴν ὁ Κολοκοτρώνης συγκινημένος εἶπε:

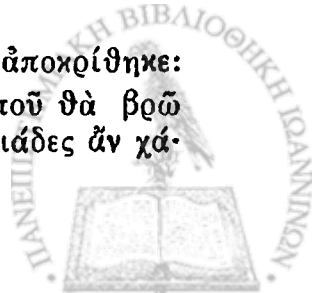
— Παιδιά μου! Πρὶν ἔβγω ἀπὸ τὸ Ἀνάπλι, ἔρριξα στὴ θάλασσα τὰ πικρὰ τὰ περασμένα. Κάνετε καὶ σεῖς τὸ ἴδιον. Στὸ δρόμον ποὺ περνούσαμε εἶδα νὰ σκάβουν κάποιοι ἄνθρωποι. Ρώτησα καὶ μοῦ εἶπαν πῶς σκάβουν γιὰ νὰ βροῦν κρυμμένο θησαυρόν. Ἐκεῖ στὸ λάκκον μέσα, ρίξτε καὶ σεῖς τὰ δικά σας μίσση. Ἔτσι θὰ βρεθῆ κι' ὁ χαμένος θησαυρός!

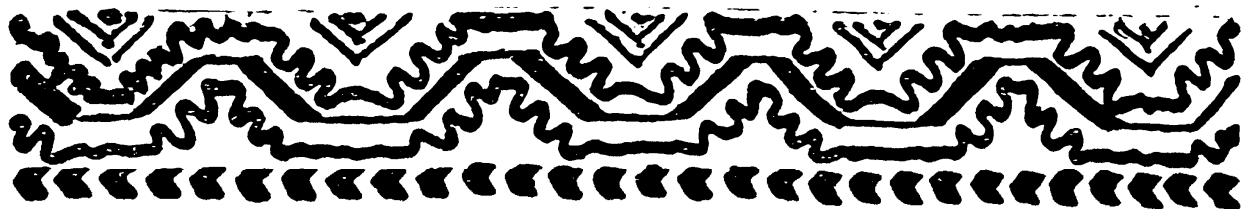
Χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἀναλαμβάνει τὴν γενικὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, προσπαθῶντας νὰ κυπήσῃ μὲ κλεφτοπόλεμον τὸ μεγάλο ἀσκέρι τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ, ὁ ὁποῖος σ' ἐνοχωρήθηκε μὲ τὸ πονηρὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ θυμωμένος ἔστειλε ἓναν Ἕλληνα αἰχμάλωτον ποὺ εἶχε πιάσει καὶ παραπονέθηκε τοῦ Κολοκοτρώνη γιὰ τὴν δὲν στέκεται νὰ δώσῃ μάχην σ' ἀνοιχτά, ἀλλὰ μὲ κλεφτοπόλεμον. Κι' ὁ Γέρος τοῦ Μωρηᾶ τοῦ ἀποκρίθηκε:

— Πῆς τοῦ Ἰμπραήμ νὰ πάρῃ ὅσους θέλει κι' ἐγὼ ἄλλους τόσους ἢ, ἂν ἀγαπάει, ἄς ἔρθῃ μοναχὸς του κι' ἐγὼ μοναχὸς μου νὰ κυπηθῶμε . . . νὰ ἰδοῦμε ποῖος θὰ πέσῃ!

Καὶ στὴν κυβέρνησιν ποὺ τοῦ παραπονέθηκε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία, ἀποκρίθηκε:

— Ἄν χάσω σὲ μιὰ μάχην τέσσερες—πέντε χιλιάδες Ἕλληνες, ποῦ θὰ βρῶ ἄλλη δύναμιν νὰ πολεμήσω τὸν ἐχθρόν, ὁ Ἰμπραήμ ὅμως καὶ δέκα χιλιάδες ἂν χά-

ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ ά.μ. τῆς
Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

ΑΠΟ ΤΑ ΕΝΒΕΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

ΜΙΚΡΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ*

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Περὶ τῆς οἰκογενείας Τζανφουρνάρι ἐκ Κερκύρας, τῆς ὁποίας ὁ γενάρχης Ἐμμανουήλ ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν διασημοτέρων μεταβυζαντινῶν ζωγράφων, ἐδόσαμεν βιογραφικὰ στοιχεῖα εἰς τὴν «Θωμᾶν Φλογγίνην καὶ μικρὸν Ἑλληνομνήμονα» (σελ. 235—238). Ἐπειδὴ ὁμοῦ τότε ἀνεφέραμεν ὡς σύζυγον τοῦ Ἐμμανουήλ τὴν Ἑλένην Σοδερίνη ἐκ Κύπρου, τώρα, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς περαιτέρω δημοσιευομένης διαθήκης, ἐπανορθοῦμεν τὸ ἐπώνυμον εἰς Ξενάκη, διότι ὁ Θεοφύλακτος ἀναφέρει ὡς πρωτεξάδελφόν του τὸν ἱατρὸν Θωμᾶν Ξενάκην, Κύπριον. Ἄλλο βιογραφικὸν στοιχεῖον ποῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν διαθήκην εἶναι ὅτι ἡ μοναχοκέρη τοῦ Ἐμμανουήλ, Ριόζα εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν Κερκυραῖον Παῦλον Καλογεράν.

Σημειοῦμεν τέλος ὅτι καὶ οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ Ἐμμανουήλ καὶ ἡ θυγάτηρ του Ριόζα ἀπεβίωσαν περίπου πεντηκονταετείς. Διότι καὶ ὁ Ἀνδρέας ὁ ἀναφερόμενος ἐν τῇ διαθήκῃ ἀπέθανε τὸ 1661.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὸν Θεοφύλακτον. Οὗτος εἶχε βαπτισθῆ τὸ 1606, 30 Ἰανουαρίου (ἐνετ. ἔτος) ἢ τὸ 1607 ὡς Τζάν—Θεόδωρος καὶ γενόμενος ἱεροδιάκονος ἐπῆρε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοφύλακτου καὶ βραδύτερον ἐγένεν Ἱερομόναχος.

Περὶ τούτου ἐγράψαμεν τότε: (σελ. 237).

«Κατὰ ταῦτα ὁ Θεοφύλακτος Ἱερομόναχος ὁ Τζανφουρνάρις, ὁ λόγιος οὗτος καὶ καλλιγράφος ὡς φαίνεται ἀπὸ τὰ βιβλία βαπτίσεων καὶ γάμων καὶ ἕστις διετέλεσεν ἐπὶ σειράν ἑτῶν ἐφημέριος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Ἐμμανουήλ τὸν Τζάν—Θεόδωρον, ἕστις περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα μετέτρεψε τὸ Θεόδωρος εἰς Θεοφύλακτον».

Αὐτὰ ἐγράψαμεν τότε καὶ ἔχομεν τὴν διαθήκην του ἡ ὁποία ἐπικυρώνει τὰς ἀπόψεις μας.

Ἦτο, πράγματι λόγιος, ὁ Θεοφύλακτος καὶ ἀναφέρεται ὡς διορθωτῆς Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων τῶν ἐν Βενετίᾳ Τυπογραφείων. Τὸ ὅτι ἦτο λόγιος καὶ φιλομαθῆς μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν πλουσίαν Βιβλιοθήκην ἡ ὁποία ἀναφέρεται περαιτέρω. Σημειωτέον δὲ ὅτι τὰ βιβλία τότε καὶ σπάνια ἦσαν καὶ ἀκριβώτατα.

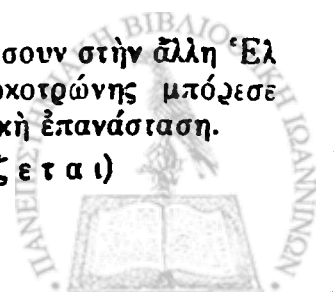
Ἐμφανίζεται ὁ Θεοφύλακτος καὶ ὡς κάτοχος πολλῶν εἰκότων, τινὰς τῶν ὁποίων ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ὁ οἰκογενεια-

(*) Συνεχία ἐκ τοῦ 81ου τόμου, σελ. 26.

ση, βρῖσκει ἄλλους.

Καὶ πράγματι, ἐνῶ οἱ τοῦοχοι κατώρθωσαν νὰ κυριαρχήσουν στὴν ἄλλη Ἑλλάδα, βασιζόμενοι στὸ μεγάλο ἀριθμὸ τοῦ στρατοῦ των, ὁ Κολοκοτρώνης μπόρσε μόνος νὰ κρατήσῃ ἀρκετὰ σημεῖα καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση.

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

κός του τάφου. Ἐκεῖ εἶχε ταφῆ ἢ μητέρα του καὶ ὁ ἀδελφός του Θωμᾶς, δικηγόρος πλούσιος, ὁ ὁποῖος εἶχε δωρῆσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δοῦκάτα 500 (ἐνθ. ἀν. σελ. 237).

Ἄλλα 100 δοῦκάτα ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὁ τρίτος ἀδελφός του Ἄνδρέας διὰ τῆς διαθήκης του ἀπὸ 9 Μαρτίου 1661, ἵνα ταφῆ ἐντὸς τοῦ Ναοῦ.

Καὶ μήπως δὲν εἶχον ἀφήσει ὅχι ὀλίγα δοῦκάτα καὶ οἱ ἄλλοι ἦτοι ὁ Νικόλαος Γλυκὺς, ὁ Πᾶνος Ἱερομνήμων καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τῶν ὁποίων θὰ δημοσιεύσωμεν τὰς διαθήκας:

Καὶ ἠδύρισκοντο τὰ ὄσπᾶ τῶν παλαιῶν αὐτῶν Ἑλληνορθόδοξων πατριωτῶν ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ Ναοῦ, ὅτε μία ἄσκοπος, δαπανηροτάτη καὶ ἀνόητος ἀνασκαφῆ γενομένη τὸ 1957, πρὸς ἐγκατάστασιν ὑπογείων σωλήνων θερμάνσεως, ἐγένεν ἄφορμῆ νὰ ταραχθῆ ὁ αἰώνιος ὕπνος, αὐτῶν τῶν ἐκλεκτῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ συσσωρευθοῦν τὰ ὄσπᾶ τῆδε κακεῖσε.

Λέγομεν ἄσκοπος καὶ ἀνόητος διότι ἐν Βενετίᾳ ὑφίστανται 90 Ναοὶ καὶ μόνον 4 (τέσσαρες) θερμαίνονται μὲ ὑπερύθρους ἀκτῖνας. Οἱ ἄλλοι εἶνε ἀθέρμαστοι καὶ ἔχουν ἀνέπαφα τὰ δάπεδα, ὅπου εὐρίσκονται παλαιὰ ἐπιτύμβιοι πλάκες. Ἡμεῖς θερμαίνομεν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀνασκάπτομεν καὶ δεδηλώνομεν τοὺς τάφους!

* * *
Ἐπανερχόμεθα τῶρα εἰς τὰς πολλὰς εἰκόνας ποὺ ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἀπογραφὴν. Ἐκ τούτων ὑφίστανται σήμερον μόνον τρεῖς εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Κοινοτήτος ἦτοι τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος καὶ ἡ τῆς Παναγίας Βρεφοκρατούσης. Καὶ αἱ τρεῖς εἶνε τοῦ διασήμου μεταβυζαντινοῦ ζωγράφου Ἐμμανουὴλ Τζανφουρνάρι τοῦ πατρὸς τοῦ Θεοφυλάκτου καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ αἱ ἄλλαι εἰκόνες τῆς ἀπογραφῆς θὰ εἶνε προϊόντα τῆς τέχνης τοῦ αὐτοῦ Ἐμμανουὴλ.

* * *
Διαθήκη Θεοφυλάκτου Τζανφουρνάρι (Φάκελλος 1004)

1658 Μαρτίου 1η Βενετία (Συμφωνία Νικόλα Βέλανος)

(Μετάφρασις) «Θέλω ἐγὼ ὁ Θεοφύλακτος Τζανφουρνάρις ἱερομόναχος τοῦ ποιῶ Ἐμμανουὴλ νὰ κάμω τὴν παροῦσαν διαθήκην καὶ τελευταίαν μου θέλησιν, τῶρα ὁποῦ, θείᾳ χάριτι, ἔχω ὑγιᾶ τὸν νοῦν μου καὶ τὴν διάνοησιν, τὴν ἔκαμα διὰ χειρὸς ἐμπίστου μου καὶ πρῶτον: Ἐπαφίεμαι τὴν ψυχὴν μου εἰς τὸν Παντοδύναμον Θεόν, εἰς τὴν μακαρίαν Παρθένον Μαρίαν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἁγίους καὶ ἁγίους τοῦ Παραδείσου καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς προστάτας μου Ἅγιον Γεώργιον, Ἅγιον Νικόλαον, Ἅγιον Σπυρίδωνα καὶ Ἅγιον Παντελεήμονα. Θέλω, ἅμα ἐπέλθῃ ὁ θάνατός μου, νὰ τεθῆ τὸ σῶμα μου εἰς ἕν καινουργὲς κιβώτιον, χωρὶς χῶμα, καὶ νὰ ταφῆ πλησίον τοῦ ποτιῶ Ἐξοχωτάτου ἀδελφοῦ μου(1) ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Γραικῶν, ἐδῶ ἐν Βενετίᾳ, εἰς τὸν ἴδιον τάφον.

Ἀφίνω εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου θὰ ταφῶ, ἵνα μοὶ παραχωρήσουν τὸ μέρος τῆς ταφῆς, τὰς πέντε εἰκόνας ἐκ λυδίας λίθου ἦτοι τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος μὲ τὰ θαύματά του, τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος, τοῦ Ἁγίου Μάμαντος καὶ τὸν πίνακα τῆς Ὁρθοδοξίας, ὅλους αὐτοὺς τοὺς πίνακας μὲ τὰ θαύματά των καὶ θέλω νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὸ νιουλάπι τῆς εἰρημένης Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὁποίαν ἀφίνω τὸ φελόνι μου ἀπὸ ῥᾶζο μπροκάτο κρέμεξι, τὸ ἄλλο ἀπὸ μεταξωτὸ μπροκάτο καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ ὕφασμα πράσινο, τὸ ὁμοφόριόν μου μὲ κεντητοὺς σταυροὺς καὶ τὸ ἄλλο ὁμοφόριον ἀπὸ ῥᾶζο χρυσοῦφαντον κρέμεξι καὶ τὸ ἄλλο μεταξωτὸν ὕφασμα μὲ κεντημένους φιοῦρες, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔλλείπουν οἱ θύσανοι, δύο ζεύγη ὑπομάνικα κεντητά, τρία στιχάρια ἀπὸ ὕφασμα ἀργυροῦφαντον καὶ χρυσοῦφαντον, τὸν μικρόν μου ἀργυροῦν σταυρὸν ἀπὸ μαργαριτομάννα, τὸ κεντημένον εἶ

1) Ἐννοεῖ τὸν ἀδελφὸν του Θωμᾶν, δικηγόρον.

αγγέλιον, τὸ κεντητὸν ἐπιγονάτιον, τὸ μικρὸν κιβώτιον μὲ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τὰ βιβλία τὰ Ἐκκλησιαστικά, τοῦτέστι τὰ Μηναῖα, τὴν Παρακλητικὴν, τὰ Τριώδια, τὰ Εὐχολόγια καὶ κάθε ἄλλο παρόμοιον καθὼς καὶ τὰ τέσσαρα χαλιά, μὲ ὑποχρέωσιν ὅμως νὰ ἐγγράψουν εἰς τὴν Ἁγίαν πρόθεσιν καὶ τὸ ὄνομά μου καὶ τὸ τῆς Παρασκευῆς μοναχῆς.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ἠθνεῖσαν Ἐκκλησίαν Δουκάτα ὀκτακόσια ἀπὸ τὰ χρήματα ποῦ ἔχω νὰ εἰσπράξω ἀπὸ τὸν κύριον Λούτσιον Βῆκον ἥτοι ἀνὰ 40 δουκάτα μηνιαίως, τὰ ὁποῖα θέλω νὰ κατατεθοῦν εἰς τὸ Δημόσιον θησαυροφυλάκιον μὲ τόκον 7 τοῖς ἑκατόν.²⁾ Ἐκ τοῦ ἔσοδου τούτου, ὁ τόκος τῶν 200 δουκάτων νὰ δίδεται ἑτησίως εἰς τὰς μοναχὰς τοῦ Μοναστηρίου τῆς ἠθνεῖσης Ἐκκλησίας, ἵνα αὐταὶ κάμουν κάθε Παρασκευὴν ἐν τρισάγιον καὶ ψάλλουν τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου, τὸ δὲ ἔσοδον ἄλλων 200 θέλω νὰ διατίθεται ἀπὸ τὸν κατὰ καιρὸν Φύλακα³⁾ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, μετὰ τὴν θεῖαν λειτουργίαν. Τὸ ἔσοδον ἑτέρων 100 δουκάτων νὰ διατίθεται δι' ἀγορὰν κηρίων καὶ δι' αἰοιβὴν τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου καὶ τῶν σεβασμίων ἐφημερίων, οἱ ὁποῖοι θὰ τελοῦν κατ' ἔτος μίαν λειτουργίαν κατὰ τὴν ἐπομένην τῆς θαντῆς μου ἡμέραν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς μου. Τὸ ἔσοδον ἄλλων 100 θέλω νὰ δίδεται εἰς τοὺς σεβασμίους ἐφημερίους τοὺς κατὰ καιρὸν, ἵνα μοῦ βγάζουν, κάθε μέρα, μίαν μερίδα διὰ τὴν ψυχὴν μου. Τὸ ἔσοδον τῶν ἄλλων 150 δουκάτων νὰ διατίθεται διὰ τὴν ἀγορὰν ἐλαίου ἵνα παραμένῃ πάντοτε ἀναμμένη ἢ κανδήλα ποῦ εἶναι εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας καὶ, τέλος, τῶν ὑπολειπομένων 50 τὸ ἔσοδον νὰ δίδεται εἰς τὸν κατὰ καιρὸν κανδηλανάπτην ἵνα ἀνάπτη τὴν κανδήλαν καὶ ἂν παραλείψῃ νὰ ἐκτελῇ τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, νὰ στερῆται τοῦ κληροδοτήματος. Ὅμοίως ἂν δὲν ἐκτελεσθοῦν τὰ ὅσα ὀρίζω ἀνωτέρω ἐπακριβῶς ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους τοῦ Ναοῦ, θέλω ἵνα ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τῶν 800 δουκάτων περάσῃ ἐπ' ὀνόματι τῶν τεσσάρων Νοσοκομείων ταύτης τῆς πόλεως.

Ἀφίνω εἰς τὸ Μοναστήρι τῶν σεβασμίων μοναχῶν τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς ἐθνότητός μου, ἐν Βενετίᾳ, τὰς δύο μεγάλας εἰκόνας μου, ἥτοι τὴν Παναγίαν καὶ τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα ποῦ εὐρίσκονται εἰς τὸ κελί μου, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μοῦ κάμουν τὸ τρισάγιον, ὡς ἄνω.

Ἀφίνω εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης τοῦ ὄρους Σινᾶ τὴν ἱερατικὴν μου στολὴν ἥτοι φελόνι, στιχάρι, πετραχῆλι, ὑπομάνικα, ζώνην, ἄερα, ποτηροκαλύμματα, τὰ πάντα λευκὰ καὶ πάντα τὰ θεολογικὰ μου βιβλία ἥτοι τοὺς Χρυσοστόμους, τὰς Συνόδους καὶ τὰ ὀκτὼ μεγάλα τυλιγμένα καὶ σφραγισμένα μὲ τὸν ἅγιον Μιχαήλ.

Ἀφίνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος Κερκύρας τὸ φελόνι μου τὸ μεταξὺ τὸ ἐρυθρὸ καὶ ἐν ἀπὸ τὰ πετραχῆλια μου, τὸ, χρώματος, κρέμεξι μὲ κεντημένους σταυροὺς καὶ τὴν ἄερα καὶ ποτηροκαλύμματα χρώματος κυανοῦ.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τῆς Πάτμου, τὸν πίνακα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, Εὐαγγελιστοῦ καὶ τὸ πετραχῆλι μου ἀπὸ ῥάξο χρώματος ἰανθίνου⁴⁾ μὲ σταυροὺς κεντημένους.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Μονὴν Διονυσίου εἰς τὸ Ἅγιον ὄρος ἐν ζεῦγος ἀπὸ τὰ κεντητὰ ὑπομάνικά μου.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Λαύρας τοῦ αὐτοῦ ἁγίου ὄρους, τὸ ἄλλο ζεῦγος ὑπομάνικα, κεντητὰ ἐπίσης.

Ἀφίνω τὰ λοιπά μου ἱερὰ ποῦ θὰ εὐρεθοῦν καὶ τὰ ὁποῖα δὲν διέθεσα, καὶ

2) Ἦτο τότε ὁ Κρητικὸς πόλεμος καὶ τὸ Κράτος εἶχεν ὑψώσει τὸν συνήθη τόκον τῶν καταθέσεων ποῦ ἦτο 3 ἢ 3 1/2 εἰς 7 ο/ο.

3) Οὕτως ὀνομάζετο τότε ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος.

4) Μενεξεδένιο.

ὀρίζω νὰ τὰ στείλουν οἱ Ἐπίτροποί μου πὺ θὰ ἀναφέρω κατωτέρω εἰς ἐκεῖνα τὰ Μοναστήρια πὺ θὰ ἐγκρίνουν οὗτοι, ἵνα προσεύχονται διὰ τὸ καλὸν τῆς ψυχῆς μου.

Ὅμοίως θέλω ἵνα τὰ ῥάσα μου διανεμηθοῦν εἰς ἐκεῖνους; τοὺς ἱερεῖς τοῦ ἔθνους μου πὺ θὰ ἀναλάβουν ὑποχρέωσιν νὰ μοῦ βγάξουν μίαν μερίδα διὰ τὴν ψυχὴν μου, κάθε φορὰν πὺ θὰ κάμνουν λειτουργίαν, ἀλλὰ νὰ μὴ δοθῇ πλέον τοῦ ἑνὸς ῥάσου εἰς τὸν καθένα.

Ἄφινω εἰς τὴν κυρίαν Παουλίαν Τζουστινίαν τὴν εἰκόνα μου τοῦ Ἁγίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Κατερίναν πενθερὰν τοῦ κ. Ἀναστασίου Μελάνδρου τὴν μικρὰν εἰκόνα τοῦ Σουδαρίου, πὺ ἔχω πλῆσιον τῆς κλίνης μου, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης πὺ ἐπέδειξα πάντοτε πρὸς αὐτὴν ὡς πρὸς μητέρα.

Ἄφινω εἰς τὸν κύριον Παυλὶν Σαντενίνι, προσφιλέστατόν μου, εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης, ἐν ἀπὸ τὰ ὠρολόγια τοῦ τοίχου, ἐκεῖνο πὺ θὰ τοῦ ἀρέσῃ καλλίτερα.

Τὸ μικρὸν μου ὠρολόγιον τῆς τζέπης τὸ ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Ρωσάναν Μαρκόνι.

Ὅλα τὰ χρυσαφικὰ πὺ ἔχω ἦτοι δακτυλίδια καὶ ὄ,τι ἄλλο τὰ ἀφίνω εἰς τὴν κυρίαν Ἐλένην Καλογερά, ἀνεψιάν μου, κόρην τοῦ κ. Παύλου Καλογερά καὶ τῆς ποτὲ Ριόζας ἀδελφῆς μου.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν ὑπηρετίαν Τρανκουίλλαν ὄο κατὰ πέντε ἐφάπαξ καὶ εἰς τὸν ὑπρέτην Μανώλην δουκάτα δέκα καὶ τὸν ἐπενδύτην μου τὸν μαῦρον ἵνα κάμῃ ἕνα κουστοῦμι ῥοῦχα. Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὴν Μαριέταν σύζυγον τοῦ βαρκάρη Φιλίππου δουκάτα 25 ἐφάπαξ καὶ δύο ζεύγη σεντόνια καὶ τὸ ἐφάπλωμα μὲ τοὺς πρασίνοὺς θυσάνους, διότι μὲ ὑπηρετήσεν μὲ πίστιν καὶ προθυμίαν.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν κύριον Ἰάκωβον Ζανδίρην⁵⁾ τὸ ἄλλο ὠρολόγι τοῦ τοίχου εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν Ἐξοχώτατον Κύριον Θωμᾶν Ξενάκην ἱατρόν, πρωτεξάδελφόν μου, ὄσα μοῦ ὀφείλει.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν κ. Παῦλον Καλογεράν⁶⁾ κουνιάδον μου, ὄ,τι ἔχω νὰ λάβω ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀπὸ τοὺς περασμένους λογαριασμοὺς πὺ εἶχαμε μεταξὺ μας.

Θέλω τὴν ἐπομένην τοῦ θανάτου μου, νὰ διανεμηθοῦν εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν μου, δέκα σκουδα ἀργυρᾶ.

Ἄφινω εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Λοράνδον εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης μου τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ὅμοίως ἀφίνω τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ εἰς τὸν κ. Λίβιον Τζουστινιάν.

Ἄφινω ὄμοίως εἰς τὸν σιβάσιμον πρωτοσύγγεγον Κεφαλληνίας Παππᾶ Κλήμεντα Βάλαμον ὄ,τι μὲν ὀφείλει, ἵνα παρακαλῇ Κύριον τὸν Θεὸν δι' ἐμέ.

Ὅμοίως ἀφίνω εἰς τὸν Παππαέτρον Χοῖδᾶν πᾶν, ὄ,τι μοῦ ὀφείλει εἰς ἔνδειξιν ἀγάπης καὶ ἵνα παρακαλῇ τὸν Θεὸν δι' ἐμέ καὶ ὄπως φροντίσῃ νὰ εἰσπραχθοῦν τὰ ποσὰ πὺ μοῦ ὀφείλουν οἱ χρεῶσταί μου Κεφαλληνίας.

Ἐπειδὴ ἀφώρισα τὸν κ. Ἀναστάσιον Κατσαίτην καὶ κ. Θεόδωρον Φόρτιο, τοὺς συγχωρῶ ἂν καταβάλουν ὄσα μοῦ ὀφείλουν καὶ ἀπὸ τὰ ὀποῖα ἐκπίπτω δουκάτα δέκα.

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς περιουσίας μου εἴτε ὄσα ἔχω λαμβάνειν ἀπὸ διαφόρους ὡς καὶ ὄ,τι μοῦ ἀνήκει ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ μακαρίτου ἀδελφοῦ μου Ἐξοχωτάτου Θωμᾶ ὡς καὶ ἀπὸ οἵανδήποτε ἄλλην αἰτίαν θέλω νὰ γίνῃ τρία μερίδια ἴσα, τὸ ἕν ἐκ τῶν ὀποίων ἀφίνω εἰς τὸν ἀδελφόν μου κύριον Ἀνδρέαν Τζανφουρνιέρην καὶ τὰ ἄλλα δύο μερίδια τὰ ἀφίνω εἰς ὄλους τοὺς ἀνεψοὺς μου, υἱοὺς τοῦ κ. Παύ-

5) Ἦτο Κερκυραῖος.

6) Καὶ οὗτος ἦτο Κερκυραῖος.

λου Καλογερά και τῆς ποτὲ ἀδελφῆς μου κυρίας Ριόζας, ἵνα κάμουν καλὸ διὰ τὴν ψυχὴν μου καὶ ὅ,τι θὰ κάμουν δι' ἐμέ, θὰ τοὺς ἀνταμείψῃ Κύριος ὁ Θεός.

Ἀφίω εἰς τὴν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ μου κυρίου Ἀνδρέα δύο δοχεῖα τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ μαγειρεῖον μου καὶ εἶνε δουλεμένα ὅπως τὰ ἀργυρᾶ τοιαῦτα καθὼς καὶ ἔν τεμάχιον μουσολίνας, εἰς ἔνδειξιν τῆς πρὸς αὐτὴν ἀγάπης μου.

Ἀφίω ὡς Ἐπιτρόπους Ἐκτελεστὰς τῆς παρουσίας μου διαθήκης καὶ τελευταίας μου θελήσεως τοὺς κυρίους Ἰάκωβον Ζανδέρην καὶ Δημήτριον Καλογεράν, ἀνεψιόν μου, τοὺς ὁποίους παρακαλῶ νὰ ἀποδεχθῶν τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ νὰ ἐκτελέσουν ἐπακριβῶς ὅ,τι διατάσσω καὶ θέλω νὰ μὴ ἔχουν νὰ δώσουν εἰς κανένα λογαριασμὸν παρὰ μόνον εἰς Κύριον τὸν Θεόν. Καὶ αὕτη εἶναι ἡ τελευταία μου θέλησις.

Ἐκτὸς τῶν εἰκόνων ποὺ ἀφίω εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, νὰ δοθῶν καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ Ἁγίου Νικολάου μὲ τὰ θαύματά των. Ὁμοίως ἀφίω εἰς τὸν νοτάριον ποὺ παρουσιάζω τὴν παροῦσαν διαθήκην, ὡς ἀμοιβὴν του, δουκάτα εἴκοσι.

Κωδείκελλος: Ἐν ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ Ἀμήν. Ἐν ἔτει ἀπὸ τῆς ἑνσαρκώσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χιλιοστῶ ἑξηκοσιοστῶ πενηκοστῶ ὀγδόῳ Ἰνδικ. 11ῃ ἡμέρᾳ Σαββάτῳ δευτέρῳ μηνὸς Μαρτίου.

Ἐχων κάμει ἐγὼ ὁ Θεοφυλάκτος Τζανφουρνάρις ἱερομόναχος τοῦ ποτὲ Ἐμμανουὴλ τὴν διαθήκην μου, διὰ χειρὸς ἐμπίστου μου, τὴν ὁποίαν χθὲς παρουσίασα εἰς τὸν παρόντα νοτάριον Νικολὸν Βέλανον καὶ θέλων τώρα νὰ κάμω τὸν παρόντα Κωδείκελλον, καθ' ὃν χρόνον, θείᾳ χάριτι εὐρίσκομαι μὲ τὸν νοῦν ὑγιᾶ καὶ τὴν διανόησιν, ἐκάλεσα παρ' ἐμοὶ καὶ πάλιν τὸν ῥηθέντα νοτάριον καὶ τὸν παρεκάλεσα ἐνώπιον τῶν δύο προσυπογραφημένων μαρτύρων νὰ γράψῃ τὰ κάτωθι:

Δηλῶ ὅτι ἀφῆκα Ἐπίτροπον Ἐκτελεστήν τὸν κ. Ἰάκωβον Ζανδέρην, ὅστις ὑπέγραψε καὶ ὡς μάρτυς τῆς εἰρημένης διαθήκης. Παρὰ ταῦτα, τὸν ἐπιβεβαίω ὡς Ἐπίτροπόν μου καὶ προσθέτω:

Ἀφίω εἰς τὴν Μαρίαν Γονέμη τὸ μελανοδοχεῖον μου ἀπὸ μαργαριτομάναν, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι ἢ εἰς τὸ ἐρμάρι πλησίον τῆς κλίνης μου, εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης μου πρὸς ταύτην.

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐπικυρῶ τὴν εἰρημένην διαθήκην μου.

Ἐγὼ Γερόλαμος Μέλτσι τοῦ ποιῆ Πέτρου—Ἀντωνίου ἡμην μάρτυς παρακληθεῖς καὶ ὀρκισθεῖς.

Ἐγὼ Γεώργιος Τριβζάν τοῦ ποτὲ Βενεδίκτου ὁμοίως κ.λ.π.

Τῇ 1ῃ Μαΐου 1659 ἐδημοσιεύθησαν ἡ Διαθήκη καὶ ὁ Κωδείκελλος ἐπὶ τοῦ νεκροῦ τοῦ σεβασμίου Τζανφουρνάρη κατ' αἰτησιν τοῦ κ. Δημητρίου Καλογερά ἐπιτρόπου ἐκτελεστοῦ καὶ ἐδόθη ἀνακοίνωσις εἰς τὸ Ταμεῖον ὑδάτων.

Ὅπισθεν τῆς Διαθήκης ὁ νοτάριος κατὰ τὴν παραλαβὴν ταύτης ἔγραψε τὰ συνηθισμένα τῆς παραλαβῆς, ὡς εἰ νόμοι ἐπιτάσσουν καὶ ὑπέγραψαν ὡς μάρτυρες: τῇ 1ῃ Μαρτίου 1658.

Ἐγὼ Ἰάκωβος Ζανδέρης τοῦ ποτὲ Μάρκου μάρτυς παρακληθεῖς καὶ ὀρκισθεῖς.

Ἐγὼ Γερόλαμος Μέλτσι τοῦ ποτὲ Πέτρου—Ἀντωνίου ὁμοίως.

Ἡ ἀπογραφὴ τῶν ὑπαρχόντων τοῦ ἱερομονάχου Θεοφυλάκτου Τζανφουρνάρη

Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐπισυμβάντα τὴν 1ῃν Μαΐου 1659, οἱ κληρονόμοι του ἦτοι ὁ ἀνεψιὸς του Δημήτριος Καλογεράς καὶ ὁ ἀδελφὸς του Ἀνδρέας Τζανφουρνάρις, ὑπέβαλον αἰτησιν εἰς τὸ ἀρμόδιον Κυβερνητικὸν Γραφεῖον καὶ ἐζήτησαν νὰ γίνῃ ἐπισήμως ἡ ἀπογραφὴ τῆς περιουσίας του. Καὶ τὴν ἀνεύρωμεν

εις τὸν φάκελλον 367—PETIZIONI.

Ἡ διενέργεια τῆς ἀπογραφῆς ἀνετέθη εἰς τὸν Νοτάριον Νικόλαον Βέλανον, παρόντων καὶ δύο μαρτύρων ἦτοι τοῦ Λιθίου Τζουνστινιάν, δόκτορος, εἰς ὃν ἀφίνει κάτι ὁ Θεοφύλακτος καὶ τοῦ χρυσοχόου Δημητρίου Ἰωάννου.

Ἀπογραφή:

Εἰς τὸ ὑπνοδωμάτιον τοῦ Θεοφυλάκτου ἀνευρέθησαν:

1 Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Σπυριδωνος μετὰ τὰ θαύματά του καὶ μετὰ πλαίσιον ἀπὸ μαργαριτομάνναν.

2 Εἰκόνες. ἡ μία τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου μετὰ τὰ θαύματά του μετὰ κορνίζες ξύλινες τορνευτές.

5 Εἰκόνες διαφόρων ἁγίων ἐπὶ λυδίας λίθου.

1 Εἰκὼν τῶν Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῶν Ἀναργύρων.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγ. Γερασίμου.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγ. Μιχαήλ.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγ. Εὐθυμίου.

1 Εἰκὼν τῶν ἁγίων Ἐπιφανείου καὶ Γερμανοῦ.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἀγαπητοῦ

1 Εἰκὼν τοῦ Ἐπιταφίου.

1 Εἰκὼν τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης.

1 Εἰκὼν τῆς Ἐγέρσεως τοῦ Λαζάρου.

1 Εἰκὼν Ὑπαπαντιῆς.

1 Εἰκὼν τοῦ Ἐσταυρωμένου.

1 Εἰκὼν τῶν Θεοφανείων.

1 Εἰκὼν τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

1 Εἰκὼν τῶν Βαΐων.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πᾶσαι αἱ εἰκόνες ἔχουν κορνίζες ἀπὸ ξύλον ἀχλαδιᾶς.

2 Μικραὶ εἰκόνες μετὰ κορνίζες ἐπίχρυσες ἢ μία τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ ἄλλη τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

1 Εἰκὼν τῆς Σινδόνης, χωρὶς κορνίζαν.

1 Εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου μετὰ κορνίζαν ἐπίχρυσον

Μία εἰκὼν τῆς Παναγίας Βρεφοκρατούσης.

1 Εἰκὼν μετὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὴν Παναγίαν καὶ τὸν Ἁγίον Ἰωάννην (Ἡ Δέησις).

1 Εἰκὼν «Ἴδε ὁ ἄνθρωπος».

1 Εἰκὼν τῆς Παναγίας μετὰ κορνίζαν ἐξ ἀχλαδιᾶς.

1 Εἰκὼν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

1 Εἰκὼν τοῦ ἁγίου Σπυριδωνος μετὰ κορνίζαν μαύρην.

1 Εἰκὼν τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου μετὰ κορνίζαν ἐπίχρυσον.

1 Εἰκὼν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου χωρὶς πλαίσιον.

(Περαιτέρω περιγράφει τὰ ἐπιπλα καὶ σκεύη τὰ ὅποια εἶνε ὅχι ὀλίγα. Μεταξὺ αὐτῶν εὐρίσκονται καὶ τὰ δύο ὄρολόγια τοῦ τοίχου τὰ ὅποια ἀναφέρει εἰς τὴν διαθήκην του καὶ τὰ ὅποια «χτυπᾶν τὲς ὥρες», ὡς καὶ τὸ κολαμάρι τοῦ ἀπὸ μαργαριτομάνναν, τὸ ὅποιον ἐπίσης κληροδοτεῖ καὶ ἐξακολουθεῖ ἢ ὑπογραφή μετὰ τὰ βιβλία):

1 Ἑλληνικὸν βιβλίον ὀνομαζόμενον Μηναιὸν τοῦ μηνὸς Μαρτίου.

1 Ἑλληνικὸν βιβλίον ὀνομαζόμενον Πεντηκοστάριον.

1 Παρακλητικὴν

1 Εὐαγγέλιον.

1 Συναξάριον

1 Εὐαγγελικὴ προπαρασκευὴ

- 1 Ἐπιγράμματα Ἑλλήνων
- 1 Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία
- 1 Χειρόγραφον Ἐκκλησιαστικόν.
- 1 Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἁγίου Βασιλείου.
- 1 Πράξεις Θεολόγων Ἑλληνο—Λατινικόν
- 1 Τοῦ Ἐπισκόπου Ἁγίου Ἐπιφανείου.
- 1 Ἑλληνο—Τουρκικόν βιβλίον.
- 1 Τῆς θείας λειτουργίας.
- 1 Χειρόγραφον Ἐκκλησιαστικόν
- 1 Θεολογικά ἀποφθέγματα
- 1 Βιβλία Θεολογικά
- 1 Σύνοψις Ἱστοριῶν.
- 1 Ἱστορία Ἑλληνο—Λατινικὴ τοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ.
- 1 Βιβλίον Ἑλληνο—Λατινικόν τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.
- 1 Βιβλίον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυτοστόμου.
- 1 Βιβλίον Φυσικῆς τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ.
- 1 Εὐχολόγιον
- 1 Τριώδιον.
- 1 Βιβλίον ὀνομαζόμενον Ἀριθμητικὴ διὰ τὴν εὑρεσιν τῆς ἡμέρας τοῦ πάσχα.
- 1 Βιβλίον Σχόλια τοῦ Σεμπλικίου
- 1 Βιβλίον τοῦ Πausανίου
- 1 Βιβλίον Ἱστορίαι τοῦ Μεγαλοπολιτάνου
- 1 Βιβλίον τοῦ Ἰωάννου Γραμματικοῦ
- 1 Βιβλίον ὀνομαζόμενον τοῦ Εὐστρατίου καὶ ἄλλων.
- 1 Βιβλίον ὀνομαζόμενον Κανονισμοί.
- 1 Βιβλίον τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος
- 1 Βιβλίον περὶ ὀλικῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν.
- 1 Βιβλίον περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
- 1 Βιβλίον περὶ Ἀστικοῦ Δικαίου
- 11 Βιβλιαράκια Ἰταλικά καὶ Ἑλληνικά.
- 1 Μικρὸν Σταυρὸν ξυλόγλυπτον τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

* * *

(Ἀκολουθεῖ ἡ ἀπογραφὴ ἐτέρων ἐπίπλων καὶ σκευῶν περιεχομένων ἐντὸς κλωτίων ὡς καὶ μερικῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν ἀντικειμένων καὶ κοσμημάτων ὁμοίως γίνεται ἀπογραφὴ περαιτέρω τῶν ἱερατικῶν τοῦ ἀμφίων. Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἀντιγράψωμεν τὰ ἀνωτέρω, διότι εἶνε πολλὰ καὶ θὰ κατελάμβανεν ὄχι ὀλίγον χῶρον).

Ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ἡ ἀπογραφὴ ἣ ὁποῖα ἐμφανίζει τὰς κάτωθι εἰκόνας:

- 1 Μεγάλῃ εἰκὼν τῆς Παναγίας Βρεφοκρατοῦσης.
- 1 Μεγάλῃ εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος.
- 1 τῆς Παναγίας μὲ ἐπίχρυσον πλαίσιον.
- 1 τοῦ Ἁγίου Μάμαντος μὲ πλαίσιον ἐξ ἔβενου
- 1 τοῦ Ἁγίου Παντεῖ εἰμόνος ὁμοίως
- 1 τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ πλαίσιον ἐκ ξύλου ἀχλαδιᾶς
- 1 Εἰκὼν Σιρώη τοῦ Μεγάλου
- 1 Εἰκὼν τῆς Ἀναλήψεως μὲ μαῦρο πλαίσιον ἐξ ἀχλαδιᾶς.
- 1 Εἰκὼν τῶν ἁγίων Ἀιτωνίου, Ὀνουφρίου, Ἁγ. Παύλου καὶ Εὐθυμίου μὲ πλαίσιον στενὸν ἐξ ἔβενου.
- 1 Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου μὲ πλαίσιον ἐξ ἀχλαδιᾶς.
- 1 Εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος μὲ στενὸν πλαίσιον.
- 1 Εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ

1 Εικόν τῆς Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς με πλαίσιον ἐξ ἀχλαδιᾶς.
 1 Εικόν τοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου με πλαίσιον σχηματίζον κολῶνες
 1 Εικόν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου με πλαίσιον ἐπίχρυσον
 Διάφοροι πίνακες ἐπὶ χάρτου

(Ἐξακολουθεῖ καὶ ἄλλη ἀπογραφὴ ἐπίπλων, ἐνδύματων καὶ σκευῶν καὶ σημειώνουν οἱ ἀπογραφεῖς περαιτέρω ὅτι εὐρέθη ἓνα ῥάφι γεμᾶτο ἀπὸ βιβλία. Τέλος ὅτι ἀνευρέθησαν διάφοροι σημειώσεις, ἐπιστολαὶ καὶ κατάστιχα, πού ἀναφέρουν τὰς δοσοληψίας πού εἶχεν ὁ Θεοφύλακτος με διάφορους Ἐμπόρους καὶ ἰδιώτας ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ, ἐν τέλει, ὅτι ἀνευρέθησαν εἰς ἓν ἐρμάρι τὰ κάτωθι νομίσματα, τὰ ὁποῖα διετεθήσαν ἀπὸ τοῦς Ἐκτελεστάς διὰ τὴν κηδεῖαν του ἤτοι:

4 ἀργυρᾶ σκοῦδα ἤτοι λίρας Ἑνετικᾶς	37	σολδία	4.
1 1/4 ῥεάλια	»	10	
5 τσεκίνια	»	85	
μικρὰ ἀργυρᾶ νομίσματα	»	17	» 8.
9 1/2 ντούπιες χρυσῆς	»	268	» 10.

Σύνολον λίραι Ἑνετ. 418. 2 σολδία.

Περὶ Ἀσλὰν Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων

Εἰς τὴν Δέσμην ἀρ. 1156 τοῦ Γενικοῦ προβλεπτοῦ κατὰ θάλασσαν Ἰωάννου Γριμάνη, ἀνεύρομεν τὴν κάτωθι μαρτυρικὴν κατάθεσιν τὴν γενομένην ἐν Κερκύρᾳ τῇ 23 Νοεμβρίου 1645.

«Ἐνεφανίσθη εἰς τὸ Ὑγειονομικὸν Γραφεῖον ὁ Στάθης Ψαρᾶς ἔμπορος ἀπὸ τὰ Γιάννινα ὁ ὁποῖος μόλις ἔφθασε με βάρκα ἀπὸ τὴν Bastia (1) Ἐρωτηθεὶς πότε ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ διὰ ποῖον σκοπὸν ἦλθεν ἐδῶ, ἀπήντησεν:

«Εἶναι τώρα εἴκοσι ἡμέρες πού ἀνεχώρησα ἀπὸ τὰ Γιάννενα ἀλλὰ παρέμεινα ἀρκετὲς ἡμέρες εἰς τὴν Bastia διότι δὲν εὕρισκα καῖκι. Σκοπὸς τῆς ἐλεύσεώς μου ἐδῶ εἶναι νὰ μεταβῶ εἰς Βενετίαν δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις ὅπως συνηθίζω νὰ πηγαίνω τακτικά».

Ἐρωτηθεὶς νὰ εἴπῃ τί εἰδήσεις φέρει ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἀπήντησεν:

«Δόξαν νὰ ἔχη ὁ Θεὸς ἔχομεν ὑγίαν καὶ ἀφθονίαν ἀπὸ τροφίμα».

Ὡς πρὸς ἄλλας εἰδήσεις ἀναφέρει ὅτι εἶχον φθάσει ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας μερικὸι Τούρκοι ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ὁποῖοι εἶπαν ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἔχει σκοπὸν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τὸ προσεχὲς ἔτος καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Κερκύρας καὶ ὅτι ἐτοιμάζει καὶ ἰσχυρὰν Ἀρμάδα κατὰ θάλασσαν.

Ἐρωτηθεὶς νὰ εἴπῃ τί εἶδους ἄνθρωποι εἶνε αὐτοὶ οἱ Τούρκοι πού ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κων]πολιν ἂν δηλαδὴ εἶνε Διοικηταί, ἔμποροι ἢ ἄλλου εἶδους ἀπήντησεν:

«Εἶνε ὑπηρεταὶ τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ τῶν Γιαννίνων, κάτοικοι τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν κύριόν των ὁ ὁποῖος εὕρισκεται εἰς τὸ Ναύπλιον, πληγωθεὶς ὑπὸ τὰ τεῖχη τῶν Χανίων καὶ τοὺς ἔστειλεν ὁ Πασσᾶς, εἰς τὰ Γιάννενα ἵνα κυττάξουν τὰ συμφέροντά του καὶ ὅτι ἐπῆγαν εἰς Κων]πολιν κατόπιν διαταγῆς τοῦ Κεχαγιᾶ τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἰδίου Πασᾶ».

»Εἰς τὰ Γιάννενα λέγουσιν ὅτι ἡ Τουρκικὴ Ἀρμάδα πού ἦτο εἰς τὰ Χανιά ἀπέπλευσεν ἐκεῖθεν καὶ ὅτι εἴκοσι Γαλέρες ἀπὸ τὴν Ἀρμάδα μετέβησαν εἰς τὸ Ναυαρίνον, αἱ δὲ ἄλλαι ἐπῆγαν εἰς Κων]πολιν ἵνα παραχειμάσουν καὶ λέγεται ἀκόμη ὅτι αὐτὲς αἱ 20 Γαλέρες εἰς τὸ Ναυαρίνον περιμένουν τὸν Ντελὴ Χουσεῖν Πασᾶν με 15000 ἄνδρας ἵνα τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς ὀδηγήσουν εἰς τὰ Χανιά. Ἐκ τῶν 15000 αἱ 600) εἶναι Τάρταροι καὶ οἱ ἄλλοι Γενίτσαροι.

»Εἰς τὰ Γιάννινα ἐτοιμάζουν μεγάλην ποσότητα γαλέιτας ὡς καὶ καταλύματα διὰ τοὺς στρατιώτας πού περιμένονται.

1) Με τὸ ὄνομα αὐτὸ οἱ Βενετοὶ ὠνόμαζον τὴν Σαγιάδα,

Πρὶν ἀναχωρήσω ἀπὸ τὰ Γιάννινα, εἶχον δημοσιευθῆ προκηρύξεις ἀπαγορεύουσαι τὴν ἐξαγωγὴν σιτηρῶν καὶ ἄλλων τροφίμων διὰ τὴν Κέρκυραν.

» Ἀπὸ τὰ Γιάννινα ἕως τὴν *Bastia* ἐταξείδεψα μαζί με ἓνα σύντροφόν μου πάντοτε τὴν νύκτα ἵνα ἀποφύγω κάθε ἐνόχλησιν...»

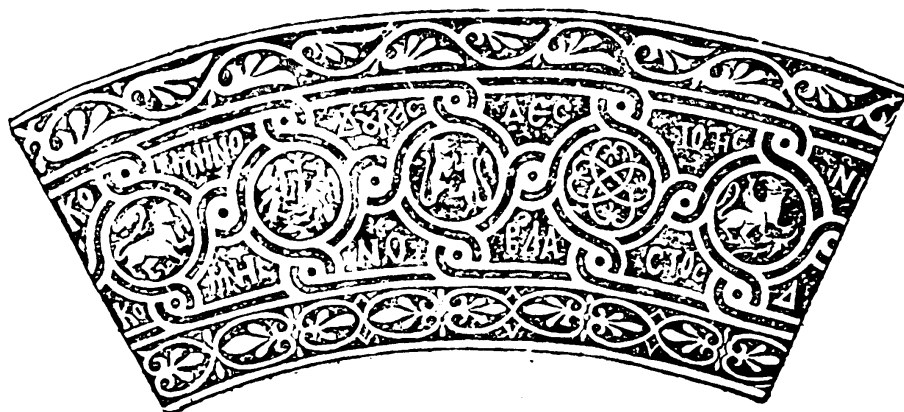
Αὕτῃ εἶναι ἡ κατάθεσις πού ἔκαμεν ὁ Ἰωαννίτης ἔμπορος Στάθης Ψαρῆς.

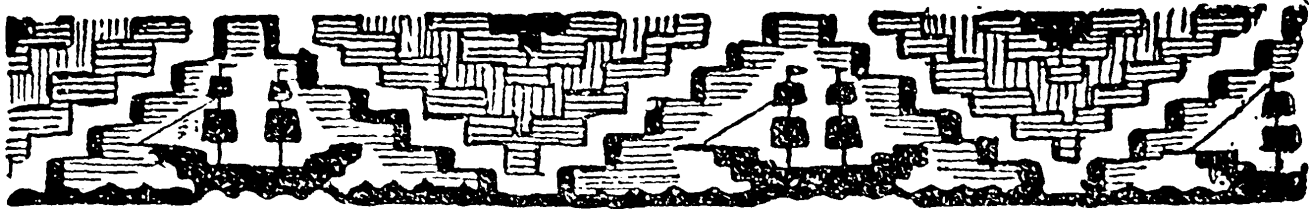
Εἰς τὴν ἰδίαν δέσμην παρατίθεται καὶ ἀπόσπασμα μιᾶς ἐπιστολῆς ἀπὸ τὰ Γιάννινα τῆς 5 Νοεμβρίου 1645 τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ὁ Γιαννιώτης Ζώτος Τσιγαρᾶς πρὸς τὸν ἐν Κερκύρᾳ φίλον του Δημήτριον Ροδίτην καὶ τοῦ γράφει μεταξύ τῶν ἄλλων:

«... Γιὰ νῆα, ἀδελφέ μου, σὲ εἰδοποιῶ ὅτι οἱ Τούρκοι Γιαννιώτες πού ἤλθαν ἀπὸ τὰ Χανιά εἰς τὰ σπίτια των, μᾶς εἶπαν ὅτι ὁ μέγας αὐθέντης των ἐτοιμάζεται νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦτα τὰ μέρη ἵνα κτυπήσῃ τὴν Κέρκυραν. Ὁ Θεὸς νὰ μὴν τὸ δώσῃ, ἀλλὰ κυτάξατε τὰ λάβητε τὰ μέτρα σας καὶ σὲ παρακαλῶ νὰ μὴν ἀναφέρεται τὸ ὄνομά μου εἰς τοὺς Βενετσιάνους γιὰ νὰ μὴ βρῶ τὸν μελλᾶ μου με τοὺς Τούρκους...»

Αὗται εἶναι αἱ μαρτυρικαὶ καταθέσεις δύο Ἰωαννιτῶν ἐμπόρων ἀπὸ τὰς ὁποίας μαθαίνομεν ὅτι ὁ Διοικητὴς τῶν Γιαννίνων Ἀσλὰν πασᾶς, ὁ ἀνεγείρας τὸ γνωστὸν τζαμί εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως μας, εἶχε μεταβῆ με σῶμα Τουρκογιαννιωτῶν εἰς Κρήτην καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως τῶν Χαννίων κατὰ τὸν μῆνα Ἰούνιον τοῦ 1645 καὶ ὅτι εἶχε πληγωθῆ καὶ εἶχε μεταφερθῆ πρὸς θεραπείαν εἰς τὸ Ναύπλιον.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΙΣΑΜΕΝΟΣ

Με τὸν Γεώργιον Τισαμενὸν κλείει ἡ σειρὰ τῶν μονογραφιῶν, διὰ τὴν δρα-
σιν, τῶν ἐκλιπόντων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἡπείρου, τὰς ὁποίας αἱ φιλόξενοι
σελίδες τῆς Ἡπειρ. Ἐστίας, ἐδέχθησαν νὰ καταχωρήσουν. Περιληπτικαὶ καὶ μὴ
πλήρεις θὰ φανοῦν ἴσως εἰς τὸν ἀναγνώστην, μερικαὶ ἀπὸ τὰς μονογραφίας αὐτάς.
Καίτοι ὅμως τοιαῦται, ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι εἶναι ἀρκετὰ κατατοπιστικαί, διὰ
νὰ σχηματίσῃ οὗτος ἰδέαν τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων, καὶ τῆς φιλοπατρίας
ποῦ τοὺς διέκρινε, καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας ἕνας ἕκαστος τούτων προσέφε-
ρεν εἰς τὴν πατρίδα.

Μετὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν διευκρίνισιν, ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας.

Ὁ Γεώργιος Τισαμενὸς κατήγετο ἀπὸ τοὺς Φραγγάδες τοῦ Ζαγορίου, τῆς
ἐπαρχίας αὐτῆς τῆς Ἡπείρου, ποῦ ἐπρομήθευσεν ἀρκετοὺς ἄνδρες εἰς τὸν ἀπελευ-
θερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, καὶ τὰ μετέπειτα ἐθνικὰ κινήματα (¹) τὸ δὲ ἀρχικόν του
ὄνομα ἦτο Κ α ρ α γ ι α ν ν ὀ π ο υ λ ο ς (²)

Ὁ Τισαμενὸς ἐσπούδασεν εἰς Βουκουρέστι καὶ ἦτο μαθητὴς τοῦ Φωτιάδη
καὶ Δούκα ὅταν ἐκηρύχθη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Τὴν προεπαναστατικὴν ἐπο-
χὴν πολλοὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ἀπεδήμουν, κατὰ προτίμησιν, εἰς Δακίαν, ἀφ' ἐνὸς
μὲν διότι ἡ χώρα αὐτὴ ἦτο εὐφορὸς καὶ συνεπῶς καλλιεργοῦντες αὐτὴν καὶ ἐμπο-
ρευόμενοι κατήριζον ἀξίας λόγου περιουσίας, ἀφ' ἐτέρου διότι εἰς τὴν Τουρκικὴν
αὐτὴν ἐπαρχίαν εἶχον ἀσφάλειαν καὶ ἐλευθερίαν, καὶ διότι τέλος μὲ τὴν διδασκα-
λίαν ἐκεῖ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ποῦ ἦτο ἀπηλλαγμένη δεσμῶν, τὸ φρόνημα
διεπτερώνητο περισσότερο παρὰ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ
XVIII αἰῶνος ἤδη συναντῶμεν εἰς τὸ Βουκουρέστι τυπογραφεῖον, ἀκαδημίαν ἀνω-
τέρων σπουδῶν, καὶ καθηγητὰς μὲ εὐρείαν ἀντίληψιν τῆς μορφώσεως. (³) Ἐκεῖ τέ-
λος ἰδρύθη ἡ πρώτη «Ἐ τ α ι ρ ί α τ ῶ ν Φ ι λ ι κ ῶ ν», διὰ τὴν ἀπελευθέρω-
σιν τῶν δούλων λαῶν τῆς Βαλκανικῆς (⁴).

Ἐκεῖ λοιπὸν εὐρίσκετο ὁ Τισαμενός, ὅταν ὁ Ὑψηλάντης ἀνεπέτασε τὴν
σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαυίαν, καλῶν ὅλους τοὺς
Ἕλληνας νὰ πυκνώσουν τὰς φάλαγγας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Τὴν συγ-
κίνησιν μὲ τὴν ὁποίαν ἡ εἶδησις ἐκείνη ἠκούσθη τότε, μᾶς τὴν περιγράφει ὁ Ραγ-
καβῆς εἰς τὰ «Ἀπομνημονεύματά» του, γράφων ὅτι «μετ' ἀνυπομόνων λοιπὸν
παλμῶν καρδίας περιμένομεν, δηλαδὴ περιέμενον οἱ περὶ ἡμᾶς μεγάλοι, καὶ ἡμεῖς οἱ
μικροὶ ἠκούομεν καὶ ἐπιστεῦομεν ὅτι τάχιστα θέλει φθάσει (δ.λ.δ. ὁ Ὑψηλάντης) εἰς
Βουκουρέστιον μετὰ τακτικοῦ στρατοῦ, ἐπαναφέρει ἐκεῖ τὴν τάξιν πληρέστατα καὶ
ἐλευθερώσει τὴν Ἑλλάδα ἐν πρώτῃ μάχῃ». (⁵)

Μετὰ τὴν διάδοσιν λοιπὸν τῆς εἰδήσεως τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ

1. Κ. Δαζαρίδης: «Ἐθνικοὶ ἀγωνισταὶ ἀπὸ τὸ Ζαγόρι» εἰς περὶδ. «Ἀγών» κ. Σπ. Λαμ-
πρίδη Ἰουνίος—Ἰούλιος 1956 σελ. 18—20.

2. Ι. Λαμπρίδης: Ζαγοριακὰ Α. σελ. 59.

3. Θ. Ἀθανασίου: Περὶ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων ἐν Ρουμανίᾳ σελ. 36. Δ. Φωτεινοῦ:
Ἱστορία τῆς Πάλαι Δακίας Τόμ. Β' σελ. 355—356.

4. Α. Χενοροί: Ἱστορία τῶν Ρουμάνων (γαλλιστι) Τομ. Β' σελ. 286.

5. Ρ. Ραγκαβῆ: Ἀπομνημονεύματα ἔκδ. 1894 Α. σελ. 89.

ὅταν ὁ κρότος τῶν ὄπλων τῆς Πελοποννήσου ἀντήχησε καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ὁ Τισαμενὸς ὠθούμενος ἀπὸ ἄκρατον πατριωτισμὸν, διέκοψε τὰς σπουδὰς του καὶ ἀπεγράσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ διαθέσῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὸ ἀγωνιζόμενον ἔθνος. Ὡς ἀγωνιστὴς ὁ Τισαμενὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Μανιάκι τῆς Πελοποννήσου, μαχόμενος εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Παπαφλέσσα τοῦ ὁποίου ἦτο γραμματεὺς.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Τισαμενὸς κατῆλθε μαζῆ μετὸν Σπανόπουλον⁽¹⁾, μετὸν ὁποῖον πρὶν λάβουν τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν, τὴν ἐγνώρισαν εἰς τὸν διδάσκαλόν των, πατριώτην ἐμπνευστὴν Στέφανον Κανέλον⁽²⁾ ὁ ὁποῖος ἐρμηνεύων, τὴν ἱστορίαν τῶν πατέρων ἡμῶν καὶ μετὰ πατριωτικὰ ἄσματα, ὅπως ὁ Τυρταῖος, καὶ ὡς διάδοχος τοῦ Ρήγα ἀνέφλεγε τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα τῶν ἀκροατῶν, καὶ ἐπίσπευδεν οὕτω τὴν ὄραν τῆς ἐκρήξεως. Εἶπον λοιπὸν τότε οἱ δύο αὐτοὶ μαθηταὶ εἰς τὸν διδάσκαλόν των, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ν. Δραγούμης.

— «Κατακαίει ἡμᾶς, διδάσκαλε, ὁ πόθος, οὔτε ἡμέραν, οὔτε νύκτα ἡσυχάζομεν. Δὲν νομίζεις προτιμώτερον, παρὰ νὰ καταλύσωμεν ἐνταῦθα ἄχρηστοι τὸν βίον, νὰ ὑπάγωμεν νὰ συναποθάνωμεν μετὰ τῶν πολεμιστῶν ὁμογενῶν;»

Ὁ Κανέλος, τότε, ἀφοῦ τοὺς ἠσπάσθη δακρῶν, τοὺς εἶπε μετὰ βαρεῖαν φωνήν.

— «Ἀκόμη, περιμένετε! ὑπάγετε νὰ χύσετε τὸ αἷμα ὑμῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος μετ' ὀλίγον θὰ καταφθάσω καὶ ἐγώ»,

— Ἄλλ' ἔως οὗ ἔλθῃς, τοῦ ἐπανέλαβον, τί θὰ ὀδηγεῖ ἡμᾶς νέους καὶ ἀπείρους;

— Ἡ εὐχὴ τῆς πατρίδος, ἡ φρόνησις, ἡ φιλοπατρία, ἀπήντησεν ὁ Κανέλος.

Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας, οἱ δύο μαθηταὶ ἐπανῆλθον διὰ νὰ ἀποχαιρετήσουν τὸν διδάσκαλον, καὶ ζητήσουν ἐκ νέου συμβουλὰς. Τότε ὁ Κανέλος τοὺς ἔδωσε τρεῖς συμβουλὰς, τὰς ὁποίας τοὺς παρεκάλεσε νὰ χαράξουν βαθύτερον εἰς τὰς καρδίας των καὶ νὰ τὰς μεταδώσουν καὶ εἰς ἄλλους. Ἦσαν δὲ αἱ τρεῖς αὐταὶ νοουθεσίαι, ἡ ἀπελευθέρωσις, ἡ ἀποκατάστασις καὶ ἡ εὐδαιμονία τῆς πατρίδος, τὰς ὁποίας πρὸ παντὸς ἔπρεπε νὰ ἔχουν κατὰ νοῦν³. Τὰς τρεῖς αὐτὰς νοουθεσίας τὰς ὁποίας ὁ Κανέλος, συνέταξεν ἐμμέτρως μιμούμενος τὸν Σόλωνα, καὶ οἱ δύο, ὅπως ἀναφέρει ὁ Δραγούμης, τὰς ἐτήρησαν μέχρι τέλους. Προσθέτει μάλιστα ὁ Δραγούμης, ὅτι ὅσα ἔτη συνέζησε καὶ συνεπόνεσε μετὸν Τισαμενόν, δὲν ἐνθυμεῖται νὰ περάσῃ ἡμέρα, χωρὶς νὰ τὸν ἀκούσῃ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς στιχηρὰς ἐκεῖνας νοουθεσίας.

«Τὰ παλληκάρια τὰ καλὰ
Δὲν κλέπτουν, δὲν ἀρπάζουν
Μόνον τυράννους πολεμοῦν
Τὸ δίκαιον παντοῦ τιμοῦν
Μισοῦν τὴν τυραννίδα
Καὶ ζοῦν γιὰ τὴν πατρίδα»⁽⁴⁾.

Ὅταν ὁ Τισαμενὸς κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἕνα καὶ μόνον εἶχε σκοπὸν, νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα, κρατῶν εἰς τὴν μίαν χεῖρα τὸ ξίφος καὶ εἰς τὴν ἄλλην τὴν πένναν, καὶ εἰς τὴν φιλοδοξίαν αὐτὴν ὑπέτασσε τὰ πάντα. Ὅταν ὁ Τισαμενὸς κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα προικισμένος μετὰ ἑλληνικὴν μόρφωσιν καὶ γνώσεις γαλικῆς, πού ἦτο τότε ὀλίγον γνωστὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀρκετῆς πείρας πραγμάτων, τοῦ ἐζητήθη ἡ συνδρομὴ, εἰς μίαν ἐποχὴν πού ἐπρόκειτο νὰ δημιουργηθῇ κάποια τάξις εἰς τὸ χάος ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον ἐκυλίετο ἡ χώρα. Ὁ Κα-

1. Ν. Δραγούμης: Ἱστορικαὶ Ἀναμνήσεις Α. σελ. 88.

2. Πρόκειται διὰ τὸν συντάκτην τοῦ Θουρίου «Παιδιὰ Ἑλλήνων τί καρτερεῖτε; Τ' ἀρματα πιάστε, ἦλθε καιρὸς» μετὰ τὸ ὁποῖον, οὗτος, ἤθελε νὰ πείσῃ τοὺς Ἑλληνας, οἱ εἰς μὲν ἑαυτοὺς ἔπρεπε νὰ ἐλπίζουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των.

3. Ν. Δραγούμης: Ἐνθ. ἀνωτ. Α 89.

4. Ἐνθ. ἀνωτ. ὅπου ἀναγράφονται καὶ αἱ ὑπόλοιποι τρεῖς στροφαί.

ποδίστριας τὸν ἐτίμα διὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀκριβῆ ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ἐπὶ δὲ τοῦ Ὄθωνος, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἀνυψώθη εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτείας.

Ὁ Καποδίστριας, ὅπως γνωρίζομεν, ἅμα καιῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔστρεψεν ὅλην τὴν προσοχὴν του, εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς χώρας. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, περισυνέλλεξεν οὗτος, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, νέους Ἑλληνας ἐγγραμματούς διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ εἰς τὸ μέγα του ἔργον. Μεταξὺ τῶν πρώτων συνεργατῶν τοῦ Καποδίστρια, συγκαταλέγεται καὶ ὁ Τισαμενός, ὁ ὁποῖος μαζῆ μετὸν τότε Γεν. Γραμματεῖα Σπ. Τρικούπην συνέτασσε, μετέφραζεν, ἀντέγραφε καὶ διεκπεραίωσε κάθε ἐγγραφον, κατὰ τὴν πρώτην τότε διοίκησιν τοῦ ἐλευθερωθέντος κράτους. Οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, γράφει ὁ Ν. Δραγούμης τὴν νύκτα «κατακλινόμενοι ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, οἵτινες ἕως πρὸ μικροῦ ἐχρησίμευον ἀντὶ γραφείων καὶ προσκεφάλαια ἔχοντες πρωτόκολλα ἢ κατὰστιχα καὶ τοῦτο ἵνα ἀφυπνισθέντες μετὰ βραχείαν ἀνάπαυσιν, καὶ ὁποῖαν ἀνάπαυσιν! ἐπαναλάβωσι τὴν ἐργασίαν». Προσθέτει δὲ ὁ Δραγούμης ὅτι οἱ οὕτω «διαιτώμενοι εἶχον καὶ καλῶς γεννηθῆ καὶ καλῶς ἀνατραφῆ καὶ ἐν ἀνέσει βιώσει μέχρι τῆς ἐπαρασιτάσεως»⁽¹⁾. Ὁ Τισαμενός ἦτο ἀπὸ τὴν γενεὰν ἐκείνην, ἣ ὁποία ὅταν ἐρρίπτετο εἰς τὸν στίβον τῆς δημοσίας ζωῆς, ἔπλαθεν ὄνειρα καὶ ὠραματίζετο τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδούλων, τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν δημιουργίαν κράτους τάξεως καὶ δικαιοσύνης.

* *

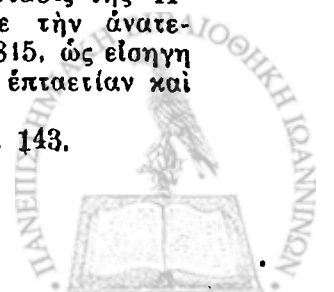
Ὁ Τισαμενός ἐχρημάτισε διὰ πρώτην φορὰν Ὑπ. τῶν Οἰκονομικῶν, διαδεχθεὶς τὸν Α. Πάικον τὴν 1 Ὀκτ. 1839⁽²⁾, εἰς τὴν κυβέρνησιν πού ἐσχημάτισεν ὁ Ὄθων ὑπὸ τὴν προεδρίαν του, εἰς μίαν ἐποχὴν οἰκτρᾶς οἰκονομικῆς καταστάσεως, ὁ δὲ Ὄθων εἶχε περιέλθει εἰς κρίσιμον καὶ ἀκροσφαλὲς σημεῖον. Τὸ δάνειον τῶν 60 ἑκατ. εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ ἐξαντληθεῖ, αἱ δὲ δημόσιαι εἰσπράξεις δὲν ἦσαν ἀρκεταὶ νὰ καλύψουν τὰς δαπάνας καὶ ὑποχρεώσεις πού εἶχεν ἀναλάβει τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς ἀνεξαρτησίας του.

Ὁ Τισαμενός ἐχρημάτισεν ὁμοίως Ὑπ. τῶν Οἰκονομικῶν (11|8|1840—9|11|1842) ἐπὶ Μαυροκορδάτου, ὁ ὁποῖος ὅμως τὴν 10|8|1841, παρητήθη σενεπείᾳ ἀδυναμίας του νὰ συνεργασθῆ μετὸν Ὄθωνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μὲν καταργήσει διὰ τὸ θεαθῆναι τὸ κοινοβούλιον, διειτήρησεν ὅμως αὐτὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἰ δ ι α ἰ τ ε ρ ο ν γ ρ α φ ε ἰ ο ν τ ο ὕ β α σ ι λ έ ω ς» τὸ ὁποῖον ἀνεμειγνύτο διαρκῶς εἰς κάθε πρωθυπουργικὴν πράξιν. Σημειώσωμεν ἐνιαῦθα ὅταν ὁ Ὄθων ἐπρόκειτο νὰ ἀναθέσῃ τὸν σχηματισμὸν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὸν Ἄλ. Μαυροκορδάτον, ἐπρότεινεν εἰς αὐτόν, ὅπως τὸ Ὑπ. τῶν Οἰκονομικῶν ἀναλάβῃ ὁ Τισαμενός. Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως κατ' ἀρχὰς δὲν τὸ ἐδέχθη καὶ ἐπρότεινεν ὅπως «μείνῃ πρὸς τὸ παρὸν ἀναποφάσιστον καὶ τὸ περὶ ὑπουργεῖου οἰκονομίας, μὴ νομίζων ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἰσαχθῆ ἡ ἀναγκαία τάξις εἰς αὐτὸν τὸν σημαντικὸν κλάδον μετὸν Τισαμενὸν ἐπὶ κεφαλῆς»⁽³⁾. Ἡ παραμονὴ ὅμως τοῦ Τισαμενοῦ εἰς τὸ ὑπουργεῖον ἐκεῖνο ἦτο βραχείας διαρκείας, ἀντικατασταθεὶς τὴν 9|11|1842 ἀπὸ τὸν Ν. Σιλήβεργον.

1. Ἐνθ. ἀνωτ. Α. 85. Μεταξὺ αὐτῶν, ἀναφίρομεν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἡπείρου ἦτο καὶ ὁ Γ. Βασιλείου (1813—1889) υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Βασιλείου ἀπὸ τὸ Ἀργυροκάστρον τὸν ὁποῖον μετέπειτα ὁ Ὄθων προσέλαβεν εἰς τὸ Ὑπ. τῶν Οἰκον. ἀπὸ τὴν ὑψηροσίαν τοῦ ὁποῖου ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ, σενεπείᾳ τοῦ νόμου περὶ αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων. Τοῦτον ὁ Γ. Σταύρου ἐχρησιμοποίησεν ἀργότερα διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἀλληλογραφίας του μετὸν Ἐυνάρδον, Σίναν καὶ Ζωσιμάδας, ὁ δὲ Ὄθων ὅταν ἠτοιμάζετο ἢ ἐπανάστασις τῆς Ἡπείρου, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Ἰταλίαν, ὅπου μετὰ μεγάλης ἐπιδεξιότητος διεξήγαγε τὴν ἀνατεθεισάν εἰς αὐτὸν διπλωματικὴν ἀποστολήν. Ὁ Γ. Βασιλείου, προσελήφθη τὸ 1815, ὡς εἰσηγητῆς εἰς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν, τῆς ὁποίας ἐχρημάτισεν ὑποδιοικητῆς ἐπὶ μίαν ἐπταετίαν καὶ ἀπέθανεν τὴν 4ην Μαρτίου 1889.

2. Δ. Πετρακόπου. Κοινοβουλευτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος Τομ. 7ος σελ. 143.

3. Ν. Δραγούμη. Ἐνθ. ἀνωτέρω. Β σελ. 59—60.

Παρητήθη τότε ὁ Τισαμενὸς τῇ ἐπαμβάσει τοῦ ἐπιτετραμένου τῆς Γαλλίας Λαγκρενέ, διότι οὗτος πιστὸς τηρητῆς τοῦ καθήκοντος καὶ τῶν νόμων, δὲν ὑπέκυψεν εἰς πλείων τοῦ Λαγκρενέ, ὅπως ἀπαλλάξῃ τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων φίλον καὶ προστατευόμενον τούτου. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶνε ἄρκετὰ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν φανερώση τὸν τίμιον καὶ πατριωτικὸν του χαρακτήρα καὶ τὴν ἀντίληψίν του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντος.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ πού οἱ ξένοι πρεσβευταὶ ἦσαν εἰς τὴν χώραν μας οἱ ἀφανεῖς ἐξουσιασταὶ τῶν κατὰ καιροὺς κυβερνήσεων καὶ οἱ ὅποιοι ἀπὸ τὰς πρεσβείας των κατηύθυναν, ὄχι μόνον τὴν ἐξωτερικὴν, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὴν πολιτικὴν τῆς χώρας. Ἦτο ἡ ἐποχὴ, πού ἐπὶ δεκαετηρίδας παύρουσιάζετο εἰς τὴν χώραν μας τὸ ὀξύμωρον σχῆμα, ὃ μὲν Ὁθωνὶ νὰ κυβερνᾷ καὶ οἱ ξένοι πρεσβευταὶ νὰ βασιλεύουν. Ἐποχὴ τῆς «π ι ε ζ ο υ σ η ς κ η δ ε μ ο ν ι α ς» ὅπως τὴν εἶχε χαρακτηρίσει ὁ Ἐπ. Δεληγιώργης, καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ἀντετάχθη οὗτος, ἐπιδιοθεῖς, ὅπως ἔλεγεν ὁ Τρικούπης, ὁμιλῶν πρὸ τοῦ φερέτρου τοῦ Δεληγιώργη εἰς «ε ὕ γ ε ν ἡ ἄ γ ῶ ν α ὕ π ἔ ρ τ ῶ ν π ο λ ι τ ι κ ῶ ν ἔ λ ε υ θ ε ρ ι ῶ ν».

Τὸ ἐπεισόδιον ἐκεῖνο, μᾶς ὑπενθυμίζει ἕτερον τοιοῦτον, τῆς ἐποχῆς τῆς κατοχῆς τοῦ Πειραιῶς τὸ 1853, ὅποτε ὁ ναύαρχος τῆς Γαλλίας Τινάν, παρουσιασθεὶς εἰς τὸν τότε Ἐπ. τῆς Δικαιοσύνης Βάρβογλην, ἐζήτησε μὲ ἐπιτακτικὸν ὕφος τὴν μετάθεσιν εὐνοουμένου του εἰσαγγελέως⁽¹⁾, προσθέσας ὅτι ὁ Ἐπ. Βάρβογλης ὀφείλει νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς. Ὁ Βάρβογλης ὅμως ὁ ἐπικληθεὶς «τ ἰ μ ι ο ς» καὶ «ἄ κ ἔ ρ α ι ο ς» χαρακτηριστῶς ἀπήντησεν εἰς τὸν Τινάν, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔχει μόνον βασιλέα καὶ οὐδένα ἀνθύπατον ἀναγνωρίζει καὶ ὅτι ὑπουργὸς ταπεινωθεὶς ὅπως ἐγὼ ἀπὸ σᾶς κ. ναύαρχε, δὲν δύναμαι ἐντίμως νὰ παραμείνω ὑπουργός, ἐὰν δὲν λάβω πλήρη ἱκανοποίησιν τοῦ ἀξιώματός μου. Ἡ τότε κυβέρνησις Μαυροκορδάτου, ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς ξένους πρεσβευτὰς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας νὰ δοθῇ πλήρης ἱκανοποίησις πρὸς τὸν ὑβρισθέντα ὑπουργόν, ὅπως πράγματι καὶ συνέβη, τοῦ Τινάν ἀντικατασταθέντος ἐντὸς ὀλίγου ἀπὸ τὸν Ζακινό⁽²⁾.

Ἡ αἰτία αὐτῆ τῆς παραιτήσεως τοῦ Τισαμενοῦ μᾶς ὑπενθυμίζει καὶ ἑτέραν περίπτωσιν πιστῆς ἐφαρμογῆς τῶν νόμων τοῦ Ν. Δημητρακοπούλου, ἐπὶ κυβερνήσεως Ἐλευθ. Βενιζέλου.

Ὁ ἀμαξηλάτης τῆς ρωσικῆς πρεσβείας ἀπεβίβασε κάποτε τὸν πρέσβυν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῆς Μ. Βρετανίας, καὶ ἐν ἀναμονῇ τῆς ἐπανόδου του, ἐστάθμευσε πρὸ τοῦ ξενοδοχείου, ὅπου ἦτο ἀπηγορευμένον, ὃ δὲ ἀμαξηλάτης εἰσῆχθη εἰς τὸ Πταισματιδικεῖον ἐπὶ παραβάσει ἀστυνομικῆς διατάξεως. Ὁ πρέσβυς ἀπέστειλε τὴν κλῆσιν διὰ τὴν δίκην εἰς τὸν Ἐπ. τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς ἀνάκλησιν. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἐγνώριζε τὸν χαρακτήρα τοῦ συνυπουργοῦ του ἀνέθηκε τὴν διευθέτησιν εἰς τὸν Πρωθυπουργόν. Τὸ βράδυ εἰς τὴν Βουλὴν, ὃ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως Ἐλ. Βενιζέλος δίδει τὴν κλῆσιν εἰς τὸν Δημητρακόπουλον, εἰς τὸν ὅποιον ἐπαναλαμβάνει τὴν παράκλησιν τοῦ πρέσβευτος.

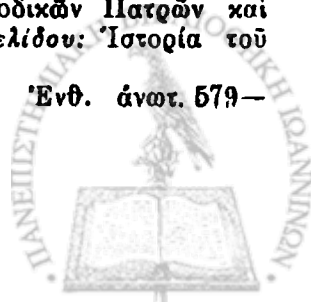
—Δὲν γίνεται ἀπαντᾷ ὁ Δημητρακόπουλος. Τούναντιον ἔχομεν συμφέρον νὰ ἐννοήσουν καὶ οἱ ξένοι ὅτι τὸ ἀρθ. 3 τοῦ Συντάγματος ἐφαρμόζεται ἐπὶ ὄλων ἀνεξαιρέτως.

Ἡ ρωσικὴ πρεσβεῖα κατέβαλε τὸ πρόστιμον, διὰ νὰ μάθῃ ὅτι ὅλοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιον τοῦ Νόμου⁽³⁾.

1. Ἐπρόκειτο διὰ τὴν ἐναλλάξ μετάθεσιν τοῦ Εἰσαγγελέως Πρωτοδικῶν Πατρῶν καὶ Ναυπλίου καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ Εἰρηνοδίκου Πειραιῶς. *Τρ. Εὐαγγελίδου*: Ἱστορία τοῦ βασιλέως Ὁθωνος σελ. 579.

2. *Ν. Σαριπόλου*: Τὰ μετὰ θάνατον σελ. 632—634. *Εὐαγγελίδου*: Ἐνθ. ἀνωτ. 579—581 πρὸβλ. *Ρ. Ραγκαβῆ*: Ἀπομνημονεύματα 1895 Β σελ. 352—3.

3. *Δ. Πετρακάκου*: Ἐνθ. ἀνωτ. 7 σελ. 14.

Τὸ 1853, ὅταν τὰ πράγματα τῆς Ἐπιπέλου ἠλείουν παγκόσμιον πόλεμον, ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὁ μὲν αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος ἐνόμιζεν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα τοῦ θανάτου τοῦ «Ἄ σ θ ε ν ο ὦ ς», ἐνῶ τοῦναντίον ἡ Ἄγγλια καὶ ἡ Γαλλία συνησπίζοντο νὰ διατηρήσουν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Ὄθωμ. Αὐτοκρατορίας, ἡ Ἑλλὰς δὲν ἠδύνατο νὰ παραμείνῃ οὐδετέρη εἰς μίαν πάλην ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξηρτᾶτο τὸ μέλλον τῆς Ἐπιπέλου.

Ὁ Ὄθων προσχωρήσας τότε εἰς τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν, ὑπεκίνει καὶ ὑπέθαλπεν ἐπαναστατικὰ κινήματα εἰς Ἰπείρον καὶ Θεσσαλίαν(1) ὅπως ἀπεδείχθη ἀπὸ ἐπιστολὰς ποὺ κατεσχέθησαν εἰς τὰς ἀποσκευὰς τοῦ Τζαβέλα.

Οἱ ἐθελονταὶ προσήρχοντο τότε ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἄφηναν τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ ἀνεχώρουν διὰ τὰ σύνορα. Ἀνυπότακτοι καὶ φυλακισμένοι εἰς Καλάμας ἠλευθεροῦντο ἀπὸ τὸ πλῆθος καὶ ἀνεχώρουν εἰς Ἰπείρον τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας καὶ μόνον, καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι θὰ ἠλευθεροῦτο, ἤγειρεν παντοῦ ἐνθουσιασμόν, καὶ εἶχε γίνοι, πρὸς στιγμὴν, τὸ σύμβουλον τῆς Μ. Ἰδέας.

Ὅλος ὁμως αὐτὸς ὁ ἐνθουσιασμός καὶ ἡ ψυχικὴ ἀναταραχὴ, ποὺ προυκάλουν εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὰ κινήματα ἐκεῖνα, προσέκρουον ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἀναφανδὸν ἀντίδρασιν τῶν Μ. Δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι μᾶς εἶχον ἐγκαταλείψει καὶ ἐξαπατήσει κατ' ἐπανάληψιν. Ἡ Ἄγγλια δὲν ἔπαυε νὰ μᾶς ἐπαναλαμβάνῃ μὲ τὴν ὤμην γλῶσσαν τοῦ Πάλμερστον ὅτι ἔπρεπε νὰ λησμονήσωμεν κάθε ἐθνικὴν μας διεκδίκησιν, ἐὰν ἠθέλομεν νὰ ἔχωμεν τὴν φιλίαν καὶ τὴν.... ὑποστήριξίν της!!

Ὅταν ὁμως ὁ Οὐάϊς καὶ ὁ Ρουὰν (πρέσβεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας) παρουσιάσθησαν τὴν 24 Φεβρ. εἰς τὸν Ὄθωνα διὰ νὰ ἐπιστήσουν τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τῶν συνεπειῶν τῶν κινήσεων ἐκείνων, οὗτος τοὺς ἀπῆντησεν ὅτι οἱ ὑπουργοὶ του ἔπραξαν πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, διὰ νὰ συγκρατήσουν τὴν ἐξέγερσιν τοῦ δημοσίου αἰσθημάτων, καὶ ὅτι παρομοίᾳ ἀπόπειρα θὰ ἔθετεν εἰς κίνδυνον τὸν θρόνον του.

Προηγουμένως (16.2.53) εἰδοποιεῖτο ὁ Τρικούλης ἀπὸ τὴν βρετανικὴν κυβέρνησιν, ὅτι δὲν θὰ ἐπέτρελεν αὕτη ὅπως ὁ Ὄθων ἐνθαρρύνῃ ἔστω καὶ ἐμμέσως, παρόμοιον κίνημα, καὶ ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν καλῶν διαθέσεων τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Ἀθηνῶν. Εἰδοποιεῖτο ἐπὶ πλέον ὁ Τρικούλης, ὅτι αἱ δύο αὐταὶ κυβερνήσεις, ἐνδιαφερόμεναι νὰ προστατεύσουν τὸ ὀθωμανικὸν ἔδαφος κατὰ τῆς ρωσικῆς ὑποδουλώσεως, οὐδέποτε θὰ ἐπετρέψουν ὅπως ὑπήκοοι τοῦ Σουλτάνου, ὠθοῦνται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς κινήματα ἐναντίον του.

Καὶ αὐτὸς ὁ Θουβενέλ ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ἐν ὄσῳ ἔξει ὁ Κωλέτιης, ἦτο προστατῆς τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων, τῶρα παρακαλεῖ τὸν Ὄθωνα, ἐκ μέρους τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος III, νὰ ἀποφύγῃ κάθε ἀπερισκεψίαν. Ἰδοὺ τὶ τοῦ ἔγραψεν εἰς μίαν ἐπιστολήν του ἀπὸ 24 Φεβρ, 1853.

«Δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκθέσωμεν τὰ στρατεύματά μας, ὅπως ἔχουν ὀπισθέντων, μίαν ἐστίαν ρωσικῶν μηχανορραφικῶν... Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς μὲ μόννας τὰς δυνάμεις της εἰσέλθῃ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ τυχοδιωκτισμοῦ, θὰ ἐπισύρῃ ἐπ' αὐτῆς καὶ τῆς δυναστείας της ἀνυπολόγιστα δεινά. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἔχει σήμερον, δὲν θὰ ἀνθέξῃ εἰς ἀπορροφητικὴν δύναμιν, χριστιανικοῦ καθεστώτος ἐγκατεστημένου εἰς Κωνσταντινούπολιν».

Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκράτωρ Ναπολέον Γ' ἔγραψε μετὰ δύο ἡμέρας εἰς

1. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγκριτοὶ ἄνδρες, ἐμπλεοὶ πατριωτισμοῦ ὅπως ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος, Ἄλ. Ραγκαβῆς, Ν. Δραγοῦμης, Μ. Ρενιέρης καὶ Γ. Βασιλείου ἀνέλαβον τὴν ἔκδοσιν εἰς τὴν γαλλικὴν τοῦ *Spectateur de l' Orient*, σκοπὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ διεκδίκησις τῶν δικαιωμάτων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἡ ὑπόστηριξις των διὰ τοῦ τύπου ἐνώπιον τῆς κοινῆς γνώμης τῆς Εὐρώπης.

τὸν Ὀθωνα⁽¹⁾.

«Θὰ ἀντιληφθεῖ ἡ Μεγαλειότης Σας, ὅτι σήμερον θὰ εὐρεθῶ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ θεωρήσω, ὡς στρεφομένην κατὰ τῆς Γαλλίας οἰανδήποτε ἀπόπειραν κατὰ τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ στρατιῶται μου θὰ ἔχουν σήμερον ὡς ἀντιπάλους τοὺς ἰδίους τοὺς Ἕλληνας οἱ ὅποιοι πρὸ 25 ἐτῶν ἐχαιρέτων τὴν ἀφίξιν των εἰς τὰ παρῶν τῶν Ναυαρίνου, τῆς Κορώνης καὶ τοῦ Ναυπλίου; Αἱ πάσης φύσεως θυσίαι τῆς Γαλλίας καὶ αἱ ὁποῖαι χωρὶς νὰ ἀναφέρω τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δανείου τοῦ 1832, πού ηὔξησε τὸ δημόσιον χρέος της κατὰ ἑκατὸν ἑκατομμύρια φράγκα, θὰ ἀνταμειφθοῦν σήμερον διὰ τῆς ἀχαριστίας;»

Μήπως ὅμως δὲν ἀπετέλουν σκληρὰν διάψευσιν ἐκείνων πού ἐστηρίζοντο, εἰς τὰς διαθέσεις τοῦ Τσάρου, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐθνικῶν μας ὀνείρων. Ἡ Ρωσσία καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶχε παύσει τὸ παλαιὸν σκληρὸν παιγνίδι τῆς ἤτοι νὰ μᾶς ὑποκαίει τοὺς ἐθνικοὺς πόθους, καὶ νὰ μᾶς ἀφήνῃ ἔπειτα εἰς τὸ ἔλεος τοῦ βρετανικοῦ καὶ γαλλικοῦ βέτο. Λίβελλος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑ λ λ η ν ι σ μ ὸ ς ἢ Ρ ω σ ι σ μ ὸ ς» πού ἐκυκλοφόρησεν ἄνωνύμως, καὶ ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὰς σκιὰς τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Σατωβριάνδου ἀπεκάλυπτε δηλώσεις τοῦ Τσάρου Νικολάου, πρὸς τὸν Ἄγγλον Πρέσβυν Χάμιλτον Σέϋμουρ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν των συνομιλίαν τοῦ 1853.

—«Θὰ ἐπροτίμων, εἶχεν εἰπεῖ, τότε ὁ Τσάρος, νὰ φονευθῇ καλύτερα ὁ τελευταῖος ρῶσσοσ στρατιώτης καὶ νὰ ἐξοδεύσω τὸ τελευταῖον μου ρούβλιον, παρὰ νὰ ἐπιτρέψω τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος». Καὶ συνέχισεν: «Δὲν θὰ ἀνεχθῶ τὴν ἀναβίωσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν θέλω νὰ γίῃ ἡ Ἑλλὰς Μεγάλῃ Δύναμις. Ἀντιπαθῶ τὰ μικρὰ αὐτὰ ἔθνη, πού γίνονται καταφύγια τῶν Κόσσοσθ, τῶν Μαντισίνοι καὶ ἄλλων ἀναρχικῶν!!!

Ἡ Αὐστρία τέλος ἐξηκολούθει τὴν ἰδίαν ἐχθρικὴν στάσιν, πού εἶχεν ἀρχίσει τὸ 1821, καὶ πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου. Πουθενὰ λοιπὸν φιλικὴ χεῖρ διὰ τὸ μικρὸν βασίλειον τῆς Ἑλλάδος, πού εἶχον ἀφίσει ἀτροφικὸν οἱ μεγάλοι διαιτηταὶ τῆς Εὐρώπης ὕστερα ἀπὸ τὸν ἑπταετῆ ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν λοιπὸν ἐκείνην τῆς Ἡλείρου, ὁ Τισαμενὸς πού ἦτο Διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας παρητήθη ἀπὸ αὐτὴν διὰ νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἡπειρον καὶ νὰ σχηματίσῃ μαζῇ μὲ ἄλλους τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ στρατοῦ⁽²⁾, τοῦ ὁποίου ὁ Τισαμενὸς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολιτικοῦ τμήματος. Παρέμεινε τότε ὁ Τισαμενὸς μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Τζαβέλαν εἰς Πέτα, ὅπου ἐστρατοπέδευσεν, ὅπως εἶχον διαταχθεῖ, ἀναμένοντες ὁδηγίαι ἀπὸ τὴν αὐτὴν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἑβδομάδες ὅμως παρήρχοντο καὶ αἱ ὁδηγίαι ἦσαν ἀντιφατικαί, ἀντὶ τῶν σαφῶν καὶ ὀριστικῶν.

* *

Ἡ ἀποτυχία τοῦ κινήματος ἐκείνου εἶχεν ὡς συνεπείας τὴν ταπείνωσιν τοῦ Ὀθωνος, ὁ ὅποιος τὴν 26 Μαΐου ἐνώπιον τῶν πρεσβευτῶν Οὐάϊς καὶ Ρουάν, ἠναγκάσθη νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ ἐτήρει πιστῶς αὐστηρὰν καὶ τελείαν οὐδετερότητα ἐναντι τῆς Τουρκίας, καὶ θὰ ἐλάμβανεν ὅλα τὰ πρὸς τοῦτο ἀναγκαῖα μέτρα, αὐθημερὸν δὲ ἐκάλει νέον ὑπουργεῖον πού θὰ ἐξετέλει τὴν ὑποχρέωσιν αὐτὴν ἐκ μέρους του. Ἀπευθυνόμενος δὲ τότε ὁ Ὀθων πρὸς τὸν Κανάρη, προσωρινὸν πρόεδρον, τοῦ λέγει:

—«Ἐποσχεθῆν νὰ μείνω οὐδέτερος εἰς τὴν διένεξιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἴδου τὰ ὀνόματα τῶν νέων ὑπουργῶν πού μοῦ ὑπεδείχθησαν. Νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃς καὶ νὰ

1. Δριῶ—Λεριτιέ: Ἐνθ. ἀνωτ. Β σελ. 391.

2. Δεστ. Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρίας. Νέα Σειρά. Τόμ. Γ. τεῦχος Β (Γραματοφυλάκιον Σ. Κουμανούδη).

δοκιοθήτε απόψε ενώπιόν μου»⁽¹⁾.

Ἡ ἐφημερίς «Αἰών» ὑπαινισσομένη ἴσως τὴν ὑποχώρησιν αὐτὴν τοῦ Ὀθωνος εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν ἐγραφε⁽²⁾ ὅπως τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωνίδα, πού ἀπέθανε διὰ τὴν Ἑλλάδα, εὐλογεῖται εἰς αἰῶνας αἰώνων, ὅπως εὐλογεῖται τὸ ὄνομα Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, σφαιγιασθέντος εἰς τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἴδιον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῆς Ἑλλάδος θὰ εὐλογεῖται, ἐὰν οὗτος ἔχει ὡς γνώμονα τῆς πολιτικῆς του, τοὺς δύο αὐτοὺς ἐνδόξους μάρτυρας τῆς δημοκρατικῆς καὶ αὐτοκρατορικῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου ὁ Τισαμενὸς κατέστη μισάνθρωπος. Αὐτὸς ὁ πρότερον ζωηρότατος, καὶ εἰς κάθε συναναστροφὴν καὶ περιπέτειαν, τῆς τύχης χαριέστατος, ζῶν ἀπὸ τὴν ἀνεπαρκεστάτην σύνταξιν του. Ὀφείλεται δὲ ἡ ἀποτυχία ἐκείνη, ἐκτὸς τῆς ἀντιθέσεως τῶν Μ. Δυν. πού ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρων καὶ εἰς τὴν ἀδράνειαν τοῦ Κέντρου τῶν Ἀθηνῶν, οἱ ἐξωτερικοὶ πολιτικοὶ προσανατολισμοὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἀποτελέσματα συναισθηματικῶν μᾶλλον παρορμητικῶν παρὰ ρεαλιστικῶν ἀναμετρήσεων τῆς καταστάσεως, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ εἰς τὸ ἄλλοπρόσαλλον τοῦ Ὀθωνος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ διάστημα τῆς τριακονταετοῦς βασιλείας του ἐρυμουλκεῖτο ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ὅλας τὰς Μ. Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι ἐξεμεταλείοντο πρὸς ἴδιον ὄφελος τὰς ἐκάστοτε πατριωτικὰς ἐκδηλώσεις του, ἐφάνη δὲ οὗτος, καίτοι «πατριώτης» ὁ πλέον ἀδέξιος εἰς τὸ διπλωματικὸν τομέα ἀπὸ ὅσους διεχειρίσθησαν τὰς τύχας τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

* *

Καίτοι ὅμως εἰς τοιαύτην ψυχικὴν κατατάσασιν εὕρισκόμενος ὁ Τισαμενὸς, ἐν τοῦτοις δὲν ἔπαυσε νὰ καταβάλλῃ ἀκαμάτους προσπάθειάς τὸ ἐπόμενον ἔτος, ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης.

Ἐνῶ δὲ τότε συνεταράχθησαν ὅσοι ἀκόμη ἐδυοπίστουν ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν τοῦ ἀγῶνος καὶ ἦσαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἔλεγον δὲ εἰς τὸν Τισαμενὸν ὅτι δὲν ἐφοβοῦντο οὔτε τοὺς στόλους, οὔτε τοὺς στρατοὺς, οὔτε τὰ ὄπλα καὶ τὰ χρήματα τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ τὴν ἐχθρικῶς ἐναντι τῆς χώρας μας διακειμένην Εὐρώπην, αὐτὸς τοὺς ἀπήντα ὅτι ἐναντίον μας εἴχομεν τὴν Εὐρώπην καὶ κατὰ τὴν ἐθνεγεσίαν τοῦ 1821, εἰς τὸ τέλος ὅμως κατόπιν ἑπταετοῦ ἀγῶνος μας, ἡ Εὐρώπη ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀπάντησιν πού ἐνεθάρρυνε καὶ παρεμύθει ὅλους.

Δυστυχῶς ὅμως καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Τισαμενὸς ἦτο πεπωμένον νὰ δοκιμάσῃ νέας ἀπογοητεύσεις. Μὲ ψυχικὸν πόνον παρηκολούθει οὗτος τοὺς Κρητὰς πού εἶχον λάβει τὰ ὄπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των, μὲ τὴν γλυκεῖαν πεποίθησιν νὰ ἴδουν τὴν νῆσον των ἠνωμένην μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα, νὰ βλέπουν τῶρα τὴν ἀγωνιστικὴν των διάθεσιν σὺν τῷ χρόνῳ νὰ κάμπτεται καὶ νὰ παραλύῃ, τὸ κέντρον νὰ τοὺς παραπλανῇ μὲ ἀπαιτητὰς ὑποσχέσεις, τέλος δὲ νὰ ἀναγκάζωνται οὗτοι νὰ καταθέτουν τὰ ὄπλα.

Ὁ Τισαμενὸς ἐ χρημάτισεν ἐπὶ πλέον Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἑλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

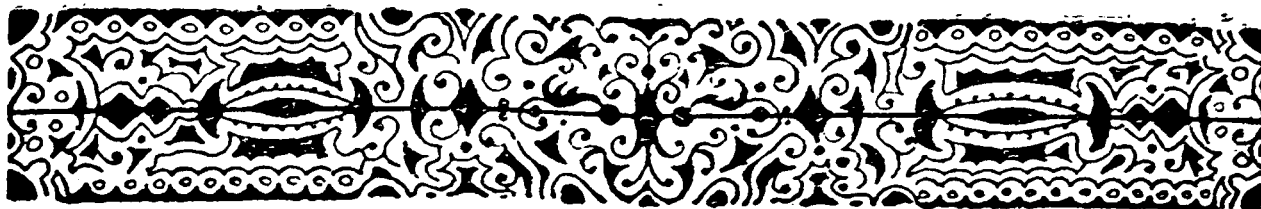
* *

Ὁ Τισαμενὸς ἐτελεύτησεν ἀπὸ τὴν λύπην του, διότι δὲν κατώρθωσε νὰ ἴδῃ ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του Ἠπειρον. Ἀπέθανεν οὗτος ὅπως ἔζησεν, ἦτοι ἀκέραιος ἀγωνιστής. Ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα προθύμως, ἀπροφασίστως, ἀφελοκερδῶς, ὑποβαλλόμενος εἰς κάθε κακουχίαν, φειδόμενος τῶν δημοσίων χρημάτων, καὶ χωρὶς

1. Τὰ ὑποδειχθέντα πρόσωπα ἦσαν: Μαυροκορδάτος, Κανάρης (Ναυτικῶν) Ρ. Παλαμίδης (Ἐσωτερικῶν), Ἀργυρόπουλος (Ἐξωτερικῶν). Δ. Καλλέργης (Στρατιωτικῶν) Δριώ: Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 395.

2. Πρβλ. καὶ Δριώ: Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 392.

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Κατὰ τοὺς ζοφεροὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀνεφάνησαν ἄνδρες τινὲς ἀπὸ τὸ Ζαγόριον, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ἀξίας, ἰκανότητος, εὐφυΐας καὶ τόλμης των συνειτέλεσαν παρὰ πολὺ εἰς τὸ νὰ στερεωθοῦν τὰ ὑπὸ τῶν κατακτητῶν παραχωρηθέντα εἰς τοὺς Ζαγορισίους προνόμια, εἰς τὰ ὅποια ὀφείλει κατὰ μέγα μέρος τὸ Ζαγόριον καὶ τὴν ὑπεροχὴν του ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς Ἡπείρου. Ἐνταῦθα θὰ γίνῃ λόγος μόνον περὶ δύο οἴκων, οἱ ὅποιοι ἀπέδωκαν ἀντρας ἀνταξίους τῆς ἀποστολῆς των καὶ ἀόκνως ἐργασθέντας διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν αὐτονομίαν, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω, τὴν πλήρη ἐπὶ δουλείας ἀνεξορτησίαν τοῦ Ζαγορίου. —

Ἄφορμὴν δὲ εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν δύο τούτων οἴκων μᾶς ἔδωκαν μερικὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἐναπόκεινται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας καὶ τὰ ὅποια, ἂν καὶ μερικὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἰδιωτικοῦ περιεχομένου, εἶναι ὅμως σπουδαιότατα διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν οἴκων τούτων.

Ἐκ τῶν ἔγγράφων τούτων δημοσιεύω ἐνταῦθα μερικὰ, εἰς τὰ ὅποια διειρήρησα τὴν ὀρθογραφίαν, τὰ σημεῖα τῆς σιτίξεως, ὅπως ἔχουν, πλὴν τῶν κυρίων ὀνομάτων, τῶν πόλεων καὶ τῶν χωρῶν τῶν ὁποίων τὸ ἀρχικὸν μόνον γράμμα ἔγραφα διὰ κεφαλαίου, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβάλω καὶ τὴν ὀρθογραφίαν αὐτῶν.

Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 15817 ἔγγραφον εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Μάνθου Οἰκονόμου, πρωθυπουργοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τὸν ἐν Κων]πόλει διαμένοντα Γεώργιον Μαρίνογλου καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἰωάνν. 6 Ὀκτωβ. 1793

Τὴν εὐγένειαν τῆς δουλικῶς κατασπαζόμενος τὴν τιμίαν τῆς δεξιᾶν προσκυνῶ διὰ τὴν ταπεινήν μου προσκάλησιν καὶ ἐρώτησιν τῆς ἀγαθῆς τῆς ὑγείας τῆς φανερώνω ὅτι καὶ ἐγὼ χάριτι θεῖα ὑγιαίνω μὲ τὸ νὰ βλέπω ὅτι ὁ πιστός μου Χαηρλᾶς (1) ὁποῦ κάμνω διὰ ὄλα τὰ χαιρλή (2) μουράτια (3) τῆς δέχεται ἀπὸ τὴν

1.—Χ α η ρ λ ᾶ ς λέξ. τουρκ. καλός.

2.—Χαιρλή λέξ. τουρκ. καλά.

3.—μουράτια λέξ. τουρκ. φρονήματα, ἐπιθυμίαι, πόθοι.

νὰ ἀποβλέπη εἰς τίτλους, τιμὰς καὶ παράσημα. Ὁ Τισαμενὸς καίτοι ἠδύνατο νὰ ζήσῃ τιμώμενος ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐπροτίμησε νὰ δεινοπαθήσῃ εἰς τὴν χώραν του, ἦτοι ἔθετε τὸ κοινὸν συμφέρον ὑπεράνω τοῦ ἀτομικοῦ. Ἔτσι ἐσκέπτοντο καὶ εἰργάζοντο οἱ ἀληθεῖς ἐκεῖνοι πατριῶται.

Ὁ Τισαμενός, γράφει ὁ Δραγούμης, καὶ ὅταν ἀκόμη ἠδικεῖτο ἐσιώπα, εἰς δὲ καμμίαν φορὰν ἤκουε καιέναν νὰ δυσφορῇ, διὰ τὴν ἀγνωμοσύνην, τὸν ἀνεκάλει ἀμέσως, καὶ τοῦ ἐπανελάμβανεν τὸ τοῦ Πυθαγόρου, ὁ ὁποῖος ὅταν ἠρωτήθη, πῶς πρέπει νὰ φέρεται κανεῖς εἰς ἀγνωμονοῦσαν πατρίδα, ἀπήντησεν «ὄ π ω ς κ α ἰ ε ἰ ς τ ῆ ν μ η τ ἔ ρ α».

παντοδυναμίαν τοῦ θεοῦ ἐπειδὴ τὸν κάμνω ἐξ ὅλης εὐχῆς καὶ καρδίας διὰ τοῦτο ἐπακομβώντας ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ δουλικὸν θάθος εἶμαι βέβαιος ὅτι θέλω μὲ συμπαθήσης διὰ ἓνα βάρος ὅπου θέλω τῆς δώση, ἀγκαλὰ (¹) ἔχοντας ἐλπίδας ὅτι αὐτὴν τὴν ἐνόχλησιν θέλω σᾶς τὴν ἐξαγοράσω μὲ πλεον θερμοτέρων χαηριᾶ· βέβαια δὲν ἐντρέπομαι νὰ σᾶς παρακαλέσω διὰ νὰ μοὶ στείλητε ἀπὸ αὐτοῦ ἓνα ἀντεροῖ (²) καὶ ἀπὸ σταμπούλ σαλι (³) τὸ ὅποιον νὰ μὴ μιν ἀργήσῃ παρακαλῶ· καὶ ὅσα ἡθέλητε δώσω· ἢ γράφετε τοῦ υἱοῦ σας κ. Χρ στοδούλου καὶ τὰς πληρώνω μὲ τὸν ὀγλήγοριον ἰνδαγὰ ὀγλου. . . . (ἐφθαρμένον ἐνταῦθα τὸ ἐγγραφον)· ἐρχομὸν τότε ξεπλύνομαι ἀπὸ τὸ μορτζι μου (⁴) ὅσον δὲ διὰ τοῦ χουζμέτ (⁵) ὅπου σᾶς κάμνω, θελω τὸ στοχασθῶ διὰ μεγάλην δούλευσιν καὶ ὄχι δὲ ἀξεπληρωμὴν τῶν δουλικῶν μου χουζμέτων· ἐπειδὴ ἔχω ὄλον τῷ χρέος νὰ σᾶς δουλεύσω μὲ ὄλην μου τὴν προθυμίαν εἰς ἐκεῖνο ὅπου εἶναι τῆς δυνάμεώς μου, ἀγκαλὰ καὶ σᾶς τὸ ὑποσχέθηκα, πλὴν πάλιν σᾶς ὑπόσχομαι μὲ τὸ παρὸν ὅτι θέλω εἶμαι αἰώνιος δουατζῆς (⁶) σας πιστότατος καὶ νὰ ὁμολογοῦμαι

τῆς εὐγενείας σας
Ἰωάννινα Ὀκτωμβ. 24.1793

Δοῦλος ταπεινὸς
Μάνθος Οἰκονόμου

Τὸν τιμιώτατον κύρ Πολυχρόνη προσκυνῶ τὸν παρακαλῶ νὰ ἐνθυμηθῇ διὰ τὴν βούλα οποιῦ τοῦ ἔγραψα· γνωρίζω οποιῦ σᾶς βαρύνω μὲ τὰς φακίας(;) (ἐφθαρμένον ἐνταῦθα τὸ ἐγγραφον) ὅμως σᾶς παρακαλῶ νὰ συμπαθήσῃτε τὸν δούλον σας».

Δι' αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Μάνθος Οἰκονόμου διευθύνει ὡς ἐξῆς: «Ἰῶ ἀξιοτίμω καὶ εὐγενεστάτῳ κυρίῳ κύρ Γεωργίῳ Μαρίνογλου προσκυνητῇ εἰς βασιλεύουσαν ζητεῖ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Μαρίνογλου νὰ τοῦ στείλῃ ἀπὸ τὴν Κων]πολιν ἓνα ἀντεροῖ καὶ ζητεῖ πληροφορίας διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῆς σφραγίδος· ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Μάνθος Οἰκονόμου κατὰ τὸ ἔτος 1793 διετελεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ διότι ἐν αὐτῷ ἀναφέρει περὶ σφραγίδος.

Τὸ ὑπ' ἀρ.θ. 15820 ἐγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Ἐμμανουήλ Παπᾶ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Μαρίνογλου.

«Ἰωάννινα Πρὸς τοὺς εὐγενεστάτους ἀγαθὰδελφους Μαρίνογλου προσκυνῶ
1809 Φεβρ. 28 Σέδῶας

Τὸ ἀδελφικὸν σας σημειωμένον τῇ 14 τοῦ ἀπερασμένου Ἰανουαρίου περιχαρὸς ἔλαβον πρὸ δέκα ἡμερῶν μέσον τοῦ κ. Δημ. Σημιτέλου (¹) ἐξ οὗ πληροφορηθεὶς διὰ τὸ ὑγιὲς καὶ τυχερὸν εἰς τὰ αὐτότε ἀρίβον(;) καὶ διὰ τὸ αἴσιον τῆς εὐκτευτάτης μοι ἀγαθῆς ὑγίας σας ἐχάρην ἀμέτρος, τὸ ὁποῖον ἀνγκαλὰ τὸ ἐπληρωφωρίθην ἐν κερῶ δέωντα παρὰ τοῦ ηριμένου Σημιτέλου σας, μόνον τούτω περίλιπος ἔμινά διὰ τὴν οἰστέρισιν δηλοτικῶν γραμμάτων σας μόνον διὰ ὑγιὲς καὶ ποθητὸν μοι ἀρίβοντας (;) καὶ ὑγιαίνοντας. τούτω τὸ κουσούρι (²) σας ἀδελφοὶ ἐφάνη μέγαλον, οὔτε ὅπου ἐφάνη τὸ χακιλίκοι (³) μάλιστα τοῦ σιῶρ Χριστοδούλου, ὃθεν εὐχομαι μόνων τὴν ὀγλύγορον ἀντάμοσὴν μας κατὰ τὸν ἐνκάρδιον πόθον μας

1.—ἀγκαλὰ=ἀν καί.

2.—ἀντεροῖ λέξ. τουρκ. χιτῶν ποδήρης ἐλαφρός.

3.—σταμπούλ λέξ. τουρκ. Κ]πολις σαλι λέξ τουρκ. ἐπωμῖς (οἶλι Κωνσταντινουπολίτικο)

4.—μορτζι λέξ. τουρκ. χρέος.

5.—χουζμέτ > > ἀγγαρεία. δουλεία, ὑπηρεσία.

6.—δουατζῆς > > ὑπόχρεως, εὐχέτης.

7.—Δημητήριος Σημιτέλος, ἔμπορος ἐκ Μονοδενδρίου καὶ οὐχὶ ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανθ. πιστημίου.

8.—κουσούρι τουρκ. λέξις σφάλμα, λάθος, μειονόκτημα.

9.—χακιλίχη=δικαιοσύνη.

καὶ τότε σὺν θεῷ ἐξιγόμεθα σαφέστερα περὶ τούτω: ὁ χορισμὸς σας ἀδελφοὶ ὄχι ὀλιγότερον μὲ ἐλίπισεν καὶ μὲ λιπή, ὅλον τὸν χοιμόναν σχεδὼν τῶν ἀπέρασα χωροῖς σηναναστροφὴν μὲ λίπη οἰστέον(;) καὶ ὁ χορισμὸς ἦναι κακὸς μὰ καὶ ἀντάμα δὲν μποροῦμαι, ὁ κύρ Συμέλος μόνων ὅτι ἐδοκίμασεν, μόλου ὁποῦ καὶ οἱ τιμώτης του μόνων δὲν ἐξεμακρήθημεν, ἄμποται καὶ κατὰ τὴν οἰπόσχεσιν σας νὰ σᾶς ἔχομεν ἐδῶ τὸν μάϊον καὶ νὰ ἠγληντήσομεν πάλην εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ἐσεῖς βέβεια ἔχεται νὰ λάβηται μεγάλην εὐχαρίστησιν καθόλα μάλιστα ὁ σιὸρ Χριστόδ. καὶ ἦθε γένειτω οὗτος ναίων δὲ οἰστερούμεθα περὶ τὴν κατάστασιν Νεγοτζῆ ἐπειδὴ καὶ ἔχεται πληροφορίαν παρὰ τοῦ ἡμετέρου σας περιτὸν νὰ σᾶς πολολογίσω, ὁ κύριος μόνων νὰ οἰσιχάσοι, τὸ πᾶν πρὸς ὀφέλειαν οἱ οἰκιακοὶ μου ὅλοι σας προσκυνοῦν ταποινώτατα καὶ ἐροτῶ τὰ περὶ τῆς ὑγίας σας ἐπιθυμόντας καὶ τὴν παρουσίαν σας ἐν τάχοι. διὰ τὸς εὐχὰς τοῦ νέου ἔτους μου δίδεται σᾶς εὐχαριστῶ, σᾶς ἀντεπεύχωμε καγὼ τα ἦσα καὶ ἄμποται θὰ σταθῆ κατεμπλίδικον (¹) ἐν τοσοῦτω σᾶς ἀδελφικῶς προσκυνῶ καὶ μένω

ὡς ἀδελφὸς καὶ δοῦλος

Ἐμμανουήλ Παππᾶς (²)

Μ. Ρ. Λάβηται ἀνέξοδον ἐν κουτῆ μὲ χαλβᾶ μὲ τὴν (δυσανάγνωστος λέξις) μάρκαν καὶ νὰ τὸν (δυσανάγνωστος λέξις) ἐν ὑγία.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 8845 ἔγγραφον εἶναι διαταγὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ πρὸς τοὺς Κεχαγιάδες καὶ λοιποὺς ἀξιωματούχοις του. Διὰ τούτου ἀναγγέλλει εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐδώρησεν εἰς τὸν Μάνθον Οἰκονόμου 120 στρέμματα γῆς εἰς τὸν βάλτιον πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν ἄνευ πληρωμῆς φόρου ἐπὶ μίαν δεκαετίαν. Ἔχει δὲ ὡς ἔξῃς:

«βόηβόδες (³) βεκίληδες (⁴) κεχαγιάδες (⁵)μου καὶ δεκασιτάδες (⁶) καὶ μπουλουμπασάδες (¹) καὶ κοτζαμπασήδες (²) ὁποῦ νὰ ἦσται κατὰ κόπους καὶ ἄρτον σᾶς φανερώνω ὅτι ἀπὸ τὸν Βάλτιον ὁποῦ ἠνέξω εκατὸν εικοσι στρέματα τόπον τὰ ἐχάρησα τοῦ γραμματικοῦ μου Μάνθου διὰ νὰ τὰ δουλέβη καὶ νὰ πέρνη αφιὸς ὅλα τὰ μαζούλια του(⁷) διὰ δέκα χρόνους χωρὶς νὰ δίδῃ οὔτε ἡμερο οὔτε δέκατον οὔτε κανένα ἄλλο δώσιμον καὶ ὁ ζευγίτης ὁποῦ νὰ τὰ δουλέβη νὰ μὴ πληρώνη οὔτε (δυσανάγνωστοι δύο λέξεις) οὔτε ἔγκρ σιν νὰ κάμη μὲ τελειότητα ὅτι τὰ ἔχω ὅλα χαρισμένα (δυσανάγνωστοι δύο λέξεις) καὶ ἴδιον μπουγιουρδί μου (¹⁰) τοῦ ἔδωκα καὶ ἐσεῖς ἔτι ἔχετε νὰ ἀκολουθᾶτε πάποτε ὄχι ἀλληότικα ἔξ ἀποφάσεως

1816

Μαρτίου 25

ὑπογραφή δυσανάγνωστος

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 15822 ἔγγραφον εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλεξίου Παπάζογλου. Δι' αὐτῆς ὁ περιφανὴς οὗτος Ζαγορίσιος παρακαλεῖ τοὺς προεστῶτας τοῦ Ζαγορίου Χριστόδουλον Μαρίνογλου καὶ Ἀναστάσιον Μπακόλαν νὰ ἐνδιαφερθοῦν

1.— κατεμπλίδικον τουρκ. λέξις καλορρίζικον.

2.— Ἐμμανουήλ Παππᾶς. Μέγας Φιλικὸς Ἀγωνιστὴς τοῦ 1821. Ὑπῆρξε πανίσχυρος εἰς τὴν πατρίδα του τὰς Σέρρας καὶ πολλὰ ἔργα κοινωφελῆ ἔκαμε. Ἦτο τραπεζίτης πολλῶν Τούρκων ἐπιφανῶν καὶ δὴ τοῦ διοικητοῦ τῶν Σερρῶν Ἰσμαήλ Μπέη. Τὸ 1821 αὐτὸς ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.

3.— Βοηβόδες=ἀξιωματοῦχοι.

4.— Βεκίλιδις. Βεκίλης ἐκαλεῖτο ὁ πληρεξούσιος ἀντιπρόσωπος.

5.— Κεχαγιάδες. Κεχαγιᾶς ἐκαλεῖτο ὁ ἐπιστάτης.

6.— Δεκασιτῆς καὶ διασιτῆς ἐκαλεῖτο ὁ ἀναλαμβάνων τὸν φόρον τῶν δεκάτων, ὅστις ὑποχρῶνε πάντα νὰ πληρώνη εἰς αὐτὸν τὸ δέκατον τῶν εἰσοδημάτων του.

7.— Μπουλούμπασης=ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος.

8.— Κοτζάμπασης ἐκαλεῖτο ὁ μέγας κύριος.

9.— μαζούλια τουρκ. λέξις εἰσοδήματα, προϊόντα.

10.— μπουγιουρδί τουρκ. λέξις ἐκαλεῖτο ἢ διαταγὴ ἀνωτέρου πρὸς κατώτερον.

διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Λαϊστίης καὶ τῆς Βωβούσης καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τὴν εὐγένειαν σας ἀδελφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ. Οἱ Λαϊστῖνοι καὶ οἱ Βουβουσιῶται ἐπὶ Χουρσίτ Πασιᾶ διὰ τὰ ἀποδόσουν μερικὰ πράγματα ὅπου τοὺς ἐζητοῦσαν ἀπὸ Λάρισσαν, ἔδωσαν κάμποσα γρόσια, διὰ τὰ ὁποῖα στοχάζομαι, εἶναι δίκαιον νὰ τοὺς βοηθήσητε, ὡσὰν ὅπου ἡ κατάστασις αὐτῶν εἶναι καὶ ἀθλιωτέρα τῶν λοιπῶν. ἦλθον μάλιστα νὰ παρῶρησιασθοῦν περὶ τούτου πρὸς τὸν αὐθέντην μας, δὲν τοὺς ἄφισα. ὅθεν αὐτοῦ ἐπιστρέφουν ὀλίσω καὶ διορθώσατέ το βοηθοῦντες τοὺς τίποτε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς παρόμοια, τὴν διορθωσίν των ἐξ ὑμῶν αὐτῶν ἀπαιτοῦνται μὴ τὰ ἀφίνετε νὰ γίνηται (δυσανάγνωστος) τὸ ὕψος του, ὅτι σὰς εἶναι πάντῃ ἀσύμφορον τὸ τοιοῦτον καὶ μένω

1825 29 Ἰουλίου ἐν Μεσολογγίῳ
ἀδελφός σας

Ἄλέξιος Παπάζογλους (1)

Εἰς τὸ ὀπισθεν τοῦ ἐγγράφου ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Τοῖς εὐσεβεστάτοις κυρίοις Χριστοδούλῳ Μαρίνογλῳ καὶ Ἀναστασίῳ Μπακόλα, προεστῶσι Ζαγορίου προσκυνῶ

εἰς Ἰωάννινα»

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 15823 ἐγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Ἄγιο Μουχουρτάρη πρὸς τὸν Χριστόδουλον Μαρίνον καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἀγαπημένε μοι κύρ Χρηστοδόουλε σε χερετὸ κὲ σου φιλῶ τὰ μάτια μάθε καὶ περὶ ἐμοῦ ἀπὸ θεοῦ ἠγγένω καὶ σοῦ φαίρωνο ὅτι τὸ γράμα σου τὸ ἔλαβα καὶ ἐκατάλαβα καὶ τὰ γραφώμενά σου ὅπου μοῦ γράφεις διὰ τὴ τζιουῦπρα (2) τοῦ μακαρῆτ Ἄλέξη λοιπὸν αὐτὴ εἶναι ἐδική μας καὶ κουσούρη οὔτε ἔχωμεν ἀφήσι οὔτε ἀφήνωμεν ὅσον τὰ ἠμποροῦμεν λοιπὸν ἐσεῖς νὰ σταθῆται βοηθὸς εἰς τὴν κάθε δουλειαν της ὅτι εἰς εἶναι τὸ πρέπος ἐπειδεῖς εἶναι καὶ ἀνιψηά σας καὶ εἶναι καὶ ἐδική μας καὶ νὰ μὴ ἔχει φροντίδα αὐτοῖ ἠδὸν στέλνωμεν καὶ τὸ μπουγιουρδι ἀπὸ τὸ βεζήρ ἐφέντ μας διὰ τοὺς спаχίδες (3) διὰ νὰ πάρουν τὸ κέσημα (4) καθὼς τὸ ἐπερναν ὄλο καὶ τὸν ἐδικόν μου κήπο νὰ τὸν ἀγαπᾶς ὡς καθὼς τὸν ἔχεις ἀγαπήση καὶ ἔως τόρα ματάμ ὅπου εἶναι ἐδικός μου ταῦτα καὶ θεόθεν ὑγείαινε.

1825

31 Αὐγούστου
Μεσολόγγι

Ἄγιο Μου | δυσανάγνωστο
χουρτάρης | λέξεις

Μὲ αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν ὁ Ἄγιο Μουχουρτάρης παρακαλεῖ τὸν Χριστόδουλον Μαρίνον νὰ ἐνδιαφερθῆ διὰ τὴν τύχην τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄλεξίου, ὃ ὁποῖα εἶναι καὶ ἀνεψιά του. Περὶ τίνος Ἄλεξίου λέγει δὲν δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν. Ἴσως λέγει περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἄλεξίου Νοῦτσου Ἑλένης.

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 15818 ἐγγραφον εἶναι ἐπιστολὴ τῶν κατοίκων τῆς Ἀρτσιστίης πρὸς τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν διὰ τῆς ὁποίας δηλοῦν εἰς αὐτὸν ὅτι συμφωνήσαντες ἀναγνωρίζουσι ὡς προεστῶτα των τὸν Γεώργιον Μαρίνον καὶ ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ἀλῆ Πασᾶ Ἐφέντι μας

1.— Ἄλέξιος Παπάζογλους. Ἐγεννήθη εἰς Βίτσαν. Ἀρχικῶς ὑπῆρξε εἰσπράκτωρ τοῦ Βέγῃ Πασᾶ ἐν Λαρίση. Εἶτα ἐγίνε γραμματεὺς τοῦ Κιουταχῆ καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Κατέστη παντοδύναμος διὰ τῆς θαυμασίας του πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς συμπεριφορᾶς. Ἐβοήθη μάλιστα τοὺς φτωχοὺς Χριστιανοὺς καὶ Ὀθωμανοὺς. Ἀποθανὼν ἀφήκε κολοσσιαίαν περιουσίαν.

2.— Τζιουῦπρα καὶ τοιουῦπρα καλεῖται ἡ θυγάτηρ.

3.— Спаχίδες=ἰππεῖς ἀτάκτου τουρκικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος.

4.— κέσημα τουρκ. λέξις περίσενμα, ματάμ—ἀφοῦ.

1799 Ὀκτωβρίου 26

μέ το παρον φανερονομε κέ ὁμολογοῦμε ἐμῖς ἡ Ἀρτζιστηνὶ ἀπό μικρόν εος μέγαν Ἐξαρχος κέ Πρωτοπαπας κέ Σακελάριος κέ Παπανικόλας κέ Γιανι Κοτζέλης κέ Νικόλας Θεοδορου κε. κε Γιανις Ζοτος κε Γιανις Λάζος κε Γιανις Ἐξαρχος κε Σηλος Ἐξαρχος κε Γιανις Παναγιωτης κε Λολις Πέρκος κε Γιοργος καὶ Γιανις Παναγιωτης κε ἐπηληπη χορα οπος μετο νά ηγαμε δηχονια με τόν προεστόν μας κε κατὰ τόν ορισμόν του ηψηλοτατου εσινφονίσαμε τον τημιοτάτον κε εβγενι κιορίο Γεοργιον Μαρινον νά τον ἔχομε δια προεστόν δια πασαν ἡποθέαιν του χοργίου κέ να παρι κε τον λογαργιασμόν ἀπό τοὺς ἀπερασμένους χρονους κε ο'η ηποσχομεστε στοὺς ορισμούς του ανοθεν προεστου κηρ Γιοργίου Μαρίνου κέ να τοῦ διδομε τὸ χρονο ασλανια εκατο εος τον ερχομενον χρονον κε εστο (δυσανάγνωστοι τρεῖς λέξεις) κε ἀσφαλχαν (δυσανάγνωστοι πέντε λέξεις)

εκ στοματος χοριου Λολῆς Νικος γραφο κε ηποσχομε

Ζηγουρα Λολι ηποσχομαι
Ἐξαρχος ηποσχομε
Πρωτοπαπας ηποσχομε
Αποστολῆς υποσχομε
Λαζο Νικολος ηποσχομε
Μητζη Μανη ηποσχομε
Νικόλας ηποσχομε

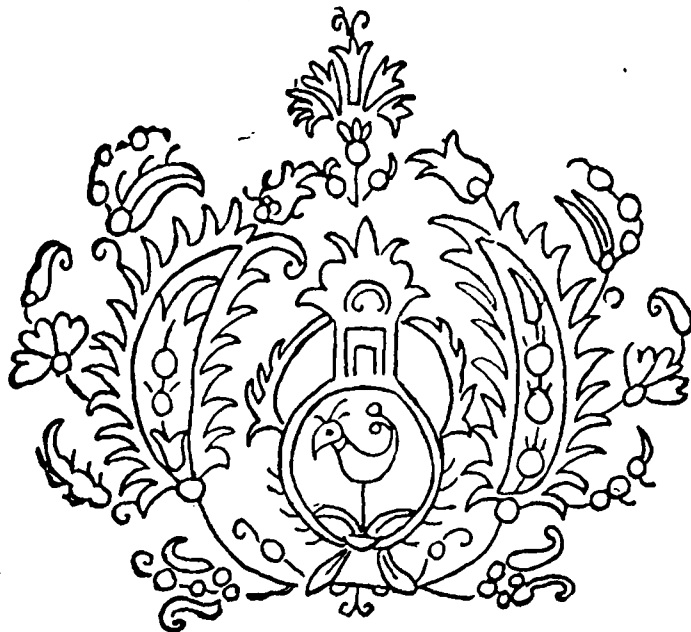
Γιανης Ἐξαρχου ἡποσχομαι
Σηλος του . . . υποσκο
με. Νικόλα Μιτζη ηποσχομε
Γιοργο Κοστας ηποσχομε
Πανικόλας ηπ. ζχομε
Γιανη . . . υποσχομε
Λολη υποσχομε
Γιανη Παναγηοτης ηποσχομη

Εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ἐγγράφου εἶναι γραμμένον τὸ ἐξῆς:

«1796 Ὀκτωβρίου 26

ἡ ὁμολογία τὸν Ἀρτζιστινὸν δια νά ἐπίστατι ὁ κιο
Γιοργις το χοριό τους».

(Σ υ ν ε χ ῖ ζ ε τ α ι)

Α. Δ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

ΟΙ ΓΟΥΔΑΙΟΙ ΚΑΙ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΕΝΟΧΩΡΙΩΝ ΤΟ 1421

Εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Γραμμενοχωρίων τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν πρωτεύουσαν αὐτῶν τὸ Γραμμένον, ἐμφανίζεται περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος μία ἰσχυρὰ οἰκογένεια, οἱ Γουδαῖοι.

Αἱ οἰκογενειακαὶ παραδόσεις αὐτῆς, τὴν φέρουν ὡς μεταναστεύσασαν ἀπὸ τὰ βορειότερα τῆς Ἡπείρου, ἀπὸ ποῦ ὅμως καὶ πότε; εἶναι ἄγνωστον· προφορικῆ ἀνακοίνωσις πρὸς ἡμᾶς, ἐνὸς ἐπιλέκτου γόνου τῆς, τοῦ ναυάρχου Μιχαῆλ Γούδα, τὴν φέρουσιν ἐγκατασταθεῖσαν εἰς τὸ Γραμμένον περὶ τὰ 1650· τὴν πληροφορίαν ταύτην εἶχεν ὁ Μ. Γούδας ἀπὸ κάποιον καλόγηρον τῆς μονῆς Παλιουρῆς, ὁ ὁποῖος ἰσχυρίζετο ὅτι τὴν εὔρε εἰς ἐνθύμησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων τῆς μονῆς· σχετικὴ ἔρευνα ἡμῶν δὲν ἀπέδωκεν ἀποτελέσματα, συνεπῶς δὲν θεωροῦμεν ταύτην ἐπὶ τοῦ παρόντος βᾶσιμον.

Αἱ γραφαὶ μαρτυροῦν βεβαιοῦσιν ὅτι οἱ Γουδαῖοι ἀναμφισβητήτως ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὸ Γραμμένον περὶ τὰ 1750· ἀριστερὰ τῷ εἰσερχομένῳ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν τοῦ χωρίου, εἶναι ἐξωγραφισμένη εἰκὼν ἐνὸς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων μελῶν τοῦ ῥωμαλαίου αὐτοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου, μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιγραφὴν. «1819 ἐν μηνὶ Αὐγούστου ἱστορήθη ὁ πάνσεπτος οὗτος καὶ θεῖος Ναὸς τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαῆλ, ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου κυρίου κυρίου Γαβριήλ, δι' ἐπιμελείας τοῦ ἐπιτρόπου καὶ προεστοῦ κυρ Ἰωάννου Γούδα δι' ἐξόδων τῶν εὐσεβῶν Χριστιανῶν, διὰ χειρὸς Θεοδόσῃ Ζώῃ» καὶ παραπλεύρως «ὁ κυρ Ἰωάννης Γούδας προεστὴς ἐπίτροπος τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἐπιμελητής». Διὰ τὸ εἶναι ὁ κυρ Ἰωάννης

Γούδας προεστὴς, ἐπίτροπος καὶ ἐπιμελητῆς τῶν δύο ἐκκλησιῶν, θὰ ἦτο τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἱστορήθη ὁ ναὸς πρόσωπον ἡλικίας γύρω τῶν 60—70 ἐτῶν. Ἐπίσης δὲν ἦτο φυσικὸν οἱ Γραμμενιάται νὰ ἀναθέσουν τὴν ἐκπροσώπησιν των εἰς οἰκογένειαν προσφάτως ἐγκατασταθεῖσαν ἐκεῖ, συνεπῶς αὐτῇ θὰ εἶχεν ἐγκατασταθεῖ εἰς Γραμμένον περὶ τὸ 1750, ἂν μὴ καὶ ἐνωρίτερον.

Εἰς τὸ 47ον τεῦχος τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἔστιας» τοῦ Μαρτίου τοῦ 1956, ὁ ἐπιλεκτός καὶ μελετηρὸς Γραμμενιάτης δημοδιδάσκαλος κ. Σπ. Μπέττης, ἐξ ἀφορμῆς τῆς παρ' αὐτοῦ εὑρεθείσης «ἐνθύμησης» εἰς τὰ παλαιὰ βιβλία τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ χωρίου Ζέλοβα, ἐχούσης οὕτω:

«ἔτος 1821 Ἰουλίου 27 τὴν ἡμέρα τοῦ πιτελεήμονος τετραδὴ εχάλασαν τὰ γραμμενοχώρια ἢ σουλότε καὶ τὸ Βασιλικὸν ἐπολεμήσαν εἰς Κοβήλιαν καὶ ἐσκοτώθησαν Τουρκοὶ καὶ ρομέοι καὶ ἔκαψαν σπητὰ καὶ αλονία πηραν τὸ βῆο τοῦ κοσμοῦ καὶ πηραν κεφαλία»

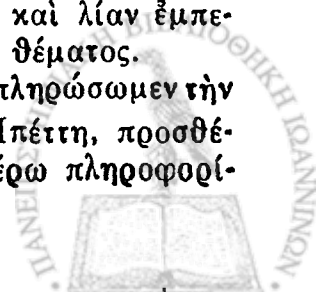
Εἰς Ἐνθημησιν

καὶ ἔκαψαν ἐκλισίεσ καὶ μοναστηρία

Ταυτα μενω

μητζη Δάσκαλος Κοσ Παπαπάνου Ζέλοβα ἀποκαλύπτει μίαν ἐνδιαφέρουσαν πτυχὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου, τὴν συμμετοχὴν δηλαδὴ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἐθνεγερσίας ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολυαριθμῶν Ἡπειρωτῶν, καὶ τῶν Γραμμενοχωριτῶν, προβαίνει δὲ εἰς λεπτομερῆ καὶ λίαν ἐμπεριστατωμένην ἀνάλυσιν τοῦ θέματος.

Ἐπιθυμοῦντες νὰ συμπληρώσωμεν τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν τοῦ κ. Μπέττη, προσθέτομεν εἰς αὐτὴν τὰς κατωτέρω πληροφορί-

ας τὰς ὁποίας ἐσταχυολογήσαμεν ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ὑπὸ τοῦ αὐτόπιου μάρτυρος Ἀναστασίου Γούδα, τοῦ ἱατροφιλοσόφου καὶ πολυγραφοτάτου συγγραφέως τῶν «Παραλλήλων Βίων», ὁ ὁποῖος εἰς τὰ προλεγόμενα τοῦ 8ου τόμου καὶ εἰς τὴν σελίδα 12 βεβαῖοι ὅτι ἡ Ἠπειρος, καὶ συγκεκριμένως τὰ Γραμμενοχώρια ἔλαβον τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἀγῶνος, καὶ μετὰ τὴν μάχην τῆς Κοβίλιανης 27 Ἰουλίου 1821, τριακόσαι οἰκογένειαι Γραμμενοχωριτῶν κατέφυγον εἰς Κέρκυραν, ὁπόθεν ἐκδιωχθεῖσαι ἀπανθρώπως ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, εὔρον ἀσυλον εἰς τὸ Σούλι.

Διὰ τὰ καταφύγουν τριακόσαι οἰκογένειαι ἀρχικῶς εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ὕστερον εἰς τὸ Σούλι, σημαίνει ὅτι ἡ ἐπανάστασις εἶχε γενικωτάτην μορφήν, δὲν ἐπρόκειτο δηλαδὴ περὶ ἐπιδρομῆς τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὴν ὁποίαν προσεχώρησαν ὀλίγα ζωηρὰ στοιχεῖα τῆς περιφερείας· ἀλλὰ καὶ ἡ πληροφορία ὅτι ἐξεδιώχθησαν ἀπανθρώπως ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, ἀποτελεῖ πρόσθετον ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ πραγματικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἀγγλοὶ τῶν ὁποίων ἡ πολιτικὴ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον ἐστηρίχθη ἐπὶ αἰῶνας εἰς τοὺς Τούρκους, ἦτο φυσικὸν ν' ἀντιδρᾶσουν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὅπως ἄλλως ε διεπιστοῦται ἐκ τῆς ὅλης κατὰ τὸν ἀγῶνα πολιτικῆς ἰσῶν.

Ἡ γνώμη τοῦ κ. Μπέττη ὅτι ὁ Βασίλη Γούδας ὡς πρῶτος γραμματικὸς τοῦ Μάρκου δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Κοβίλιανης, νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθή. Ὁ Μάρκος Μπότσαρης προκειμένου νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν Γραμμενοχωριῶν, φυσικὸν ἦτο, ἂν μὴ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς Γραμμενιάτην, πάντως θὰ ἐθεώρει ἀπαρτίτητον τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτὴν τῶν δύο ἐντοπίων καπεταναίων του, τοῦ Βασίλη καὶ τοῦ Σιαύρου Γούδα τοῦ ἐπικαλουμένου Μπουλουχτισῆ, τὸ μὲν, διότι οὗτοι ἦσαν γινῶσται τοῦ τόπου, τὸ δέ, διότι ἡ οἰκογένειά των καὶ ἰδίως τὰ δύο πρεσβύτερα ἀδέλφια των, ὁ κύριος Ἰωάννης Γούδας περὶ οὗ ἀνωτέρω, καὶ ὁ δεύτερος ἀδελφός του Κολιὸ—Γούδας, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, ἦσκουν μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς

τὴν περιοχὴν. Εἰς ἐπιρροσιν τῆς γνώμης μας παραθέτομεν κατωτέρω παρομοίαν περιπτώσιν λαβοῦσαν χώραν κατὰ τὸν πόλεμον 1912—1913 εἰς τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς περιοχὴν, ἂν καὶ οὐδεμίαν σύγκρισιν δύναται νὰ γίνῃ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένοντο ἀμφότεραι αἱ ἐπιχειρήσεις.

Τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ προκειμένου νὰ καταστρέψῃ τοὺς μύλους Βελτσιστῆς ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐφωδιάζετο ὁ πολιορκημένος Τουρκικὸς στρατός, ἀνέθεσε τὴν ἐπιχειρήσιν εἰς τοὺς Ἠπειρώτας ὅπλαρχηγούς Βασίλειον Κολοβὸν καὶ Σπῦρον Κρομύδιαν οἱ ὁποῖοι μὲ δύναμιν 300 περίπου ἀνδρῶν, τῶν πλείστων καταγομένων εἰς τὰς ἐπαρχίας Κουρέντων, συνεπικουρούμενοι ἀπὸ τὸν ἐπίσης ὅπλαρχηγὸν Γιάννην Βάντζον ἐκ Βελτσιστῆς, ἀδελφὸν τῶν μυλωθρῶν, προέβησαν εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν μύλων μὲ σχετικῶς μικρὰς ἀπώλειας. (ἔγγραφον ὑπ' ἀρ. 1312α τῆς 12—2—1913 τοῦ παραστήματος τοῦ Β' τόμου τῆς πολεμικῆς ἐκθέσεως τοῦ ΓΕΣ. «Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους 1912—1913».

Ὁ Ἀναστάσιος Γούδας ἐξυμνεῖ τὴν ἀδελφικὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν Χριστιανικὴν ἀγάπην μὲ τὴν ὁποίαν οἱ πάμπτωχοι Σουλιῶται περιέβαλον τοὺς Γραμμενοχωρίτας. Αἱ γενναῖαι Σουλιώτισσαι, γράφει, ἐδάνειζον τὰ ἴδια ἐνδύματα εἰς τοὺς πρόσφυγας, καὶ οἱ ἄνδρες παρεῖχον πρῶτοι αὐτοῖς μερίδα ἐκ τῶν λειῶν, ἔξ ὧν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διетρέφοντο τότε οἱ πάντες. Παρακατιῶν μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ πατρικὴ αὐτοῦ οἰκογένεια ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σουλιώτου Λάμπρου Γούση, καὶ ὅτι εἰς τὸν πατέρα του Κολιὸ—Γούδαν, εἶχον ἐμπιστευθεῖ οἱ Σουλιῶται τὴν φρουρῆσιν τῆς μεγάλης θύρας τοῦ φρουρίου τῆς Κιάφας, «ἵνα μὴ ἀναγκάζεται οὗτος ν' ἀποχωρίζεται τῶν ἑξ ὀρφανῶν του ἀπερχόμενος εἰς μακρυνὰς μάχας».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι οἱ ἐπαναστάται Γραμμενοχωρίται ἐλάβανον μέρος μετὰ τῶν Σουλιωτῶν εἰς τὰς συνεχιζόμενας ὑπὸ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μάχας ἐναντίον τῶν πολιορκούντων τὸν Ἀλῆ Πασᾶν Τουρκικῶν στρατευμάτων, καὶ ὅτι εἰς τὸν Κολιὸ—Γούδαν εἶχον ἀναθέσει σπου-

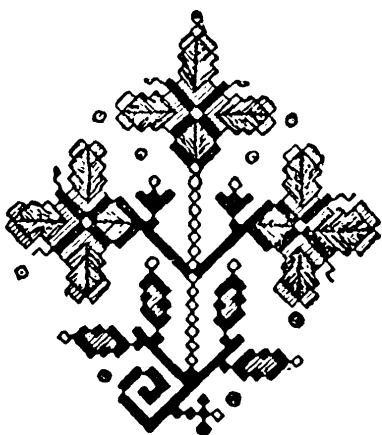
δαιοτάτην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπόδειξιν τῆς ἐμπιστοσύνης μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλον τοὺς Γουδαίους, ἀλλὰ καὶ τῶν παρασχεθεισῶν ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Γραμμενοχωρίων, εἰς τὴν ὁποίαν πιθανότατα γὰ ἦσαν ἐκ τῶν προτέρων μεμνημένοι. Ἐπίσης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ κύριος—Ἰωάννης Γούδας εἶχεν ἀποθάνει ἄγνωστον ὑπὸ ποίας συνθήκας, καὶ ὅτι εἶχεν καταλείπει δύο θυγατέρας ὄρφανὰς, τῶν ὁποίων δὲν διεσώθησαν τὰ ὀνόματα καὶ τὰς ὁποίας ἐπροστιάτενε ὁ Κολιὸ Γούδας μαζὶ μὲ τὰ τέσσαρα ἰδικὰ του ὄρφανὰ διότι καὶ αὐτοῦ ἡ σύζυγος εἶχεν ἀποθάνει πιθανῶς ἐκ τῶν κακουχιῶν τοῦ χαλασμοῦ μετὰ τὴν μάχην τῆς Κοβίλιανης. Τὰ τέσσαρα ὄρφανὰ τοῦ Κολιὸ—Γούδα ἦσαν ὁ Ἀναστάσιος ὁ συγγραφεὺς τῶν Παραλλήλων Βίων καὶ τρεῖς θυγατέρες, ἡ Ἀλεξάνδρα βραδύτερον σύζυγος Ἰ. Λιβαδέως, μάμη ἡμῶν, ἡ Ρίνα συζευχθεῖσα τὸν Γιαννάκη Δῆμον, καὶ ἡ Παρασκετή, περὶ τῆς ὁποίας ἔχομεν τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν, ἐκ στόματος τῆς μάμης μας, ὅτι ἐφονεύθη εἰς τὸ Σούλι, ἄγνωστον ὑπὸ ποίας συνθήκας· τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς μνήμην τῆς

φονευθείσης φέρουν ἐπὶ γενεάς, πολλοὶ ἀπόγονοι τῶν Γουδαίων.

Ὁ Κολιὸ—Γούδας μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον, ἐξ οὗ ἀπέκτησε τὸν Κώσταν, τὸν Μῆτρον, τὸν Γάκην καὶ τὴν Κούλαν σύζυγον Κωνσταντῆ Νούλη. Ὁ στρατηγὸς Βασίλη Γούδας ἐνυμφεύθη μετὰ τὸν ἀγῶνα μίαν ἐκ Κεφαλληνίας ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱὸν θανάσιμα μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου, ὁ δὲ Σταῦρος ὁ Μουλουχτοῆς ἔγινε μοναχὸς σὲ κάποιον μοναστήρι ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἡ πολὺκλαδος αὐτὴ οἰκογένεια, ἔδωσε εἰς τὸ Ἔθνος ἐπὶ πέντε γενεάς πολλοὺς ἐκλεκτοὺς ἐπιστήμονας, ἐκπαιδευτικοίς, ἰατροὺς ἀξιωματικοίς, μηχανικοίς, δικηγόρους καὶ γενικῶς σκαπανεῖς τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν· σήμερον ἀκόμη τρεῖς ἀξιωματικοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἶναι Γουδαῖοι, ὁ Δημήτριος συνταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ, Μῆτσος ἐπίλαρχος καὶ ὁ Ἀλέξης λοχαγὸς Πυροβολικοῦ.

Αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν μελετητῶν τῆς ἱστορίας τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς συμμετοχῆς της εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς ἀγῶνας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΠΥΡΣΙΝΕΛΛΑ

Πρώτην Δημάρχου και Βουλευτοῦ Ἰωαννίνων

Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΑΥΤΩΝ*

(Ἱστορική μελέτη)

Τὴν ὑπόθεσιν τῆς Κασσιόπης, τὴν ὁποίαν, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἀναφέρει, ἀλλὰ δὲν δέχεται ὁ Μελέτιος, διότι ἡ Γαστρίτσα, ἔπου τὴν ἐτοποθέτει, κεῖται μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων, υἱοθετεῖ βραδύτερον ὁ Π. Ἀραβαντινός, μεταρρυθμίζων καὶ ἐπεξηγῶν αὐτὴν ὡς ἑξῆς:

«Ἡ πόλις ἐκείνη (ἢ ὑπάρξασα δηλαδὴ εἰς τὴν Γαστρίτσαν) ἐὰν ὑπῆρχε (ἀνάγνωθι ἦτο) ἡ Κασσιόπη κατὰ τὸν Χαλκοκονδύλην καὶ τὸν Μελέτιον ἢ ἡ Ἑλλά κατὰ τὸν Πουκεβίλ, ἢ ἡ πόλις Δωδώνη, καθ' ἣν ἔχομεν ἡμεῖς γνώμην, τὸ παρατρέχομεν ἦδη. Πιστεύομεν δὲ ἀδιστακτικῶς ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη διετηρεῖτο καὶ κατοικεῖτο ἐπὶ ἰκανὰ ἔτη μετὰ Χριστὸν καὶ ἐπὶ τῆς εἰσβολῆς καὶ ἐπιδρομῆς τοῦ Γεζερίχου ἢ τῆς τῶν Γότθων ἐν ἔτει 552, εἴτε ἐκ τινος μετὰ τοὺς Γότθους εἰσβαλόντος εἰς Ἡπειρὸν βαρβαρικοῦ ἔθνους ἐντὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος κατεστράφη καὶ ἐρημώθη. Καταστραφείσης τῆς ὡς ἀνω πόλεως, οἱ κάτοικοι ἐσπευσαν νὰ ἐνοικισθῶσιν πλησίον τῆς γενετείρας γῆς καὶ ἐπειδὴ ἐν τῇ καθιέρουσι ἐκάστης πόλεως ἐξελέγετο θέσις εὐμοιροῦσα τόπου ὄχυροῦ πρὸς Ἰβρυσὶν ἀκροπόλεως, οἱ νέαν πατρίδα ἀποφασίσαντες, ἵνα κτίσωσιν ἐξελέξαντο τὸ παραλίμνιον μέρος τῆς θέσεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐφ' οὗ ἦσαν ἀρμοδιώτατοι εἰς ἔγερσιν φρουρίου οἱ δύο σκόπελοι, οἱ ἐν εἴδει ἀκρωτηρίων προβαλόντες ἐπὶ τῆς λίμνης»(1).

Καθαρὰ ὑπόθεσις ἐμπνευσθεῖσα ἀπὸ τὸν Μελέτιον, μὴ δυνηθεῖσα ὁμῶς νὰ προσδεύσῃ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, διότι εἰς οὐδεμίαν πηγὴν στηρίζεται.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἀναζητήσις τοῦ κτήτορος τῶν Ἰωαννίνων Ἰωάννου ἐξακολουθεῖ. Ὁ προρρηθεὶς Σταγειρίτης, ἀναφέρων τὰς πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην προσπαθείας τῶν λογίων, γράφει εἰς τὰ Ἠπειρωτικά του (σ. 375) τὰ ἑξῆς:

«Ἀγνοοῦμεν πότε ἐκτίσθη καὶ τίς ἐκτίσεν ταύτην τὴν ὠραιστάτην πόλιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐχρημάτισαν τοιοῦτοι ἡγεμόνες ἐκεῖ, εἶναι δῆλον ὅτι ἐκτίσεν αὐτὴν Ἰωάννης τις καλούμενος Δεσπότης τῆς Ἠπείρου. Ἀλλ' οἱ Δεσπῶται ἡγεμόνευσαν ἐκεῖ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Λατίνων ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν δὲ πόλιν ἀναφέρουσιν ἔτι πρότερον οἱ ἱστορικοὶ τῶν Βυζαντινῶν. Τινὲς δ' εἶπον ὅτι ἐκτίσεν ταύτην ὁ Μιχαὴλ καὶ Θωμᾶς. Ἀλλὰ διατί ὠνομάσθη Ἰωάννινα;»

Καὶ ἀλλὰχρὸς (σελ. 419) «Τὰ δὲ Ἰωάννινα ἐκτίσεν ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης, συγγενὴς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ».

Ὁ Πουκεβίλ(2), ἔστις παρέμεινεν πλέον τῆς δεκαετίας εἰς Ἰωάννινα καὶ ἦτο κάτοχος τῆς Ἑλληνικῆς, φυσικὸν ἦτο νὰ γνωρίσῃ τὰς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου συζητήσεις τῶν Ἰωαννιτικῶν λογίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ νὰ ἐπηρεασθῇ ἐξ αὐτῶν. Δι' ἡ ἀναφέρει(3) τὸν Ἰωάννην Κομνηνὸν καὶ τὸν Ἰωάννην Δούκαν, ἀμφοτέρους φέρον-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου, σελ. 96.

1. Ἀραβ. Χρ. Ἠκ. Τ. Β' σ. 113.

2. (1805—1816) F. Pouqueville, *Voyage de la Grèce*, Paris: 1826 σ. ΙΧΧΥ.

3. Δὲσφ. σ. Υ.

τας τὸ ὄνομα Ἰωάννης, οὐχὶ ὡς κτίτορας ὁμοῦ, ὅπως οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ὡς ἀνακαινιστὰς τῆς πόλεως. προσπαθῶν οὕτω νὰ συμβιβάσῃ τὴν γνώμην ἐκείνων πρὸς τὴν ἰδικήν του, ἢ ὁποία ἦτο ὅτι ἡ Ἱδρυσις τῶν Ἰωαννίνων ἦτο πολὺ ἀρχαιοτέρα.

Ὁ Πουκεβίλ μετὰ τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπισκόπων τῶν Ἰωαννίνων τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ *Labus* παρατηρεῖ:

«Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων, γράφει εἰς τὸ ταξιδιὸν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑφίστατο ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, διὰν ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ὅστις ἤρchiσε νὰ βασιλεύῃ κατὰ τὸ 1118, ἢ κατ' ἄλλους, διότι οὐδὲν τὸ θετικὸν εἶναι γνωστὸν περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Δούκα, γαμβροῦ τοῦ Θεοδώρου Λάσκαρη, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀνοδος εἰς τὸν θρόνον ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1222 τῆς ἡμετέρας χρονολογίας»⁽¹⁾.

Τὴν γνώμην ταύτην ἀντικρούει ὁ Π. Ἀραβαντινός, ὀρθῶς παρατηρῶν ὅτι ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων ἀναφέρεται ὀνομασί, ὡς εἶπομεν καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω. παρὰ τῆς Ἄνας Κομνηνῆς ἤδη ἀπὸ τοῦ 1081 καὶ ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ ἔργου ταύτης γίνεται μνεῖα περὶ ἀνοικοδομήσεως τῶν Ἰωαννίνων παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἰωάννου καὶ συμπεραίνει: «Τῆς πρώτης τῶν δύο γνωμῶν ἀπορριπτομένης, ἀπορρίπτεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ ἡ δευτέρα, ὡς ἀναφερομένη εἰς ἐποχὴν ὑστερόχρονον»⁽²⁾.

Τὴν ἰδέαν ὅτι τὰ Ἰωάννινα ἦσαν πολὺ ἀρχαιότερα τῆς ἐποχῆς τῶν ἄνω βασιλέων ἐστήριξεν ὁ Πουκεβίλ εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ Αυτοκράτορος Ἀνδρονίκου, τὴν ἐκδοθεῖσαν παρὰ τοῦ *Banduri*, ἢ ὁποία, ὡς διαβεβαίωσι ὁ ἴδιος εἰς τὸ ταξιδιὸν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, «ἀναφέρει εἰς τὸ ἔτος 673 μετὰ τῶν Μητροπόλεων καὶ τὰ Ἰωάννινα, τὰ ὁποῖα πρότερον ἦσαν ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς Ναυπάκτου»⁽³⁾.

Ἡ νέα ἐκθεσις τοῦ Βασιλέως Ἀνδρονίκου,⁽⁴⁾ ἣτις ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ κατὰ τὸ 1721 ὑπὸ τοῦ βενεδικτίνου μοναχοῦ *Banduri* μετ' ἄλλων βυζαντινῶν κειμένων, ἀναγράφει πράγματι ὅτι «τὰ Ἰωάννινα, ὄντα ἐπισκοπὴ τοῦ Ναυπάκτου ὑποκειμένα, ἐτιμήθησαν εἰς Μητρόπολιν, εἰς θρόνον ΝΓ, καὶ πολλῶν ἄλλων τιμῶν ἠξιώθησαν διὰ βασιλικοῦ χρυσοβούλου ὑπὸ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου»⁽⁵⁾. Ἀλλ' οὐδαμοῦ ὅτι ἐγένετο τοῦτο κατὰ τὸ ἔτος 673, ὡς ἰσχυρίζεται ἀνωτέρω ὁ Πουκεβίλ.

Ὁ ἀριθμὸς 670, εἰς τὸ περιθώριον τοῦ κειμένου τῆς ἐκδόσεως, ὑπάρχει τῶν ἐπιπέδων, δὲν εἶναι ὁμοῦ χρονολογία. Εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῆς σελίδος τοῦ χειρογράφου ὅπου θεν παρέλαβεν, ὁ ἐκδότης τὸ κείμενον, ἀλλὰ ποῦ νὰ εἶχε τὸν καιρὸν ὁ Πουκεβίλ, ὁ ὁποῖος ἐπέλεγεν νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἀπείρον πλῆθος τῶν σελίδων τῶν πολυτόμων συγγραμμάτων του, νὰ ἐξετάσῃ προσεκτικώτερον τὰς πηγὰς, τὰς ὁποίας, τίς οἶδε μὲ τί θίαν διεξήρχετο.

Ἐν τούτοις ἡ πλάνη αὕτη τοῦ Πουκεβίλ μεταθέσασα τὴν Ἱδρυσιν τῶν Ἰωαννίνων εἰς πολὺ ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, ὑπῆρξε χρήσιμος, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ἄλλους λογίους, ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως ταύτης νὰ ἐρευνήσουν

1. *Fouqueville*, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 140.

2. Π. Ἀραβαντινός. Ἐνθ. ἀνωτ. Τ. Β. σ. 113.

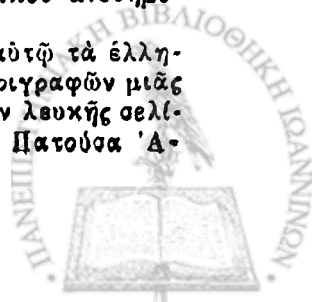
3. «*Cependant le catalogue (ἐκθεσις) de l'empereur Andronic porte à l'année 673, au nombre des métropoles, Joannina qui avant ce temps, était un évêché suffragant de Nau pacte.*

Fouqueville ἐνθ. ἀνωτ. Τόμ. Α' σελ. 125 ἐν ὑποσημειώσει.

4. Αὕτη ἐπιγράφεται ὡς ἐξῆς: «Ἐκθεσις νέα Ἀνδρονίκου βασιλέως, ὅστις τὰς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μητροπόλεις, ἄλλας μὲν (ἐκ) μικρῶν ἀνεβίβασεν, ἄλλας δὲ πάλιν εἰς μικρότερας τῶν θρόνων κατεβίβασεν, ὡς ἐνταῦθα αὐτὰς σημειώνομεν».

5. *Banduri* Τόμ. I *Pars Tertia, Lib VIII* σελ. 195. Ἡ ἐκθεσις τοῦ Ἀνδρονίκου ἀνεδημοσιεύθη καὶ ὑπὸ *Gus. Parthy*, Βερολ. 1866 σελ. 236.

Τὸ ἔργον τοῦ *Banduri* ἐπιγράφεται *Imperium orientale*, συνοδεύονται δὲ ἐν αὐτῷ τὰ ἑλληνικά κείμενα ὑπὸ λατινικῆς μεταφράσεως. Εἰς τὸ τέλος τῶν κειμένων καὶ δύο περιγραφῶν μιᾶς τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς ἄλλης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναγράφεται εἰς τὸ μέσον λευκῆς σελίδος ὅτι αἱ διορθώσεις τῶν ἑλληνικῶν κειμένων ἐγένοντο παρὰ τοῦ Δ. Γεωργίου Πατούσα Ἀθηναίου, ῥέκτορος τοῦ Φλαγκινιανοῦ Σεμιναρίου.

καλύτερον τὰς πηγὰς.

Ὀὕτω ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Δημήτριος Σεμιτέλος, δημοσιεύσας εἰς τὸ Βερολίνον κατὰ τὸ 1854 πραγματεῖαν εἰς ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, φέρουσιν τὸν τίτλον «Ἡπειρωτικῶν βιβλίων πρῶτον», γράφει (σελ. 55) τὰ ἑξῆς περὶ Ἰωαννίνων:

«Ἐνθα δὲ νῦν ἡ πόλις Ἰωάννινα κεῖται, ἦν τὸ πάλαι πόλις τις, Εὐροια καλουμένη, ἕνεκα τῶν πολλῶν ὑδάτων. Ταύτης μὲν οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων μέμνηται, οἱ δὲ φησὶ Προκόπιος (Ἰουστινιανοῦ Κτισμάτων Δ', 1) δῆλον εἶναι ἢ πόλις ἀρχαία ἦν καὶ ἔνθα τὰ Ἰωάννινα ἔκειτο».

Τὸ χωρίον τοῦ Προκοπίου, τὸ ὁποῖον ὑπαινίσσεται ὁ Σεμιτέλος, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ παραθέσωμεν κατωτέρω, εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ παρατηρηθῆ. Εἶναι τὸ συνήθως ἀναφερόμενον εἰς τὰ λεξικά, προκειμένου περὶ τῆς Εὐροίας. Ὁ *Le Quien*, τοῦ ὁποῖου τὸ σύγγραμμα *Oriens Christianus* ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1740, ἀσχολούμενος περὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Εὐροίας, τὸ ἔχει ὀρθογραφῶν εἰς λατινικὴν μετάφρασιν, ἀλλ' ὁ Σεμιτέλος πρῶτος ἐπεδίωξε τὴν γεωγραφικὴν αὐτοῦ ἐφαρμογὴν, πρᾶγμα, ὅπερ ἔχει μεγάλην ἀξίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς πόλεως, περὶ ἧς ἀσχολούμεθα.

Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον, τὸ 1858, ὁ ἐπίσης χρηματίσας καθηγητὴς τοῦ Παν. Ἀθηνῶν ἱατρὸς Ἀλέξιος Πάλλη(1), ἐκδόσας ἐν Ἀθήναις μικρὸν τόμον «Μελέται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας χωρογραφίας καὶ ἱστορίας τῆς Ἡπείρου» σχολιάζει ἐπίσης τὸ ἴδιον χωρίον τοῦ Προκοπίου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη παρατηρήσει ὁ Σεμιτέλος.

Ἴδου τί ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου γράφει οὗτος:

«Ἀλλὰ πότε ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη;» (τὰ Ἰωάννινα). Ἴδου τὸ ζήτημα, ὅπερ μέχρι τοῦδε ἔμεινεν ἀλυτον. Ἡ πόλις αὕτη ἀναφέρεται οὐ μόνον κατὰ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα, ὡς εὐλόγως λέγει ὁ Π. Ἀραβαντινός, δηλαδὴ ἐπὶ Φωτίου τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην.

Ὁ *Banduri*, πρὸς ἕν παραπέμπει ὁ Πουκεβίλ, μνησάντων ποιεῖται ἐκθέσεως Ἀνδρονίκου τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ ἐπισκόπων, ἐν ἧ ἀναφέρονται ἐπίσκοποι Ἰωαννίνων μέχρι τοῦ ἔτος 673(2). Ὅθεν δέον, ἵνα ὑποθέσωμεν εἶναι ἢ πόλις αὕτη ἐκτίσθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἢ καὶ πρότερον. Γινώσκωμεν ἐν τούτοις εἶναι μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Τωτίλα (κατὰ τὸ 552 ἔτος συμβᾶσαι) ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ἵνα κτίσῃ διάφορα φρούρια, ὅπως καταφεύγωσιν εἰς αὐτὰ οἱ ὑπῆκοοι τῆς αὐτοκρατορίας ἐν περιπτώσει ἐπιδρομῆς. Ὁ Προκόπιος ἐν τῷ περὶ κτισμάτων Ἰουστινιανοῦ συγγράματι πραγματευόμενος περὶ τῶν Φρουρίων τούτων, ἀναφέρει (Δ. 1) κατ' ὄνομα καὶ τὰ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἡπείρῳ τὰ μὲν ἀνανεωθέντα, τὰ δὲ τότε ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος κτισθέντα. Πρὸς τούτοις ἀναφέρει εἶναι: ἦν καὶ τις πόλις ἀρχαία, ὑδασιν ἐπιεικῶς κατακορῆς οὕτα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως Εὐροια ἀνέκαθεν ὠνομάζετο· ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῶ ἀπῶθεν λίμνη κέχυται καὶ νῆσος κατὰ μέσον ἀνέγει καὶ λόφος αὐτῷ ἐπανέστηκε· διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον ὄσον τινὰ ἐν τῇ εἰσόδῳ μοῖραν τῇ νήσῳ λελεῖσθαι· ἔνθα δὲ ὁ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταβιβάσας οἰκήτορας πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἔτοιχίσατο.

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης τοῦ Προκοπίου συνάγεται εἶναι ὁ χερροννησίωων χώρος, ἔνθα ἡ νέα πόλις τῶν Εὐροϊέων ἐκτίσθη τὸ τῶν Ἰωαννίνων φρούριον ἐστὶ. Οὐδὲ δύναται τις νὰ φαντασθῇ εἶναι πρόκειται περὶ τῆς μικρᾶς λίμνης τῆς Ζαραβίνης καλουμένης, ἔνθα οὔτε χερσονήσος οὔτε ἴχνη φρουρίου σῶζονται. Ὁ Προκόπιος ἐνῶ κατ' ὄνομα ἀναφέρει τὰ λοιπὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κτίσματα, ὡς εἴρηται, δὲν λέγει πῶς ὠνομάσθη ἡ νέα πόλις τῶν Εὐροϊέων, οὔτε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν εἶναι ὅτι ὁ τὰς ὀνομασίας τῶν λοιπῶν γιγνώσκων, ἠγνόει τὴν τῆς πόλεως ταύτης. Ἡ δὲ σιωπὴ αὐ-

1. Ἴδε βιογραφίαν Ἀλεξίου Πάλλη εἰς ἐγκυκλ. λεξικοῦ Ἐλευθεροθεῖκη.

2. Ὁ Π. ἐπαναλαμβάνει ἀνωτέρω ἀνεξολέγκτως τὴν ἐσφαλμένην πληροφορίαν τοῦ Πουκεβίλ.

τη τοῦ ἱστοριογράφου καὶ περ δυσεξήγητος οὔσα, ἔτι μᾶλλον τὴν περὶ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰκοτολογία ὑποστηρίζει. Εἰκάζομεν δὲ ὅτι οἱ Εὐροεῖς ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Δωδωναίου Διὸς, ὡς συνήθως συνέβαινε, χριστιανικὸν ναόν, ἀφιερῶσαντες αὐτὸν καὶ τὴν πόλιν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον.

Διὰ τοὺς ἀγνοοῦντας τὰς συζητήσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δίδομεν τὴν ἐξήγησιν ὅτι ἀνωτέρω ὁ Πάλλης παραδέχεται τὴν ἐσφαλμένην καὶ παράδοξον γνώμην τὴν ὑποστηρικθεῖσαν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Λήκ(¹) καὶ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Π. Ἀραβαντινοῦ(²) καὶ Χασιώτου(³) ὅτι εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καὶ δὴ ἐπὶ τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν κεῖται τὸ τζαμίον τοῦ Ἀσλὰν Πασᾶ, ἔκειτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Διὰ τοῦτο λέγει ὅτι οἱ Εὐροεῖς ἔκτισαν ἐπὶ τῶν ἑρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Δωδωναίου Διὸς τὴν ἐκκλησίαν, ἣτις ἔδωσε τὸ ὄνομά της εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων.

Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Σεμιτέλος καὶ ὁ Πάλλης περὶ τῆς Εὐροίας. Ἄς ἴδωμεν τώρα καὶ ἡμεῖς τί λέγει ὁ Προκόπιος, τὸν ὁποῖον ἐπικαλοῦνται, τὴν μαρτυρίαν τοῦ ὁποῖου ἐφείλομεν μετὰ προσοχῆς νὰ ἐξετάσωμεν, καθόσον τὸ περὶ κτισμάτων βιβλίον του, ὡς δικαίως παρατηρεῖ ὁ Κρουμβάχερ(⁴) «ἀνήκει εἰς τὰς σπουδαιότατας πηγὰς τῆς ἐσωτερικῆς ἱστορίας τοῦ βυζαντινοῦ Κράτους».

Τὰς πληροφορίας αὐτοῦ δέχονται ἄλλως τε ἀνευ ἐνδοιασμοῦ οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν ἱστορικῶν(⁵). Ὁ πολὺς *Diehl* τὸν ἀντιγράφει σχεδὸν ἐπὶ λέξει καὶ ὀνομαστὶ τὸν ἀναφέρει εἰς τὴν ἱστορίαν του τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, προκειμένου περὶ τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, περὶ τῶν ὁποῖων ἀκριβῶς ἐνταῦθα πρόκειται(⁶).

Ὁ Προκόπιος εἰς τὸ Δ' βιβλίον τοῦ συγγράμματός του περὶ τῶν Κτισμάτων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ ἐξιστορεῖ διὰ τὸ βασιλεὺς δι' ὀχυρωματικῶν ἔργων ἐκτελεσθέντων εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως, ἐξησφάλισε τὸ ἀδιάβατον τοῦ ποταμοῦ, διηγεῖται περαιτέρω ὅτι διὰ νὰ προφυλάξῃ τοὺς κατοίκους ἔτι περισσότερον ἐξ ἐνδεχομένων διὰ παραδίσεως τῶν φρουρίων τοῦ Δουνάβεως εἰσβολῶν τῶν πέραν τοῦ ποταμοῦ βαρβάρων, ἀνήγειρε τόσον συνεχῆ τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα, ὥστε ἐκάστη ἀγροτικὴ περιφέρεια(¹) ἢ ἀπετέλεσεν ἢ ἰδίᾳ φρούριον, ἢ εὕρισκετο πλησίον ὀχυρωμένης ἄλλης, τόσον εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν συνόρων, ὅσον καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ νέαν Ἠπειρον. Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ περιγραφὴ τῆς ὀχυρώσεως τῆς Ἠπείρου.

Πρὶν προχωρήσωμεν περαιτέρω ἀναλύοντες τὸν Προκόπιον, καλὸν κρίνομεν νὰ δεβρωθῶμεν καὶ ἄλλοθεν ποῖαι πόλεις ὑπῆρχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐπαρχίαν τὴν καλουμένην τότε Παλαιὰν Ἠπειρον, ἣτις εἶναι ἡ σημερινὴ Ἠπειρος κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Νέαν, ἢ ὁποῖα εἶναι ἡ Ἀλβανία.

Εὐτυχῶς ὑπάρχει τοιαύτη μαρτυρία. Εἶναι ὁ Συνέκδημος τοῦ Ἱεροκλέους, γραφεὶς ἐπίσης κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ (527—565), ὁστις οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ κατὰλογος τῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κατ' αὐτὸν ἡ ἐπαρχία τῆς Παιλαιᾶς Ἠπείρου περιελάμβανε τὰς ἐξῆς πόλεις: 1) Νικόπολις, πρωτεύουσα. 2) Δωδῶναι (διορθοῦται εἰς Δωδώνην). 3) Εὐροία. 4) Ἀκνιον (διορθ. Ἀκτιον) 5) Ἀδριανούπολις 6) Ἀππων, 7) Φοινίκη 8) Ἀγχιασμός (ἢ Ὀγγησμός) 9) Βουθρωτός 10) Φωτικὴ 11) Κέρκυρα Νῆσος 12) Ἡθάκη (διορθ.

1. *Leake, Travels etc.* Τομ. IV σελ. 199

2. Π. Ἀραβαντινοῦ ἐνθ. ἀνωτ. Τομ. Β' σελ. 218.

3. Γ. Χ. Χασιώτου. Περὶ Δωδώνης. Ἀθῆναι 1867 σελ. 90

4. Κρουμβάχερ. Ἐνθ. ἀνωτ. Τομ. Α' σελ. 469.

5. Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἰστ. Ἑλλ. Ἐνθ. ἐκδ. 1925 Τομ. Γ' Μέρ. 1ον σελ. 66.

6. *Charles Diehl, Histoire de l' Empire Byzantin, Paris 1919 σ. 33.*

1. Τὸ κεῖμενον ἔχει «ἀγρός» ἀλλ' ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ἐν τῇ εὐρεσίᾳ αὐτῆς ἐννοία ὡς καὶ ἡ λατινικὴ λέξις *agar*.

Ἰθάκη) Νῆσος⁽¹⁾.

Καὶ τώρα ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν Προκόπιον. Οὗτος, ἀφοῦ μνημονεύει τὸ τιμητικὸν διὰ τὸν βασιλέα γεγονός ἐτι ἡ Ἡπειρωτικὴ πόλις Ἀδριανούπολις μετωνομάσθη πρὸς χάριν τοῦ εἰς Ἰουστινιανούπολιν, προβαίνει εἰς τὴν ἀναγραφὴν τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου, ἀκολουθῶν τὴν ἐξῆς τακτικὴν, τὴν ὁποῖαν ἄλλως τε ἐφαρμόζει προκειμένου καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς αὐτοκρατορίας. Χωρίζει τὰς πόλεις ἀπὸ τὰ μεμονωμένα καὶ ἀνεξάρτητα φρούρια. Κατονομάζει πρῶτον τὰς πόλεις τῶν ὁποίων τὴν ὀχύρωσιν ἐνίσχυσεν ὁ βασιλεὺς καὶ κατόπιν εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου ἀπαριθμεῖ εἰς ἰδιαίτερον κατάλογον ὀνομαστὶ τὰ αὐτοτελῆ φρούρια, τὰ ἐξ ἀρχῆς κατασκευασθέντα, ἢ μόνον ἐπισκευασθέντα πρὸς ὑποστήριξιν πλησιοχώρων πόλεων ἢ τῆς ὑπαίθρου. μὴ ἐπαναλαμβάνων ἐκ νέου εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον τὰ ὀνόματα τῶν ὀχυρωθειῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἤδη ἐν ἀρχῇ ἐμνημόνευσεν. Οὕτω γράφει:⁽²⁾

«Ἀνεκαίνισε τὴν Νικόπολιν καὶ τὴν Φωτικὴν καὶ τὴν ὀνομαζομένην Φοινίκην. Αἱ δύο αὗται πόλιναι, Φωτικὴ καὶ ἡ Φοινίκη ἔκειντο εἰς ἕδαφος χαμηλόν, περιβρεχόμενον ὑπὸ ὕδατων, τὰ ὁποῖα ἐκεῖ ἐλίμναζον.

Δι' οὗ, σκεφθεὶς ὁ Ἰουστινιανὸς ἐτι ἦτο δύσκολον νὰ θεμελιώσῃ τὰ φρούρια τῶν ἐπὶ στερεᾶς βάσεως, αὐτὸς μὲν τὰς ἀφῆσεν ὅπως ἦσαν, ἔκτισε δὲ πλησίον αὐτῶν καὶ ἐπὶ ὑψώματος κειμένου ἀπέναντι τῶν ἰσχυρὰ φρούρια».

Καὶ ἀμέσως κατωτέρω:

«Ἰπῆρχε δὲ καὶ μία ἀρχαία πόλις, γεμάτη ἀπὸ ἀφθονοῦντα ὕδατα, ἔχουσα ὄνομα, δοθὲν εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἕδαφους ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔκειτο. Διότι Εὐροία ἀνέκαθεν ὀνομάζετο. Ἀπὸ ταύτην δὲ τὴν Εὐροίαν, οὐχὶ εἰς πολὺ μακρὰν ἀπόστασιν, ἀπλώνεται μία λίμνη καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ὑψώνεται μία χερσόνησος καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὴν στέκεται λόφος. Διακόπτεται δὲ ἡ λίμνη τόσον ὀλίγον, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ μείνῃ στενὴ λωρὶς γῆς, χρησιμεύουσα ὡς διάβασος (ἐκ τῆς ξηρᾶς) εἰς τὴν χερσόνησον.

Αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς τοὺς κατοίκους τῆς Εὐροίας μετακομίσας, ἔκτισεν ὀχυρωτάτην πόλιν, τὴν ὁποῖαν περιέβαλε διὰ Φρουρίου».

Μετὰ ταῦτα εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀφήγησιν τῶν ὀχυρώσεων ἄλλης ἐπαρχίας καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου ἐπισυνάπτει τὸν κατάλογον τῶν μεμονωμένων φρουρίων, χωριστὰ δι' ἐκάστην ἐπαρχίαν, διαστέλλων τὰ νέα τῶν ἐπισκευασθέντων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρει μὲν τὰ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Φοινίκης καὶ Φωτικῆς ἀνεγερθέντα ὡς αὐτοτελῆ, ἀλλὰ δὲν περιλαμβάνει οὔτε τὴν Νικόπολιν, οὔτε τὴν Εὐροίαν, διότι αὗται ἦσαν πόλεις περὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἤδη εἶπη, ὅτι εἶχε νὰ εἶπῃ.

Καὶ τώρα, ὅποτε εἶδομεν τι ἀκριβῶς λέγει ὁ Προκόπιος ἅς ἀφήσωμεν πρὸς σιγμὴν κατὰ μέρος τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχολεῖ, καὶ ἅς θέσωμεν τὸ ἐρώτημα, τὸ ὁποῖον φυσικῶς τίθεται μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀνωτέρω περικοπῆς περὶ τῆς μεταθέσεως τῆς Εὐροίας.

Εἶναι δυνατόν, ἔχοντες ἀνὰ χεῖρας ἀπ' ἐνὸς τὸν Προκόπιον καὶ ἀπ' ἑτέρου τὸν χάρτην τῆς Ἡπείρου νὰ ἐφαρμόσωμεν γεωγραφικῶς ἐπ' αὐτοῦ τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Προκόπιου;

Ἐπάρχει σημεῖόν τι σταθερὸν, τοιοῦτον δηλαδὴ, τὸ ὁποῖον νὰ ἦτο ἐξ ἰσοῦ τὸ ἴδιον καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ σήμερον διὰ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τοῦτο;

Τοιοῦτον δὲν εἶναι ἡ Εὐροία, διότι τὸ ποῦ ἔκειτο αὕτη εἶναι τελείως ἀγνωστον⁽³⁾. Σταθερὸν σημεῖον εἶναι μόνον ἡ λίμνη. Ἄλλ' εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπάρχουν

1. Parttrey σελ. 14.

2) Παρὰθέτομεν τὸ κείμενον ἐν μεταφράσει διὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ ἀναγνώστου.

3. Δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι ἔχουν τοποθετήσῃ ταύτην παρὰ τὴν Βέλιανην ἢ τὴν Παραμυθίαν (Ἄραβ. ἀν. Τ. Β. σ. 53 καὶ 403), ἀλλ' αἱ τοποθετήσεις αὗται στερροῦνται ἀντικειμενικῆς βάσεως.

τρεις λιμναι: Ἡ Ἀχερουσία, ἡ Ζαραβίνα, τὴν ὁποίαν ἀνέφερον ἀνωτέρω ὁ Πάλλης, καὶ ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.

Ποία λοιπὸν ἐκ τῶν τριῶν τούτων λιμνῶν τῆς Ἠπείρου ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ Προκοπίου περιγραφομένην;

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἡ ἐλώδης Ἀχερουσία τῆς Θεσπρωτίας διὰ δύο λόγους ἐξ ἴσου σημαντικούς. Πρῶτον διότι δὲν ἀνταποκρίνεται καθόλου εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ διδόμενα ὑπὸ τοῦ βυζαντινοῦ συγγραφέως. Δεύτερον δὲ διότι ἡ Ἀχερουσία ἦτο τόσον διάσημος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὥστε ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος θὰ διηγήθην δλόκληρον τοῦ τὴν ζῶην μελετῶν τοὺς ἀρχαίους καὶ δὴ τὸν Θουκυδίδη διὰ νὰ γράψῃ τὰ Ἑλληνικὰ ὅπως τὰ ἔγραφε, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴν τὴν ἐγνώριζε καὶ νὰ μὴ, μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως, τὴν ἀνέφερον ὀνομαστὶ δοθείσης τῆς εὐκαιρίας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ζαραβίναν, περιττὸν νὰ προσθέσωμέν τι εἰς ὅσα λέγει ἀνωτέρω ὁ Πάλλης.

Μένει λοιπὸν ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' ἐδῶ ὀφείλομεν νὰ ἀνοίξωμεν περὶ αὐτῆς μίαν παρένθεσιν.

Περὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ἐκράτησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διάφοροι καὶ ἀντιφατικαὶ γνώμαι.

Ὁ Μελέτιος καὶ οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς του παραδέχοντο ὅτι ὑψίστατο αὕτη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ ὅτι ἦτο ἡ περιώνυμος Ἀχερουσία. Εἰς τὴν Γεωγραφίαν του, παραπέμπων εἰς τὸν Στράβωνα καὶ παρχθέτων χωρίον τι τοῦ Πausανίου, τὸ ὁποῖον ὁμοῦς ὁμιλεῖ περὶ Ἀχερουσίας λίμνης, κειμένης παρὰ τὴν Κέχυρον⁽¹⁾, ἰσχυρίζεται ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους δύο λιμναι τῆς Ἠπείρου ἔφερον τὸ ὄνομα Ἀχερουσία, ἐκ τῶν ὁποίων κυριώτερα ἦτο ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων. Ἐξηγεῖ δὲ κατὰ τὸν ἐξῆς παράδοξον τρόπον ποιοὶ ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀναφερόμενοι ὡς πλησίον αὐτῆς ρέοντες ποταμοὶ ὁ Κωκυτὸς καὶ ὁ Ἀχέρων:

«Καὶ αὕτη (ἡ Ἀχερουσία) δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἐτρύτη (ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων) ὡσὰν ὁποῦ ἐξ αὐτῆς εὐγαίνει ὁ μὲν Ἀχέρων δι' ὑπογείων Σωλήτων πρὸς Δυσμὰς εἰς τὸ χωρίον ὁποῦ λέγεται Ραδοτόδι καὶ φαίνεται πάλιν ὁ αὐτὸς ὑποκάτω εἰς τὸ χωρίον τῆς Βελτοσίτης· κακειθεν ρέων σμίγνεται μὲ ἄλλο ἓνα ποτάμι ὑποκάτω εἰς τὸ χωρίον Ράικον καὶ κατανατᾷ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπου θέτουσιν καὶ ἄλλην Ἀχερουσιάδα..... ὁ δὲ Κωκυτὸς, ἐξερχόμενος εὐθύς, εἰσέρχεται ὑπὸ κάτω τῆς Κασσιόπης⁽²⁾ εἰς τὸν τόπον ὅπου κοινῶς λέγεται Βοῦνίκοβα⁽³⁾»⁽⁴⁾,

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Μελετίου φαίνεται ὅτι ἐπὶ μακρὸν ὑπῆρξεν ἡ κρατοῦσα γενικῶς γνώμη περὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, διότι καὶ ὁ Σταγειρίτης τὴν ἐπαναλαμβάνει βραδύτερον, μολοντί παρατηρεῖ ὅτι ὁ Πausανίας καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγουσιν ὅτι «ὁ Ἀχέρων ἐσχημάτιζεν ἄλλην λίμνην εἰς τὸ παραθαλάσσιον καὶ ταύτην ἀναφέρουσαν οἱ ἀρχαῖοι, ὀνομάζοντες αὐτὴν Ἀχερουσίαν»⁽⁵⁾.

Καὶ ὁ Βύρων, ὁ ὁποῖος τὴν, ἤκουσε εἰς τὰ Ἰωάννινα τὴν ἀκολουθεῖ, Ἀχερουσίαν ὀνομάζων τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὸ ποίημά του *Child Harold*.⁽⁶⁾

Ἐγκατελείφθη τέλος, μελετηθείσης καλύτερον τῆς ἀρχαίας γεωγραφίας τῆς Ἠπείρου καὶ ἐτέθη τὸ ὄνομα τῆς Ἀχερουσίας μόνον εἰς τὴν λίμνην τῆς Θεσπρωτίας, ὅπου σημειοῦται εἰς τοὺς χάρτας καὶ σήμερον⁽⁷⁾.

1. Ἡ Κέχυρος καλουμένη κατὰ Στράβωνα Ἐφυρα, ἀρχαιότερον τοποθετεῖται παρὰ τὸ Μαργαρίτιον (Θουκυδ. Βιβλ. Α. Κεφ. XLVI).

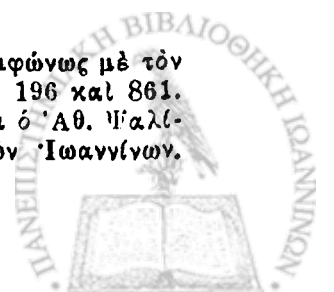
2. Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Μελέτιος ἐτοποθέτει τὴν Κασσιόπην εἰς τὴν Γαστριτοῦαν.

3. Μελετίου ἐνθ. ἀνωτ. Τομ. Β' σελ. 281.

4. Ἀθην. Σταγειρίτου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 15.

5. *Canto II str. XLVII*. Εἰς τὰς σημειώσεις του ὁμοῦς γράφει ὁ ἴδιος: Συμφώνως μὲ τὸν Πουκεβίλ. Ἀλλὰ ὁ Πουκεβίλ πλανᾷται ἀπὸ τότε. Ἐκδόσις Ὁξφόρδης 1933 σελ. 196 καὶ 861.

6. Ὁ Π. Ἀραβαντινός (Χρονογρ. Ἠπειρ. Τομ. Β', σ. 216 ἐν ὑποσ.) γράφει ὅτι ὁ Ἀθ. Παλλῆς συντέλεσεν νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἡ γνώμη ὅτι ἡ Ἀχερουσία εἶναι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἀνωτέρω θεωρίαν, ἄλλοι συγγραφεῖς ἐξέφρασαν τὴν γνώμην ὅτι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων δὲν ὑπῆρχε παντάπασιν εἰς τὴν Ἀρχαιότητα καὶ ὅτι ἐσχηματίσθη αὕτη ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς νεωτέρους χρόνους.

Οὕτω ὁ Ἀλέξιος Πάλλης γνωματεύει ὅτι ἡ λίμνη δὲν ὑπῆρχε καθόλου εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὁ δὲ Π. Ἀραβαντινὸς ὅτι «τὸ πάλαι οὐκ εἶχεν (ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων) ὅποιαν ἔχει σήμερον ἔκτασιν καὶ βάθος» καὶ περαιτέρω ὅτι δὲν εἶναι ἀρχαία⁽¹⁾.

Τὸ ἴδιον πιστεύει καὶ ὁ Σ. Ἀραβαντινός: «Ἡ λίμνη δὲ αὕτη, ἥτις θεβαίως δὲν ὑπῆρχε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Στράβωνος, οὐδόπως ὑπ' αὐτοῦ μνημονευομένη, ἐσχηματίσθη θαβμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, συντελεσάσης ἴσως καὶ γεωλογικῆς τινος τοῦ περίξ ἐδάφους μεταβολῆς, ἐκ τῶν πολλῶν καὶ ἀφθόνων πηγῶν τοῦ Μιταικελίου ἐκ ρεόντων ὑδάτων»⁽²⁾.

Τὰ ἀνωτέρω ἀντιτίθενται ἀπολύτως εἰς τὰ διδάγματα τῆς γεωλογικῆς ἐπιστήμης. Συμφώνως πρὸς αὐτὰ ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων εἶναι παναρχαία. Ἐσχηματίσθη ἐντὸς τῆς γεωλογικῆς περιόδου τῶν παγετῶνων.

Εἰς πολὺ δὲ ἀπομακρυσμένην ἐποχὴν, μὴ δυναμένην νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς, ἐκάλυπτεν αὕτη διὰ τῶν ὑδάτων τῆς ἐλόκληρον τὸν χῶρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι σήμερον κτισμένα τὰ Ἰωάννινα. Τοῦτο ἀποδεικνύεται, κατὰ τὸν γνωστὸν γεωλόγον κ. Κ. Νικολέσκον, πολλάκις ἀναπτύξαντα προφορικῶς εἰς ἡμᾶς τὰς γνώμας του, ὅταν παρέμεινεν εἰς Ἰωάννινα, ἐκ τοῦ ἀμμόδους τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως καὶ ἐξ ἄλλων γεωλογικῶν γνωρισμάτων, τὰ ὅποια, ὡς ὄλως εἰδικά, παραλείπομεν.

Ἡ ἀντίθετος ἐσφαλμένη γνώμη ἐστηρίχθη ἀπλούσιστα εἰς μυθολογικὰς διηγήσεις τῶν ἀλιέων τῆς Νήσου τῶν Ἰωαννίνων, διαβεβαιούντων ὅτι ἦτο αὕτη ἄλλοτε ποταμός, μεταβληθεὶς βραδύτερον εἰς τὴν λίμνην, καὶ ὅτι εἰς τὸν βυθὸν αὐτῆς, ὅταν τὰ ὕδατα εἶναι καθαρὰ, διακρίνονται παλαιὰ κατακλυσθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἁλώνια, τὰ ὅποια ἔμως ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι φυσικὰ πετρώματα κατὰ τύχην λαβόντα τὸν σχηματισμὸν ἐκεῖνον.

Τέλος διὰ νὰ κλείσωμεν τὴν περὶ τῆς λίμνης παρένθεσιν, σημειοῦμεν ὅτι ὁ Δ. Σεμιτέλος⁽³⁾ φρονεῖ ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου εἰς τὰ σχόλιά του τῆς Ὀδυσσείας ἀναφερομένη Παμβῶτις λίμνη τῆς Μολοσσίας εἶναι ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἡ Μολοσσία τοποθετεῖται παρὰ τὸ Δ. ἄκρον αὐτῆς.

Μολονότι τοῦτο παρ' οὐδενὸς ἀρχαίου συγγραφέως ἀναφέρεται οὐχ' ἦττον δὲν στερεῖται σημασίας, διότι γενικῶς πιστεύεται ὅτι ὁ λόγιος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, γράφων κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, μετεχειρίσθη ἀρχαίας πηγᾶς, μὴ σωζομένας σήμερον⁽⁴⁾.

Πράγματι οὗτος εἰς τὴν γεωγραφίαν του (τὴν δημοσιευθεῖσαν εἰς Ἡπειρ. Χρ.) γράφει τὸ ἐξῆς: «μὲ λάθος ὄλοι οἱ προτερινοὶ Γεωγράφοι Ἀχερουσία τὴν (λίμνην τῶν Ἰ.) ὠνόμασαν, ἐπειδὴ ἡ Ἀχερουσία εἶναι κατὰ τὴν ἀξιοπιστὸν μαρτυρίαν τοῦ Θουκυδίδου εἰς τὸ Φανάρι τῆς Τζαμουργιάς». Τὰ σχετικὰ περὶ αὐτῆς χωρία εἶναι Θουκυδίδου Βιβλ. Α Κεφ. ΧLVII, Στράβωνος Βιβλ. Ζ' Κεφ. CXLII, Ἐπίσης κρὶ Πλινίου Βιβλ. ΙΓ' Κεφ. Ι.

1. Α. Ἀραβ. ἐνθ. ἀνωτ. Τ. Β' σ. 215. Ἐν ὑποσ. ἀναφέρει καὶ τὴν γνώμην τοῦ Α. Πάλλη, τὴν ὅποιαν δὲν σημειώνει ποῦ ἀνέγνωσε.

2. Σ. Ἀραβαντινοῦ Ἱστορία Ἀλῆ Παοᾶ σ. 48.

3. Δ. Σεμιτέλος ἐνθ. ἀνωτ. σ. 9.

4. Παρβ. Κρουμβάχερ Σωτηριάδη Ἱστορ. τῆς Βυζ. λογοτεχνίας Τομ. Β' σ. 261. Τὸ Σχόλιον ἀναφερόμενον εἰς τὸν στίχον 189 τῆς Ὀδυσσείας, συνίσταται εἰς τὴν ἐξῆς ὡραίαν παράδοσιν: «Νεοπτόλεμος, ἐπειδὴν τὸ μέχρι Θετταλίας διεμέτρησε πέρατος ἐνέπρησεν ἅ εἶχε σκάφη συμβουλῇ θετίδος καὶ χρησθεὶς ὑπὸ Ἐλένου, μένειν ὅπου ἂν οἴκῃ ἐντύχη θεμελίους μὲν ἔχοντι σιδηροῖς, τοίχοις δὲ ξυλίνοις καὶ ὄροφον ἐρεοῦν (μάλλινον) καὶ περὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Παμβῶτιν λίμνην Ἡπειρου εὐρὰ τινὰς ἐκεῖ δόρατα πήξαντας καὶ χλαίνας καταπετάσσοντας ἄνω καὶ οὕτω σκηνοῦντας καὶ συμβάλλει τὸν χρησμὸν καὶ οἰκαὶ ἐκεῖ καὶ ἴσχει υἱὸν τὸν Μολοσσὸν ἐξ Ἀνδρομάχης τῆς γυναικὸς Ἐκτορος, ἀφ' οὗ Μ ο λ ο σ σ ι α ἡ χώρα».

(Ἐδσταθίου σχόλια εἰς Ὀδυσσείαν, Δειψία 1825 Τ. Α. σ. 121)

Και τώρα ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα μας.

Ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων εἶναι ἀκριβῶς τοιαύτη, ὅποιαν τὴν περιγράφει ὁ Προκόπιος. Διότι καὶ μῆκος ἀρκετὸν ἔχει, ὥστε νὰ ἐφαρμόζηται εἰς αὐτὴν τὸ «κέχυται» τοῦ κειμένου καὶ εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς ἔχει τὴν χερσονήσον τοῦ Φρουρίου, ἡ ὁποία ὑψηλοτέρα οὐρα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως, δικαιολογεῖ τὸ «ἀνέχει» καὶ ὁ βραχυῶδης λόφος(?) τοῦ ἄκρου τῆς χερσονήσου τὸν ὁποῖον ζωγραφίζει μετὰ τὸ «ἐπανεστήκε» ἐπίσης ὑψίσταται. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν στενὸν λαιμόν, δι' οὗ συνδέεται μετὰ τὴν ξηράν, οὗτος ἦτο πολὺ στενώτερος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ἀπὸ ὅτι εἶναι σήμερον, διότι τότε ἡ στάθμη τῶν ὑδάτων λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ὄλων ἢ σχεδὸν ὄλων τῶν διωρύγων τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον, ἦτο ὑψηλοτέρα.

Ὁ Προκόπιος δὲν κάμνει καθόλου μνείαν περὶ τῆς Νήσου. Νήσον ὀνομάζει αὐτὸς τὴν χερσονήσον, ἀφοῦ εἶχεν αὐτὴ, ὡς περιγράφει, στενὸν λαιμόν, δι' οὗ συνέδετο πρὸς τὴν ξηράν, διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν, τὴν ὅποιαν οὗτος μεταχειρίζεται, ἡ λέξις νῆσος σημαίνει καὶ τὴν χερσονήσον, ὅπως βλέπει πᾶς τις τοῦτο εἰς τὴν λέξιν Πελοπόννησος. Ἡ ἐκθεσις τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν ἐχύρωσιν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Προκόπιος καὶ ἡ ὁποία τόσον λεπτομερῶς μετὰ τὴν ἀκρίβειαν τοῦ εἰδικοῦ περιγράφει τὰ πράγματα, δὲν εἶχε κανένα λόγον νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὴν νῆσον, ἥτις εἰς οὐδὲν ἐχρησίμευσε διὰ τὴν ἐχύρωσιν τῆς πόλεως.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὰ ἀνωτέρω, τὸ ὡς ἄνω χωρίον τοῦ Προκοπίου μόνον εἰς τὴν χερσονήσον τοῦ Φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων δύναται ἐπακριβῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπομένως εἴμεθα ἀπολύτως ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν μετὰ τοῦ Σεμιτέλου καὶ Πάλλη ὅτι κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ὡς ἄνω συγγραφέως εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο μετέφερε καὶ συνώκησεν ὁ Ἰουστινιανὸς τοὺς κατοίκους τῆς Εὐροίας.

Ἄλλ' ἐδῶ ἀνέκυψε μία δυσκολία, μὴ ὑπερνικηθεῖσα μέχρι σήμερον.

Μολονότι ἡ γεωγραφικὴ αὐτὴ ἐφαρμογὴ ἐπιβάλλεται ἀπολύτως εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ προσεκτικοῦ μελετητοῦ, ἐν τούτοις ὁ Πάλλης εἰς τὴν παραδέχθη μετὰ τὸν Σεμιτέλον καὶ τὴν ἐσχολίασεν, ἐγείρει μίαν ἀπορίαν, ἐρωτῶν: διατί λέγει ὁ Προκόπιος ὅτι ἡ Εὐροία μετατοπισθεῖσα μετωνομάσθη εἰς Ἰωάννινα ἢ τοῦλάχιστον πῶς μετωνομάσθη;

Ἡ ἀπερία τοῦ αὐτῆ ἀνεπαρκῶς ἐξηγηθεῖσα παρ' αὐτοῦ, ἐγέννησεν ἀμφιβολίας περὶ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐφαρμογῆς τοῦ χωρίου τοῦ Προκοπίου καὶ ἠμπόδισε τὴν ἄνω λύσιν τοῦ ζητήματος νὰ γίνῃ ἔκτοτε γενικῶς παραδεκτὴ.

Ἄλλ' ἐρωτῶμεν ἀντιθέτως καὶ ἡμεῖς σήμερον:

Τι ἐνδόσιμον ἔχομεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ Εὐροία μετατοπισθεῖσα εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων, ἠλλαξεν ἀμέσως ὄνομα καὶ μετωνομάσθη εὐθὺς ἀπὸ τῆς μετατοπίσεώς της εἰς Ἰωάννινα, διὰ τὴν γράψην ὁ Προκόπιος;

Διότι ἡ ἐνυπάρχουσα εἰς τὸ Φρούριον πόλις μετὰ τρεῖς ὄλους αἰῶνας ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωαννίνη καὶ ἀκόμη βραδύτερον ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννις ἢ Ἰωάννινα ἔπρεπε νὰ τὸ ἐγνώριζε προκαταβολικῶς ὁ Προκόπιος καὶ νὰ τὸ ἀνέφερε;

(Συνεχίζεται)

2. Ὁ λόφος οὗτος ἔχει ὕψος 25 μέτρων ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης καὶ τὸ ἐπίλοιπον ἔδαφος τοῦ Φρουρίου εἶναι παντὸς ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως.

ΤΑ ΙΣΝΑΦΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ*

Κ ρ ι θ α ρ ᾱ ς (—ᾱδισ)· Στ. 114.

Κ υ ρ α τ ζ ῆ ς (—τζιῆς—ῆδισ)· δὲς καὶ ἀγωγιάτης.

Λ α γ α ρ ῆ ς (—ῆδισ)· δὲς καὶ κουγιουμτζῆς, τζοβαίρτζῆς.

Λ α ῖ ν ᾱ ς (—ᾱδισ)· δὲς κανατᾱς.

Λ α λ η τ ῆ ς (—λιτῆς—ᾱδισ καὶ—ῆδισ)· Στ. 82· δὲς βιολιτζῆς.

Λ α λ η τ ῖ ν α (—λιτῆνα—ῆνις)· δὲς λαλητῆς, μαριγάμπα, πριμαντόνα, τρα-
γουδιστήνα, ταιγκίστρα.

Λ α ν α ρ ᾱ ς (—ᾱδισ, —οῦ—οῦδισ)· δὲς καὶ λαναρτζῆς.

Λ α ν α ρ τ ζ ῆ ς (—τζιῆς—ῆδισ—ῆνα—ῆνις)· δὲς λαναρᾱς—οῦ.

Λ α σ π ι ᾱ ς (—ῖᾱδισ).

Λ α χ α ν ο π ο ῦ λ ο ς (—νουπούλους—οῦλι)· δὲς ζαρζαβατζῆς.

Λ ο κ α ν τ α τ ζ ῖ ῆ ς (—ῆδισ)· δὲς καὶ λοκαντατζῆς, μάγειρος, νταβερνιάρης.

Λ ο κ α ν τ ι ἑ ρ ῆ ς (λουκαντιέρ'ς—ιέρ'δισ) δὲς λοκαντατζῆς.

Λ ο τ α ρ τ ζ ῆ ς (λουταρτζῆς—ῆδισ),

Λ ο υ κ ο υ μ α τ ζ ῆ ς (—τζιῆς—ῆδισ)· δὲς καὶ ζαγαροπλάστης.

Λ ο υ σ τ ρ α τ ζ ῆ ς (—τζιῆς—ῆδισ).

Μ α β λ ῖ σ τ ρ α (—τρις)· δὲς μεσίτρα, ρουφιάννα.

Μ α γ α ζ ι ᾱ τ ο ρ α ς (—τουρας—τόρ')· δὲς καὶ πραμματευτής.

Μ α γ ἑ ρ ι σ σ α (μχῖρσα—ις).

Μ ᾱ γ ε ρ α ς (μάίρας—μα'έρ')· δὲς καὶ λοκαντατζῆς.

Μ α κ α ρ ο ν ᾱ ς (—συνᾱς—ᾱδισ).

Μ α κ ι ν α δ ὄ ρ ο ς (—δρους—όρ')· δὲς καὶ μακινατζῆς.

Μ α κ ι ν α τ ζ ῆ ς (—τζιῆς—ῆδισ)· δὲς μακιναδόρος.

Μ α ν τ α λ ᾱ ς (—ᾱδισ).

Μ α ν τ ε μ τ ζ ῆ ς (—ιμτζῆς—ῆδισ).

Μ α ν τ η λ ᾱ ς (—ντ'λᾱς—ᾱδισ).

Μ α ρ α γ κ ὸ ς (—οί)· δὲς καὶ νταβατζῆς.

Μ α ρ ι γ ᾱ μ π α (—άμπις)· δὲς λαλητῖνα.

Μ α ρ μ α ρ ᾱ ς (—ᾱδισ).

Μ ᾱ σ τ ο ρ α ς (—στ'ρας—όρ')· Στ. 23, 24, 35, 41, 44, 203· δὲς καὶ χτίστης.

Μ α χ α ι ρ ᾱ ς (—χιρᾱς—ᾱδισ).

Μ ε η μ ᾱ ρ ῆ ς (μῖημάρ'ς—άρ'δισ)· δὲς ἐντζενιέρης.

Μ ε λ α ν ᾱ ς (μιλανᾱς—ᾱδισ).

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 141.

- Μελᾶς (—ιλᾶς—ᾶδης).
 Μερμετζῆς (μυριμιτζῆς—τζῆδες και—μιτᾶδης).
 Μερτσάρης (μυρτσάρ'ς—ᾶρδης). Ζ., Στ. 16, 114, 125, 141, 222.
 Μεσίτης (μισίτ'ς—ίτις).
 Μεσίτρα (μισίτρα—ίς)· δὲ: ρουριάνα.
 Μεταξᾶς (—μιταξᾶς—ᾶδης)· δὲς και ἱμπρισιμᾶς.
 Μιντερᾶς (μιντιρᾶς—ᾶδης). Στ. 114, 141· δὲς και γιοργανᾶς.
 Μοδίστρα (μουδίστρα—ίς)· δὲς και ράφτρα, τερζίνα.
 Μοιριολογίστρα (μοιριουλογίστρα—ίς).
 Μουζικάντες (μουζικάντ'ς—άντις)· δὲς και βιολιτζῆς.
 Μουσικὸς (—οι) δὲς και βιολιτζῆς.
 Μουλαρᾶς (—ᾶδης).
 Μουμτζῆς (τζῆς—ῆδης)· Στ. 118.
 Μουταφτσῆς (μ'ταφτσῆς—ῆδης). Στ. 16.
 Μπαγκιέρης (—γκιέρ'ς—ρδης)· δὲς και σαράφης, τραπεζίτης.
 Μπακαλᾶς (—ᾶδης).
 Μπακάλης (—κάλ'ς—λ'δης)· Ζ., Στ. 44, 111, 114, 125, 141· δὲς και παντοπώλης.
 Μπακιρτζῆς (—τζῆς—ῆδης)· δὲς και γαιωματῆς, χαλκιᾶς.
 Μπακλαβατζιού (—ιούδης).
 Μπαλωματῆς (—ουματῆς—ῆδης)· Στ. 65, 114, 141.
 Μπαμπανάτσας (τσ'δης).
 Μπαντίδος (—δους—(δ').
 Μπαρμπέρης (—μπέρ'ς—έρ'δης)· Στ. 114, 141· δὲς και κουρέας.
 Μπαρουξῆς (—ουρ'τσιῆς—ῆδης)· δὲς και βαρουκτοῆς.
 Μπασματζῆς (—ῆδης)· δὲς και τυπογράφος.
 Μπαστομάνα (—σιτουμάνα—ᾶνις).
 Μπαχτσεβᾶνος (—τσιουβᾶνους—ᾶν')· δὲς και κηπουρός.
 Μπεχτζῆς (—ιχτσιῆς—τσιῆδης).
 Μπιρμπιλᾶς (ᾶδης)· δὲς και γκέγκας, μπιρμπιλιτζῆς, στραγαλατζῆς.
 Μπιρμπιλιτζῆς (—λ'τζῆς—ῆδης). δὲς γκέγκας.
 Μπουγᾶς (μπουγᾶς—ᾶδης).
 Μπουγατσιατσῆς (μπουγατσιατσῆς—ῆδης).
 Μπουγιατζῆς (μπουγιατζῆς—ῆδης)· Στ. 117· δὲς και ἄσβεστᾶς, χρωματιστῆς.
 Μπουμαρσιᾶς (μπουμαρσιᾶς—ἔδης).
 Μποσταντζῆς (μπουσταντζῆς—ῆδης)· Ζ., Στ. 16, 103, 114, 125· δὲς και ζαρζαβατζῆς.
 Μπουργαζᾶς (ᾶδης)· δὲς μπουργαζᾶς μπουζᾶς.
 Μπουρλοτιέρης (—τιέρ'ς—ρδης).
 Μπουφετζῆς (μπουφιτζῆς—ῆδης).
 Μπρισιμᾶς (—σι'ιμᾶς—ᾶδης)· δὲς ἱμπρισιμᾶς.
 Μπρυγαζᾶς (—ᾶδης)· δὲς μπουργαζᾶς.
 Μπρουζᾶς (—ᾶδης)· δὲς και στατηρᾶς.
 Μυλωνᾶς (λουνᾶς—ᾶδης).
 Νεκροθάφτης (νικρουθάρτ'ς—ᾶφτις).
 Νερὸς (νιρὸς—ᾶδης).
 Νεοιστοῦ (νιοισιτοῦ—οῦδης).
 Νησιώτης (ν'σιώτ'ς—ῶτις)· δὲς βαρκάρης, καϊκιτιστῆς, ψαθᾶς, ψαράς.
 Νταβαντζῆς (τζῆς—ῆδης)· Στ. 35 δὲς και μαραγκός.

Ν τ α β ε ρ ν ι ά ρ η ς (—βιρνιάρ'ς—άρδεις)· δὲς λοκαντατζής.
 Ν τ α ν τ ᾶ (—ἄδεις, ντᾶντις)· δὲς καὶ βάγια.
 Ν τ α ο υ λ ι έ ρ η ς (—λιέρ'ς—έρδεις)· δὲς καὶ λαλητής.
 Ν τ ε μ ε ρ τ ζ ῆ ς (ντιμιρτζής—ήδεις)· δὲς καὶ δεμερτζής, γύφτος.
 Ν τ ε ρ β ε ν τ ζ ῆ ς (ντιρβιντζής—ήδεις).
 Ν τ ο γ ρ α μ α τ ζ ῆ ς (ντουγραματζής—ήδεις)· δὲς καὶ κερεστετζής.
 Ν τ ο υ φ ε κ τ σ ῆ ς (—φικτοσής—ήδεις)· Στ. 182.
 Ν τ ρ α γ ᾶ τ η ς (—γάτ'ς—ἄτις)· δὲς καὶ δραγάτης.

Ξ ε ν ο δ ό χ ο ς (ξινουδόχους—όχι)· δὲς καὶ χαντζής.
 Ξ υ δ ᾶ ς (Ξ'ἔᾶς—ἄδεις).
 Ξ υ λ ᾶ ς (Ξ'ἔᾶς—ἄδεις)· δὲς καὶ κερεστετζής.
 Ξ υ λ ο κ ό π ο ς (—υλουκόπους—όπ')· δὲς καὶ τσεκουράς.

Ό δ ο ν τ ο γ ι α τ ρ ό ς (δουντουγιατρός—οί)· δὲς δοντογιατρός.
 Ό μ π ρ ε λ λ ᾶ ς (οὐμπριλάς—ἄδεις).
 Ό ρ γ α ν ο π α ί κ τ η ς (οὐργανουπαίχτ'ς—αἰχτις)· δὲς καὶ βιολιτζής·
 Ό β ρ ι ό ς (οὐβριός—αἰοὶ καὶ—ἰοί)· δὲς Ἐβραῖος.

Π α λ ι α τ ζ ῆ ς (τζιής—ήδεις).
 Π ᾶ λ ι ᾶ τ σ ο ο ς (—τσους—άτσι).
 Π α ν τ ε λ ο ν ᾶ ς (—τιλουνᾶς—ἄδεις)· δὲς ράφτης.
 Π α ν τ ο π ῶ λ η ς (—τρυπώλ'ς—ώλιδεις)· δὲς καὶ μπακάλης.
 Π α π π ᾶ ς (—ἄδεις).
 Π α π π α τ ζ ῆ ς (—τζιής—ήδεις).
 Π α π λ ω μ α τ ᾶ ς (—λουματᾶς—ἄδεις)· Στ. 16· δὲς καὶ γιοργανᾶς·
 Π α π ο υ τ σ ῆ ς (—τσής—ήδεις)· Ζ., Στ. 16, 114, 141· δὲς κοντουράς.
 Π α σ τ ρ ι κ ῆ (—κιές)· δὲς πουτάνα.
 Π α τ σ ι α τ ζ ῆ ς (τζιής—ήδεις).
 Π ε ρ ι σ τ ε ρ ᾶ ς (πιριστιράς—ἄδεις).
 Π ε ρ ο ν ᾶ ς, (πιρουνᾶς—ἄδεις)· Χρ.
 Π ε τ α λ ᾶ ς (πιταλάς—ἄδεις).
 Π ε τ α λ ω τ ῆ ς (πιταλουτής—ήδεις)· Ζ., δὲς καὶ ἀλμπάνης.
 Π η γ α δ ᾶ ς (μπ'γαδᾶς—ἄδεις)· Ζ.
 Π η ρ ο υ ν ᾶ ς (π'ρουνᾶς—ἄδεις)· δὲς καὶ χουλιάρᾶς.
 Π ι σ τ ι κ ό ς (—στ'κός—οί)· Στ. 38, 83, 84· δὲς καὶ τζιομπάνος.
 Π λ ύ σ τ ρ α (—στρις).
 Π ο λ ί τ η ς (πουλίτ'ς—ἰτις)· Στ. 16.
 Π ο λ ι τ σ ι ᾶ ν ο ς (,πουλιτσιάνους—άν').
 Π ο ρ τ α τ ζ ῆ ς (πουρτατζής—ήδεις)· δὲς καὶ καπουτζής.
 Π ο ρ τ α τ ζ ῆ ν α (πουρτατζήνα—ήνεις).
 Π ο ρ τ ι έ ρ η ς (πουρτιέρ'ς—έρδεις)· δὲς καπουτζής.
 Π ο ρ τ ο κ α λ λ α τ ζ ῆ ς (πουρτουκαλατζής—ήδεις)· δὲς καὶ πορτοκαλάς.
 Π ο ρ τ ο κ α λ λ ᾶ ς (πουρτουκαλλάς—ἄδεις)· δὲς πορτοκαλλατζής.
 Π ο σ τ α τ ζ ῆ ς (πουστατζής—ήδεις)· δὲς καὶ ταχυδρόμος.
 Π ο υ τ ᾶ ν α (π'τάνα—άνεις)· δὲς καὶ παστρική.
 Π ο ύ σ τ η ς (πούσιτης—πούσιτ'δεις).
 Π ρ α μ μ α τ ε υ τ ῆ ς (—τηυτής—ἄδεις καὶ—ήδεις)· Στ. 16, 38, 54, 78, 83, 84,
 141, 231, 242, 249, 297)· δὲς καὶ ἔμπορος.
 Π ρ ι μ α ν τ ό ν α (—νεις)· δὲς λαλητίνα.

Προξενήτης (προυξιν'τής—ήδης).
 Προξενήτρα (προυξινήτρα—τρης).
 Πρόξενος (—ξίνους, ξέν').

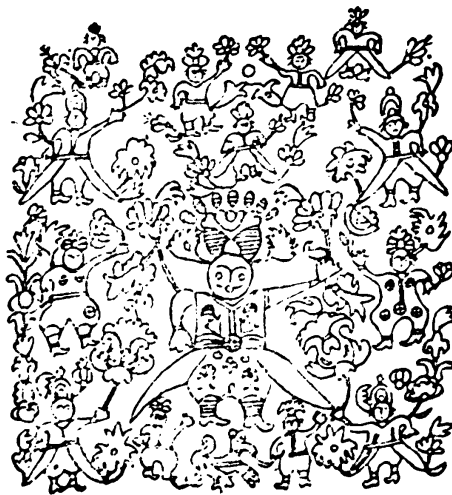
Ρακοπούλος (—κουπούλους—ούλι') δές και φαμπρικάντες.
 Ραματάς (—αδης) δές και κλωστάς.
 Ραπτιαγκής (—ανγκήδης) Στ. 114.
 Ράφτης (—άφτ'ς—αδης και—άφτις) Στ. 38, 84 δές και έλληνοράφτης, τερζής.
 Ράφτρα (—άφτρις) δές και μοδίστρα, τερζίνα.
 Ριγανάς (—αδης).
 Ροδάς (—ουδάς—αδης).
 Ρολογιάς (ρουλουγιάς—αδης) Στ. 41 δές και σαατιτζής, ώρολογιάς.
 Ρουφιάνα (—ανις) δές μαβλίστρα, μισίτρα.
 Ρουφιάνος (—ζάνους—ζάν').

Σαατιτζής (—τζιής—ήδης) δές ρολογιάς.
 Σαββατιτζής (ήδης) δές τζοβαίρτζής.
 Σαίτζής (τζιής—ήδης).
 Σακκάς (—αδης) δές και μουταφτσής.
 Σακουλάς (—αδης).
 Σαλεπιτζής (—λιπ'τζιής—ήδης) δές γκέγκας.
 Σαμαράς (—αδης) Στ. 16, 65, 114, 141 δές και σαμαρτζής.
 Σαμαρτζής (—τζιής—ήδης) δές σαμαράς.
 Σαμάς (—αδης) δές σκλουσκατάρης.
 Σαπουνάς (—αδης).
 Σαπουντζής (—τζιής—ήδης) δές σαπουνάς.
 Σαράτσης (—ράτς'σι—ατσιδης) Ζ., Στ. 16, 65, 114, 141 δές και σελ-
 λάς, τσαρουχάς.
 Σαράφης (ράφ'ς—άφδης) Στ. 6, 7, 8, 48ε, Ψ. 707, Χρ. δές και μπαγκιέρης.
 Σεγκουνάς (σϊγκουνάς—αδης) Στ. 83 δές και τερζής.
 Σελλάς (σιλλάς—αδης) δές και σαράτσης.
 Σεντουκάς (σιντουκάς—αδης) Ζ., Στ. 16 δές και κασσάς.
 Σεπετάς (σιπιτάς—αδης) δές και κασσάς.
 Σακατζής (σζακατζής—ήδης).
 Σιδεράς (—διράς—αδης) Χρ. δές και γύφτος, ντεμιρτζής.
 Σιμιτζής (—μ'τζιής—ήδης) δές και κουλουρτζής.
 Σινάς (σ'νάς—αδης) δές καζαντζής.
 Σιτζαντετζής (—τζιαντιτζιής—ήδης) Στ. 78.
 Σκαλιστής (λ'στής—ήδης) Στ. 35.
 Σκαφιδάς (—φ'δάς—αδης) δές κασσάς.
 Σκαφτιάς (—αδης) δές και έργάτης.
 Σκλουσκατάρης (σζκλουσζκατάρ'ς—αραίοι και άρ'δης) δές κασαμάς.
 Σκουπιδιάρης (—διάρ'ς—αριαίοι και—άρδης).
 Σκουπάς (—αδης).
 Σκουρδάς (Ήπ. Έστ.).
 Σκουφάς (—αδης) δές και κουκουράβας, τακεντζής.
 Σομπατζής (—σουμπατζιής—τζιήδης) δές και τενεκετζής, φαναρτζής.
 Σοφρατζής (σουφρατζιής—τζιήδης).
 Σοτζής (—τζιής—ήδης) δές και νερός.
 Σοϋτζοκάς (τζζουκάς—αδης) δές και γκέγκας.

- Σοφατζής (-σουφατζής-ής)· δές και μάστορας.
 Σπετσιέρης (σπιτσιέρ'ς-έρδης)· Στ. 6, 237· δές και φαρμακοποιός.
 Στατηράς (-αδης)· Στ. 6, 16, 141· δές και μπρουζάς.
 Στουρνάρης (-αδης).
 Στραγαλατζής (-τζής-ής).
 Στρωματάς (στρουματάς-αδης)· δές και γιοργανάς.
 Συρμακέσης (-κέης-κέσιδης)· Ζ., (1933, σ. 41· δές και και κεντη-
 στής τερζής).
 Σχινάς (σικ'νάς-αδης)· δές και τριχιάς.
- Ταβλατζής (-τζής-ής).
 Τακεντζής (-κιντζής-ής)· Στ. 16· δές και σκουφάς.
 Ταλιαντζής (-τζής-ής)· Στ. 141 δές ψαράς.
 Ταλικατζής (-τζής-ής)· δές και άραμπατζής.
 Ταμπάκος (-ους-άκι)· Ζ., Στ. 141· δές θυρσοδέψης.
 Ταξιλντάρης (ντάρ'ς-αδης)· Στ. 9, 109, 241.
 Τάταρος (τάταρης και τάταρους,-αίοι)· δές και ταχυδρόμος.
 Ταχυδρόμος (-μους-όμ)· δές ποστατζής, τάταρος.
 Τελιάκης (τελιάκ'ς-ακ'δης)· δές και πούστης, χαματζής.
 Τελιάλης (τελιάλι'ς-αδης)· Στ. 55, 107, 109.
 Τενεκετζής (τινικ'τσιής-ής)· Ζ., Στ. 62· δές και φανατζής, σομπατζής.
 Τενζής (-ής)· Παΐσιος.
 Τερζής (τερζής-ής)· Ζ., Στ. 114, 125, 141, 209· δές και έλληνογράφης,
 κεντιστής, συρμακέσης.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ δημ)λου

"ΛΑΜΠΡΩ Μ' ΛΑΜΠΡΟΥΣΙΩ ΜΟΥ..."

μακρόσυρτα τραγούδια ανατολίτικα λυπητερά
πώς ή ψυχή μου σέρνεται μαζί σας.

Παλαμᾶς

Μακρόσυρτο λυπητερό και τὸ τραγούδι τῆς Λάμπρος και πολὺ συγκινητικὴ ἡ ἱστορία του. Καθὼς ὅλα τὰ λαϊκά μας τραγούδια ἔχουν τὴν ἱστορία τους, ἀνάλογη βέβαια μὲ τὸ περιεχόμενό τους και τὴ συγκλονιστικὴ στὴν οὐσία τους ἀφορμὴ πὺ τὰ γέννησε, ἔτσι και τὸ τραγούδι τοῦτο ἔχει τὴ δική του ἱστορία, τὸ ἴδιο πικρὴ και δακρύβρεχτη και θὰ τὴν ἱστορήσω πὺ κάτω, ὅπως τὴν ἄκουσα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους τοῦ χωριοῦ, σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς συχνὲς πολὺ χρήσιμες μ' αὐτοὺς ὀμιλίες μου. Ἐκεῖ, σὲ κάποιον προσήλιο ἢ στὰ πεζούλια τῆς ἐκκλησιᾶς μετὰ τὴ λειτουργία τοὺς συντυχαίνω, καθὼς γυρνέμενοι κατὰ γῆς ἀπὸ τὰ χρόνια, ἴδιες παληὲς βελανιδιές, σκαλίζουν νοσταλγικά και στὸ ρυθμὸ τοῦ κομπολογιοῦ τους τὰ περασμένα. Κι' ὁ λόγος τους—ἀντίλαλος πάντα ἐπιζήσεων ἢ ἀκουσμάτων μακρινὸς—ἤρεμος, λαγαρὸς, σιροχαστικὸς πὺ συνδαιλίζω πὺ και πὺ μὲ τὰ ρωτήματά μου, μὲ συνεπαίρνει. Ἄπ' τὰ πολλὰ κλωθογυρίσματά του τῶφere μιὰ μέρα και στάθηκα μάρτυρας αὐτήκοος ἐγὼ, αὐτῆς τῆς ἀληθινὰ τραγικῆς και πολυστέναχτης ὑπόθεσης, πὺ ἕνας τους—θύμηση γερὴ—ἀρχίνησ' ἔτσι κάπως.

Ἐκεῖ ὁ ζωντανὸς ξεχωρισμὸς, μωρὲ παιδί, παρηγοριὰ δὲν ἔχει.
Νύφη μὲ τὰ τέλια τὸν ξεκίνησε τὸ νοικοκύρη τῆς ἡ Λάμπρω γιὰ τὴ Βλαχιά τὴ μακρονῆ νὰ καζαντήση. Νὰ μὴν τὸν δέρ' ἐδῶ ἡ φτώχεια κι' ἡ σκλαβιά οἱ δυὸ βαρειὲς κατάρεις, πὺ ξερρίζωναν κι ἔσπρωχναν μακρὰ στὰ ξένα, ὅξω ἀπὸ τὴ γεννέθλια γῆ, τὰ πὺ διαλεχτὰ παιδιὰ τῆς. Τὸν πῆρε ἔτσι κάποιον μαῦρον προῶνὸ ὁ Ρόβας ὁ παινεμένος ἀγωγιάτης, κινημένον μὲ τραγούδια και μὲ κλάματα, κι' ἀπόμειναν στὸ παληόσπιτό τους τοῦ χωριοῦ δυὸ γυναικοῦλες μοναχές, αὐτὴ κι ἡ πεθερά τῆς. Κι ἀπὸ τότες τ' ἀχειλι τῆς δὲν γέλασε. Και τὰ χρόνια περνοῦσαν ἀπάνωτά. Κι ὁ ξενιτεμένος ἀκόμα νᾶρθη. Κι ἀναρωτιόνταν χωρὶς νὰ παίρν' ἀπάντηση. Γιατὶ ν' ἀργήση τόσο; Τὶ νᾶπαθε; Μὴν τὸν πλάνεψε ἡ λάμια ἡ ξενιτειά κι ἀστόχησε γυναῖκα και γονιοὺς, τὸ σπίτι του τὸ φτωχικὸ και τὸ χωριὸ του; Ὅχι δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πιστέψη. Τούτης τῆς γῆς οἱ ξενιτεμένοι δύσκολα ξεχνοῦν. Τὸ κορμί τους δέρεται μακρὰ, μὰ ἡ καρδιά μένει ἐδῶ σφιχτὰ δεμένη μὲ τὸν τόπον τους. Ὅπου και νᾶναι θᾶρθη. Οἱ γυμνὲς ἀμφιβολίες, πὺ φίδια κολοβά φορὲς—φορὲς τὴ ζώνουν, δὲν καταφέρουν νὰ σαλέψουν τὴ βαθειὰ ἀμετακίνητη πίστη τῆς στὸ γυρισμὸ. Φεύγουν νικημένες, κυνηγημένες ἀπ' αὐτὴ μακρὰ. Δὲν κολάζεται. . .

Τὴ βλέπω μὲ τὰ μάτια τοῦ νοῦ μου, σὰ νᾶναι τώρα, σὰ νᾶναι χτές, κι ἄς πέρασαν χρόνια ἀπὸ τότες, κι ἄς μὴν τὴ γνώρισα ποτέ. Καθιστὴ σὲ πέτρο ριζιμιά, σὶδὸ πλάι ἀγνάντια τοῦ χωριοῦ, βόσκαγε ὀλημερὶς τὰ λίγα ζωντανὰ τῆς. Και πλέκοντας ἢ γνέθοντας ἢ χαμηλοβλεποῦσα ἡ Λάμπρω ἡ μικροταξιδεμένη, τραγουδάγε σιγαληνὰ κι' ἀνάγια στὸν ἀχὸ τῶν κουδουνιῶν, κάποιον τραγούδι θλίβερό τῆς ξενιτεῖας σὰν τοῦτο:

Ξενιτεμένο μου πουλι και παραπόμενο

ἡ ξενιτιὰ σὲ χαίρεται κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου,
 μωρὲ ξένε μου, κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.

ᾠ ἡ ἀπουσία ἢ πιὸ σκληρὴ ἀπὸ τὶς δυστυχίες ὄλες.

Κι αὐτὸς ὁ καημὸς τοῦ ξενιτεμένου πὸν ματώνει τὴν καρδιά, ὅποια καρδιά, καὶ κάνει τὰ δάκρυα καφτερὰ νὰ τρέχουν, νὰ τρέχουν ἀσταμάτητα χοντρὲς σταλαματιὲς αἰλακώνοντας τὰ μάγουλα. . . . Μὰ τί; νὰ τὸ πιστέψη: Ἡ καρδιά της χτυπάει δυνατά. Κοντεύει νὰ γίνῃ τρίμματα. Βραδυὰ στὸ γυρισμό της ὄξω ἀπ' τὸ χωριὸ τὴ δέχονται μὲ τὰ σαράκια οἱ γυναῖκες καὶ τῆς γυρεύουν κέρασμα. Ἦρθε ὁ νοικοκύρης της ἀπὸ τὰ χιτὲς γερός καὶ καλὰ στὰ Γιάννινα καὶ τῆς στέλλει χαμπέρι νὰ πάει τὴν ἄλλη πρωὶ τὸ δίχως ἄλλο, ν' ἀνταμωθοῦν καὶ νὰ ψωνίσουν! . . . Τέλειωσαν πιά τὰ βάσανα. Ἡ μεγάλη ἡμέρα τοῦ νόστου, σωστὴ Πασχαλιά, πὸν χρόνια καρτεροῦσε καὶ παντύχαινε, κρούει γοργὰ τὴ θύρα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς καρδιάς της. Τὸ ταξιδεμένο χελιδόνι, πὸν στὸ πολύχρονο ταξίδι τοῦ ἡ Λάμπρω ἀσώτεψε τὰ καρδιοχτύπια, σκέψεις τρυφερές, ὀλόφλογες ἀγρύπνιες καὶ τὶς στέρησες ὄλες, ἐγύρισε γιὰ νὰ φέρει τὴν Ἀνοιξη στὴν ἀραχλὴ φωλιά του. Ἐνα κῆμα ζεστασιᾶς εὐχάριστης ἀπλώνεται σ' ἀκέρηο τὸ κορμὶ φτάνοντας ὡς τὴν τελευταία του ἴνα, κι ἡ ψυχὴ ἀφήνεται ἀχαλίνωτη σὶδ αἴσθημα τῆς γλυκειᾶς προσδοκίας.

Ἀνοιξη στὴ φύση γύρω. Ἀνοιξη καὶ στὴν καρδιά τῆς καημενούλας τῆς Λάμπρω, ἡ πρώτη ὕστερα ἀπὸ τόσους σκληροὺς ἀτέλειωτους χειμῶνες μοναξιᾶς, καὶ τὰ μηνύματά της τὴ μεθοῦν.

Ἀλήθεια ἀνοιξη σὰν καὶ τώρα. Καὶ τὸ νεανικὸ χνουδᾶτο πρόσωπο τῆς γῆς καταστόλιστο ἀπὸ λογιῆς λογιῶν πολύχρωμα στολίδια. Καταρράχιες λουλουδισμένου πράσινου κατέβαιναν ἤσυχα ἀπ' τὶς ἀντικρινὲς λοφοπλαγιὲς κατακλύζοντας τὰ ἰσιοτόπια πέρ' ὡς πέρα. Τὰ νερὰ κυλοῦσαν στὶς ρεματιὲς τραγουδώντας τὸν ἥλιο καὶ τὰ πουλάκια καθισμένα στ' ἀκρόκλαρα τόνιζαν σ' ἤχους γλυκύτατους τὴν ὁμορφιά τῆς ζωῆς. . . . Ἡ νύχτα τύλιξε σὲ λίγο τὸ χωριὸ μὲ τὴ δροσερὴ της θλίψη κι ὁ γκιώνης ἀρχίνησε νὰ καλεῖ μ' ἀπελπισμένες κραυγὲς τὸ ταῖρι του, ἐνῶ τ' ἀστέρια, χρυσαφένιο μελισσολόι—ψίχουλα ἀπὸ τὸ φωτεινὸ ψωμὶ τῆς χαμένης μέρας—ἐλαμπαν ζωηρὰ στὰ κατακάθαρα ὕψη.

Ἀποβραδὺς σιγύρισε τὸ φτωχικὸ της. Ἐξύμωσε χέρι—χέρι τὶς λειτουργιές, φούρνισε τὴν πῆιτα, ἤρε τὴ συντροφιά γιὰ τὸ δρόμο, «λούσκε κι ἄλλαξε». Κι ἡ σκέψη ὄλο γύριζε καὶ ματαγύριζε ζωντανὴ κι ἔτρεχε μὲ τοὺς χτύπους τῆς ἔρμης τῆς καρδιάς της στὸν ἀγαπημένο της τὸ λατρευτὸν ἀφέντη. Καλὰ πὸν δὲν τὴν ξέχασε κι αὐτός. Ἡ ξενιτιὰ δὲν τὸ μάγεψε. Ἡ ἀγάπη τῆς Λάμπρω καὶ τοῦ σπιτιοῦ στάθηκε δύναμη ἀκατάλυτη, νικητρά. Ἐβγάλε κατόπι ἀπὸ τὴ μοσκομύριστη καρσέλα της τὰ πιὸ καλὰ σκουτιὰ, ἀπείραχτ' ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ γάμου, τὸν ποδόγυρό της τὸ χιονᾶτο, τὸ κόκκινο ζιτσιώτικο σιεγκοῦνι της, τὸ γελέκι μ' τ' ἀσημόκουμπά του, τὴν κεντημένη της ποδιά καὶ τὸ μαντήλι, τὶς ὀλοκαίνουργιες κοντοῦρες, κάλτσες πλουμιστὲς ποῦπλεξε μὲ τὰ χέρια της σὰν ἦταν τσιούπρα, τὰ νυφικὰ της τζιοβαῖρικά, κι ὄλα τ' ἀράδιασε μὲ τάξη μὲ στοργὴ μὲ χαρὰ συγκρατητὴ στὸ γοῖκο της ἐπάνω, γιὰ νὰ τὰ ἰτύσει σὰ σηκωθῆ βραθεῖα χαράϊματα. Κι ἡ πεθερὰ της πάλι ἡ χαροκαμένη γρηούλα ματαγεννήθηκε. Καὶ βόηθαε μέσα—ὄξω τὴν ἄξια νυφούλα της τὴ μοναχή. Δυὸ γυναικοῦλες ἐζησαν μονάχες μιὰ ζωὴ, μὲ τὴ λαχτάρια τοῦ γυρισμοῦ φλογάτη μέσα του, κι ἕνα λόγο δὲν ἄλλαξαν. Κι ἀπὸ τὴ δολερὴ κακογλωσσιὰ ἀνέγγιχτες ἀκόμα. Μαζὶ ἐστράγγισαν οἱ ὄρφανὲς καρτερικά, ἐνδίδοντας στὴ Μοῖρα, τὸ πικρὸ τοῦ μισεμοῦ ποτήρι, πὸν τὸ φαρμάκι του ἀψὺ κύρωσε τὰ κορμιὰ κι ἔσκαψε πρὶν τὴν ὥρα της τὴν ἄψη. Ὅλο τὸ χωριὸ μολογάει τὴν ἀγάπη τους. Καὶ σταυροκοπιώνταν ἡ μαύρη δοξολογώντας τὸ Θεό, πὸν τὴν ἄξωσε νὰ ἰδῆ τὸ γιόκα της προτοῦ τραβῆσει τὸ δρόμο τ' Αἰ—Δημήτρη τὸν ἀγύ-

ριστο. Καὶ σκέφτονταν τὰ τάματα στὴ χάρη του νὰ μὴ τ' ἀλησμονήσει καὶ κολαστῆ. Τελευταία ἀκούμπησε νὰ κοιμηθῆ γιὰ νὰ σκωθῆ ταχεῖα νὰ περετέψει. Πανηγύρι ξημέρωνε. Πανηγύρι πού τὸ πρόσμενε δεκαπέντε ἀκέρηα χρόνια τώρα.

Νωρὶς ἔγειρε κι ἡ Λάμπρω στὸν ὄντι νὰ κοιμηθῆ γιομάτη ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ ταξιδεμένου νοικοκύρη της. Κι εἶχε στὸ νοῦ νὰ πεταχτῆ πουρνὸ—πουρνὸ μὲ τ' ὄρ νιθιοῦ τὸ λάλημα νὰ πάει ν' ἀνταμώσει πιστὴ κι αἰώνια Πηνελόπη τὸν Ὀδυσσεά της στὴν πόλη. Κι ἡ καρδιά της—κουβάρι ἀπὸ λαχτάρεις—χτυποῦσε γοργὰ ὁ νοῦς φτεροκοποῦσε κι ὁ ὕπνος δὲν τὴν κόλαγε.

Κι ἐκεῖ πού κοιτόνταν ἔτσι μισοκοιμούμενη—μισοξυλητη, ξάφνου ἓνα κράκ! ἀκούστηκε. Κι ὡς νὰ συνέρθη ἀπ' τὰ γλυκὰ τὰ ὄνειρα, ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ σωριάστηκε μὲ μιᾶς, θάβοντας ἀπὸ κάτω της τὴ Λάμπρω τὴν καημένη. Στὶς φωνὲς τῆς γειτονιάς πρόστρεξαν ὄλ' οἱ χωριανοὶ καὶ μὲ κόπους πολλοὺς ἀνέσυραν ἀπ' τὰ βαρεῖα χαλάσματα νεκρὴ τὴ Λάμπρω, καταματωμένη καὶ μὲ σπασμένα χέρια καὶ πόδια!

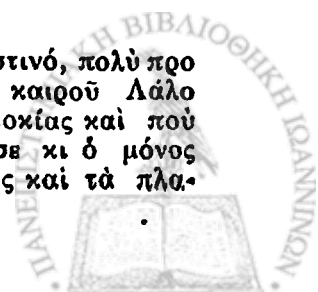
Γοργὰ πέταξε τὸ μαῦρο μαντάτο στὴν πόλη νὰ βρῆ τὸν ταξιδιώτη τὸν κακόνυχο. Καὶ πρόφτακε αὐτὸς κι ἦρθε, ὡς τὸ γιόμα σὶ τὸ χωριό, μὲ τὴν ψυχὴ στὰ δόντια, νὰ κλάψη τὴ γκρεμισμένη του φωνηά, τὸ σκοτωμένο ταῖρι του, τὴν εὐτυχία του ὅλη, πού τῶναιρό της τὸν δυνάμωνε τόσο καιρὸ στὰ ξένα. Ἡ Λάμπρω του—λουλούδι ταπεινὸ τοῦ χωριοῦ, πού τσουρουφλήσε χωρὶς δλότελα νὰ μαράνη καφτὸς τῆς ξενιτειᾶς ὁ λίβας—κοίτονταν βουβῆ στὴ μύρη γῆς γιὰ πάντα!

Βουνὸ ὁ πόνος του, ἀβάσταχτο ἔγινε τραγούδι θλιβερὸ καὶ παραπονεμένο, πού πρωτάνθισε πάνω ἀπ' τὸ νηόσκαφο τάφο της, ἐνῶ ποτάμι τὰ δάκρυα, σμιγμένα μ' ἐκεῖνα τῶν χωριανῶν, πότιζαν τὸ ζεστὸ ἀκόμα χῶμα!

Κι ἀπὸ τότες ρίζωσε βαθειὰ στὴ λαϊκὴ ψυχὴ τὸ πικρὸ αὐτὸ μοιρολόγι. Ἦταν γερὸς ὁ σπóρος του. Καὶ συχνὰ κάποιες στιγμὲς, ὅταν αὐτὴ βουρκώνει ἀπὸ τὶς μνημὲς μορφῶν ἀγαπημένων φευγάτων ἀνεπίστρεφτα, σὰν ἰδιότυπη σπονδὴ σ' αὐτιὲς καὶ ξέσπασμα εὐχάριστο, σκάζει στὰ φριγμένα χεῖλη ἡ πονεμένη, ἡ σπαρχικὴ ἔλεγεία τῆς Λάμπρως τῆς Μαργιόλας.

—Σιούκω Λαμπρούσιω (ἡ μαύρη) ἄπὸ τὴ γῆς
κι ἀπὸ τὸ μαῦρο χῶμα (Λάμπρω μ' Λαμπρούσιω μου)
κι ἀπὸ τὸ μαῦρο χῶμα (ψυχὴ καρδούλα μου).
—Μὲ τὶ ποδάρια νὰ σκωθῶ
καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω;
—Κάνε τὰ νύχια σου τσαπιὰ
καὶ τ'ς ἀπαλάμες φκνάρια.
Ρίξε τὸ χῶμα πὸ μρυγιὰ
τὶς πλάκες πὸ τὴ δέξια.
Νὰ ἰδῆς τὸν ἄντρα σ' πῶρχεται
πὸ τῶρημο ταξίδι.
Φέρνει μουλάρια σὰν πουλιὰ
καὶ μοῦλες σὰν τ' ἀηδόνια.
Μὲ τὶ ποδάρια νὰ σκωθῶ
τὴν ἀγάπη μου γιὰ νὰ ἰδῶ
καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω
ἄχ! πῶς νὰ σ' ἀλησμονήσω.»(1)

1.— Ὅπως ὁ Τσουρλῆς ἔτσι καὶ τὸ τραγούδι τοῦτο, εἶναι γνήσιο βελτιστινὸ, πολὺ προτερινὸ τοῦ ὅμως, ποιημένο ἀπὸ τὸ φημισμένο ὄργανοπαίχτη τοῦ παλιότερου καιροῦ Λάλο Φάκο, πούηταν κατὰ γενικὴ ὁμολογία προικισμένες μὲ τὸ χάρισμα τῆς στιχοπλοκίας καὶ πού πέθανε γύρω στὰ 1930 σὲ βαθειὰ γεράματα. Δικὰ του εἶναι καθὼς μὲ ἐβεβαίωσε κι ὁ μόνος ἐπιζῶν ἀπὸ τοὺς παλινοὺς καλοὺς βελτιστινοὺς λαλητάδες Κίτσιος Χαρισιάδης καὶ τὰ πλα-

τύτατα γνωστά ήπειρωτικά μας τραγούδια: «Στους 1800 χρόνους 53», πού δημοσίεψα σέ προ-
γούμενη εργασία μου, «Στὸ Πάπιγκο στὸ Μαχαλά», «ὁ Μουσταφά—Πασιὰς» καθὼς κι ἓνα
πλῆθος ἀπ' ὄμορφα στιχοπλάκια, π' ὄντας στὸ κέφι ἐσκύρωνε στὰ πεταχτά, τραγοῦδαγε και
συνώδευε κιόλας μὲ τὸ βιολί του ὁ Φάκος, αὐτὸς ὁ εὐνοούμενος τροβαδοῦρος, τὸ σκεῦος ἐκλο-
γῆς, τῶν ἀρχόντων Τουρκογιαννιωτῶν και τῶν Πασιάδων τοῦ τόπου.

Γιὰ τὸ τραγοῦδι τῆς Λάμπρος πού, πράγμα ὄχι συνηθισμένο, τραγουδήθηκε τότε σύγκαι-
ρα πάνω στὸν τάφο τῆς, μολογιέται, πὼς ὁ ἄνδρας τῆς κέρασε τὸ Φάκο πέντε λίρες!...

Μὲ τὴν εὐκαιρία παραθέτω ἐδῶ και τὸ τραγοῦδι του «Στὸ Πάπιγκο στὸ Μαχαλά», ἐπεὶ
δὴ ἀκατάγραφιο καθὼς μένει ἀκόμα ξεφτιίζει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα κακοποιημένο ἀπὸ τοὺς λο-
γῆς λαϊκοὺς τραγουδιστάδες, ὅπως μοῦ τῶφερε γραμμένο ὁ πολὺ συμπαθῆς μου Κίτσιος.

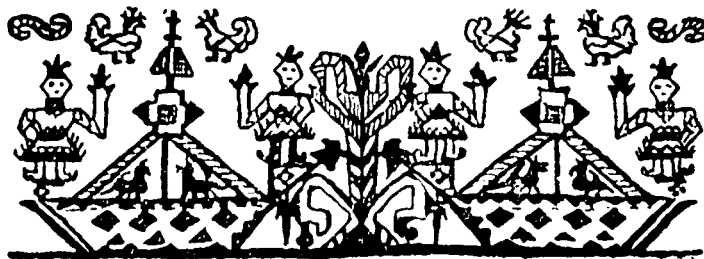
Στὸ Πάπιγκο στὸ Μαχαλά
εἶναι μιὰ κρύα βρύση
Ποιὸς ἔχει νιέρι στὴν καρδιά
νὰ πὰ νὰ πιῆ νὰ σβήση.

Θέλησ' ὁ Πρωτοσύγγελος
βρύση νὰ θεμελιώση
κι ἄλλος κανένας χωριανὸς
χρήματα νὰ μὴ δώση.

Κράζει μαστόρους ταχτικούς
νὰ γένουν τὰ πεζούλια (ἢ νὰ ρθοῦνε ἐμπροστὰ του)
νὰ φκειάσουν βρύση σφουριστὴ
βρύση μὲ δυὸ κανούλια. (ἢ νὰ γράψουν τὸνομα του)

Ἡ βρύση ἀπὸ γίνηκε
λέηται στὰ Μαυραγώνια
ποῦναι μπουσιάνια ὄμορφα
λαλοῦν πουλιὰ κι ἀηδόνια.

Αὐτὴν ἢ βρύση χρειάζονταν
νὰ βρίσκονταν στὴν Πόλη
νὰ πιν' ὁ Βασιληὰς νερὸ
κι οἱ ἀρχοντάδες ὄλοι.

ΠΑΙΔΕΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΔΥΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἐμμανουὴλ Σαγκριώτης καὶ Μιλτιάδης Πανταζῆς

Ἐμμανουὴλ Δ. Σαγκριώτης

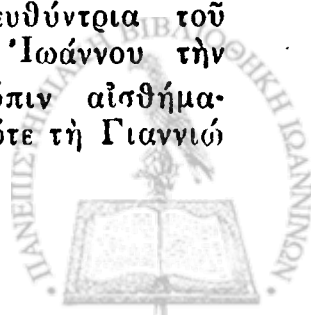
Ὅταν ἀποφάσισα νὰ γράψω τὸ ἑβδο-
μον Ἡπειρωτικὸν ἔργον μου «Τὰ τρία Ἐ-
λισσαβέτεια Παρθεναγωγεῖα τῶν Ἰωαννί-
νων ἐπὶ τουρκοκρατίας καὶ ἡ Ἀστική Σχο-
λή των 1848—1913—1938» βρῆκα ὅτι
στὸ Κεντρικὸν κ' Ἀνώτερον Ἐλισσαβέ-
τειον Παρθεναγωγεῖον ὑπηρετήσῃ ὡς διευ-
θύντρια ἡ Ἐλισάβητ Ἰωάννου. Ἐμα-
θα ἀπὸ μιὰ γρηὰ Γιαννιώτισσα, ὅτι αὐτὴ
παντρεύθηκε ἐδῶ στὰ Γιάννινα μὲ τὸν κα-
θηγητὴ τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, τὸ Σαγκριώ-
τη. Θυμήθηκα, ὅτι στὰ 1907 εἶχα συμφοι-
τητὴ μου στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ κάποιον
Νάκον Σαγκριώτην, πού ἀπὸ τότε δὲν τὸν
εἶχα ξαναἰδῆ. Ἐρωτώντας μὲ ἐπιστολές
μου στὰς Ἀθήνας τὸν ἀνακάλυψα ὅτι ἐπι-
ζοῦσε καὶ κατοικοῦσε στὴ συνοικία «Νέος
Κόσμος».

Τοῦ ἔγραψα καὶ μοῦ ἔστειλε πληροφο-
ρίες γιὰ τὴ μητέρα του, τὴν Ἐλισάβητ Ἰ-
ωάννου ὡς καὶ φωτογραφία της—πού τις
τις δημοσίευσα στὸ βιβλίον μου—ὡς καὶ πλη-
ροφορίες γιὰ τὸν πατέρα του τὸν Ἐμμα-
νουὴλ Δ. Σαγκριώτη, πού ὑπηρετήσῃ ὡς
καθηγητὴς στὰ Γιάννινα στὰ ἔτη 1882—
1890 ὑπογυμνασιάρχης ὑπὸ τὸν ἀπὸ τὸ Μο-
νοδένδρι Μιλτιάδη Πανταζῆ.

Ὁ Ἐμμ. Σαγκριώτης γεννήθηκε στὴ
Νάουσα τῆς νήσου Πάρου τῶν Κυκλάδων
στὰ 1858 καὶ ἀπεβίωσε στὴ Λάρισα στὰ
1937 σὲ ἡλικία 80 ἐτῶν. Σπούδασε στὰς
Ἀθήνας φιλόλογος καὶ θεολόγος, ὑπηρετῆ

σε στὰ Γιάννινα καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς ἐ-
λευθέρης Ἑλλάδος ὡς καθηγητὴς, ὡς νο-
μαρχιακὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοτικῶν
Σχολείων τῆς Εὐβοίας στὴ Χαλκίδα, ὡς γυ-
μνασιάρχης. Ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐγκρατεῖς
φιλόλογους. Στὰ Γιάννινα εἶχε μαθητὰς
του τὸν Ἀναστάσιο Σακελάριο, τὸν Ἰωάν-
νη Χαντέλη, τὸ Δημήτριον Σάρρο—ἐκπαι-
δευτικὸς συμβούλους ἔπειτα, τὸν ποιητὴ
Κώστα Κρυστάλλη καὶ τὸν ἐπιζῶντα ὑπὲρ
γῆρον φαρμακοποιὸν τὸν ἀπὸ τῆ Ζίτσα
Ἐμμανουὴλ Γεωργάτη.

Ὁ Κρυστάλλης ὡς μαθητὴς τῆς Ζωσι-
μαίας ἔγραψε τὰ πρῶτα ποιήματά του—ὅ-
πως ἔγραψε σὲ κάποιο βιβλιαράκι του ὁ λό-
γιος κ. Λεάνδρος Βρανούσης—καὶ οἱ καθη-
γηταὶ του ὁ Σαγκριώτης καὶ ὁ Σωτήριος
Κοντοθανάσης ἐφρόντισαν καὶ ἐδημοσιεύ-
τηκαν τὰ πρωτόλεια αὐτὰ τοῦ Κρυστάλ-
λη στὸ θρησκευτικὸν περιοδικὸν τῶν Ἀθη-
νῶν, στὴν «Ἀνάπλαση» στὰ 1889. Ὁ γη-
ραιὸς Γεωργάτης μοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Σαγκριώ-
της διδάσκοντας στὴ Ζωσιμαία καὶ τὴν Ἰ-
στορία πολλὰς φορές ἔπαιρνε μαθητὰς του
στὸ σπίτι του ἀπέναντι τῆς οἰκίας Ἀδαμί-
δη, ὅπου τὴν ἔφετειον Ἡπίερον καὶ
τοὺς δίδασκε κρυφὰ τὴν ἀπογορευμένην
στὰ σχολεῖα νεώτερη ἑλληνικὴ Ἱστορία, καὶ
μοῦ προσέθεσε, ὅτι τὴ διευθύντρια τοῦ
Παρθεναγωγείου Ἐλισάβητ Ἰωάννου τὴν
νυμφεύθηκε στὰ 1883 κατόπιν αἰσθήμα-
τος, πού τόσο συνεχίησε τότε τὴ Γιαννιώ-
τικὴ κοινωνία.

*Από τὸ γάμο αὐτὸ γεννήθηκαν δέκα παιδιά. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δέκα ἐπιζοῦσε ὡς τὶς ἀρχές τοῦ 1958 μόνον ὁ συμφοιτητής μου Γιάννης ἢ Νάκος. Στὰ 1888 γεννήθηκαν ἐδῶ στὰ Γιάννινα δίδυμα τὸ τέταρτον καὶ πέμπτον παιδί, ὁ Τάκης καὶ ὁ Γιάννης. Ὁ Τάκης ἀπέθανε στὰ 1915.

Τὸν Τάκη τὸν βάπτισε ὁ γνωστός τῶν Ἰωαννίνων διδάσκαλος Ἀπόστολος Ἀράπης. Τὸ Γιάννη ἐβάπτισε ὁ φαρμακοποιὸς τῶν Ἐλεῶν Δημήτριος Ριζίδης (†1897), ἀπὸ τὴν Καλούτσια. Βρῆκα ἀπὸ τὴν κ. Ἀγγελικὴν Τσεκούρα τὸ γένος Κεφάλαια, μιὰ φωτογραφία πάνω σὲ τενεκὲ τοῦ Δημ. Ριζίδα καὶ τὴν ἔστειλα στὸ Γιάννη, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανε χωρὶς νὰ προφτάσῃ νὰ μοῦ γράψῃ γιὰ τὴν παραλαβὴ τῆς καὶ νὰ διαβάσῃ καὶ στὸ βιβλίο μου τὴν ἱστορία τῆς μητέρας του. Ὅταν γεννήθηκε ὁ Γιάννης, Σαγκριώτης ὀλόγυμνο σήκωσε τὸ βρέφος ψηλὰ σὲ μιὰ παλιὰ εἰκόνα τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ παρακάλεσε τὸ Θεὸ νὰ φυλάξῃ στὴ ζωὴ τὸ παιδί, ποὺ ὑπόσχεται νὰ τὸ ἀφιερῶσθαι στὴν Ἐκκλησία, ὁ δὲ νοῦνός του ὁ Ριζίδης μαζί μὲ τὰ βαπτιστικά τοῦ ἔκαμε δῶρον ἓνα Ἐυαγγέλιον.

Καὶ πράγματι μόνος ὁ Γιάννης ἐπέζησε ὡς τὸ Γεννάριον τοῦ 1958. Σπούδασε θεολογία, εὐρωπαϊκὴ καὶ βυζαντινὴ μουσικὴ, φιλοσοφία καὶ παιδαγωγικά καὶ ἑβραϊκὴ γλῶσσα, χρημάτισε καὶ διευθυντὴς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Ἄρτης καὶ ἔγραψε ἀρκετὰ ἔργα.

Ὁ Ἐμμανουὴλ Σαγκριώτης ἔγραψε καὶ τὸ βιβλὸν «Ἱστορία τῆς ἐν Πάτρῳ Ἱερῆς Μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς Λαγγοβάργας, Πύργος 1926, ὅπου εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα του. Ὅπου ὑπηρετήσε συνέλεξε ἀφθονία λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ δημοτικῶν ἀσμάτων, τὰ ὁποῖα ἀφῆκε γραφομηχανημένα, τῶν Κυκλάδων, τῆς Ἠπείρου, τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Εὐβοίας. Δυστυχῶς ὁ Γιάννης ἀπέθανε πρὶν προφτάσῃ νὰ μοῦ στείλῃ τὰ Ἠπειρωτικά γιὰ νὰ δημοσιευθοῦν. Καὶ φαίνεται ὅτι ἀπέθανε ἔρημος χωρὶς σύζυγο καὶ τέκνα καὶ δὲν γνωρίζω τί ἀπόγιναν τὰ ἔργα τοῦ πατρός του καὶ τὰ δικά του.

Ὁ Γιάννης μοῦ ἔστειλε καὶ τρία ἐπιτάφια ἐπιγράμματα τοῦ πατρός του γραμ-

μένα στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ.

— Ὅστεόφιν. «Οἴκου Σαγκριώτου» = «ὄστεοφυλακεῖον Οἴκου Σαγκριώτη πρὸς πληροφορίαν τῶν μεταγενεστέρων».

= Σῆμα τότε μνήμης = καὶ ἔσσομένοισι πυθέσθαι».

1) Τάκης Ἐμμ. Σαγκριώτης

Καθηγητῆς Φυσικῶν Ἐπιστημῶν

Ἰωάννινα 24-4-1888 = 3-1-1915

* Ἀμφισσα.

«Υἱὸν ἀμύμονα, χάσμα σε γειναμένοις, ἰδὲ Μούσαις ὠκύμερον φθίμενον γαῖα χυτὴ κατέχει. Τῆδε δ' ἐπ' ὄστεόφιν σπένδουσι δάκρυ τοκῆς ἠδὲ κασίγνητος. Τοῖς λίπες ἀχθυμένους».

2) Ἐλισάβετ Ἐμμ. Σαγκριώτης

1851-28-2-1927 Ἄρτα.

«Ὅστέα δ' αὐ κατέχει σῆμ' αἰδοίης Ἐλισάβετ, ἀμφότερον μητρός, ἠδ' ἀλόχου πιτυτῆς».

3) Ἐμμανουὴλ Δ. Σαγκριώτης, γυμνασιάρχης

Νάουσα Πάρου 30-11-1858 5-1-1937.

«Κἀγὼ τοὺς ποθέων καὶ νόσφιν ἔων ἀκαχίζων γῆρα ἐν ἀβληχρῶ — κεῖμ' ἄμυδις προσιῶν».

Νὰ καὶ μιὰ μετάφραση τῶν τριῶν αὐτῶν ἐπιγραμμάτων δική μου στὴ Νέα Ἑλληνικὴ.

1) «Ἐσένα ἀγνό μας παιδί, χαρὰ τῶν [γονιῶν καὶ τῶν Μουσῶν, ποὺ πρόωρα μᾶς ἔχεις χαθῆ, κρύβει στὸ

[χῶμα τῆς ἡ γῆ.

Καὶ στὰ κόκκαλά σου πάνω ἐδῶ γονιοὶ

[καὶ ἀδελφὸς

χύνουν δάκρυ πικρὸ. Μᾶς ἀφισες σὲ λύ-

πη πολλή».

2) «Κι' ἄλλα πάλιν κόκκαλα ἔχει μέσα τὸ

[μνήμη αὐτό,

τὰ κόκκαλα τῆς Ἐλισάβετ μας τῆς σεβα-

[στῆς, μητέρας

καὶ σύζυγου γνωστικῆς».

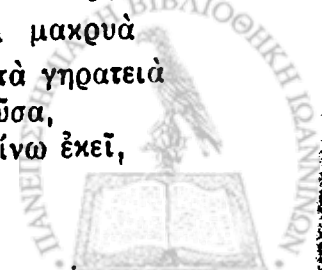
3) Κι' ἐγὼ ποὺ τοὺς δικούς μου ἐποθοῦσα,

ὅσο χώρια τους καὶ μακρὰ

στ' ἀσθενικά μου τὰ γηρατεῖά

γεμᾶτος λύπες ἐξοῦσα,

νεκρὸς τώρα πηγαίνω ἐκεῖ,

ὅπου ζοῦνε κι' αὐτοί».

Μιλτιάδης Πανταζῆς (1851—1907)

Γεννήθηκε στὸ Μονοδένδρι τοῦ Ζαγοριοῦ. Σπούδασε στὰ σχολεῖα τῆς Ἡπείρου. Ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν στὰ 1867 μὲ τὸ πτυχίον τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς. Πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἐκεῖ συνεργάστηκε μὲ τοὺς συγχωριανούς του διαπρετεῖς φιλολόγους, τοὺς ἀδελφοὺς Τάγη Ἀναστάσιον καὶ Φίλιππον, τὸν Καλωταῖον καὶ τὸν Γεωργ. Χρ. Χασιώτην. Οἱ ἀδελφοὶ Τάγη ἐδίδασκαν στὸ Ζωγράφειον. Ὁ Χασιώτης ἴδρυσε Λύκειον καὶ ἐ χρημάτισε γραμματέας τοῦ Ἡπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τῆς Κων[πόλεως καὶ συγγραφέας πολλῶν ἔργων.

Ὁ Πανταζῆς στὰ 1878 ξαναγύρισε στὰ Γιάννινα καὶ ἐ χρημάτισε καθηγητῆς, διευθυντῆς καὶ γυμνασιάρχης τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς ὡς τὰ 1889. Ὑπῆρξε στὴ Ζωσιμαία Σχολῆ αὐστηρὸς, συντηρητικὸς, καὶ ἀντίπαλος τοῦ ἀπὸ τὸ Γραμμένον προοδευτικοῦ καὶ φιλελευθέρου καθηγητοῦ Στεφάνου Ράδου (1857—1873), τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ὁ τάφος στὴν αὐλὴ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ γωριοῦ του.

Ὁ Πανταζῆς στὰ 1880 νυμφεύθηκε στὰ Γιάννινα τὴν Ἀγγελικὴ τὸ γένος Θ. Στράτη, εὐεργέτη τῆς πόλεώς μας, καὶ ἀπόκτησε δυὸ γιουὺς, πού τοὺς σπούδασε μηχανικούς, τὸν Κίμωνα πού εἶναι ἔως σήμερα σύμβουλος τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, καὶ τὸν Γεώργιον, πού τὸν βάφτισε ὁ καθηγητῆς τῆς Ζωσιμαίας Ἐμμανουήλ Σαγκριώτης. Ὁ Πανταζῆς στὰ 1890 πῆγε στὰς Ἀθήνας καὶ τοποθετήθηκε ὡς καθηγητῆς στὴ Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, ὅπου καὶ ὑπηρετήσε ὡς τὸ θάνατό του.

Ὡς καθηγητῆς τῆς Ριζαρείου εἶχε μαθητὰς του ὅλους τοὺς Ἡπειρώτες ὑποτρόφους μαθητὰς τῆς, ὅπως τὸ Σπύρο Δρούγγα—θεολόγο ἀξιωματικὸ, καὶ ἐπίσης τὸ

σημερινὸ καθηγητῆ τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου—τὸν ἀπὸ μητέρα Ἀργυροκαστρίτισσα τὸ γένος Ἀναστασίου ἀγωνιστοῦ στὰ 1821—κ. Παναγιώτη Μπρατσιώτη, ὁ ὁποῖος ἐ γράψε γιὰ τὸν Πανταζῆ τὰ ἐξῆς στὴν Ἐπετηρίδα ἀποφοίτων τῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

«... καὶ μάλιστα τοῦ ἀλησμόνητου Μιλτιάδου Πανταζῆ, ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, ἀνδρὸς συνδυάζοντας σπανίαν ἑλληνομάθειαν καὶ σοφίαν φιλολογικὴν μετὰ πλουσίου διδακτικοῦ ταλάντου καὶ εὐγενείας τρόπων, ἀσκήσαντος δὲ εἰς τὴν ψυχὴν μου διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς προσωπικότητός του ἐπίδρασιν, ὅσην ἐλάχιστοι ἄλλοι διδάσκαλοι, εἴτε ἐνταῦθα εἶτε ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Οἱ ἐπιζῶντες μαθηταὶ του θὰ ἐνθυμῶνται πάντοτε μεθ' ὀπόσης ἀνυπομονησίας ἀνεμένομεν τὴν ἀκριβοδικαίαν βαθμολογίαν τῶν ἑλληνικῶν θεμάτων καὶ τὰς ἐπὶ τῶν συνθέσεων παρατηρήσεις του. Ὁ δὲ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας δὲν θὰ λησμονήσῃ τὴν βαθεῖαν ὀδύνην, ἣν ἐδοκίμασε, καὶ τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα ἔχυσε, ὅτε περὶ τὸ τέλος τῶν ἐν τῇ Σχολῇ σπουδῶν του καὶ δὴ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1907 ἀπεβίωσε καὶ ἐκηδεύθη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ὁ κλεινὸς ἐκεῖνος διδάσκαλος».

Ὁ Πανταζῆς ἐγίνε καὶ ὑφηγητῆς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἐδίδασκε. Καὶ συνέγραψε μερικὰ καὶ σιὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, τῆς ὁποίας ἦτο ἐγκρατῆς. Συνέγραψε «Κριτικὲς παρατηρήσεις σιὸν Πλάτωνα, σιὸν Δημήτριον τὸν Ψευδοφαληρέα κ. α., βίους ἑλλήνων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, γραμματικὴν καὶ συντακτικὴν καὶ διατριβὴν «ἢ Ἰσοκράτους Ρητορικὴ Τέχνη ἐκ τῶν λόγων αὐτοῦ ποριζομένη».

Τέλος ἀκόμη ἐδῶ στὰ Γιάννινα σώζεται τὸ σπίτι του—κιτῆμα τῶν γειῶν του—στὴ Λεοφόρο Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀρ. 204.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΖΩΝΗ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ - ΖΑΓΟΡΙΟΥ - ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ*

Γ Ε Ω Ρ Ι Α

Ἡ Γεωργία εἶναι ἡ κυρία οἰκονομικὴ δραστηριότης τῆς περιοχῆς. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς δραστηριότητος ταύτης, ἡ κατεύθυνσις τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, ἡ ὀργάνωσις τῶν ἀγορῶν δεόν νὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν τοῦ σχεδίου τῆς περιφερειακῆς διευθετήσεως. Ἡ βελτίωσις τοῦ ἀγροτικοῦ εἰσοδήματος θὰ ἐπιτρέψῃ ὅπως τὸ συμπλήρωμα τοῦ εἰσοδήματος διατεθῇ πρὸς ἀπόκτησιν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ θὰ ἀνοίξῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὸν ἐκβιομηχανισμόν. Ἐπομένως ἡ προσπάθεια διευθετήσεως τῆς περιοχῆς δεόν νὰ ἀποβλέψῃ κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν γεωργίαν.

Κατεύθυνσις τῆς παραγωγῆς. Δέον νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀγροτικὴν δραστηριότητα τριῶν κυρίως ζωνῶν.

α) Τῆς κυρίως ἀγροτικῆς ζώνης, τῶν κοιλάδων καὶ τῆς παραλίας.

Ἡ ζώνη αὕτη δύναται νὰ ἀρδευθῇ μερικῶς.

β) Τῆς κτηνοτροφικῆς ζώνης.

γ) Τῆς ὄρεινῆς ζώνης.

Ἀρδεύσεις καὶ ἐξυγίανσις εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζώνην. Ἡ ἔκτασις τῆς κυρίως ἀγροτικῆς ζώνης μόλις ἀνέρχεται εἰς 1.300.000 στρέμματα.

Ἐπιβάλλεται ἡ ἀνάκτησις ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλυτέρας ἐπιφανείας νέων ἔδαφῶν καὶ τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτευχθῇ μὲ τὴν ἀποστράγγισιν καὶ ἀποξήρανσιν ἔλωδῶν καὶ κατακλυζομένων ἐν γένει ἐκτάσεων καὶ μὲ τὴν ἐντατικωτέραν ἐκμετάλλευσιν τῶν καλλιεργουμένων ἔδαφῶν, πρᾶγμα πού ἡμπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἀρδεύσεως.

Πολλὰ σχέδια κατηρτίσθησαν καὶ μελέται συνετάχθησαν, μεταξύ τῶν ὁποίων τὸ Σχέδιον ἀξιοποιήσεως τῆς πεδιάδος Ἄρτης τὸ ὁποῖον ἔτυχε λίαν ἱκανοποιητικῆς ἐκτελέσεως.

Αἱ μελέται αὗται ἀναφέρονται εἰς ἔκτασιν 530.000 στρεμμάτων καὶ περιλαμβάνουν συγκεκριμένως ἀπὸ Ν. πρὸς Β. τὰ ἐξῆς ἔργα.

1) Τὴν ἀξιοποίησιν τῶν περὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον περιοχῶν, σιὰς περιφερείας Ἄρτης καὶ Πρεβέζης.

Πρόκειται περὶ τῆς πεδιάδος τῆς σχηματισθείσης διὰ τῶν προσχώσεων Ἀράχθου — Λούρου ἐκτάσεως 140.000 στρεμμάτων καὶ τῶν λιμνοθαλασσῶν ἐκτάσεως ἑτέρων 140.000 στρεμμάτων. Ἡδη διὰ παροχετεύσεως ὕδατος ἀπὸ τὸν ποταμὸν Λούρον ἀρδεύεται ἔκτασις 35.000 στρεμ. καὶ ἄλλα 15.000 στρεμ. θὰ ἀρδευθοῦν συντό-

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους, σελ. 151.

μως. Ἐξ ἄλλου δι' ἑτέρας ἐκτροπῆς πού ἐγινε ἄνωθεν τῆς Ἄρτης στὸν ποταμὸν Ἄραχθον, καθίσταται ἄρδευσιμος ἕκτασις 80.000 στρεμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων 40.000 στρέμματα ἄρδευόνται ἤδη. Τέλος μὲ τὴν χρησιμοποίησιν φραγμάτων καὶ μὲ τὸ νερὸ τῶν κεφαλαρίων ἢ ἄρδευσις θέλει ἐπεκταθῆ σὲ ἄλλα 20.000 στρ. πού βρῖσκονται ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν σιάθμην τῶν ποταμῶν.

Ἦδη ὁ πρῶτος σταθμὸς ἀντλήσεως λειτουργεῖ καὶ περιλαμβάνει 5 ὁμάδας αἱ ὁποῖαι ἀποδίδουν 11 κ.μ. νερὸ κατὰ δ' καὶ μποροῦν νὰ ἐξυγιάνουν ἕκτασιν 55.000 στρεμμάτων. Ἐνας δεύτερος σταθμὸς ἀντλήσεως πρόκειται νὰ ἐγκατασταθῆ διὰ τὴν ἐξυγιάνσιν τῶν χαμηλῶν ἔδαφῶν.

2) Τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ Κάτω Ἀχέροντος καὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Κοκκυτοῦ. Ἐδῶ πρόκειται διὰ τὴν διευθέτησιν περιοχῆς ἕκτάσεως 55.000 στρεμμάτων. Ἡ ἐκτροπὴ τῶν ὑδάτων στὴν εἴσοδον τῶν φαράγγων τοῦ Ἀχέροντος θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἄρδευσιν 45.000 στρεμμάτων. Ἡ δὲ ἐξυγιάνσις τῆς κοιλάδος καὶ τοῦ ἐλώδους παραλίου τομέως θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάκτησιν ἔδαφῶν ἕκτάσεως 10.000 στρεμμάτων. Ἐπίσης μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὕδατος διαφόρων πηγῶν καθίσταται δυνατὴ ἡ ἄρδευσις 3.000 στρεμμάτων γονίμων ἔδαφῶν εἰς ζώνην κειμένην ἐπὶ τῆς ἀπὸ Ἡγουμενίτσας εἰς Μαργαρίτιον ὁδοῦ.

3) Τὴν ἀποξήρασιν τῶν ἐλῶν τῆς περιοχῆς Μαργαριτίου. Διὰ ταύτης θὰ ἀνακηθῆ γόνιμον ἔδαφος 1.000 στρεμμάτων.

4) Τὴν ἀξιοποίησιν τῆς πεδιάδος Κάτω Καλαμᾶ εἰς Φιλιάτες, ἡ ὁποία ἀφορᾷ ἕκτασιν 50.000 στρεμμάτων, δι' ἀποξηράνσεως καὶ ἀποστραγγίσεως καὶ 35.000 στρεμμάτων διὰ προστασίας ἀπὸ τὰς πλημμύρας.

5) Τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἔδαφῶν τῶν καλυπτομένων ὑπὸ τῶν ἐλῶν Χότκοβα καὶ Δραγάνη, ἕκτάσεως 2.500 στρεμμάτων.

6) Τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἐλωδῶν ἔδαφῶν τῆς περιοχῆς Λαγκάτσας, ἕκτάσεως 1.300 στρεμμάτων.

7) Τὴν ἀνάκτησιν τῶν ἐλωδῶν ἔδαφῶν τῆς περιοχῆς Λαψίστης ἕκτάσεως 25.000 στρεμμάτων.

8) Τὴν ἀξιοποίησιν τῆς περιοχῆς Κονίτσας διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἤδη ἄρδευσις πεδιάδος ἕκτάσεως 8.600 στρεμμάτων καὶ ἡ ὁποία δύναται νὰ ἐπεκταθῆ ἐπὶ ἕκτάσεως ἑτέρων 20.000 στρεμμάτων.

9) Διευθέτησιν τῆς κοιλάδος Βελᾶς—Παρακαλάμου, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἐξυγιανθῆ ἕκτασις 7.000 στρεμ. καὶ θὰ ἄρδευθῆ ἕκτασις 23.000 στρεμ. ἐνῶ μὲ ταῦτόχρονον διευθέτησιν εἰς τὴν περιοχὴν Πωγωνίου θὰ ἐπιτευχθῆ ἀνάκτησις ἐπιφανείας 8.000 στρεμμάτων.

Τὰ Σχέδια καὶ αἱ Μελέται διὰ τὰς ὡς ἄνω διευθειήσεις χαρακτηρίζονται ἀπὸ μεγάλην ἀπλότητα, ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως διότι ἐπιτυγχάνονται μόνον μὲ τὴν συνεχῆ ροὴν τῶν χρησιμοποιουμένων ὑδάτων χωρὶς νὰ παρίσταται ἀνάγκη ἐγκαταστάσεως ἀποθεμάτων τὰ ὁποῖα προϋποθέτουν κατασκευὴν δαπανηρῶν φραγμάτων συγκρατήσεως.

Εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐνοϊκὸς ὁ χαρακτὴρ τῆς ὡς ἄνω καταστάσεως, ὁ ὁποῖος σπανίως ἀπαντᾶται εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου καὶ τοῦτο ἐπιβάλλει ὅπως ἐπωφεληθῶμεν αὐτοῦ ἀνευ ἀναβολῆς. Διότι ἀποτελεῖ διὰ τὴν περιοχὴν Ἠλείρου, πηγὴν αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, ἀμέσου ἀποδόσεως καὶ τοῦτο ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἠλείρου.

Κρίνεται ὡς ἀναγκαῖα ἡ συγκέντρωσις ὅλων τῶν Μελετῶν καὶ Σχεδίων καὶ ὁ καταρτισμὸς ἐνὸς Προγράμματος Ὑδραυλικῶν διευθετήσεων Ἠλείρου μὲ ταῦτόχρονον καθορισμὸν μιᾶς χρονολογικῆς σειρᾶς χρηματοδοτήσεως καὶ ἐκτελέσεως τοῦ ἐν λόγῳ Προγράμματος.

Ἡ ἐκτέλεσις αὐτῆ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν ἔργων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συγκεν

τρωθῆ εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν Ὅργανισμόν, ὁ ὁποῖος μαζί με τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐξυγιρνεσων καὶ ἀρδεύσεων νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς παραγωγῆς, τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀγορῶν καὶ τὴν διοχέτευσιν τῶν προϊόντων περαιτέρω.

Ἡ ταχεῖα ἐπέκτασις τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ ἡ διευθέτησις τῶν ὑποκειμένων εἰς ἐντατικὴν ἐκμετάλλευσιν ἐκτάσεων διὰ τῆς ἀρδεύσεως ἀποτελοῦν τὰ δύο περισσότερον ἐπείγοντα ἔργα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐξαρτᾶται ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς Ἡπειροῦ. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν κλεῖδα τοῦ ζητήματος.

Ἡ ἐκμετάλλευσις ὅμως τῶν ἀρδευομένων ἐκτάσεων δὲν πρέπει νὰ ἐνεργῆται εἰ κῆ καὶ ὡς ἔτυχεν ἀλλὰ κατόπιν ἐκτιμήσεως τῆς πρὸς καλλιέργειαν καταλληλότητος. Πρὸς τοῦτο δέον ὅπως: Ἐνεργηθῆ ἀνάλυσις ἔδαφῶν. Ἰδρυθῆ Ὑπηρεσία Τεχνικῆς βοήθειας. Διαφοροποίησις τῶν τιμολογίων χρήσεως τοῦ παρεχομένου πρὸς ἀρδευσιν ὕδατος. Καὶ τέλος, ὀργάνωσις ἀγορῶν διαθέσεως τῶν προϊόντων.

Κ Τ Η Ν Ο Τ Ρ Ο Φ Ι Α

Ἐπιλογή καὶ βελτίωσις τῶν βοσκοτόπων εἰς τὴν κτηνοτροφικὴν ζώνην

Ἡ κτηνοτροφικὴ ζώνη περιλαμβάνει τὸ σύνολον τῶν ὄρεινῶν καὶ ἡμιορεινῶν ἔδαφῶν ἂν καὶ μέρος ἐξ αὐτῶν θὰ ἔπρεπε νὰ διατεθῆ πρὸς ἀναδάσωσιν.

Β ο ο ε ι δ ῆ. Ἡ κτηνοτροφία ὡς πρὸς τὰ βοοειδῆ εἶναι σαφῶς ἀνεπαρκῆς καὶ περιλαμβάνει μόλις 60 000 ζῶα, περίπου. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιδιωχθῆ συστηματικῶς ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς πρὸς παραγωγὴν γάλακτος, γαλακτοκομικῶν προϊόντων καὶ κρέατος. Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τὴν ἐπιλογὴν τῶν φύλων καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διατροφῆς.

Ἡ ἐπιλεγεῖσα φυλὴ, κατόπιν πειραματικῶν ἐρευνῶν τοῦ Γεωργοκτηνοτροφικοῦ Σταθμοῦ Ἰωαννίνων, εἶναι ἡ φαιὰ φυλὴ Σβίτς (SHWIZ).

Ἡ διατροφή τῶν ζώων πρέπει νὰ ἐξασφαλίζεται ἀφ' ἐνός διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν βοσκοτόπων καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ συμπληρωματικῆς παροχῆς κτηνοτροφῆς εἰς ποικιλίαν ἀνάλογον μετὰ τὰς τοπικὰς συνθήκας.

Αἱ γενόμεναι ἐρευναι κατέληξαν εἰς τὴν ἐπιλογὴν:

— Τῆς Μηδικῆς, καὶ Τριφυλλίου Ἀλεξανδρείας, τοῦ Λευκοῦ Τριφυλλίου καὶ τοῦ λαθουρίου, διὰ τὸν ἀρδευόμενον τομέα.

— Τοῦ λειμωνίου τριφυλλίου καὶ τῆς ἥρας διὰ τῶν τομέα τῶν λόφων, τῶν ἐσωτερικῶν κοιλάδων καὶ τῶν ἀντερεισμάτων.

— Τοῦ Μελιλωτοῦ (κ. Νυχάκι) καὶ τοῦ Λωτοῦ (ἀγριοτριφυλλίου) διὰ τὸν ὄρεινόν τομέα.

Αἱ συμπληρωματικαὶ τροφαί, συνιστάμεναι εἰς ἀποξηραμένην μηδικὴν, ἀραβόσιτον, συντρίμματα ὀρυζῆς καὶ βαμβακόπητταν, πρέπει νὰ κατασκευάζωνται ἀπὸ εἰδικὰς βιομηχανίας ποὺ ἠμποροῦν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς ἀρδευόμενας ζώνας.

Τὸ ὑπάρχον σήμερον κέντρον τεχνικῆς γονιμοποιήσεως ποὺ ἔχει ἀνταποκριτὰς εἰς Ἄρταν, Δελβινάκι καὶ Κόνιτσαν θὰ εὔρη τὴν φυσικὴν ἐπέκτασιν τῆς δραστηριότητός του στὴν ἀνάπτυξιν τῶν βοοειδῶν.

Ἄς σημειωθῆ ὅτι ἡ σημερινὴ τιμὴ τοῦ βουτύρου ἡ ὁποία εἶναι 36 καὶ 40 δραχ. ἤτοι 260 φρ. (1,06 δολ.) κατὰ κιλόν, εἶναι ἀρκετὰ χαμηλὴ καὶ ἀποτελεῖ ἐμπόδιον στὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας.

Π ρ ο β α τ ο τ ρ ο φ ί α. Αὕτη κυρίαρχεῖ εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἡπειρον ὅπου ἡ ἀνάπτυξις τῆς εἶναι σημαντικὴ, δεδομένου ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν προβάτων ὑπερβαίνει τὸ ἑκατομμύριον. Διακρίνονται δύο φυλαί.

Ἡ τοπικὴ φυλὴ, ἡ λεγομένη «Κατσίκα». Καὶ ἡ φυλὴ Σαρδηνίας μετὰ μα-

κρόν ἀλλὰ κατωτέρας ποιότητος ἔριον καὶ ἄφθονον γάλα.

Ὁ Γεωργικὸς Πειραματικὸς Σταθμὸς Ἰωαννίνων συνιστᾷ τὴν φυλὴν *FRISELAN*.

Αἰγοτροφία. Ἀριθμεῖ εἰς ὅλην τὴν Ἡπειρον 450.000 ζῶα καὶ ἀποτελεῖ προσφιλῆ παράδοσιν διὰ τοὺς πληθυσμούς. Λόγω τῶν γενικωτέρων ζημιῶν ποῦ προκαλεῖ, πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ κατάργησις τῆς. Ἐπειδὴ ὅμως ἀπότομος ἐνέργεια θὰ συναντήσῃ τὴν ἔλλειψιν κατανοήσεως καὶ τὴν ἀντίθεσιν τῶν ἐνδιαφερομένων πληθυσμῶν, πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν παρεμτόδιον τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αἰγῶν καὶ τὴν διάδοσιν φυλῶν περισσότερον γαλακτοπαραγωγῶν. Τοιῦται φυλαὶ εἶναι ἡ τοῦ *TUCKENBURG* με ἀπόδοσιν 3 ὀκάδες γάλα (3,80 κιλά) καὶ ἡ φυλὴ *ZAHNEN* με ἀπόδοσιν 5—6 ὀκάδες γάλα ἡμερησίως.

Ἡ ἔκθεσις ὑπογραμμίζει ὅτι «ἡ ἐξέλιξις τῆς αἰγοτροφίας ἔχει ἔξαιρετικὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἡπέρου. Ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτην ἐξαρτᾶται, ἀμέσως μὲν, ἡ δυνατότης ὀρθολογιστικῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ σημαντικωτέρου μονίμου πλοῦτου τῆς Ἡπέρου, τοῦ δάσους, μελλοντικῶς δέ, ἡ εὐημερία τῆς γεωργίας εἰς τὴν ἀρδευομένην περὶοχὴν τῆς ὁποίας, ἡ διατήρησις ἔξαρτᾶται στενῶς ἀπὸ τὴν σταθερότητα τοῦ κλίματος καὶ τὴν κανονικότητα τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων».

Χοιροτροφία. Ἀριθμεῖ μόλις 20 000 κεφαλὰς. Πρέπει νὰ ἀναληφθῆ προσπάθεια διὰ τὴν ἐπαύξισιν τῆς χοιροτροφίας καὶ τὴν ἐξεύρεσιν καταναλώσεως εἴτε εἰς τὴν ἐσωτερικὴν εἴτε εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀγοράν.

Ἡ ὀρνιθοτροφία. Εἶναι ὡσαύτως ἀνεπαρκῶς ἀνεπτυγμένη, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν χαμηλὴν τιμὴν τῶν ὠῶν. Πρέπει νὰ ἐξευρεθῆ λύσις εἰς ἐθνικὴν κλίμακα πρὸς θεραπείαν τῆς μὴ ἱκανοποιητικῆς ταύτης καταστάσεως. Ἡ ἐπιλογή διὰ τὰς ὀρνίθας πρέπει νὰ στραφῆ πρὸς τὰς φυλὰς *ELGOON* καὶ *RHODE ISLAND*. Διὰ τὰς νήσους πρὸς τὰς φυλὰς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Πεκίνου. Διὰ τὰς χήνας πρὸς τὴν φυλὴν τῆς Τουλούζης καὶ τοὺς Ἰνδιάνους πρὸς τὴν Ἀμερικανικὴν φυλὴν.

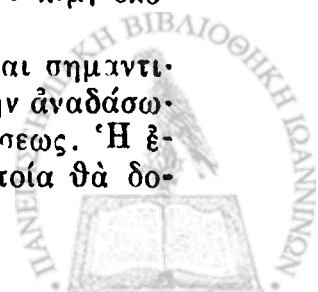
Ἡ μελισσοκομία. Ἀντιπροσωπεύεται σήμερον μόλις ἀπὸ 12.000 κυψέλας με παραγωγὴν 250.000 ὀκάδων (322.000 κιλῶν) μέλιτος. Ἐν τούτοις ἡ τιμὴ κατ' ὀκάν, εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλὴ ὥστε νὰ ἐπιτρέπη τὴν ἀνάπτυξιν τῆς, ἡ ὁποία ἄλλωστε θὰ διευκολυνθῆ με τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀρδευτικῶν καλλιεργειῶν καὶ τὴν βελτίωσιν τῶν βοσκοτόπων.

Δ Α Σ Η

Ἀναδάσωσις καὶ ἐκμετάλλευσις δασῶν εἰς τὴν ὄρεινὴν ζώνην

Ἡ ὄρεινὴ ζώνη διαθέτει σημαντικοὺς δασικοὺς πόρους οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν μίαν τῶν κυριωτέρων πηγῶν πλοῦτου εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ὀργανωθῆ ἡ ὀρθολογιστικὴ ἐκμετάλλευσις. Ἡ ξυλεία εἶναι σημαντικὴ πρώτη ὕλη, τῆς ὁποίας ἡ παγκόσμιος ζήησις εἶναι ἔντονος καὶ προβλέπεται ὅτι θὰ αὐξάνεται συνεχῶς. Τὰ δάση Κονίτσης καὶ Ζαγορίου καλύπτουν ἕκτασιν ἐνὸς ἑκατομμυρίου στρεμμάτων με παραγωγὴν 34.000 κ. μ. τεχνικοῦ ξύλου, ἔναντι 285.000 κ.μ. ὀλοκλήρου τῆς χώρας.

Τὸ ἔργον τῆς ἀναδασώσεως τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀναληφθῆ εἶναι σημαντικόν. Τὸ πρόγραμμα ἀναδασώσεως θὰ ἠδύνατο νὰ προβλέψη ἐν ἀρχῇ τὴν ἀναδάσωσιν ἕκτάσεως 150.000 στρεμμάτων, με δυνατότητας μελλοντικῆς ἐπεκτάσεως. Ἡ ἐπέκτασις ὅμως αὐτῆ εἶναι στενῶς συνδεδεμένη με τὴν κατεύθυνσιν ἡ ὁποία θὰ δο-

θῆ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, ἢ δὲ ὀρθολογιστικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ δάσους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὀδικοῦ δικτύου διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς ξυλείας.

Εἰς τὴν περιοχὴν Κονίτσης εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κατασκευὴ 160 χλμ. κυρίων ὁδῶν καὶ 20 χλμ. δευτερευουσῶν.

Εἰς τὴν περιοχὴν Ζαγορίου κατεσκευάσθησαν 200 χλμ. ὁδῶν, ἐπείγει ὅμως ἡ κατασκευὴ ἐτέρων 170 χλμ. κυρίων ὁδῶν καὶ 60 χλμ. δευτερευουσῶν. Τὸ ὀδικὸν τοῦτο δίκτυον θὰ ἐξυπηρετῆ συγχρόνως καὶ τὸν τουρισμὸν. Συνιστᾶται ὅπως ἡ κατασκευὴ του γίνῃ σύμφωνα πρὸς τὴν μέθοδον τῆς σταθεροποιήσεως τοῦ ἐδάφους, ἢ ὁποία προσφέρει ἐπιτοπίως πλεῖστα ἐκ τῶν ἀναγκαίων στοιχείων.

Ὁργάνωσις ἀγορῶν καὶ διαθέσεως τῶν προϊόντων - διὰ τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ

Ἡ κατεύθυνσις τῶν καλλιεργειῶν δεόν νὰ ἀκολουθῆται λογικῶς ἀπὸ τὴν ὁρ γάνωσιν τῶν ἀγορῶν καὶ τῆς διαθέσεως τῶν προϊόντων τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς διὰ τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ.

Α.— Πρὸς τοῦτο αἱ ἀρμόδια Ὑπηρεσίαι πρέπει νὰ κατευθύνουν τοὺς ἀγροτάς εἰς τὴν καλλιέργειαν προϊόντων ποιότητος ἀνταποκρινομένης πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καταναλώσεως. Ἡ συμμόρφωσις τῆς παραγωγῆς πρὸς τὰς προτιμήσεις τῆς καταναλώσεως, συνεπάγεται:

—Τὴν ἐπιλογὴν τῶν τύπων τῶν ζώων καὶ τὴν διατήρησιν τῆς καθαρότητος τῆς ἐπιλογῆς.

—Τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τοὺς διεθνεῖς κανόνας ποιότητος τοὺς υἱοθετηθέντας ὑπὸ τοῦ Ο.Ε.Ο.Σ.

—Τὴν καλὴν ἐμφάνισιν τῶν προϊόντων ἢ ὁποία πρέπει νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς διεθνεῖς κανόνας τοὺς καθορισθέντας διὰ τὴν συσκευασίαν τῶν ὑπωρῶν καὶ τῶν λαχανικῶν.

Ἡ πειθάρχησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν προϊόντων, εἶναι δυσχερὴς λόγῳ τῆς παραδόσεως, εἶναι ὅμως εὐκολώτερον νὰ ἐπιτευχθῆ προκειμένου περὶ νέων καλλιεργειῶν ὡς εἶναι αἱ ἀρδευτικαί. Αἱ ἀρμόδια τεχνικαὶ Ὑπηρεσίαι κατευθύνουν τὰς καλλιεργείας σύμφωνα μὲ τὴν μεγαλυτέραν ζήτησιν καὶ ἀσκοῦν τὸν προσήκοντα ἔλεγχον κατὰ τὴν προμήθειαν τῶν φυτῶν καὶ τῶν σπόρων ποὺ ἔχουν ἐπιλεγῆ ὡς οἱ μᾶλλον ἀμύζοντες εἰς κάθε περίπτωσιν.

Β.—Οἱ Ὁργανισμοὶ οἱ ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν συντήρησιν, ἐναποθήκευσιν καὶ μετατροπὴν τῶν προϊόντων πρέπει νὰ πολλαπλασιασθῶν καὶ νὰ ἀναπτυχθῶν λόγῳ ἀκριβῶς τῆς μὴ ἱκανοποιητικῆς διαρθρώσεως τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας. Διὰ τὴν διάρθρωσιν τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Ὑφίστανται ἤδη συνεταιριστικοὶ ὄργανισμοὶ διὰ τὸν πρόβειον τυρὸν καὶ διὰ τὰς ὁπώρας εἰς Ἄρταν. Θὰ ἔπρεπε νὰ προβλεφθῆ ἡ ἐγκατάστασις καθ' ὅλην τὴν Ἠπειρὸν συνεταιριστικῶν ὄργανισμῶν διὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἴσως τὴν ἀπὸ κοινοῦ διάθεσιν τῶν προϊόντων.

Ἐπίσης εἶναι ἀνάγκη νὰ προβλεφθῶν συνεταιριστικοὶ ἢ βιομηχανικοὶ ὄργανισμοὶ διὰ τὴν ἐμφάνισιν ἢ μετατροπὴν τῶν προϊόντων.

Πρέπει νὰ ἐνθαρρυνθῆ ἡ παραγωγή εὐθηνῶν κτηνοτροφῶν, διὰ τῆς δημιουργίας ἐγκαταστάσεων δυναμένων νὰ συνδυασθῶν μὲ ἐργαστήρια ἀποξηράνσεως μηδικῆς ἀραβοσίτου καὶ ὀρύζης. Τὸ συνηθέστερον ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας εἶναι ἡ ὑπέρογκος τιμὴ τῶν συμπληρωματικῶν κτηνοτροφῶν, ἢ ὁποία ἐκμηδενίζει τὴν διαφορὰν ἀπὸ τὴν αὐξάνσιν τῆς παραγωγῆς ἑνὸς κτηνοτροφικοῦ προϊόντος π.χ. γάλακτος ἢ χοιρίου κρέατος. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν κατασκευὴν συνθέτων τροφῶν εἰς τιμὰς ἱκανοποιητικὰς ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ

ή βελτίωσις τῆς κτηνοτροφίας.

Οἱ αὐτοὶ συνεταιριστικοὶ ὀργανισμοὶ θὰ ἀναλάβουν ἐπίσης τὴν δημιουργίαν σταθμῶν διαλογῆς, συσκευασίας καὶ μεταφορᾶς τῶν προϊόντων, ἰδία ὀπωρῶν καὶ λαχανικῶν καὶ τὴν διάθεσιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ λογαριασμὸν τῶν καλλιεργητῶν.

Ἐπίσης τὴν δημιουργίαν βιομηχανικοῦ ὀργανισμοῦ κονσερβοποιίας χυμῶν φρούτων καὶ μαρμελάδας, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῆς τοποθετήσεως τῶν προϊόντων εἰς τὰς ἀγορὰς Ἑσωτερικοῦ καὶ Ἐξωτερικοῦ θὰ παίξῃ ρυθμιστικὸν ρόλον εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως διὰ τῆς κονσερβοποιήσεως τῶν ποσοτήτων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ εὐρίσκουν πρόσφορον ἀγορὰν εἰς νωπὴν κατάστασιν.

Γ.— Ἀ γ ο ρ ᾶ τ α κ τ ι κ ῆ καὶ μ α κ ρ ο π ρ ὀ θ ε σ μ ο ς. Πρέπει γὰρ ἐπιδωχθῆ ἡ βελτίωσις τῶν συνθηκῶν ἀγορᾶς τῶν κατὰ τόπους ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἕξομοίωσις αὐτῆς πρὸς τὴν ἀγορὰν τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐξασφαλισθοῦν: α) ἡ ταυτότης τοῦ παραδιδόμενου πρὸς τὸ συμφωνηθὲν προϊόν. β) Ἡ τακτικὴ παράδοσις εἰς τὴν ὀρθοθεῖσαν προθεσίαν καὶ γ) Κατὰ τὸ δυνατόν, ἡ σταθερότης τῶν τιμῶν.

Ὁ πρῶτος ὅρος δύναται ἀνέτως νὰ ἱκανοποιηθῆ διὰ τῆς συμμορφώσεως τῆς παραγωγῆς πρὸς τοὺς καθορισμένους κανόνας ποιότητος.

Ὁ δεῦτερος συνδέεται μὲ τὴν ἐποχιακὴν παραγωγὴν ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν ἀπροόπτων τῶν ὀφειλομένων εἰς καιρικὰς συνθήκας, ἡ σταθερότης ὅμως τῶν τιμῶν εἶναι δύσκολον νὰ διατηρηθῆ κατὰ τρόπον συνεχῆ ἐπὶ μακρὰν περὶ ὁδον. Ἐκεῖνο συνεπῶς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιδωχθῆ εἶναι ὁ περιορισμὸς τῶν διακυμάνσεων, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὀπώρας καὶ τὰ λαχανικά.

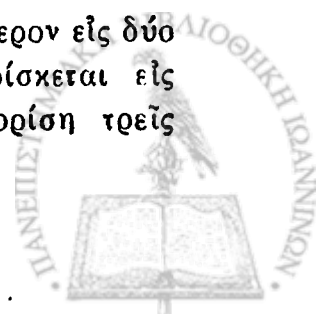
Ἐξυπηρετικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ σύναψις ἐποχιακῶν συμβάσεων μεταξὺ ὀργανισμοῦ τῶν παραγωγῶν καὶ ἐμπορικῶν ὀργανώσεων, αἱ ὁποῖαι νὰ ἀφοροῦν: α) Προϊόντα ἐπακριβῶς καθωρισμένα κατὰ ποικιλίαν, μέσον βάρους, ἐμφάνισιν κ.λ.π. β) Παραδοτέα ἐνὶ ὄρισμα ἐπιθυμητῆς προθεσμίας. γ) Ὑποχρεώσεις διὰ μὲν τὸν παραγωγὸν νὰ παραδώσῃ ὀλόκληρον τὴν παραγωγὴν του, διὰ δὲ τὸν ἀγοραστήν νὰ ἀπορροφήσῃ τὴν παραγγελίαν. Διὰ τῆς συμβάσεως ἐπίσης ὀρίζεται ἓνα ἐλάχιστον ὄριον τιμῆς κόστους. Πέραν δὲ τῆς τιμῆς ταύτης συμφωνεῖται ὅπως ἡ μεταξὺ τοῦ ἐλάχιστου ὀρίου καὶ τῆς τρεχούσης ἐκάστοτε τιμῆς, διαφορὰ, διαμοιράζεται μεταξὺ παραγωγῆς καὶ ἀγοραστοῦ.

«Αἱ ὡς ἄνω γεωργικαὶ συμβάσεις, γράφει ἐπὶ λέξει ὁ κ. Λαμούρ, αἱ ὁποῖαι συνειθίζονται ἰδίως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, προσφέρουν εἰς τοὺς παραγωγοὺς τοιαύτην ἀσφάλειαν, τὴν ὁποῖαν οὐδέποτε εἶχον γνωρίσει εἰς τὸ παρελθόν. Ἀποτελοῦν λίαν ἀποτελεσματικὸν στοιχεῖον τεχνικῆς προόδου καθ' ὃ μέτρον ἡ ἐγγύησις τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνει ὁ παραγωγὸς παροτρύνει τοῦτον νὰ καταβάλλῃ ἀκινδύνως τὰς ἀπαιτούμενας δι' ἐντατικὴν καὶ ἱκανοποιητικὴν παραγωγὴν καλλιεργητικὰς δαπάνας, αἵτινες ἐπιτρέπουν πλήρη ὀρθολογιστικὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐδάφους καὶ ἐξυπηρετοῦν τὸ γενικὸν συμφέρον». (σελ. 51)

Ἐκπαίδευσις καὶ ἐπαγγελματικὴ κατάρτισις

Ἡ ἀναγκαία ἐξέλιξις τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς δασοπονίας προϋποθέτουν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συστήματος ἐκπαιδεύσεως ὑφ' ὅλας αὐτοῦ τὰς μορφάς.

Α.— Γ ε ω ρ γ ι κ ῆ ἐ κ π α ί δ ε υ σ ι ς. Αὕτη παρέχεται σήμερον εἰς δύο Σχολὰς μιᾶς ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἑτέρας εἰς Κόνιτσαν. Ἡ δευτέρα εὐρίσκεται εἰς περίοδον ἀναδιοργανώσεως. Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν αὐταῖς δύναται νὰ καθορίσῃ τρεῖς συμπληρωματικοὺς σκοποὺς.

α) Τὴν δημιουργίαν σώματος τεχνικῶν στελεχῶν εἰδικῶν διὰ τὰ προβλήματα τῆς ἀρδεύσεως, καθὼς καὶ στελεχῶν διὰ τὰ προβλήματα τῆς κτηνοτροφίας.

β) Τὴν ὀργάνωσιν μαθημάτων ταχείας καταρτίσεως διὰ νέους καλλιεργητὰς οἱ ὅποιοι θὰ ἠδύνατο ἄνευ καθυστερήσεως νὰ χρησιμεύσουν ὡς καθοδηγηταὶ διὰ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας, ἀκολουθῶν δὲ νὰ εἰδικευθοῦν εἰς τεχνικοὺς τομεῖς.

γ) Τὴν ὀργάνωσιν μαθημάτων διὰ κινητῶν ἐκπαιδευτῶν οἱ ὅποιοι νὰ διδάξουν τὰς βασικὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς πρακτικοὺς τρόπους ἀρδεύσεως ἢ ἐπιλογῆς ζώων, βελτιώσεως διατροφῆς καὶ βοσκοτόπων, εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους, καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τὸν σχηματισμὸν ἐπαγγελματικῶν ὀργανώσεων.

Β.— Ἐκλαϊκευσις τῶν τεχνικῶν προόδων. Σῶμα πρακτικῶν ἐκλαϊκευτῶν εὐρισκομένων εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τοὺς καλλιεργητὰς πρέπει νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ καθοδηγῇ τὴν πορείαν τῆς καλλιεργείας ἀπὸ τῆς ἐπιλογῆς τοῦ σπόρου, μέχρι καὶ τῶν συνθηκῶν συγκομιδῆς, ἐπεξεργασίας καὶ πωλήσεως τῶν προϊόντων.

Ἰδιαιτέρως πυκνὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ παρακολούθησις τῶν ἀρδευτικῶν καλλιεργειῶν τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἀρχήν, ἐνῶ ἀργότερον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῇ αἰσθητῶς μετὰ τὰς πρώτας ἐξορμήσεις, τῶν στελεχῶν δυναμένων νὰ μετακινήθουν πρὸς τὰς νέας ἀρδευθησομένας ζώνας, αἵτινες ἐν τῷ μεταξύ θὰ ἔχουν ἐτοιμασθῇ.

Εἰς τὰς κτηνοτροφικὰς ζώνας, οἱ ἐκλαϊκευταὶ δέον νὰ ἐπισκέπτονται τακτικὰ τὰς κτηνοτροφικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὰς βοσκὰς. Τέλος εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἡ Δασκ. Ἰδιοκτησία δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ πολυπληθέστερον προσωπικὸν ἢ ὅπως ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὴν νὰ προσλάβῃ ἐπὶ τόπου βοηθητικοὺς ὑπαλλήλους οἵτινες θὰ ὑποβληθοῦν εἰς ταχεῖαν πρακτικὴν κατάρτισιν ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως εἶναι ἰδίως εἰς θέσιν νὰ πλαισιώσουν καὶ διευθύνουν ἓνα συνεργεῖον ἀναδασώσεως, νὰ ὀργανώσουν τὴν προστασίαν τῶν ἀναδασωθειῶν ζωνῶν, νὰ καθορίσουν καὶ νὰ ἐπισημάνουν τὰ πρὸς ὑλοτόμησιν τμήματα καὶ νὰ ἐπιβλέπουν τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν.

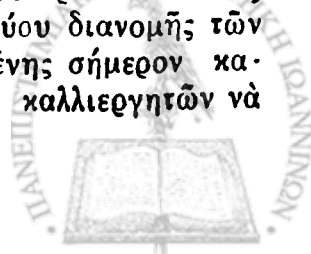
Γ.— Βελτιώσις τῆς διάρθρωσεως τῆς ἰδιοκτησίας. Ἡ διάρθρωσις τῆς ἰδιοκτησίας ἐν Ἠλείῳ εἶναι ἰδιαιτέρως μὴ ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ σημερινὴ αὐτῆς κατάστασις ἀποτελεῖ τὸ σοβαρότερον ἐμπόδιον διὰ πᾶσαν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον καὶ ὡς ἐκ τούτου διὰ πᾶσαν ἀποτελεσματικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως, τὰ στοιχεῖα τοῦ ὁποίου ἐξετέθησαν ἀνωτέρω.

Τὰ καλλιεργούμενα ἐδάφη τὰ ὁποῖα καλύπτουν 133.900 ἐκτάρια κατανέμονται μετὰξὺ 57.234 γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἧτοι κατὰ μέσον ὄρον 2,35 ἐκτάρια ἀνὰ ἰδιοκτησίαν. 96,7% τῶν ἰδιοκτησιῶν ἔχουν ἔκτασιν μικροτέραν τῶν 5 ἐκταρίων καὶ ἐκ τούτων 62,4% μικροτέραν τῶν 2 ἐκταρίων. Ἐξ ἄλλου αἱ ἰδιοκτησίαι αὗται εἶναι κατατεμημέναι εἰς ἀγροτεμάχια χωρισμένα μετὰξὺ των, εἰς τρόπον ὅστε ἡ μέση ἐπιφάνεια τῶν καλλιεργουμένων τεμαχίων νὰ εἶναι ἀπειροελάχιστη. Ἡ τοιαύτη διάρθρωσις ἐμποδίζει τὴν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν πρόοδον καὶ δὴ τὴν μηχανικὴν καλλιέργειαν.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς κυρίους σκοποὺς τοῦ προγράμματος Διευθετήσεως τῆς Ἠλείου πρέπει νὰ εἶναι ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς ὑφισταμένης σήμερον καταστάσεως εἰς βελτιωμένην διάρθρωσιν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δέον νὰ ληφθοῦν μέτρα:

α) Βραχείας προοπτικῆς. Ταῦτα εἶναι. Ὁ ἀναδασμὸς ὁ ὅποιος πρέπει νὰ καταστῇ ὑποχρεωτικὸς ἐντὸς ὀρισμένου χρονικοῦ ὁρίου δι' ὅλας τὰς Κοινότητας τῆς Ἠλείου. Ἡ κατάλληλος χάραξις τοῦ δικτύου διανομῆς τῶν ὑδάτων ἐκ τοῦ ὁποίου ἔξαρχαται ἡ μονιμοποίησις τῆς ὑφισταμένης σήμερον κατατεμήσεως τῶν ἀγροτεμαχίων, ἢ ἀντιθέτως ὁ ἔξαναγκασμὸς τῶν καλλιεργητῶν νὰ

ἐπιζητήσουν τὴν ἐπιτάχυνσιν ἐκτελέσεως τοῦ ἀναδασμοῦ.

Καὶ τέλος ἡ σύστασις Συνεταιρισμῶν Μηχανικῆς Καλλιέργειας διὰ τῆς ὁποίας θὰ εὐδοθῆ ἡ κλήρης χρησιμοποίησις τῶν διατεθειμένων μηχανῶν καλλιέργειας καὶ συγκομιδῆς.

β) **Μέσης προοπτικῆς.** Πρὸς τὸν σκοπὸν ὁμοῦ ἀποτροπῆς τῆς ἐξαφανίσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἀναδασμοῦ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, διὰ νέων κληρονομικῶν διαιρέσεων, θὰ παραστῆ ἀνάγκη λήψεως νομικῆς κυρίως φύσεως μέτρων, ἀναφερομένων εἰς τὸ Κληρονομικὸν Δίκαιον, τοῦτέστιν, οἱ κληρονόμοι ἑνὸς ἀγρότου, νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα, κατὰ σειρὰν γεννήσεως, νὰ διατηρήσουν εἰς τὸ κληρονομικόν των μερίδιον τὸ σύνολον τῶν ἐκμεταλλευσίμων ἐκτάσεων, ἐνῶ διὰ μακροπροθέστου δανείου μὲ μικρὸν τόκον θὰ εἶναι δυνατὸν οἱ λοιποὶ συγκληρονόμοι νὰ ἀποζημιωθοῦν διὰ τῆς καταβολῆς εἰς χρῆμα τοῦ κληρονομικοῦ των μεριδίου.

γ) **Μετὰ ν. προοπτικῆς.** Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ, οἱ ἀγρόται οὗτοι θὰ ἀπορροφηθοῦν εἰς ἄλλας ἀπασχολήσεις, βιομηχανικάς, δασικάς, διανομῆς προϊόντων, μεταφορῶν, τουρισμοῦ κ.λ.π. καθ' ὅσον θὰ προάγεται ἡ γενικὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις τῆς περιοχῆς. Θὰ εἶναι οὕτω δυνατόν, ὄχι μόνον νὰ ἐμποδίσωμεν νέας κατατιμίσεις τοῦ ἐδάφους διὰ τῆς κληρονομικῆς ὁδοῦ, ἀλλ' ἀκόμη καὶ νὰ ἀνασχηματίσωμεν ἀγροτικάς ἐκμεταλλεύσεις μὲ διάρθρωσιν καλλίτερον προσηρμοσμένην εἰς μίαν σύγχρονον γεωργίαν, ἐξασφαλίζοντες καλυτέραν χρησιμοποίησιν τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος.

«Θὰ ἦτο μάταιον, συνεπάγεται ἐπὶ λέξει ὁ συγγραφεὺς, νὰ ἀποκρύψωμεν ὅτι ἡ σημερινὴ διάρθρωσις τῆς ἰδιοκτησίας ἐν Ἠλείρῳ ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μέτρων διευθετήσεως καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἀπαραίτητον νὰ ἀναληφθῆ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἰδιαίτερος ἐντονος δρᾶσις».

ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ δὲν εἶναι εἰδικὸν τῆς Ἠλείρου πρόβλημα. Ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὴν χώραν καὶ μάλιστα ὀλόκληρον τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου.

Ἡ μεγάλη βιομηχανία ἀναπτύσσεται ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν εὐθηνὴ ἐνεργειακὴ δύναμις καὶ πρῶται ὕλαι πρὸς ἐπεξεργασίαν. Τὸ πρόβλημα συνεπῶς ἐμφανίζεται εἰς τὰς χώρας τὰς στερουμένας πηγῶν ἐνεργείας καὶ πρῶτων ὑλῶν καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ εἰσάγουν πρῶτας ὕλας καὶ νὰ παρέχουν εἰς τὴν βιομηχανίαν μόνον ἐργατικάς χεῖρας.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΤΗΣ ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ

Σὲ τραγουδοῦν τὰ πέλαγα, βογγοῦν—γεία σου χαρά σου—
Μπροστά σὴν πλώρη τῶν καιρῶν χαράζω τ' ὄνομά σου.
Καὶ πᾶς μὲ τὴ φρεγάδα σου καὶ μ' ὅλη τὴν ἀρμάδα
Ἐκεῖ ποῦ πάντοτε καλοῦν οἱ νίκες τὴν Ἑλλάδα.
Τῆς θάλασσας ἢ ξωτικιά μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀγῶνα.
Στὶς ἐπικὲς λάμπει κορφὲς τῆς δόξας σου ἢ κορῶνα.
Καὶ ταξιδεύει ὁ θρύλος σου μὲ τὰ φτερά τοῦ ἀγέρα.
—Ἡ Λασκαρίνα δὲν ψηφάει τοῦ Τούρκου τὴ φοβέρα.
Ἀντρειωμένη ξεκινάει ψηλὰ γιὰ τὰ μεγάλα.
—Ἡ Μπουμπουλίνα πολεμάει στὰ κύματα καβάλλα.
Στὰ κύματα καὶ στὴ φωτιά μαρουτοκαπνισμένη.
Ντυμένη τὴν παλληκαριά καὶ τ' ἄρματα ζωσμένη.
«Ἐλευθερία ἢ θάνατος» ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἀνάβει.
Τρέμουν οἱ Τοῦρκοι τ' ἄτρομο Σπετσιώτικο καράβι.
Κι' αὐτὸ τραβάει γιὰ τ' ἀνοιχτά, στοιχειδὸ μέσα στὴ μπόρα.
Κι' αὐτὸ ἀρμενίζει ὀρθόπλωρο κι' ἀθάνατο ὡς τὰ τώρα.
Χαρά σου Καπειάνισσα καὶ κρᾶτα τὸ τιμόνι.
Ὅλο νὰ πάη ἢ ψυχὴ μπροστὰ κι' ὄλο νὰ δυναμώνη.

Χρυσάνθη Ζιτσαία

ΝΕΜΕΡΤΣΙΚΑ

*«Τώρα θεριεύει μέσα μου ἕνας ἀνεμος»
Τ. Π.*

Ἔτσι ἄφησα ἐλεύθερη τὴν ἀγάπη σου νὰ λεηλατῆ τις ὥρες καὶ τις σκέψεις μου
νὰ περιδιαβάξει ἀνενόηλη στὸ στρατόπεδο τῶν ἀναμνήσεων
ποῦ παρουν στάσεις καὶ πόζες ἀπίθανες ἀπ' τὰ συμβάντα καὶ τὸ χρόνο
αἰχμαλωτισμένες μὲ προσοχὴ ἀπ' τις καλλίτερες μέρες τοῦ φθινοπώρου
κι' ἡ ψυχὴ μου σπαταλημένη σ' ἄδειες ὥρες κούφια ἀνθρώπων
ποῦ νάβρω τώρα τὰ συντρίμια νὰ συναρμολογήσω τὸ εὐαίσθητο βάζο
ποῦ νὰ κρύψω τὴν ταραχὴ
ποῦ παρεμβαίνει στὶς τελετουργικὲς κινήσεις τῆς ὑποδοχῆς
τὴν ἀγωνία τῶν δακτύλων ποῦ προσφέρουν τὴν ὑπαρξή
κι εἶπα πὼς πρέπει νὰ τὰ ὑποστῶ ὅλα
ἀκόμα καὶ τὴ δοκιμασία ἐκείνων ποῦ φεύγουν γι' ἀνεπίστροφο ταξίδι
ἀφήνοντας πίσω τις συνήθειες ποῦ γέμιζαν τὴ ζωὴ τους
γιὰ νὰ σὲ βλέπω νάρχισαι ἀπὸ τὴν π'λαγιά ιῆς Νεμέρτσικας
χαμογελώντας στὸν ἀνεμο
ξεδιπλώνοντας στὶς πτυχές του τὸ τραγοῦδι τῆς ἀδέκαστης πίστες μας.

φορτωμένο πρωΐνὰ σύννεφα
 βογγητὰ βελανιδιῶν
 ἀγέρες πὸν στενάζουν
 ἀμέτρητους ἥλιους χαμένους στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ μεγάλου δάσους
 κι' ἀκόμα τὴν ψυχὴ τοῦ βουνοῦ στητὴ κι' ὀλόρθη
 ν' ἀναστατώνει τὶς καρδιές μας
 πὸν σπαρταρᾶν
 ἀπ' τὸ συναίσθημα τῆς ἐλευθερίας.

Τ. Πορφύρης

ΛΕΥΚΗ Η ΤΡΕΜΟΥΣΑ

Ἄναρριγᾶς καὶ λαχταρᾶς στ' ἀνεμοχαϊδολόγια,
 σὰν τὴν καρδιὰ μου ἀσώπαστη γελᾶς καὶ κρυφοκλαῖς
 κ' εἶναι γλυκὸν ἀπόφωνο, κάποιων καημῶνε λόγια,
 οἱ τρίλλιες στ' ἀσημόφυλλα π' ἀλάρωτα μοῦ λές!

Κι' ἀπ' τὴ χλωρὴ τὴ σάρκα σου, τὰ θραφερὰ τὰ κλώνια,
 ὡς τὸ στερνὸ τὸ φύλλο σου πὸν τρεμοφτερουγίζει,
 σφύζει τὸ γαῖμα σου ζεστό· δὲ σὲ λυγᾶν τὰ χρόνια,
 στὴ θαλερὴ καρδούλα σου τραγούδι θ' ἀναβλύζει.

Πρώτη ἀγροικᾶς τὴν ἀνοιξὴ καὶ χλωρολουλουδιάζεις
 κι ὡς τὸ χλωμὸ φθινόπωρο τὰ φύλλα σου κρατᾶς·
 κι ἂν στὸ κορμί σου φώλιασε μαράζι, ἀναγαλιάζεις
 στοῦ τραγουδιοῦ σου τὸ σκοπὸ, τὸν πόνο σου σκορπᾶς.

Κ' ἐγὼ πὸν τ' ἀσημόφυλλα θωρῶ νὰ ψιθυρίζουν
 μύριους ἀνείπωτους σκοποὺς σ' ἀνατριχίλας ρίγη,
 μὴν τῆς καρδιᾶς μου τὸν καημὸ γροικοῦν καὶ λαχταρίζουν
 ρωτῶ τ' ἀνέμου τὸ φιλί, πὸν λάγνο σὲ τυλίγει.

Γιάννης Σαραλῆς

ΝΕΚΡΟΙ ΠΟΘΟΙ

Σὲ κάποιους τάφους
 ἀκουμποῦμε τὰ ἄνθη
 τῆς ἐποχῆς
 τῶν ὀνείρων μας,
 ἀθόρυβα . . .
 σὰν νὰ φοβόμαστε.

Μὲ τὴν πνοή
 τοῦ ἀπραγματοποίητου
 κάποια μέρα
 ἐγκαταλείπομε
 τὴ φιλοδοξία μας
 καὶ προχωροῦμε στὴ σιωπή.

Ἀντώνης Δρούγκας

ΚΩΣΤΑ ΑΓΝΑΝΤΗ

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ

(Τὸ δέντρο τοῦ σωμοῦ)

Ὁ Χρῆστος ὁ Ταπέκης πέφτοντας νὰ σκοτωθῆ ἄδικα στὸν γκρεμό, χωρὶς ν' ἀπο διαβάση τὸ τηλεγράφημα ὡς τὸ τέλος, σκάλωσε πάνω σ' ἓνα δειτρί, κάμποσα μέτρα παρακάτω. Κτυπῶντας σὲ τοῦτο, συνῆρθε κι' ἀρπάχθηκε στέρεα ἀπὸ τὰ κλωνάρια του. Ἡ ζωὴ εἶναι γλυκειά. Τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης κυριάρχησε, ὡς πάντα.

Ἐκεῖ σκαρφαλωμένος ἄκουε τοὺς ἄλλους ἀπὸ πάνω νὰ τοῦ φωνάζουν.

—Μὴ Χρῆστο· ὁ Γάκης σόθηκε· ὁ Γάκης ζῆ. Μὴ τὸ κάν'ς αὐτό. Κρατήσου καλά.

Σὲ λίγο προστέθηκε καὶ ἡ φωνὴ τοῦ Τηλεγραφεῆ. Ὁ Παρδαλάκης σὰν ἔστειλε νὰ μεταφέρῃ γρήγορα τὸ χαρούμενο μαντάτο, βγῆκε ὕστερα κι' ὁ ἴδιος νὰ συγχαρῆ τὸν Ταπέκη.

—Σώθηκαν ὄλοι, Χρῆστο, φώναζε καὶ τοῦτος. Δὲ βούλιαξε ἡ «Πύλαρος», ὁ Γάκης ἔρχεται. Μὴ γιὰ τὸ Θεό.

—Γρήγορα, φέρετε, μιὰ γερὴ τριχιά· εἶπε ὁ Λαμπρο—Ἀηδόνης. Νὰ κατεβάσωμε τὸν Χρῆστο Διανούλα. Φωνάζετε τὸν γρήγορα!

Ὁ Διανούλας ἦταν στὴν κωμόπολη ὁ πειὸ ἄφοβος γιὰ κάτι τέτοια. Σκαρφαίωνε στὰ δέντρα σὰν Μαῖμου.

Τὸ ἴδιο καὶ στοὺς γκρεμούς. Τῆ μεγάλη Καρὸν τῆς Βασιλείνας πούηταν ὄνομασ:ῆ καὶ πὸν σὰν δ' αὐτὴ σπά ια εὐρισκες ἄλλη τόσο μεγάλη καὶ μὲ τόσο ξάνοιγα μεγάλα κλωνάρια, μόνο τοῦτος τὴν ἀνέβαινε· τὴ ὀάβδιζε μέχοι καὶ τὸ τελευταῖο τῆς κλωναράκι.

Τώρα καλὰ δεμένον μὲ μιὰ γερὴ τρι-

χιά τὸν κατέβαζαν στὸ γκρεμό. Τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς τριχιάς τὴν κρατοῦσαν οἱ ἄλλοι ἀπὸ ψηλά· μὴ γιὰ καλὸ—κακὸ τὴ δέσαν καὶ στὸ σίδερο τῆς πόρτας τοῦ μαγαζιοῦ ἀντίκρου.

Ὁ Διανούλας σὰν πάτησε στὸ δέντρο, ξεζώθηκε τὴν τριχιά, τὴν πέρασε γερά ἀπὸ τοὺς ὄμους καὶ τὶς μασχάλες τοῦ Ταπέκη καὶ φώναξε ἀπὸ κάτω:

—Ἐτοιμοοοο. Τραβάτε ὀρέεε· καὶ ἔκανε καὶ σινιάλο κουνῶντας τὴν ἴδια τὴν τριχιά.

Ὁ Ταπέκης τραυματισμένος στὰ μοῦτρα καὶ στὸ πόδι ἀνελκύστηκε εὐκολα. Ἐαναρρίχωντας ὕστερα ἀπὸ πάνω τὴν τριχιά, τράβηξαν ὕστερα καὶ τὸ Διανούλα.

Στὸ μεταξύ, ἐκεῖ πούηταν μαζεμένες οἱ ἀδερφοξάδερφοι καὶ οἱ γειτόνισες καὶ συντροφεύανε τὴν Ταπέκαινα, ἔρχεται τρεχάτη ἡ σπιτονοικοκυρὰ τοῦ τηλεγραφεῆ. Ἄκουσε, λέει, τώρα δὲ τὸν Παρδαλάκη νὰ λέει πὸς ἦρθε τηλεγράφημα γιὰ τὸν Ταπέκη.

Πεταχίθηκαν τότε ὄλες ὀξω καὶ πρώτη ἡ Ταπέκαινα ἔτρεξε νὰ βοῆ τὸν Χρῆστο, νὰ ἰδῆ τὴ λέει τὸ τηλεγράφημα.

Κι' ἦταν στὴν ἀκρίβεια τότε ἡ τραγικὴ ἐκείνη στιγμή πὸν ζυγώνοντας πρὸς τὰ κεῖ, ἀντίκρουσε τὸν ἄντρα τῆς, τὸν εἶδε ν' ἀνοίγῃ ἓνα χαρτὶ καὶ νὰ ρίχνηται ξαφνικὰ κάτω στὸ στεφάνι⁽¹⁾· πρόφτασε μονάχα κι' ἄκουσε ἓνα πῶ!—πῶ!

Ἐτεσε ἔδεκεῖ πὸν βρισκόταν ξερὴ.

Ποιὰ νὰ εἶναι ἄραγες ἡ ἄόρατη ἐκείνη δύναμη πὸν συγκαιριάζει πολλὲς φορὲς ἔ-

(1) Ὁ γκρεμὸς λέγεται στεφάνι.

τσι τραγικά τις δραματικές τούτες συμπτώσεις:

Κάτω, χαμηλότερα στη συνοικία πούηταν τὸ σπίτι τοῦ Δήμου, ἄλλο κεῖ πάλι ξετυλιγόταν δράμα.

Σὺν μαθεύτηκε πὼς τὸ τηλεγράφημα τοῦ Κουναβᾶ δὲν ἀνάφερε τίποτε γιὰ τὸν Δήμο, πέσαν ὅλοι νὰ πεθάνουν· θρῆνος καὶ ὄδυρος γιὰ τὴν Δήμαινα καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ της. Γιὰ νὰ μὴν ἔχουν, ἔλεγαν κι' αὐτοὶ εἶδηση, θὰ πνίγηκε ὁ Δήμος σίγουρα.

Ποτὲ δὲ θυμοῦνταν καὶ οἱ παλιότεροι ἄκμα νὰ τραντάχτηκε ἄλλοτες ἔτσι τὸ χωριὸ ὅπως σήμερα.

Συγκίνηση καὶ ταραχὴ συνεπῆρε ὅλους τοὺς κατοίκους. Φωνὲς καὶ κλάματα τὶς γυναῖκες. Τρόμος τὰ μικρὰ παιδάκια. Ὅλοι τοὺς εἶχαν σαστίσει καὶ τρέχαν ἄσκοπα ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Λὲς καὶ τοὺς βάρεσε ὅλους ὀμαδικὴ τρέλλα.

Ὡς τόσο, ὁ μόνος ποὺ σιάνθηκε ψύχραιμος μέσα σ' ὄλο τὸν πανικὸ τοῦτο, ἦσαν ὁ Γιατρός τοῦ χωριοῦ. Ἐτρεξε εὐθύς στὸν τόπο τῆς συμφορᾶς καὶ τώρα ἐπέδενε κίβλας τὸν Ταπέκη. Τὰ τραύματά του στὸ κεφάλι καὶ στὸ πρόσωπο ἦταν μπόλικα, ἀλλὰ μᾶλλον γδαρσίματα τὰ περισσότερα. Χρειάστηκε ὥστόσο νὰ περάσῃ δυὸ—τρεις ραφὲς στὸ μέτωπο ποῦχε σχιστεῖ τὸ δέρμα.

Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ στὸ δεξί του πόδι κάτω στὴν ἄντζα πούηταν πειὸ μεγαλύτερο τὸ σκίσιμο.

Ὅσο γιὰ τὴν Ταπέκαινα, ἀρκέστηκε νὰ τῆς δώσῃ λίγες μπάτσες γιὰ νὰ συνέρθῃ:

—Ποῦ ἔχουν ἀνάγκη οἱ γυναῖκες, ἔλεγε, θυμόσοφα· αὐτὲς εἶναι ἐφτάψυχες σὰν οἱ γάτες! Ποῦ τὴν εὔρισκε, ἀλήθεια, τούτη τὴ διάθεση νὰ κάνῃ χωρατὰ τέτοιες ὄρες; Μὰ ὡς φαίνεται τόκανε ἐξεπίτηδες νὰ σκορπίσῃ μὲ τὸ ζόρι τὴν καταθλιπτικὴ ἀντιμόσφαιρα ποὺ βάραινε ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους.

Χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση βασίλευε τώρα στὸ Ταπεκίκο. Τὶς πρώτες συγκινήσεις καὶ τὶς μεγάλες λύπες διαδέχτηκε ἡ χαρούμενη ἀνυπομονησιά. Οἱ δυὸ ναυαγοί, μαθεύτηκε ἀπὸ τὸν τηλεγράφο, εἶχαν φτάσει κάτω στὴν πόλη.

Ἡ Ταπέκαινα ἴσια ποὺ δὲν ἔπεσε πάλι ξερὴ, ἀπ' τὴ χαρὰ τῆς τούτη τῆ φορᾶ. Στὴν ἀρχὴ δὲν πίστευε. Ἦθελε νὰ βεβαιωθεῖ ἡ ἴδια. Τὸν κάλεσε, λοιπόν, στὴ μηχανὴ (τηλέφωνα δὲν ἀκούοταν τότες τόσο μακρὰ) καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ Γάκη τῆς στὴν ἄλλῃ ἄκρῃ τοῦ συρμάτου κάτω στὴν πόλῃ νὰ τῆς εἰπῇ ὠρισμένα σημάδια. Καὶ μόνο ὅταν ἀποκεῖ κάτω τοῦτος μῆνυσε μὲ τὸν τηλεγράφο πὼς ἡ μάνα του εἶχε κεντισμένο μὲ βελόνι καὶ μαροῦτι ἓνα σταυρὸ πάνω στὸ δεξί τῆς χέρι τότε πείστηκε τέλεια κι' ἄρχισε νὰ φιλάει τὸν τηλεγραφετῆ κι' ὄλο τὸν κόσμον γύρω.

Ὁ Δήμος κι' ὁ Γάκης ξεκίνησαν ἀπὸ χιτὲς γιὰ τὸ χωριό. Τοὺς περίμεναν ὦρα τὴν ὦρα. Σκέφτηκαν, ὡς τόσο, πὼς δὲν θὰ ἔπρεπε τὸ παιδί, ὕστερα ἀπὸ τόσα ποὺ ἔπαθε, καρaboτσακισμένο πὼς ἦταν νὰ ἰδῇ ἀπότομα κρεβατωμένο τὸν πατέρα του καὶ μπουρμπουλωμένο μέσα στοὺς ἐπιδέσμους καὶ τὰ βαμπάκια. Καλὸ θὰ ἦταν νὰ τὸ ὑποδεχόταν πρώτα κάποιος «στὰ Νικολέϊκα» νὰ τὸ προδιέθετε γιὰ τὰ συμβάντα.

Τὴ φροντίδα τούτη ἀνάλαβε ὁ Κωσταντῆς ὁ Νικολός.

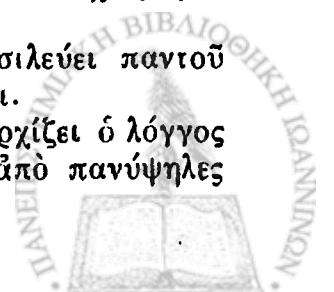
Τὰ «Νικολέϊκα» βρίσκονται καμμὶαν ὦρα πρὶν φτάσωμε στὴ κωμόπολῃ· ἀποκεῖ περνάει ὁ δημόσιος δρόμος.

Τὰ λιθαρένια τοὺς σπιτάκια εἶναι κτισμένα, ὅλα, στὶς πλαγιὲς ἐνὸς πανέμορφου δασωμένου καὶ σὲ σχῆμα, πυραμίδας λόφου· σιὴν κορυφή, ὀλόκορφα, εἶναι χωμένο μέσα στὸ σύδεντρο τὸ ἐκκλησάκι τοῦ «Ἁ—Νικόλα». Ἀπὸ τοῦτο μόνον τὸ καμπαναριὸ τοῦ μόνον φαίνεται ἀπὸ μακρὰ μὲ τὴν κάτασπρη ἀπὸ πελεκητὰ ἀσπρολίθαρα μικρὴ καμάρα του μὲ τὸ σταυρὸ ἐπάνω καὶ τὴ μικρὴ καμπανούλα ἀνάμεσά της.

Δίπλα στὸ δρόμον κι' ἓνα γύρω στὰ ῥιζώματα τοῦ λόφου, μπόλικες ἀναβλύζουν μικρὲς πηγές· τὰ χρυστάλλινα νερά τους τὰ μαζεύουν σὲ μεγάλους βροχιοὺς γιὰ νὰ ποτίζουν τοὺς λαχανόκηπους καὶ τὰ χωράφια ὅλα γύρω.

Ὅργιο ἀπὸ πράσινο βασιλεύει παντοῦ ὅπου κι' ἂν στρίψῃς τὸ μάτι.

Λίγο πειὸ χαμηλότερα ἀρχίζει ὁ λόγγος τῆς «Ρουπακιᾶς» γιομάτος ἀπὸ πανύψηλες

δροῖς, «δέντρα» καὶ πὼς τὶς λέν οἱ ντόπιοι κι' ἀνάμεσά τους ὁ τόπος ὅλος εἶναι ντυμένος ἀπὸ λογιῆς—λογιῶν χαμηλόδεντρα καὶ θάμνους: κουμαριές, φιλίκια, ῥίκια, γραβάνια, κουισουπιές. Ὅπου σὲ μεριές περνάει ἑνάκι ὄμορφα φουντωτὰ πλατάνια εἶναι φυτρωμένα στὶς ὄχτες του κι' ἀκόμα μέσα στὴν κοίτη.

Ἐνα σύνολο ἀρμονικό, θεσπέσιο, μαγευτικό, ἰδανικό—μοναδικό.

Ὅλη τὴν ἀνοιξη, μέρα καὶ νύχτα παίζεται κεῖ Θεία μελωδία. Μύρια ἀηδόνια καὶ κοιτούφια σμίγουν τὸ γλυκολάλητο ἔρωτικό τους τραγοῦδι μὲ τὸ κελάιδισμα τῶν ἀνώνυμων ἄλλων μικρῶν πουλιῶν· ποῦ καὶ ποῦ ἀκούεται καμμιὰ φορὰ καὶ τὸ κράξιμο τῆς καρακάξας γιὰ νὰ θυμίζει τὴν ἔρημιά τοῦ τοπίου.

Τὸν χειμῶνα, σὰν πέσουν τὰ φύλλα ἀπὸ τὰ «δέντρα» γίνεται ἐκεῖ ἄγριο κυνῆγι τῆς πονηρῆς κι' ἔξυπνης «Κυργιαρίνας», τῆς τσίχλας.

Ψηλὰ—πολὺ ψηλότερα ἀπὸ τὸ ἐκκλησάκι τοῦ «Ἁγίου Νικόλα», ἐκεῖ ποῦ ἀρχίζουν νὰ πυκνώνουν τὰ ἔλατα, οὐράνιο, ἀπέραντο θέαμα ξετυλίγεται μπροστὰ στὸ θεατῆ: Ὅριζοντας ἀτέλειωτος πάνω ἀπὸ ἄπειρες μουντές ντυμένες λοφοσειρές, ποῦ ἢ μιὰ μπαίνει πιυχωτὰ μέσα στὴν ἄλλη, σ' ὅλο τὸ βάθος κατὰ κεῖ, σὲ χίλια δυὸ σχήματα καὶ μορφές. Ἀνάμεσα σὰν μιὰ γαλιάντρα μακροῦ λή βαθογάλαζια, ἐλίσσεται τὸ μεγάλο ποτάμι, μέσα στὸν κάτασπρο γιαλό του.

Βαθειὰ πέρα ἐκεῖ ποῦ χάνεται τὸ ὄραμα, θωρεῖς σὰν σὲ ὄνειρο μέσα στὸ κάταγχο τῆ γαλάζια θάλασσα κι' ἀπόπερα τὰ βουνὰ τοῦ Ξηρομέρου ἀκόμα καὶ τὸ νησι τῆς Ἁγίας Μαύρας. Ὅλα τοῦτα σὰν οὐρανοθέμελα φαντάζουν μπροστὰ στὰ μάτια σου.

Τοῦτο τὸ μέρος ἐδῶ διάλεξε, κατὰ πῶς ἔλεγαν οἱ παλαιοί, νὰ πρωτοκτίσει μιὰ καλύβα ὁ Γερονικολός, ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους τότε γιδαρέους τοῦ τόπου. Γεννοβόλησε λέει, δώδεκα παιδιά ὄλα ἀρσενικά κι' ἔτσι ἄρχισε μὲ τὸν καιρὸ νὰ γιομίζει ὅλη ἢ πλαγιά γύρω μὲ γκρίζα σπιτάκια: «Τὰ Νικολέικα»

Ὁ Κωσταντῆς ὁ Νικολός ἦταν συνταξιούχος. Κλειδοῦχος χρόνια στοὺς Σιδηρό-

δρομους. Γι' αὐτὸ φοροῦσε πάντα γραβάτα καὶ μιὰ ἐπίχρυση καδένα ποῦ στόλιζε τὸ χρωματιστὸ σταυρωτὸ του γελέκο. Ἀντὶ γιὰ μπαστουῖνι ἔσερνε πάντα μαζί του μιὰ μαύρη ὀμπρέλα· τὴν εἶχε καὶ γιὰ τὸν ἥλιο καὶ γιὰ τὴ βροχή.

Πολὺ καλόκαρδος ἄνθρωπος ὁ Κωσταντῆ--Νικολός, ἦταν κι' ἐχούμενος νοικοκύρης· φιλόξενος δὲ ὅσο δὲν ἔπαιρνε ἄλλο.

Κεῖνο τὸ ἀπόγιομο κατέβηκε ἀπὸ νωρὴς κάτω στὸ δρόμο νὰ ὑποδεχτῆ τοὺς καραβοτσακισμένους ὁδοιπόρους μας.

Ὁρες στεκόταν καὶ ξεροστάλιαζε στὸ μαγαζάκι δίπλα ἀπὸ τὸ εἰκόνημα τοῦ «Ἁγίου Νικόλα». Ἀπὸ ἐκεῖ θὰ διάβαιναν.

Στὸ μεταξὺ πέρασαν πεζοί, πέρασαν καβαλλαροῖι· διάβηκε κι' ὁ Βλάχος ὁ Τσελίκης, ὁ μεγαλοαγωγιάτης μὲ τὰ πολλὰ τὰ μουλάρια κανταρωμένα τὸ ἕνα πίσω ἀπ' τὸ ἄλλο καὶ στὸ τέλος ὁ ἴδιος καβάλλα πάντα στὸ ἄλογό του, μὰ κανένας δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ τὸν πληροφορήσει γιὰ τοὺς ναυαγούς.

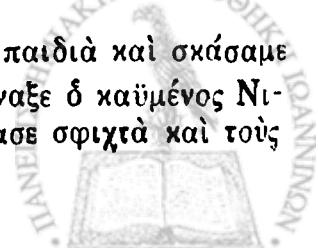
—Δὲν τοὺς εἶδαν, ἔλεγαν, πουθενά.

Ἡ μέρα ἔγερνε καὶ κόντευε νὰ θαμπώσει τὰ μάτια του εἶχαν γίνει γαρίδα, ποῦ λέει ὁ λόγος, σφίγγοντας τὸ βλέμμα κι' ἐρευνῶντας ὡς ἀπόπερα ὅσο ἔπαιρνε τὸ μάτι του, ὅταν τοῦ φάνηκε πῶς διέκρινε κάτι σὰν σκιές. . . ποῦ ἄργα καὶ δύσκολα κουνιούνταν πάνω στὸν λασπωμένο δρόμο· μὰ δὲν ἦταν καίτσο βέβαιος. Δὲν ἦταν κι' εὐκόλο νὰ ξεχωρίζουν καλὰ μέσα στὸ σούρουπο οἱ δυὸ μας ὁδοιπόροι ἀπὸ τὸ χρώμα τοῦ λασπωμένου δρόμου, μιὰ ποῦ ἐπὶ δυὸ μέρες τώρα βούλιαζαν καὶ τοῦτοι ὀλόβολοι μέσα στὴ λάσπη.

Σάμπως φαίνονταν ἀπὸ ῥοῦχο ἀλάσπιτο ἀπάνω τους;

Στὴ θλιβερὴ τούτη κατάντια φανίστηκαν ξαφνικά μπροστὰ στὸ Νικολό· ποῦ νὰ τοὺς γνωρίσει; πτώματα ζωντανὰ συρόμενα μὲς τὴ βροχή καὶ τὸν βάλτο κατὰ πῶς εἶχε καταντήσει τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὅλος ὁ ἡμιονικός τοῦτος δρόμος ἀπὸ τὸ συνεχές ζύμωμα ποῦ γινόταν ἀπὸ τὰ πόδια τῶν πολλῶν μουλαριῶν ποῦ κυκλοφοροῦσαν πάει κι' ἔλα.

—Ποῦ εἶστε μωρὲ παιδιά καὶ σκάσαμε ὅσο νὰ σᾶς δοῦμε· φώναξε ὁ καυμένος Νικολός καὶ τοὺς ἀγκάλιασε σφιχτὰ καὶ τοὺς

δυό.

— Τώρα νύχτωσε, πρόσθεσε, και στα «παληάμπελα» πέρα κόπηκε ο δρόμος: τσερλίστικε δλος ο τόπος εκεί, απ' τις πολλές βροχές. Θα μείνητε εδῶ απόψε, σέ μένα' ετοίμασα απ' όλα.

Τὸν ἀκολούθησαν.

Τίποτε δὲν ἄξιζε ὁ παράδεισος μπροστά σ' ὅ,τι ἀπόλαψαν οἱ σέ τέτοια χάγια ναυαγοί μας, μέσα στο χειμωνιάτικο τοῦ Κωσταντῆ Νικολοῦ.

Τὰ μπάσια, γύρω—γύρω ἀπὸ τὸ τὰ τζάκι, ὅλα στρωμένα μὲ χοντρές βελέτζες φλοκισστές· στῆ γωνιά δυὸ καλὰ ἀναμμένα κοντόχοντρα πουργαρίσια κούτσουρα σιηριγμένα πάνω στὸν πυρομάχο σκόρπιζαν τὴ θαλπωρὴ μέσα στο μαντζάτο· γιὰ ἐνίσχυση ἀπίθωσε ἡ Κωσταντέσια καὶ τσιόπρα κατὰξερα πὺ λαμπαδιάζοντας ἔδιναν μιὰ ζεστασιά ἀπολαυστικὴ καὶ φώτιζαν τὰ γύρω μὲ μιὰ λάμψη πορφυρένια. Τὸ σύγκαιρο πριτσιλίσμα τὴν ὥρα πὺ φλογίζονταν τοῦτα, θαρρεῖς κι' ἦταν ὀπίς μικρούτσικου πολυβόλου πὺ ἔβαλλε γιὰ χαιρετισμὸ τῶν δυὸ ξένων πὺ φιλοξενούσε ἀπόψε τὸ σπιτικὸ τοῦ Νικολοῦ.

Σὰν τελείωνε τὸ κάψιμό τους, μιὰ λάμπα πειρελαίου πάνω στοῦ μπουχαρὶ φώτιζε ὑποβλητικὰ ὅλο τὸ χειμωνιάτικο.

Μέσα κατὰβαθα στοῦ τζάκι μιὰ γάστρα σκεπασμένη μὲ στάχτη κι' ἀναμμένη χόβολη, προσιώνιζε τὸ καλὸ φαγοπότι πὺ ἀκολούθησε ἔπειτα, σὰν ζεστάθηκαν καὶ στέγνωσαν καλὰ οἱ δυὸ μουσαφισαῖοι.

Τὸ γλυκόπιτο καὶ σπιθάτο ὕστερα ντὸ πιο κρασάκι, τοὺς ἔφερε σέ τέτοια διάθεση πὺ γιὰ μιὰ στιγμή σκέφτηκαν πὺ χαλάλι τους, ὅ,τι κι' ἂν τράβηξαν μπροστά στὴν τέτοια ἀπόλαψη πὺ νοιώθουν τώρα.

Ἔτσι συμβαίνει στῆ ζωὴ. Πρέπει νὰ δυστυχῆσης πρῶτα γιὰ νὰ χωνέψης καλὰ μέσα σου τὴ χαρὰ τῆς εὐτυχίας. Πρέπει νὰ κείνάσης γιὰ νὰ χορτάσης τὴν γευστικὴ ἀπόλαυση τοῦ ἀφθόνου καὶ καλοῦ φαγιοῦ.

Καὶ πρέπει νὰ διψάσης γιὰ νὰ καταλάβης τί ἀξίζει τὸ νερό. Ἐνας μεκρῆς ἔλεγε κάποτε πὺς τὸ πιότο τόδωσε ὁ Θεὸς στὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ νοιώθῃ τὴν ἀπόλαυση τοῦ νεροῦ. Κανένα, ἔλεγε. Πιότο τοῦ κόσμου δὲν παραβάλλεται μὲ τὸ νερὸ ἐκεῖνο πὺ πίνει ὁ μεκρῆς σὰν ξυπνᾷ τὴ νύχτα, κοντὰ τὸ πρῶτὶ καὶ ἀρπάζει μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὸ λαῖνι γεμάτο μὲ νερὸ γιὰ νὰ τὸ στραγγίσῃ ὡς τὸν μπάτο!!

Οἱ δυὸ πολυβασανισμένοι ἥρωές μας παραδόθηκαν τώρα στὶς ἀγκάλιες τοῦ «Μορφέως» κατὰ πὺς λένε καὶ οἱ γραμματιζόμενοι. Κοιμῶνται βαθειὰ—βαθειὰ πάνω στα παχειὰ στρώματα καὶ τὶς φλοκωτὲς βελέτζες, δίπλα στῆ γωνιά· ὁ ἕνας ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά κι' ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν ἄλλη.

Ἡ φωτιὰ δὲν ἔπαψε ὅλη τὴ νύχτα. Ὁ κλειδοῦχος καὶ ἡ Κωσταντέσια κρατοῦσαν βάρδια, κονβαλῶντας ἀρῦδα μπόλικα ξύλα ἀπ' ὄξω, ἀπ' τὴ στοιβανιά.

Ἀπὸ βραδὺς ἕνας νεαρός, Νικολὸς κι' αὐτός, στάλθηκε μὲ κλεφτοφάναρο στοῦ χωριὸ νὰ δώσῃ τὸ χαρούμενο μαντάτο: «Οἱ ναυαγοὶ κοιμοῦνται στα «Νικολέικα» ἀπόψε».

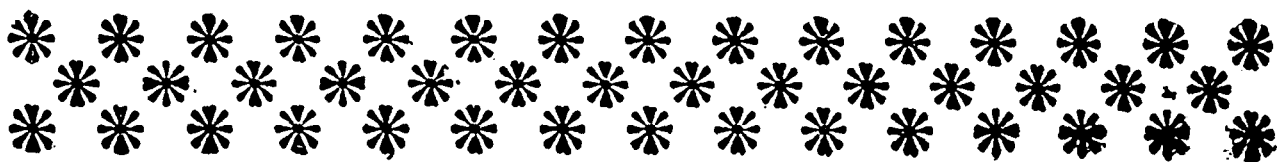
Τὴν ἄλλη μέρα ἡ Ταπέκαινα καὶ ἡ Δήμainer, μαζί μ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ μ' ὅλους σχεδὸν τοὺς κάτοικους τῆς κωμόπολης βγήκαν πέρα στα «παληάμπελα» νὰ προῦπαντήσουν τοὺς δυὸ ναυαγοὺς.

Σκηνὲς ἀφθαστῆς χαρᾶς ἀλλὰ καὶ συγκίνησης μεγάλῆς ξετυλίχτηκαν στὴν ἀντάμωσή τους σὰν ἔφτασαν ἐκεῖ. Ἀγκαλιὲς καὶ φιλιὰ· ἀκόμα καὶ κλάματα ἀπ' τὴ μεγάλη χαρὰ.

Ἡ πομπὴ πὺ σχηματίστηκε ὕστερα, σὰν ξεκίνησαν ἔροντας μπρὸς τὸ Δῆμο καὶ τὸ Γάκη μπῆκε ὕστερα μὲς τὸ χωριὸ. Ἐκεῖ μπρὸς στὴν Ἐκκλησιὰ, τοὺς ὑποδέχτηκαν ὁ ἐφημέριος, ὁ πρόεδρος καὶ ὁ γιατρός. Μπῆκαν ὕστερα μὲς τὴν Ἐκκλησιὰ ὅλοι, ὅπου καὶ ψάλλθηκε δοξολογία γιὰ τὴ διάσωσή τους.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΣΤΟΥ ΝΕΟΥ ΔΡΟΜΟΥ Τ' ΑΡΓΑΣΤΗΡΙ

Τὴν εἶδα χτῆς καθὼς ἀπέρναγα
σιμὰ στὸ νιοσκαμμένο χῶμα.
Κόσμος πολὺς καθόταν κι' ἔβλεπε
τῆς γῆς τὸ πονεμένο σῶμα,
ὅπου γερὰ κορμιὰ τὸ σκάβανε
κι' ἀγκομαχούσανε τὰ στήθεια
καθὼς ψυχὴ τ' ἀνθρώπου π' ἀδίκαια
ψάχνει γιὰ νᾶβρη τὴν ἀλήθεια.

Ἡλιος πυρός' καταμεσήμερο.
Γύρω καμίνι, ἰδρὼς ποτάμι.
Καὶ μιὰ γυναῖκα νὰ φορτώνεται
μὲς στὴν ἀδύνατη παλάμη,
βαρὺ κι' ἀσήκωτο μονότροχο
μ' ἀντρίκια δύναμη καὶ θάρρος
σάμπως φτερὰ πουλιῶν νὰ σήκωνε
τὸ νιὸ κορμί της τόσο βάρους!

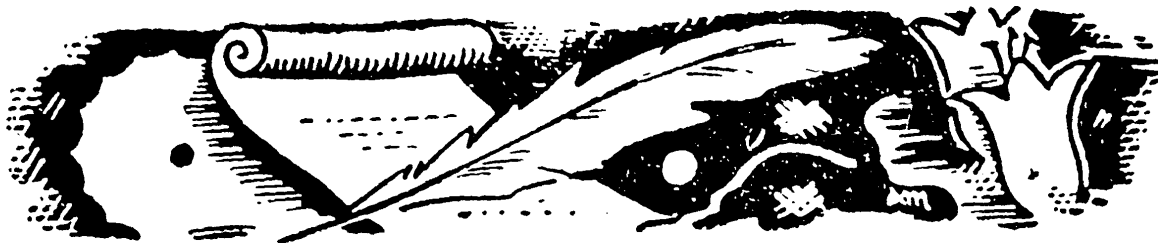
Ποιὰ μοῖρα τάχα νὰ τὴν ἔρριξε
στοῦ νέου δρόμου τ' ἀργαστήρι
νὰ ρίχνη πίσσα κι' ἄμμο χάμωθε
νᾶχη στὰ μάτια τὸ ἴλιπύρι;
Σκοπὸς ὠραῖος κι' ἅγιο θέλημα;
Τῆς ζήσης πρόσταγμα κι' ἀνάγκη;
Ὅποιο κι' ἂν εἶναι τὸ ξεκίνημα,
σωστὸς ὁ δρόμος της καὶ λάμπει.

Τὴν ἄλλη μέρα πὺ ἐπέρασα
γιαλιστερὸ τὸ χῶμα ἐστάθη
κι' ἦ νιὰ γυναῖκα πὺ τὸ δούλεψε
ἀπὸ τὰ μάτια μου ἐχάθη.
Κοῦρσες, ἀμάξια κι' οὐτοκίνητα
λογῆς — λογῆς καθὼς γλυστροῦσαν
θαρροῦσα πάνω ἀπ' τὸ σῶμα της
πὼς ἔτρεχαν καὶ πὼς κυλοῦσαν.

Γυναῖκα σὺ πὺ ἐστάθης ἤρωας
μπροστὰ στὰ μάτια ὅλου τοῦ κόσμου
παρὰ νὰ ξέπεφτες στὴν εὐκολὴ
λύση, τῆς κάθε μιᾶς τοῦ δρόμου,
σοῦ πρέπουν ὕμνοι π' ὁμοφαίνουνε
τῆς πράξης σου τὸ κάθε βῆμα.
Ἄμποτε νᾶν' ἀπ' τ' ἅγια χέρια σου
τῆς γῆς τὸ ζηλεμένο ντύμα!

Μαρία Κέντρου—Ἀγαθοπούλου

ΛΕΑΝΤΡΟΥ ΣΙΤΑΡΑ

ΑΙ "ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΚΗΝΕΣ" ΤΟΥ ΣΙΟΥΜΑΝ ΚΑΙ Ο Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Με ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον εἶχα δῆ πρὶν λίγο καιρὸ στὴν ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη «Ὁδὲς τῶν ταπεινῶν πλασμάτων» ποιήματα ὑπὸ τὸν γενικὸ τίτλο «Μουσικὲς Ἀνασυνθέσεις» ποὺ περιλαμβάνει «τις παιδικὲς σκηνές» τοῦ Σιοῦμαν, «Σονάτα ἔργο 49 ἀρ. 2» τοῦ Μπετόβεν, «Ἀνταύγειες στὸ νερό» τοῦ Ντεμπισσύ «Φαντασία» τοῦ Μότσαρτ, «Σκέρτσο ἀρ. 2» τοῦ Σιοπέν.

Ἡ ἀποψη, τοῦ νὰ ἐμνεύσῃ ἡ μουσικὴ τὸν ποιητὴ ἔτσι ποὺ νὰ ζητήσῃ νὰ μεταβίβῃ σὲ στίχο τις ἀρμονίες τῶν ἤχων φαίνεται κάπως πρωτότυπη.

Κι' ὅμως ἂν κἀνὴ κανεὶς τὴν ἀπόδοθι σκέψῃ κι' ἀνατρέξῃ στὸ ρεπερτόριο τῆς Μουσικῆς τέχνης θὰ βρῆ πῶς, ὄχι μόνο ἡ μουσικὴ ὀφείλει ἓνα μεγάλο μέρος τῆς στὴν ποίηση, στὸν ἔντεχνο λόγο γενικά, μὰ καὶ στὴ ζωγραφικὴ.

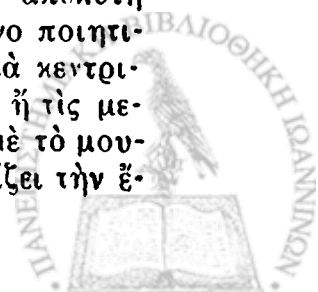
Ἔτσι λοιπὸν ἄλλοτε δένει σὲ τόνους κι' ἀρμονικὲς συνηχήσεις τὰ χρώματα, τις πιελιὲς καὶ τις γραμμὲς πινάκων ζωγραφικῆς (Εἰκόνες ἀπὸ μιὰ Ἐκθεσὴ τοῦ Μουσόρσκυ, *Mahler*: Τρίτη κίνησις τῆς Συμφωνίας κ.λ.π.) ἄλλοτε περιγράφει χαρακτήρες, δραματικὲς ἢ κωμικὲς σκηνὲς μεγάλων λογοτεχνικῶν ἔργων (*R. Strauss* «Δὸν Κιχώιης», *E. Elgar*: «Φάλσταφ», *Liszt*: «Δαντικὴ Συμφωνία» «Συμφωνία τοῦ Φάουστ») κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα ἔργα περιγραφικῆς μουσικῆς, συμφωνικά—γιὰ πιάνο—μουσικῆς δωματίου κ.λ.π. κι' ἄλλοτε πάλι, ἐκεῖ ποὺ ἡ σύνδεσός τῆς εἶναι ἄμεση μὲ τὸ λόγο, προεκτείνει ἢ συμπληρώνει τὴν ἰδέα τοῦ ποιητικοῦ λόγου ἢ ὑπογραμμίζει τὰ συναισθήματα ποὺ πλημμυρίζουν τὸ στίχο. (Ὁπερα, χωρφοδιακὰ ἔργα—τραγούδια—*Lieder*—μουσικὴ ὑπόκρουση στὸ Θέατρο κ.λ.π.).

Κι' ὅμως πάλι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ μουσικὴ μπορεῖ νὰ δώσῃ ἔμπνευση στὴ δημιουργία εἰκόνας, νὰ ἐρμηνευθῇ ζωγραφικά, φωτογραφικά ἂν θέλετε,

Σὰν τέτοια περίπτωσι ἀναμείρω π. χ. τὸ κινηματογραφικὸ ἔργο «Φαντασία» τοῦ *Walt Disney* ποὺ βγήκε ἀπὸ μιὰ στενὴ συνεργασία *Disney—Stokowski*, ὅπου γιὰ νὰ συντεθῇ κάθε εἰκόνα μελετήθηκε ἐπισταμένως ἡ παρτιτούρα, περίοδο μὲ περίοδο, μέτρο μὲ μέτρο.

Ἡ προσπάθεια ὅμως ν' ἀποδοθῇ ποιητικὰ ἡ ἔμπνευση ποὺ βρίσκεται διάχυτη στὰ ἔργα τῆς μουσικῆς τέχνης, ὅπως στὴν περίπτωσι τῶν μουσικῶν ἀνασυνθέσεων τοῦ κ. Χρυσάνθη, φαίνεται πρωτότυπη.

Ὁ κ. Καλομοίρης γράφοντας ἓνα σημείωμα γιὰ τὴν περίπτωσι αὐτὴ σ' ἓνα τεῦχος τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων» ἐξηγεῖ γιὰ τὸ ἐκίνησε τὴν προσοχὴ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του· καὶ παρατηρεῖ πῶς—τὸ νὰ ἐμπνέεται ἓνας μουσουργὸς ἀπὸ ἓνα ποίημα εἶναι κάτι τὸ πολὺ συνηθισμένο, τὸ κανονικὸ στὴ μουσικὴ δημιουργία. Προηγεῖται πάντο ἡ ποιητικὴ ἔμπνευση ἀπὸ τὴ μουσικὴ. Ἀκόμη κι' ἡ ἀπόλυτη μουσικὴ, αὐτὴ ἡ κλασσικὴ, ποὺ φαινομενικά δὲν ἔχει κανένα λαθωρισμένο ποιητικὸ πρόγραμμα, ξεκινάει σχεδὸν πάντα ἀπὸ μιὰ κεντρικὴ διάθεσι, ἀπὸ μιὰ κεντρικὴ ἰδέα: Καὶ δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὴ μελοποίησι στίχων, γιὰ τὸ λίντ ἢ τις μελωδίες, ὅπου ἐκεῖ εἶναι ἀναμφισβήτητὴ ἡ σύζευξι τοῦ ποιητικοῦ λόγου μὲ τὸ μουσικό. Ὅστε καὶ γιὰ τὴν προγραμματικὴ μουσικὴ, ὅπου ὁ μουσικὸς κανονίζει τὴν ἔ-

μπνευσή του σύμφωνα με ένα προκαθορισμένο ποιητικό ή δραματικό κείμενο και προσπαθεί να το αποδώσει με ήχους και ρυθμούς, αλλά ακριβώς και για τις συνθέσεις εκείνες που δεν έχουν ένα αυστηρό καθορισμένο ποιητικό πρόγραμμα, για τις καθαρά μορφολογικές συνθέσεις όπως η σονάτα, η συμφωνία κ.λ.π. Αν λοιπόν η ποίηση λίγο ή πολύ βρίσκεται πάντα κρυμμένη μέσα στη μουσική έμπνευση, το αντίθετο είναι σπανιότατο κι' αποτελεί εξαίρεση ή έμπνευση του ποιητή από ένα μουσικό κείμενο. Και παρακάτω συνεχίζει: «Βέβαια η ποιητική αυτή διάθεση που βρίσκεται διάχυτη στη μουσική των κλασικών, ρομαντικών και νεωτέρων μουσουργών είναι τόσο ακαθόριστη κι' ασύλληπτη, ώστε να μπορεί να ερμηνευθεί ποιητικά κατά πολλούς τρόπους και σύμφωνα με την αισθητική αντίληψιν του καθενός. Συχνά μάλιστα, συμβαίνει ο ίδιος ακροατής ανάλογα με την ψυχική διάθεση που βρίσκεται να νοιώσει την ποιητική συγκίνηση της ίδιας μουσικής κατά διαφορετικό τρόπο σε επανειλημμένες ακροάσεις.

Είναι λοιπόν φυσικό πως οι «Ανασυνθέσεις» του κ. Χρυσάνθη είναι καθαρά υποκειμενικές και μάς δίνουν το μέτρο της αντίδρασης του έσωτεριού του κόσμου.

Και για το λόγο αυτό ακριβώς είναι άξιες μεγάλης προσοχής, γιατί δείχνουν μαζί με την λεπτή ευαισθησία του ποιητού και μίαν εξαιρετική μουσική διαίσθηση κι' αντίληψη».

Απ' αυτές ξεχωρίζει κανείς τις «παιδικές σκηνές» του Σιοϋμαν για την ποικιλία των εικόνων που παρουσιάζουν, για την ποίηση και την ομορφιά που περικλείουν κι' άλλου πάλιν την απλότητα ή την παιδική αφέλεια.

Υστερα από το θάνατο του Μπετόβεν που ήταν ο τελευταίος εκπρόσωπος της κλασικής τέχνης, ο Σιοϋμπερτ στη Βιέννη, ο *Beethoven* στο Παρίσι, ο *Mendelssohn* στη Λειψία εργάζονται για να ξεφύγουν σιγά—σιγά απ' τα δεσμά της φόρμας, πύ για ένα αιώνα κρατούσαν καλουπιασμένη τη μουσική έμπνευση της Ευρώπης, και να εκφράσουν πιο ελεύθερα την ποίηση που πλημμυρίζει την ψυχή τους.

Την εποχή αυτή 19ος αιώνας (1810—56) έρχεται στη Γερμανία ο Σιοϋμαν για να γίνει ο ποιητικώτερος εκπρόσωπος των ρομαντικών.

Και το αποτέλεσμα της ρομαντικής διάθεσης, που εξαπλώθηκε τώρα στην Ευρώπη, είναι η δημιουργία της μορφής του Γερμανικού τραγούδιου του *Lied*, όπου η μουσική ακολουθεί πιστά την ποιητική ιδέα κι' αποτελούν μαζί ένα σφιχτοδεμένο σύνολο. Αυτή τη μορφή οι συνθέτες καλλιεργούν με πραγματικό ζήλο, γιατί βρίσκουν άκέραιη την έκφρασή τους.

Τόσο στα τραγούδια αυτά που έγραψε ο Σιοϋμαν σε δυο συλλογές «Αγάπη του ποιητή» «Οι δυο Γρεναδιέροι» όσο και στις συλλογές έργων για πιάνο: «Το καρναβάλι» «Συμφωνικά σπουδαία» «Παιδικά σκηνάκια» «Πεταλούδες», «*Fantasiestücke*» κ.λ.π., τότε λάμπει ο ένθουσιασμός και τότε ξεχειλίζει αίσθημα αγάπης ή ανθρώπινης συμπόσιας.

Ο Σιοϋμαν σκεφτόταν ποιητικά. Ένα δείγμα του πόσον ποιητική ήταν η έμπνευση του Σιοϋμαν στη μουσική του είναι γιατί ακριβώς στη μορφή του τραγουδιού βρίσκει την πιο βαθειά έκφρασή του. Κι' ακόμα όταν δεν έχει να κάμει με το στίχο, όπως στις συλλογές του για πιάνο ή στα συμφωνικά του έργα, φροντίζει ώστε να τους δίνει τίτλους ανάλογα με την ποιητική ιδέα, ή διάθεση που κυριαρχεί στο καθένα: «Συμφωνία της ανοίξεως αρ. 1.—Τη Νύχτα—Πέταγμα—Το Καρναβάλι—Παιδικές σκηνές—Αλλούμ για τους γέους» κ.λ.π.

Ο Σιοϋμαν έγραψε τα τερπνά αυτά κομμάτια των παιδικών σκηνών σε μια εποχή έντονα δημιουργική: Το 1838, όταν ήταν δηλαδή 28 ετών. Είναι βαθιά έρωταμένος με την Κλάρα Βίκ, πύ δυο χρόνια αργότερα την κάνει γυναίκα

του, κ' ἀναζητεῖ ἄλλους κόσμους στὴν τέχνη γιὰ νὰ ἐκφρασθῇ. Ἡ Κλάρα τοῦ λέγει πὼς κάποτε τὸν νοιώθει σὰν παιδί. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς πού ἔδωσε στὴν προσωπικότητα τοῦ Σιοῦμαν ἄρесе καὶ στὸν ἴδιο. Ἔτσι λοιπὸν μπαίνει στὸν κόσμον τοῦ παιδιοῦ. Λίγο ἀργότερα τῆς γράφει πὼς ἔχει συνθέσει 30 κομματάκια γιὰ πιάνο κι' ἀπ' αὐτὰ ἔχει διαλέξει δεκατρία πού τὰ ἔχει τακτοποιήσει σὲ μιὰ συλλογὴ μὲ τὸ ὄνομα «Παιδικὲς σκηνές». (Τὸ ἄλλα βρῆκαν τὴ θέση τους στὶς συλλογὲς *Bunte Blätter op. 99* καὶ *Albumblätter op. 124*, λίγα χρόνια ἀργότερα). Στὸ γράμμα του ἀκόμα προσθέτει: «Θὰ σοῦ ἀρέσουν μὰ πρέπει νὰ ξεχάσης πὼς εἶσαι δεξιότεχνης. Κάνουν πολλὴ ἐντύπωση—ἰδιαίτερα σὲ μένα—ὅταν τὰ παίζω».

Τὰ κομματάκια αὐτὰ μπορεῖ νὰ συγκινοῦν τὰ παιδιά, ἀλλὰ ἔχουν καὶ ἀρκετὴν μουσικὴν μέσα τους, ὥστε νὰ μὴ προορίζονται μόνο γι' αὐτά. Ἀπ' τὴν τεχνικὴ πλευρὰ πάλιν δὲν μποροῦν ν' ἀποδοθοῦν ἀπὸ παιδιά. Στὰ κομματάκια αὐτὰ ἐκφράζεται ὁ Σιοῦμαν μὲ παιδικὴ διάθεση—αἰσθανόμενος σὰν παιδί. Ὅταν μάλιστα ἕνας κριτικὸς στὸ Βερολίνο εἶχε γράψει γιὰ τὶς παιδικὲς σκηνές πὼς «ἡ ἀπομίμησης παιδικῶν πράξεων στὴ μουσικὴ, δύσκολα μπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ στὰ σοβαρὰ» ἀγανακτισμένος ὁ Σιοῦμαν γράφει στὴν Κλάρα «Δὲν ἔχω ἀκούσει τίποτε πιὸ ἀνόητο! Συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο. Δὲν ἀρνοῦμαι, βεβαίως, ὅτι σκεπτόμουν τὰ παιδιά ὅταν ἔγραφα τὰ κομματάκια αὐτά, ἀλλὰ, αὐτοὶ ἐδῶ οἱ τίτλοι, πού μῆκαν ἀργότερα, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ὁδηγίες στὴν ἐκτέλεση».

Τὰ κομματάκια αὐτὰ ἔχουν κατὰ σειρὰν τοὺς ἑξῆς τίτλους:

- 1) Γιὰ παράξενους τόπους κι' ἀνθρώπους.
- 2) Παράξενη Ἱστορία.
- 3) Παίζοντας τυφλόμουγα.
- 4) Συνηγορία παιδιοῦ
- 5) Ὀλότελα εὐχαριστημένη.
- 6) Σπουδαῖο γεγονός.
- 7) Ρεμβασμὸς—Ὀνειροπόλημα (Τὸ πιὸ γνωστὸ ἀπὸ τὴ συλλογὴ).
- 8) Κοντὰ στὴ φωτιά.
- 9) Ὁ ἰππότης τοῦ ξύλινου ἀλόγου.
- 10) Σχεδὸν πολὺ σοβαρό.
- 11) Φοβέρα.
- 12) Τὸ παιδί πλαγιάζει.
- 13) Μιλáει ὁ ποιητής.

Τὸ τελευταῖο κομματάκι ὁ Σιοῦμαν πρόσθεσε ὑστερότερα σὰ μιὰ *Godé* νὰ ποῦμε στὸ ὅλο ἔργο. Στὸ κομματάκι αὐτὸ αἰσθάνεται λέγει ὁ *Alec Robertson* νὰ ἐκφράζη ὁ Σιοῦμαν «τὴν μεγάλην του ἐπιθυμίαν γιὰ γυναῖκα, παιδιά καὶ τζάκι: ἕνα ἰδ ὡδες ὀλομεμακρυσμένο γιὰ τότε».

Τὰ ἀξιαγάπητα αὐτὰ κομματάκια γιὰ πιάνο γράφτηκαν τὴν ἐποχὴ πού ἦ τεχνικὴ τοῦ Σιοῦμαν νὰ γράφῃ γιὰ πιάνο «ἔφτασε στὸ πιὸ ψηλὸ τῆς σημεῖο».

Τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτὰ εἶναι γραμμένα σὲ τριμερῆ μορφή. Δηλαδή μιὰ φράση ἢ περίοδος, μιὰ δευτέρη ἀντίθετή της καὶ ξανά ἢ πρώτη. Αὐτὰ εἶναι:

«Γιὰ παράξενους τόπους κι' ἀνθρώπους», «Σπουδαῖο γεγονός», «Κοντὰ στὴ φωτιά» πού τελειώνει μὲ μιὰ *Coda*, «Ὁ ἰππότης τοῦ ξύλινου ἀλόγου». (Ἔνα χαρακτηριστικὸ ρυθμικὸ μοτίβο, κτυπᾷ τὸ δεξιὸ χέρι στὸ πιάνο, ἐνῶ ταυτόχρονα τὸ ἀριστερὸ κρατᾷ δική του μελωδικὴ γραμμὴ) καὶ τὸ «Μιλáει ὁ ποιητής» πού τελειώνει μὲ μιὰ μικρὴ *Coda*.

Σὲ ἄλλα μιὰ ρυθμικὴ ἢ μελωδικὴ μορφή κρατιέται ὡς τὸ τέλος. «Παίζοντας τυφλόμουγα» «Συνηγορία παιδιοῦ» «Σχεδὸν πολὺ σοβαρό» «Τὸ παιδί πλαγιάζει»

Ἄλλοῦ πάλιν ἐπικρατεῖ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος ἕνα θέμα—μιὰ μελωδία, ἢ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται συνεχῶς ὅπως στὸ «Ὀλότελα εὐχαριστημένη». (Τὸ κομ-

ματάκι αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον για τὸ πιανιστικὸ του γράψιμο. Ὁ Σιοῦμαν μοιράζει τὴ μελωδία του μεταξὺ τοῦ δεξιοῦ καὶ ἀριστεροῦ χειροῦ).

Σὲ ἄλλα πάλι μιὰ μελωδία ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια, χωρὶς ν' ἀλλάξη τονικότητα. Μεταξὺ τῶν ἐπαναλήψεων παρεμβάλεται ἐκάστοτε μιὰ ἄλλη μελωδία. «Παράξενη Ἱστορία». «Φοβέρα».

Χαρακτηριστικὸ στὸ Σιοῦμαν εἶναι ἡ ἐπανάληψη μιᾶς μελωδίας παρὰ ἣ ἐπεξεργασία της. Πολλὲς φορὲς ἐπαναλαμβάνει τὴν ἴδιαν μελωδία σὴν ἴδιαν τονικότητα, καὶ ἄλλοτε τὴν μεταφέρει σ' ἄλλη τονικότητα. Τοῦτο σὲ μεγάλης ἐκτάσεων κομμάτια ἴσως θὰ ἐκούραζε σὲ κομματάκια ὅμως σὰν αὐτὰ τῆς συλλογῆς ἡ ἐπανάληψη φαίνεται φυσικὴ καὶ εὐχάριστη.

Ὅσον ἀφορᾷ τὶς «Μουσικὲς ἀνασυνθέσεις», ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα ἀνέφερα πρὸ πάλω, ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ δική του σειρά τῶν κομματιῶν σὴν συλλογὴν του. Ἡ ἔμπνευσί του καθοδηγεῖται ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ κομματιοῦ κυρίως, πού ἐκφράζει τὴν ποιητικὴ διάθεση τῆς μουσικῆς, τὴν κεντρικὴν ἰδέαν, χωρὶς νὰ καταπιάνεται μὲ τὶς λεπτεπίλετες ἀποχρώσεις τοῦ συναισθήματος πού γεννᾷ σὲ τὶς λεπτομέρειές της ἡ μουσικὴ μὲ τὶς ἀντιθέσεις τῶν φράσεων, τὶς συνδέσεις τῶν συγχορδιῶν, τὶς μεταπτώσεις κ.λ.π.—πρᾶγμα πού ἂν γινόταν μὲ τὴ συνεργασία ἑνὸς μουσικοῦ φυσικά, δὲν ξέρω τί θὰ μπεροῦσε νὰ βγῆ στο τέλος, μὰ ἂν πετύχαινε θᾶταν ἴσως ἕνα σοβαρὸν ἐπίτευγμα. Καὶ σὴν περίπτωσιν αὐτῆ θ' ἀκούοιαν ἡ μουσικὴ ἐκεῖ πού ὁ στίχος ἐκφράζει περίπου ἀνάλογο συναισθηματὸν ἢ νόημα.

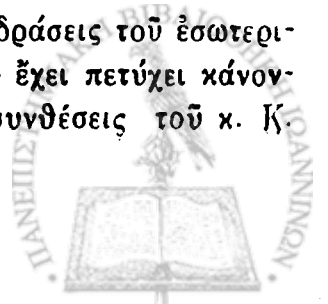
Ἀπ' αὐτὰ ξεχωρίζει κανεὶς τὰ «Γιὰ παράξενους τόπους καὶ ἀνθρώπους» «Ρεμβασμὸς» πού ὁ ποιητὴς ξεχνιέται σὴν μαγείαν τῆς μουσικῆς. «Τὸ παιδί πλαγιαίνει» τὸ χαρακτηρίζει ἀπαλωσύνη καὶ ἕνα τρυφερὸ αἶσθημα—ἰδιαίτερα σὴν δευτέρῃ στροφῇ τοῦ ποιήματος μὲ τὴν δευτέρῃ πρότασιν τῆς μουσικῆς, πού τὸ παιδί ἔχει κοιμηθῆ ἀπαλὰ μὲς τὰ βαμβάκια «καὶ κόλλησαν οἱ τρίχες ξάβερρα τ' ὄνειρον». Ἡ μουσικὴ φράσις καὶ ὁ στίχος πρὸ πολὺ ἀρμονικὰ δένονται σὲ τὸ ποίημα αὐτὸ πού τὸ προτιμῶ ἀπὸ τ' ἄλλα τῆς μουσικῆς συλλογῆς. Ἡ μουσικὴ εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ ἕνα μοτίβο ἀπὸ τέσσαρες νότες, καὶ ὁ στίχος πάλι μὲ δυὸ τρεῖς λέξεις κάνει μιὰ εἰκόνα σὲ πνεῦμα τῆς μουσικῆς.

Στὴν κίνησιν πού χαρακτηρίζει τὸ κομματάκι «Θηρευτὴς τῆς τυφλόμουιγας»—ἕνα ἀπλὸ παιγνίδι—ὁ ποιητὴς βλέπει καὶ χαιρόμαστε μαζί του ποιητικώτερες εἰκόνες.

Ἀπὸ τ' ἄλλα πάλι ξεχωρίζουν «Ὁ Ἰππότης τοῦ ξύλινου ἀλόγου» «Συνηγορία παιδιοῦ» «Ὀλότελα εὐχαριστημένη» πού ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν τῆς γυναίκειας φιλαρέσκειας, τὸ «Σχεδὸν πολὺ σοβαρὸν» γιὰ τὴν ὠραία καὶ πρωτότυπὴν του εἰκόνα σὰν εὖρημα.

Στὸ ποίημα «Φοβέρα» παρὰ τῆς ἐπανελημμένης ἀκροάσεως πού ἔχω κάνει, ἡ εἰκόνα, πὼς πῆρε φωτιὰ τὸ δάσος κ.λ.π. μοῦ φαίνεται κάπως παρατραβηγμένη. Τὸ κομματάκι αὐτὸ τὸ βρῆκα σὲ μιὰ ἐκδοτὴν νὰ ἐπιγράφεται «ὁ ἐρχομὸς τοῦ παμπούλα». Ὅπως καὶ ἂν ἔχει ὁ Σιοῦμαν γράφοντάς το θάχε ὑπ' ὄψιν του κάποιου εἶδους φοβέρισμα μᾶλλον παρὰ φοβερὸν γεγονὸς—πῶς κάποιον παιδί φοβερίζει π.χ. ἢ πῶς τὸ φοβερίζουν μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ παμπούλα.

Πάντως οἱ ἀνασυνθέσεις αὐτὲς εἶναι ὑποκειμενικὲς ἀντιδράσεις τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ποιητῆ καὶ νομίζω πὼς σ' ἕνα μεγάλο βαθμὸν ἔχει πετύχει κάποιον ταυτόχρονον καὶ ποίησιν. Παραθέτουμε τὶς κυριώτερες ἀνασυνθέσεις τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη:

ΓΙΑ ΠΑΡΑΞΕΝΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΚΙ' ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ

Σὲ χώρα πάντα βυσινιά, γιατί στήν ὥρα
 τῆς δύσης πάντα βρίσκεται, νὰ πᾶς παντέρμη.
 Φαιδρά τὰ φύλλα σειοῦνται σιῆ βαμένη μπόρα
 καὶ τὰ μπουμπούκια τὰ χτυπᾶ μι' ἄσβεστη θέρμη.

Καρπὸς δὲ γίνεται ποτέ, νερὸ δὲν πῆζει.
 Πάντοτε μένει ἡ "Ανοιξη. Κι' ἐκεῖ οἱ ἀνθρώποι
 στὶς ὥρες παίζουν τοῦ παιδιοῦ καὶ τοὺς φλογίζει
 τὸ φῶς καὶ μοιάζουν τὸ ἴδιο πλάσματα καὶ τόποι.

Σὲ χώρα βυσινιά μὲς τοῦ παιδιοῦ τὴν ὥρα
 μ' ἓνα φουσιάνι κρεμεζὶ νὰ πᾶς νὰ μένεις.
 Παῖξε στὰ φύλλα, τρέξε σιούς ἀνθούς μὲ φῶρα,
 κι' ἂν σὰν παιδί πεθαίνεις, μάθε, δὲν πεθαίνεις.

ΡΕΜΒΑΣΜΟΣ

Ξύπνιος ὁ λογισμὸς μὰ περπατᾶει στὰ φύλλα
 ἑνὸς τριαντάφυλλου ἀνοιχτοῦ καὶ πάει σιῆ ρόγα
 τοῦ σταφυλιοῦ τοῦ κόκκινου κι' ἀνθεῖ στὰ ξύλα
 τῆς δύσης π' ἀναψαν μιὰ παπαροῦνα φλόγα

"Ας ἔρθουν τὰ μισόφωτα νὰ βγῆ τ' ἀστέρι
 σὰ μαργαρίτα καὶ νὰ φέρει τὸ φεγγάρι
 νὰ παίξει πάνω στὸν λαιμό, στὸ φλούδι χέρι
 τῆς νύχτας καὶ νὰ πέσει σι' ἀνθος τῆς ποδᾶρι.

Τὶ κλωνάρι, τὶ καρπὸς καὶ τὶ λουλούδι;
 Τὸ φῶς κι' ἂν εἶναι χρουσαφὶ κι' ἂν κοκκινίζει
 κι' ἂν γίνεται ἀσημί κι' ἀνάλαφρο σὰ χνούδι;
 Εἶν' ὄνερο τοῦ ξύπνιου μας, ζωὴ π' ἀξίζει.

Ο ΙΠΠΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΥΛΙΝΟΥ ΑΛΟΓΟΥ

Στὸ κόκκινο ἄλογο καβάλλα ξεκινᾶει
 μὲ τ' ἄλογα τοῦ νοῦ σὲ βύσιες κοιλάδες.
 "Οπου κορμοὶ ξερόκλαδοι μὲ ὄρμη πηδαίει
 καὶ σταματᾶ γι' ἀνασασμοὺς ὅπου φρεσκάδες.

Τὸ καστανό του μ' ἄστρα ὀλόγυρα κοντάρι
 σὰν ἔξαλλο μπουμπούκι, πλάσες φοβερίζει,
 χαμόγελο τῆς μυγδαλιᾶς μικρὸ κλωνάρι
 μὲς τὸν ἀνθὸ του περιστέρια πὺν γεμίζει.

Πανέρι, μὲ ἴνες χρουσαφιῆς τῆς χλόης πλεγμένο,
 κ' ὀλόγυρα φραγμένο μὲ μαβιὰ πλεξίδα
 κι' ἓνα γεράκι μελισσὶ ζωγραφισμένο
 στὸ κέντρο του σὰ μάτι, τὸ κρατᾶ γι' ἀσπίδα.

Καὶ πάει γιὰ κοῦρσες καὶ γι' ἀγάπες τρελλαμένες,
 καστέλια νὰ πατήσει καὶ νὰ λευτερώσει
 ἀκρίτες καθαλλάρηδες καὶ σκλαβωμένες
 γυναῖκες διαμαντόπετρες νὰ ξεσκλαβώσει.

ΟΛΟΤΕΛΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΜΕΝΗ

Μὲ βύσινη χτενιά χουσοχτενίζω
 χουσαῖ μαλλιά καὶ μπήγω φούντα γιασεμιά.
 Μὲ λαχανιά δαντέλλα τὸν λαιμὸ πλουμίζω,
 λεπτὰ νὰ φαίνεται τοῦ στήθους μου ἡ ἔλθα.

Μενεξεδένια σάρκα μὲ μανίκια τρέλλα
 σνεπάζει με ὡς τὴ μέση κι' ἀπ' ἐκεῖ μετάξι,
 μιὰ φούστα χουσαφιά, μὲ γαλανὴ κορδέλα
 μπλεγμένη στὸν ποδόγυρο, περνᾶ μὲ τάξη.

Κάλισα φτερό, γοβάκι ἀσήμι στὸ ποδάρι,
 πού θ' ἀλλοπαίρονται ὅποιος νὰ τὸ δῆ θὰ γύρει.
 Εἶμ' ἄνθος σὲ ψηλό, μοναχικὸ κλωνάρι,
 ἔτσι καθῶς κυτιάω τὴ γῆ ἀπ' τὸ παραθύρι.

ΣΧΕΔΟΝ ΠΟΛΥ ΣΟΒΑΡΟ

Ἄστρα στὴ μυγδαλιὰ καὶ φέγγει ὁ τόπος χιόνι
 καὶ φέγγει περιστέρια, μὰ ἔξαφνα μὲ φόρα
 μιᾶς δύσης πυρκαγιὰ φωτιὲς ἀπλώνει
 κι' ἔμοιασε ἡ μυγδαλιὰ ροδακινιά στὴν ὥρα.

Ταράχτηκε ἡ καρδιὰ καθῶς μικρούλα ἀνέμη,
 πού φόρα ξαφνικὴ τῆς δέρνει τὰ καλάμια·
 τ' ἀσπράδια τοῦ ματιοῦ σὰ φύλλο κρίνου τρέμει
 κι' ἡ ράχη μας ξεχείλισε ρίγη ποτάμια.

Ἐφυγαν εἶπαμε δυὸ μῆνες σὲ μιὰ μέρα.
 Ἄν εἶμαστε παιδιὰ ὁ καιρὸς χουσαῖφι ἀξίζει.
 Ἡ γνωμὴν ὁπώρα, ὁ γέρος στὸν ἀγέρα
 τίς τελευταῖες τῆς ὥρες πρόθυμα σκουρίζει.

Κύριε Θεέ μας, πάντα δόσε μας τὴ χάρη
 φιλόργουρα νὰ τρέχει ὁ μῆνας μας σὰ μέλι
 πυκνόσταλο, ν' ἀργήσει τ' ἄνθος στὸ κλωνάρι
 καὶ δύσκολα ἡ ὁπώρα πέρα ν' ἀνατέλλει.

Ο ΘΗΡΕΥΤΗΣ ΤΗΣ ΤΥΦΛΟΜΥΪΓΑΣ

Τόξι κεραμιδιὰ καὶ βύσινες σφεντόνες,
 σαγίττες πράσινες καὶ πέτρες σὰν κεράσι,
 μὲ φούντα στὸ καπέλλο του τίς ἀνεμῶνες
 βγῆκε γιὰ ἐλάφια παρδαλὰ στὰ κρίνα δάση.

Ἐβγα, λιακάδα, ζαφειρόπετρες ἡ γλόη
 νὰ ξεμυτίσει καὶ ρουμπίνια, κερσιμπάρια,
 ἐδώθε οἱ διαμαντόπετρες μελισσολῶι
 κι' ἐκεῖθε τ' ἄλλα λούλουδα σειρὰ κλωνάρια.

Ἐβγα, τοῦ χόρτου καὶ τ' αἰθοῦ μελίσι,
 νὰ βγῆ τ' ἀλάφι γιὰ βοσκή. Κι' ἄν δὲν τοῦ λάχει
 τὸ θῆραμα στὸν ὦμο του βαρὺ νὰ κουβαλήσει,
 τῆς ἐκδρομῆς τὴν ἐξοχη πλημμύρα νάχει.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΠΛΑΓΙΑΖΕΙ

Πέφτει σταλιά, φτερό πειᾶ, κλαδί κινάει;
Σιωπή. Σὰ φύλλο περπατεῖ καὶ τοῦμπες κάνει
ἀπ' τὸ ψηλὸ κλωνὶ ὡς τὴ γῆ δειλὰ νὰ πάει
τὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ, νυστάζει. Νάνι!

Τὰ βλεφάρὰ του ἀγγίσαν χέρια μὲ μαστίχα
καὶ κόλλησαν οἱ τρίχες, ξώβεργα τοῦ ὄνειρου.
Κοιμᾶται στὰ βαμβάκια. Κι' ἂν ταράξει τρίχα
ἢ ἀνάσα κόμπο δέει καὶ χτυπᾶ τριγύρου.

Φέρε κουβέρτα πράσινη γιὰ πελερίνα
μπλεχτὴ μὲ κίτρινο μαλλί, σκούφια στεφάνι
νὰ προστατέψω τὸ παιδί. Τὰ χέρια κρίνα
σκέπατε μ' ἔγνοια. Σιγαλά, νυστάζει. Νάνι!

Τὴν κούνια μὴ κινᾶς, τὴν κούνια καρυδένια.
Δεξιᾶ. Ἡ καρδιά του νὰ χτυπᾶ μὲς τὸν ἀγέρα
ἀπιαστὴ, λεύτερη. Τὰ τούλια τ' ἀσημένια
κυμάτισε, κυμάτισε ἀπὸ πάνω ὡς πέρα.

Βῆμα βραδύ. Μηδὲ τῆς αὔρας ἦχος νᾶναι.
Μονάχα ἢ μύτη τὸ χαλὶ ν' ἀγγίζει λίγο.
Κοιμᾶται. Κι' ἂν τὰ χρόνια του στὸν ὕπνο πᾶνε
ἀπ' τῆς ζωῆς τὴν λίκρα λίγο θᾶχει τρύγο.

ΣΥΝΗΓΟΡΙΑ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τὸ βένετο ἀνθογυάλι ράγισε καὶ σπάζει
ὄπὸ μιὰ ἀδέξια κίνηση—μὴ μοῦ θυμώνεις.
Ὁ πυρετὸς τῶν παιδικῶν ὥρων χοχλάζει,
τὰ μάτια μου σκεπάζει πλήμμουρα τῆς σκόνης.

Τὸ χέρι μου τὸ πᾶν χαϊδεύει· καὶ τ' ἀγέρι
καὶ τὴν ἀχτίδα πού περνᾶ, τὸ κάθε χρώμα.
Πῆρε τὸ βένετο ἀνθογυάλι γιὰ τ' ἀστέρι
καὶ θέλησε νὰ σᾶς τὸ φέρι ἐδῶ στὸ χῶμα.

Ο ΦΑΡΟΣ

Είχε παίξει και τ' ἄχε χάσει ὅλα.

Ξαπλωμένη σὲ μιὰ σαιζ—λόγκ τοῦ κα-
ταστρώματος σκεπτότανε πὼς δὲν τῆς ἀπό-
μεινε τίποτα στὰ 25 τη: χρόνια. Ἄπ' ὅλα
τὰ ὄνειρα ποὺ εἶχε κάνει δὲν ἔμεινε τίποτα.

Ἡ πραγματικότητα ἦταν ἀντίθετη ἀπ'
ὅτι περίμενε.

Ἡ μοίρα, εἰρωνική, τῆς ἔδειξε ὅλη τὴν
ἀπάνθρωπη σκληρότητα ποὺ φιλάει γιὰ λί-
γους ἄτυχους.

Πίστεψε στὰ λόγια του, ὁ πόθος του
τῆς φαινότανε ἀγάπη, ἢ ἀφωσίωση ποὺ
τῆς ἔδειχνε πίστι, καὶ νόμισε πὼς κι' αὐ-
τὴ τὸν ἀγαποῦσε καὶ πὼς στὴν μακριὰ του
πατρίδα, θὰ ξεγνοῦσε τὸ γαλάζιο οὐρανὸ
καὶ τὰ δαντελένια ἀκρογιάλια τῆς δικῆς της
πατρίδας.

Ἀναστέναξε κι' ἔσφιξε πάνω της τὸ
σῶλι, γιατί ὁ ἀέρας τῆς ἀνοιχτῆς θάλασσας
εἶχε γίνῃ ἀρκετὰ τσουχτερός.

Θυμόταν τὸ ξεκίνημά της γιὰ τὸ ξένο
τόπο. Ἄφινε μὲ πολὺ πίκρα τοὺς δικούς
της, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὰ ὄνειρα. Μὰ ὅταν ἔ-
φθασε σ' ἐκείνη τὴ σκοτεινὴ χώρα, μὲ τὴ
διαρκῆ ὁμίχλη, εἶδε ὅτι ὁ ἥλιος ποὺ δὲν
μποροῦσε νὰ διαλύσῃ τοὺς καπνοὺς της,
δὲν φώτιζε καὶ τὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων
της, τὶς ἄφινε σκοτεινές, ὑπουλες, στριμένες.

Ἡ καρδιά της ἄρχισε νὰ χτυπάει ἄ-
γρια, δυνατὰ, θυμῆθηκε πόσες προσπάθει-
ες ἔκαμε νὰ μαλακώσῃ τὶς μαντισμένες ψυ-
χές. Πόσους πόνους!

Ἀπὸ τὰ μάτια της ἔιρξαν ἀδιάκοπα
τὰ δάκρυα καὶ τὰ πόδια της βρεχόταν ἀπὸ
τὸ κύμα τῆς θάλασσας, τῆς δικῆς της θά-
λασσας.

Πέρασαν τρία χρόνια, τρία χρόνια χα-
μένα ποὺ συνέτριψαν κάθε της ὄνειρο, χρό-
νια ποὺ τὴν ἔκαμαν νὰ χάσῃ κάθε ἐμπιστο-
σύνη γιὰ τὴν ζωὴ καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ θάλασσα δαιμονιζόταν περισσότερο

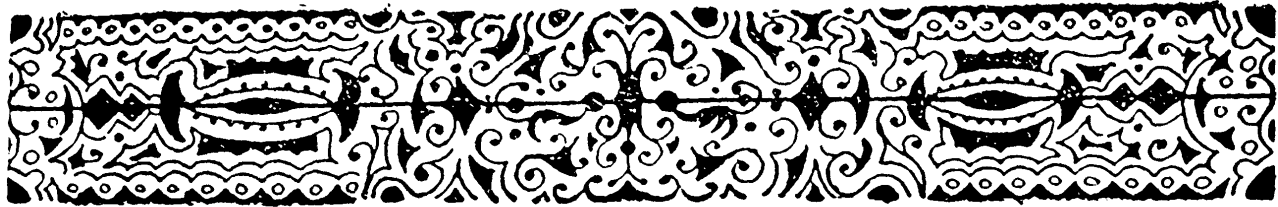
καὶ ἐκείνη τὴν εἶδε φουσκωμένη ἀπελι-
στικά σὰν τὴν καρδιά της. Γιὰ μιὰ στιγμή
σκέφθηκεν' ἀφεθῆ στὴν ὑγρὴ ἀγκαλιά της,
ἀφοῦ δὲν ἔβλεπε μπροστὰ της καμιὰ ἐλπί-
δα, κανένα φῶς. Καμιὰ ἐλπίδα; Ὅχι! Ὁ
ἄνθρωπος πάντα ἐλπίζει σὲ κάτι, πιστεύει
πὼς μπορεῖ ὅσο ἄτυχος κι' εἶναι νὰ τοῦ
συμβῆ κάτι ποὺ θὰ τὸν κάνει νὰ ξαναγα-
πήσῃ τὴ ζωὴ. Στιγμὲς μόνο ἀπελπισίας ὑ-
πάρχουν, καὶ ἐκείνη ἴσως ἀπὸ ἔνστικτο,
βρέθηκε στὴν καμπίνα της. Ἡ φουρτούνα
μεγάλωνε κι' ἄρχισε μιὰ δυνατὴ βροχὴ. Οἱ
κεραυνοὶ σκίζαν τὸν ἀέρα καὶ φώτιζαν γιὰ
μιὰ στιγμή τὴ μαύρη θάλασσα. Τὸ καρά-
βι χοροπηδοῦσε, κι' ὁ τιμονιέρης ἔτρεμε στὴ
σκέψη ὅτι κάποια στιγμή θὰ τσακίζόταν στὰ
βράχια τῆς ἀκτῆς. Ἡ γυναίκα μὲ τὴν δι-
κὴ της τρικυμία αἰσθανόταν τὰ ἴδια χτυ-
πήματα μὲ τὸ καράβι, ἔνοιωθε τὸ ἴδιο μο-
ναχὴ στὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς νύχτας. Γιατί,
ψηλαφώντας μὲ τὰ μάτια ὀλάνοιχτα, δὲν ἔ-
βλεπε πουθενὰ ἓνα φῶς.

Χαμένη στὶς σκέψεις της καὶ περιμένον-
τας μ' ἀπάθεια νὰ γίνῃ ὅτι ἦταν γραφτό,
ἄκουσε μέσα στὸ θόρυβο τῆς τρικυμίας μιὰ
φωνὴ ἀγαλλιᾶσεως ἀπὸ ἐνὶ σωρὸ στόματα.
Μιὰ φωνὴ ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸν ἀναστεναγ-
μὸ τοῦ καταδίκου ὅταν ἀνοίγουν πλέον
μπροστὰ του οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς, μὲ
τὴ χαρὰ τοῦ μελλοθανάτου ποὺ τοῦ χαρίζε-
ται ἡ ποινὴ.

Φῶς, φῶς!... Τὸ παρήγορο φῶς π'
οὔδειξε τὸ δρόμο στὸ ταλαιπωρημένο καρά-
βι, ἔδωξε τὸ φόβο ἀπ' τὶς ἀπελπισμένες
ψυχές.

Φῶς, ποὺ ὅπως τὸ ἀνέσπερο φῶς τῆς
Ἀναστάσεως φάνηκε στοὺς ἀνθρώπους αὐ-
τοὺς τὸ χέρι τοῦ θεοῦ. Τὸ φῶς ποὺ τοὺς
ἔδωσε τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν σιγουριά. Σὲ λί-
γο ἔπεσε ἡ ἄγκυρα βαριά, στ' ἀπάνεμο λι-
μάνι. Ἀνθρώποι ποὺ περίμεναν τοὺς δι-

ΜΑΡΚΟΥ ΜΕΣΚΟΥ

ΦΕΓΓΑΡΙ ΣΤΟ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟ

(Διήγημα)

1

Ἐκεῖ, ἀνεβαίνοντας ζερβά, στὸ κοκκινόχωμα τοῦ Μπέλιοφ, γνώρισα τὰ κουδούνια ἀπ' τὰ μιλιώρια τοῦ Ἀσπράγαθου. Δυὸ μέρες μετὰ τὴν Παναγιά κι' ἀκόμα τὰ χαν χώρια. Ἔ, καὶ νὰ τὰ βόσκαγεν ὁ μπράτιμός μου Ἀποστόλης! Σφύριξα δυὸ φορές ἀπανωτὰ κι' ἀφουγκράστηκα. Ἡ ἀπάντηση ἔσκισε τὸν ἀέρα: Δυὸ ἀπανωτὰ χαιρούμενα σφυρίγματα!

Τὰ φυλλοκάρδια ποτίστηκαν χαρά. Θὰ τὸν ἔβλεπα τώρα στὸ χωριὸ καὶ θὰ λέγαμε ὅσα σιωπήσεν ἕνας χρόνος. Οἱ δουλειὲς ἔω πάνω, δὲ μ' ἄφηναν. Τσάπισμα, θέρρος, ἀλώνια, τὰ ροκόφυλλα κόψιμο, τὰ λειβάδια κ' εἰ πάνω στὸ Κιούγκι. Δὲ σώνονταν ποτέ. Ἔτσι, χαμένος αὐτὸς στὸ δῖσος κι' ἐγὼ στὸ χωριό. Ποῦ νὰ τὸν ἴδω. Μῆτε γιὰ σκίζεις δὲν βγαίναμε ἀκόμα. Καλύτερα ὅμως ἔτσι. Θέλω νὰ περάσει καιρὸς, πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ τοῦ πῶ πὼς ἡ Μαρούσκα ἀρραβωνιάστηκε... Ἴσως ὅμως καὶ νὰ τὴν ξεχνούσε... Ἴσως... Κάτι μοῦλεγεν ὅμως, πὼς ἐὰν δὲν εἶταν αὐτὸς τώρα πού συνοδεύω, θάτρεχα νὰ τὸν ἀγκαλιάσω. Ὅχι πὼς δὲ συμπάθαγα κι' αὐτόν. Μ' ἄλλον τρόπον ὅμως—διάβλε!

κοὺς τους ἀγκαλιάζονταν γρήγορα καὶ χαιρόταν στὴ νύχτα.

Ξεκίνησε κι' αὐτὴ, νὰ κατεβῆ, καὶ προχωροῦσε ἀνάμεσα ἀπ' τὸν κόσμο ἀφηρημένη, χωρὶς νὰ νοιώθῃ τίς χοντρές στάλες τῆς βροχῆς πού πέφτανε πάνω της. Δὲν θυμᾶται καὶ τώρα ἀκόμα πὼς βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ ἀλόγου ἐνὸς μόνιπου πού περίμενε ἐπιβάτες, ἕνα χέρι πού τὴν τράβηξε, μιὰ λιποθυμιά... Κι' ὕστερα, μόλις

Ἀπὸ τὴ στιγμή πού κινήσαμε, ὄλο μὲ ρωτοῦσε:

— Πὼς λέγεται κ' εἶνο τὸ δέντρο στὸν κάμπο πού φαντάζει ὡς Μακεδόνας φαλαγγόρχης; (Στὴν ἀρχὴ ἀπαντοῦσα μὲ προσοχή).

— Καραγάτσι.

Λίγο πιὸ πέρα, πάλι. Εἶχε δεῖ κάποιο πουλί. Σταχτί, μ' ἄσπρο χρώμα ἀνάμεσα στὶς φτεροῦγες του. Πηδοῦσεν ἀπὸ πέτρα σὲ θάμνο. Ἀπὸ χαμόκλαδο σὲ πέτρα.

— Πὼς λέγεται κ' εἶνο τὸ πουλί;

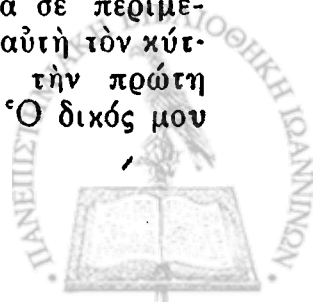
— Πετρίτης. Γάβρος, τὰ δεντράκια κ' εἶνα, πού κάνουν νὰ μοιάζουν κάποια βουνὰ σὰν τὰ κεφάλια τῶν νέγκρων. Καρτάλι ἐκ' εἶνο, γκορτσιὰ ἐτοῦτο—ἀπόσωσα.

Εἶταν καλοκαίρι καθαρό. Μιὰ ζέστη ἔλνιγε τὴ χαράδρα μὰ δὲ σηκώνονταν ψηλά. Καφιερὸς ὁ λίβας τὴν ἔπαιρνε καὶ τὴ σώριαζε πάλι κάτω ξηραίνοντας τὸ χορτάρι.

Κι' αὐτὸς, ζητοῦσε ἔξηγήσεις. Μπορεῖ νὰ τ' ἔξερε διαφορετικά. Γιατί μὲ ρωτοῦσε; Τ' ἄχα δεῖ. Τ' ἄχα χορτιάσει ὅλα καὶ μοῦ εἶταν δύσκολο νὰ μιλῶ τώρα γιὰ ὅλ' αὐτὰ, πού μαζὺ ξημέρωναν κι' ἀντάμα κοιμώμουν. Τ' ἀγάπαγα ὅλα σιωπηλὰ καὶ τὰ καμάρω-

ἄνοιξε τὰ μάτια, πλημμύριζε ἀπὸ ἕνα γαλάζιο φῶς μιὰ θαυμάσια μουσικὴ ἀπὸ ἕνα φάρο πού ἦρθε καὶ στάθηκε μπροστά της γιὰ νὰ τῆς δώσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη π' οὐχάσε, γιὰ νὰ τῆς δείξῃ τὸν δρόμο στὴ ζωὴ.

— Μαρία εἶσαι ἐσύ; πάντα σὲ περίμενα, πάντα σ' ἀγαποῦσα. Κι' αὐτὴ τὸν κύταξε αὐτὸν τὸν παιδικὸ φίλο, τὴν πρώτη παιδιαστικὴ ἀγάπη καὶ εἶπε: Ὁ δικός μου φάρος, τὸ φῶς.

να. Ὡς καὶ τὴν παγωνιά τὸ χειμῶνα κι' αὐτὸ τὸ κάλεσμα τῶν λύκων... Αὐτὸ, δὲν τὸ καταλάβαινε πολὺ.

—Θὰ μὲ μάθεις νὰ σουράω, παιδί;

—Ἦχι Κύρ ε νὰ «σουράω». Νὰ σφυράω καλύτερα. (Τ' εἶταν αὐτὴ ἡ ἐκτίμηση ποῦχε γιὰ κάθε τι δικό μας;)

—Ἄς εἶναι. Νὰ σφυράω.

(Μὲ ζόριζε. Δὲν τ' ὄχε καταλάβει;)

—Ἄν εἶναι, γιὰ ὅπως σφύριξα πρὶν, δύσκολο δὲν εἶναι. Νά, διπλώνεις τὴ γλώσσα, μπήγεις τὰ δόντια πάνω της καθὼς σημαῖες σ' ἀπλησίαστες κορφές κι' ὕστερα, ἀμολᾷς τὸ κλέφτικο.

Τᾶλεγα χοντροκομμένα, γὰ μ' ἀφήσει. Καὶ καθὼς αὐτὸς ἐπαιρνε νὰ δοκιμάσει στραβομουτσουιάζοντας, φυσώτας—ξεφυσώντας, γελοῦσα ἐντὸς μου καὶ θαρροῦσα πὼς τὸν θυμᾶμαι ἀτὸ παλιά. Νὰ τὸν εἶχα ἴδει κάτω στὴν πόλη; Τὰ μάτια ἴκεινα τᾶχα ἴδει ξανά. Ποῦ ὅμως; Ποῦ; Δὲ θὰ σκεφτόμουν ἴωρα ἐὰν γυρνώντας ἀπὸ τὴ Βεγόρα, δὲ συναντοῦσα αὐτόν. Τὸ τραῖνο εἶχε σταματήσῃ στὸ χάνι καὶ τὸν εἶχε ξεράσει. Μέτριο ἀνάστημα, σγουρὰ μαλλιά, ρουφηγμένα μάγουλα, σαράντα χρόνων κάπου.

—Γιὰ ποῦ μὲ τὸ καλὸ, παιδί;

—Στὸ Γραμματικό, κύριε, στὸ Γραμματικό.

—Ἄν πᾶς γιὰ ἴκει δείξε μου τὸ δρόμο.

(Τ' ὄχε κατηγορηματικά. Δὲν ἔφερα καμμιά ἀντίρρηση).

—Μετὰ χαρᾶς— (ἀφέντημ', ἀπόσωσα).

Φόρτωσα τὴ βαλίτσα του στὸ μουλᾶρι κι' ἀνεβαίναμε.

2

Λίγο πρὶν ἀτ' τὴν κορφὴ, συναντήσαί με τρία ξαδέρφια. Εἶταν ἀπὸ τὸ χωριὸ κατὰ πρόσωπά τους ἔτρεχε πανικός.

Ρώτησα κι' ἔμαθα..

Κατέβαιναν στὴν πόλη νὰ τὸν πάρουν.

Ἄν γνώριζε τώρα τὰ πράγματα ὁ συνοδοιπόρος μου, σίγουρα θὰ μὲ ρωτοῦσε:

—Λεγόταν Πολυχρονίδης Θόδωρος;

—Ναί. . .

—Ἰπηρετοῦσε φυλάκιση;

—Ναί. . .

—Κι' εἶταν μοναχογιός, ἔ;

—Ναί, ναί, ναί. . .

Ἄ, αὐτὸς ὁ θάνατος. . . Μοῦ κόβει τὰ

πόδια κάθε τόσο. Ἐνας θάνατος μὲ χίλιες μορφές. Σηκώνεται ὁ πατέρας μου πρῶτὸ νὰ πάει στὸ χωράφι καὶ λέω: —Θὰ γυρίσει; Φεύγουνε φίλοι μου στρατιῶτες καὶ ρωτᾶω:—Θὰ γυρίσουν;

Ἦστόσο, οἱ μέρες κυλοῦν ὅπως ὅλα τὰ ἡσυχα ποτάμια, ξεχνιέται πότε—πότε καὶ ξαφνικὰ τὸ φοβερὸ λειδί: σκοτώθηκε ὁ τάδε, πέθανε ὁ δεῖνα... Γιατί; Νὰ μὴν ὑπῆρχε τοῦλάχιστον ἡ ἀνάμνησή του... Νὰ ξεχνοῦσα ποῦθε ξεκίνησε. Νὰ τὰ δεχόμεν ὅλα, μὲ μιὰν ἀπάθεια ἢ μὲ μιὰν ἄλλη ἀλαζονεία ζωϊκή... Κάθε πρῶτὸ, ἐπαιρνα τὴν ἀπόφαση ν' ἀλλάξω. Ἐρχονταν ὅμως οἱ ἀδυσώπητες νύχτες καὶ μὲ καταδίκαζαν. Ἐμένα, φυσικά, πὸν γινόμεν ψεύτης.

3

Φτάσαμε πιά στὴν κορφὴ. Τὸ χωριό: ἀραιὰ τὰ μισογκρέμια σπίτια ἀνύμεσα σὲ καρδιές καὶ πλατάνια. Μιὰ λακοῦβα, πῆς, ὅπου συνομωτοῦν οἱ ἀνεμοὶ σπέρνοντας μπόρες.

Ἄντίκρα, χτυπιόταν ἕνα μοιρολόγι.

Ρίζαμ' Ἐθωδωρήμ!... Ρίζαμ' Ἐθωδωρήμ!...

Σφίχτηκεν ἡ καρδιά μου. Ἐπρεπε νὰ τὸν ξεχάσω τώρα. Ἦσως αὔριο νὰ τοῦ γράψω τὸν ἐπικήδειο. Ἄρρεσαν κάποτε τὰ δακρυσιμένα λόγια, πὸν εἶπα πάνω ἀπὸ τὸ φέρετρο ἑνὸς φίλου μου, στὸν Παπὰ κι' ἀπὸ τότε, μακάβρια κληρονομιά μου εἶταν νὰ γράφω, ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, τὸν ἐπικήδειο σ' ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀδικούς θανάτους τοῦ χωριοῦ.

Τοῦπρεπεν ὅμως. Εἶταν ἕνα παλληκᾶρι μὲ κόκκινα μάγουλα. Χάραζεν ἡ αὐγὴ κι' ἐπαιρνε τὸ τραγοῦδι στὰ χεῖλια του ὡς νὰ τὸ σώσει τοῦ δειλινοῦ τὸ αἷμα. Θυμᾶμαι, ὅταν τραγουδοῦσε, λίγο πρὶν πάει στρατιώτης:

«Μάννα μου γράφεις μιὰ γραφὴ καὶ μὲ ρωτᾶς τί κάνω.

Στοῦ Μπιζανιοῦ τὴν παγωνιά μάννα μου θὰ πεθάνω.»

Ἦχι δὲν πέθανε στοῦ Μπιζανιοῦ τὴν παγωνιά. Ἄν ἔπεφτε ἴκει, θᾶχε κάποιαν ὁμορφιά ὁ θάνατός του. Ἦχι. Ὁ θάνατος δὲν ἔχει καμμιά ὁμορφιά. Τὸν πλάκωσεν ἡ μπουλνιόζα σι' ἀνοιγμένα σπλάχνα τῆς γῆς, ἐκεῖ κοντὰ σιτὴ βουὴ τῆς θάλασσας...

Μπήκαμε πιά στὸ χωριὸ κι' ὕστερα

στον αλόγουρο ἐνὸς σπιτιοῦ. Κατέβασα τὴ βαλίτσα καὶ καθὼς τύλιγα τὴν τριχιά στὸ σαμάρι, πῆρε τ' ἄφτί μου:

«—Ὁ Περικλῆς ὁ Λιώτας, ὁ Περικλῆς...»

Ἄ, ὥστε αὐτὸς εἶταν! Αὐτός, πού τέσσερα χρόνια πρὶν, ἔφτασε πάλι στὸ χωριὸ κι' ἔβαζε τὸν Περικλῆ τὸ Λιώτα νὰ τοῦ τραγουδάει κλέφτικους σκοπούς... Αὐτός, καθόταν ἀντίκρα του μὲ προσοχὴ κι' ἔγραφε μ' ἄλλη τόση, αὐτὰ πού ἄκουε, ὁ ἀλαφροῖσκιωτος. Θὰ τὰ πῆγαινε. λέει, κάτω στοὺς διαβασμένους, νὰ δοῦνε θησαυρό!

Τώρα, ἄς πῆγαινε σ' ἄλλον. Ὁ Περικλῆς ὁ Λιώτας, δὲν ὑπῆρχε πιά... Τὸν θυμᾶμαι, στερνὴ φορὰ, πάνω στὰ λειβάδια, σ' ἓνα ξέφωτο εἶταν, ξερὸ, ψηλὸ κλαδὶ μ' ἓναν κορμὸν ὀξυᾶς στὸν ὦμο του κι' ἓνα ζωνάρι μαῦρο στὴ λιγνὴ του μέση. Δούλευε τὸ φουσερὸ τοῦ στήθους του ἀκανόνιστα καὶ παράξενα! Καφτὴ ἄσπρη φωτιά ἔτρεχαν τὰ μάτια του. Θυμᾶμαι, τοῦ φώναξα:

—Λίγο ἀκόμα μπάριμα—Περικλῆ!.. Φάγαμε τὸν ἀνήφορο!.. Μὲ κύτταξε πατόκορφα, γύρισε τὶς πλάτες του καὶ δὲν μοῦ ἀπάντησε... Τὸν θυμᾶμαι.. Καὶ χιές, πού τὸν περάσαν, ἓνα κασόνι κόκκαλα στὴν Ἐκκλησιά...

4

Σώνεται πιά κι' ἐτούτη ἡ μέρα. Τὰ πρόβατα, πῆραν τὸν ἀνήφορο καὶ τὶς ραχοῦλες μὲ τὰ γκεσέμια μπροστά, νὰ γαληνέψουν τὸ βράδυ. Πολὺ κονιά, στὸ ποτάμι, τὰ γελάδια μουκανίζουν. Πέρασε κι' ἡ

Μαρούσκα, μελαχροινὴ, ὀρθοβύζα, λυπημένη—θαρρῶ—σήμερα κατὰ τὴ μερὰ τῶν πεθερικών της.

Ἄντίκρα, στοὺς χαμηλοὺς λόφους, χτυπιόταν τὸ μοιρολόγι.

—Ρίζαμ' Ἐοδωρήμ'... Ρίζαμ' Ἐοδωρήμ'...

Κάθε πού σουρουπώνει, καθισμένος ὄξω στὴ μεγάλη πέτρα τοῦ σπιτιοῦ, περνάει ἓνα παράπονο μέσα μου, ἄδικο ἴσως... Εἶτανε λέει νὰ σπουδάσω στὴν Εὐρώπη, νὰ γυρίσω ἀρχιτέχτονας... Τὶ τ' ἀνακατεύω ὁμως αὐτά... Παλαιὰ ἱστορία, μακρινή.. Δὲν ξεχνῶ, ὅμως, τὶς μαχαιριές τὶς Ἀντιγόνης, κάθε καλοκαίρι, ὅταν γυρίζει στὸ χωριὸ ἀπ' τὴν Εὐρώπη:

—Ἀκόμα εἶσαι ἄδω; Ἀκόμα ἄδω ἔσαι; Ροζιάσανε τὰ χέρια μου κι' αὐτὴ ἡ πληγὴ δὲ λέει νὰ κλείσει.

(Βούλιαξε τὸ χωριὸ στὸ σκοτάδι. Τ' ἀστέρια ψηλά, βγῆκαν νὰ ξεκουραστοῦν τὴ νύχτα. Ἐδῶ κάτω, μόνο ἡ φωτιά ἀπ' τὴν πυροστιὰ τῆς θειᾶς μου Ρίνκας, πού πέφτει στὸ ἀσπρισμένο μαντρότοιχο.) Λέω νὰ κλείσω τὴν πληγὴ μου μὲ τὴν ἄσπρη χιρακιὰ τοῦ γαλαξία, μ' αὐτὸς δὲν εἶναι ἐπίδεσμος. Τρόπος δὲν εἶναι... Καὶ μόνο σὲ σένα βρῶσκω λύτρωση, μνήμη ἀπὸ τσιγγάνικο αἶμα μὲ τὸ πορφυρὸ φουστάνι, νὰ στροβλίξεις γύρα μου καὶ ν' ἀγκαλλιᾶξεις τὸ διψασμένο μου κορμί, μικρῆ μου Βεατρίκη,

Τώρα, στὸν οὐρανὸ, ἀνεβαίνει ἓνα πεντοκάθαρο Ἑλληνικὸ φεγγάρι κι' αὐριο, ἴσως, νὰ βροντήξουν ὀχτῶ μπαταριές τὰ καριοφύλια τοῦ δάσους, γιὰ τὸ νεκρό!..

ΑΠΟ ΤΟ ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΤΗΣ ΝΥΧΤΑΣ

Ἦπνε σπλαχνικὴ θυμῆσου
τὰ ὄρφανὰ μάτια τῆς ἀγωνίας.
Οἱ ὥρες μας κύλησαν σὲ ἀναζητήσεις
καὶ σὲ δάκρυα βουβά.
Ἦπνε σπλαχνικὰ κατέβα
στὴν ἄστεγη ἐπίκληση μας
μ' ἓνα ποτήρι λησμονιάς.
Ὀλημερίς καρφώναμε σταυροὺς
γι' αὐτοὺς πού πέθαναν ἀπὸ ἀθωότητα.
Ἔλα ἦπνε ἀπαλὰ
καὶ σκέπασε τὰ κρίματα μας.

Τάνης Σωτήρης

ΑΡΙΣΤΟΥ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΠΡΟΣΕΥΧΕΤΑΙ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Και ποιός δὲν εἶχε ἔρθει νὰ τὸν δει; Βάλαν τὰ σύνεργα, φαλίδια, τσαγκαρόσουφλα, πρίονια, στή θέση τους, πλύναν τὰ χέρια τους ἀπ' τὸ φουμο καὶ τὴν ψαρόκολλα, τίναξαν τὰ πριονίδια κι' ἤρθαν. Κι' ἄλλοι γι' αὐτὸ ἄφησαν τὸν πῆχυ, τὴ σέσουλα, τὰ δευτέρια. Κι' ἄλλοι κλείσαν τὰ ἔγγραφα, τὶς ἐγκυκλίους, τοὺς κανονισμούς, ἄφησαν ἀνυπόγραφη τὴν ἀναφορὰ καὶ τὴν ἀθροιση χωρὶς ἐπαλήθευση καὶ νάτοι. Φτάσαν ἐκεῖ καὶ μακρυνοὶ ἐργάτες τοῦ βουνοῦ τοῦ κάμπου καὶ τῆς θάλασσας μὲ τὸ χαιρέτισμα τοῦ πριναριοῦ, τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τοῦ κύματος. Ὅσοι δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν μιὰ θέση ἀνέβηκαν σὲ δέντρα, σὲ χαμηλὰ παράθυρα, σὲ ἀναποδογυρισμένα κιβώτια. Πολλοὶ ἄθθρωποι τῆς καλῆς τάξης ἔκαμον ἀβαρῖα στοὺς καλοὺς τρόπους. Πῶς ἀλλοιῶς νὰ γίνει; Ἐπρεπε καὶ κείνοι, ἴσως πρῶτοι ἐκεῖνοι, νὰ τὸν ἴδουν.

Καὶ νὰ, ἀεροκινήθηκαν τὰ λάβαρα κι' οἱ σημαῖες, ἔπαιξε ἡ φιλαρμονικὴ καὶ τὸν εἶδαν. Παρατεταγμένοι σὲ διπλὴ σειρὰ στὶς ἄκρες τοῦ δρόμου τὸν εἶδαν. Χειροκρότησαν, πέταξαν ψηλὰ τὰ καπέλα τους, φώναξαν ζήτω. Πολλοὶ ἔμειναν ἀκίνητοι καὶ σιωπηλοὶ, κυττώντας τὸν ἐρχόμενο πού πατούσε τὰ βαγιδόκλαρα κι' οἱ κοπέλλες τὸν ῥέναν μὲ ροδοπέταλα.

Στὸ Δημαρχεῖο, ὕστερ' ἀπ' τὴ δοξολογία, ὁ Βασιλιάς δέχτηκε τὶς ἐπιτροπές. Ἀνέβηκαν ἐκεῖ ἄθθρωποι ἀπὸ κάθε ὀργάνωση καὶ τάξη. Πολλοὶ θέλησαν νὰ διαδηλώσουν τὴν πίστη καὶ τὴν ἀφοσίωσή τους, ἄλλοι νὰ ἱκανοποιήσουν τὴ φιλοδοξία τους: νὰ τὸν δοῦν ἀπὸ κοντά, κι' ἄλλοι νὰ ὑποβάλουν ὑπομνήματα. Ἀλήθεια, πόσο σκοτίστηκαν οἱ δικηγόροι γιὰ νὰ συντάξουν ἐκεῖνα τὰ ὑπομνήματα. Πόσα μαργαριτάρια τοῦ λόγου, πού ἡ πεζότητά τῆς ζωῆς τὰ εἶχε σὲ ἀχρηστεία, βρῆκαν τὴ θέση τους σὲ

κεῖνα τὰ ἔγγραφα: Καὶ ποῦ ἄλλοῦ θὰ μπορούσαν νὰ βροῦν τὴν ἀξία τους; Ὁ Βασιλιάς θὰ τὰ χαιρόταν, ὁ Βασιλιάς! Δὲν εἶναι λίγο.

Τὸ πρόγραμμα ἔπρεπε νὰ τηρηθεῖ ἀυστηρά. Σύμφωνα μὲ μιὰ παράγραφο οἱ ἐπιτροπές ἔπρεπε νὰ ἦσαν τριμελεῖς. Τὶ γυρεύει, λοιπόν, ὁ τέταρτος σὲ κείνη τὴν ἐπίσημη ἐπιτροπὴ; Ἐνας ἀπ' τοὺς τρεῖς προσπαθεῖ νὰ τὸν ἐμποδίσει σπρώχνοντας καὶ μιλώντας σιγανά, ἔτσι πού ἕνας μακρύτερα θὰ νόμιζε πῶς ἀσκοπα ἀνοιγοκλεῖ τὸ στόμα του.

—Μὴ μᾶς κάνεις χαλάστρα... Δὲν θὰ δεχτοῦν καὶ μᾶς...

—Δὲν ἔρχομαι μὲ σᾶς, πηγαίνω μόνος μου.

—Πρὸς Θεοῦ, κυρ Σπύρο φύγε.

—Πηγαίνω μόνος μου, σᾶς λέω. Ἐγώ κι' ἐγὼ κάτι νὰ πῶ στὸ Βασιλιά. Περιποιημένος εἶμαι κι' ἐγώ.

Ὅλοι ἦσαν περιποιημένοι καὶ πιδὸ πολὺ οἱ ἄθθρωποι τῶν ἐπιτροπῶν.

Μύριζαν πάστρα, ὑπόλοιπο πούδρας ἐβλεπες στὰ φρεσκοξυρισμένα τραχιὰ πρόσωπά τους καὶ κάτι λαδερὸ στὰ μαλλιά. Εἶχε μιὰ ἀδέξια σοβαρότητα τὸ γέλιο τους καὶ ἐδειχνε ἀδεξιότητα ὁ κόμπος τῆς γραβάτας.

Ὁ κύρ Σπύρος, ἀπλώνοντας τὰ χέρια γιὰ νὰ παραμερίσει τὸ πλῆθος, προχωρεῖ.

—Παππού, ποῦ πᾶς ἐσύ; Φώναξ' ἕνας ἀξιωματικός.

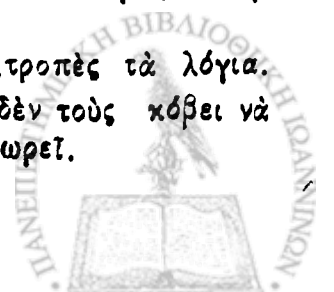
—Θέλω νὰ δῶ τὸ Βασιλιά, παληκάρι μου.

—Τὸν εἶδες τὸ Βασιλιά.

—Θέλω νὰ τοῦ πῶ δυὸ λόγια, παληκάρι μου.

—Θὰ τὰ ποῦν οἱ ἐπιτροπές τὰ λόγια.

—Δὲν θὰ τὰ ποῦν, δὲν τοὺς κόβει νὰ τὰ ποῦν. Εἶπε καὶ προχωρεῖ.

Προτού φτάσει στην πόρτα, πού είχε άψίδα από βάρια, ένας χωροφύλακας τόν έπιασε άπ' τόν ώμο και τόν άνάγκασε νά στρίψει. Έκεινος άντιστάθηκε, τινάχτηκε και φώναξε μέ θυμό και σπαραγμό.

—Άφήτε με, θέλω νά δω τό Βασιλιά.

Έτσι φώναξε μέ τρέμουλη φωνή κι' έκαμε τόν άνθρωπο τής τάξης νά τόν αφήσει. Ο γέρο—Σπύρος δέν είναι άπ' αύτούς, πού τ' άνώνομα πλήθη, οί άστείοι του πεζοδρομίου, μποροϋν μαζί τους νά γελάσουν. Φτωχός τίμιος και καλός χριστιανός. Έφερε τή σκέψη του στα βάρη τής γής κι' εκεί πού γενιήθηκε ο θρύλος του στοιχειού, τής Γελούδας, και τής παντόφλαστης κι' είχε πολλές φορές σηκώσει ως τόν κύρνονά του έλέους τά βουρκωμένα του μάτια... Ήταν ένας άπό κείνους π' άκούν τή γή του σπιτικού τους νά σιέται και νά φεύγει, —σερμένη άπ' τό ύπόγειο ποτάμι, πού παρασέρνει και δέντρα και σπίτια, άνοίγει λάκκους, θαθείά χαράκια πού γεμίζουν λάσπη κι' είναι κίνδυνος και τρέμος. Αυτός είναι ο μπάρμπα Σπύρος πού θέλει νά δει τό βασιλιά.

Πολλοί περίεργοι, θέλοντας νά γίνει ή έπιθυμία του γέρου, φώναξαν:

—Νά τόν αφήσετε. Δέ θα θυμώσει ο βσιλιάς.

Τόν ήξεραν. Κανείς δέν πίστευε πως θα μπορούσε νά κάνει μιá άπρέπεια. Άλλά πως νά γίνει, πού έπρεπε νά τηρηθεί τό πρόγραμμα; Άλλά ποιός στο δικό του πρόγραμμα, στο σκοπό του, θα είχε εκείνο πού πιθυμούσε ο γέρος;

Τότε πίσω άπ' τό φρουρό φάνηκε ο Δήμαρχος, έπίσημος και σοβαρός μέ τό μαύρο του κουστούμι. Στάθηκε καμαρωτός για νά τόν δοϋν, άπλωσε τά χέρια του κι' είπε:

—Παιδιά, έσείς κύριοι αφήστε τον ν' άνέβει, αφήστε τον.

Ο γέρος παρά λίγο νά κλάψει, σήκωσε τό χέρι του και σκούπισε τό μέτωπό του.

—Κύρ Σπύρο θ' άνέβεις. Δέν ξέρω όμως πως θα δεις τό Μεγαλειότατο.

—Άς άνέβω. Ευχαριστώ παιδιά μου!

Κουμπώθηκε. Έβγαλε τό καπέλο του κι' άκολούθησε τό Δήμαρχο.

Τ' άγνωστα έπίσημα πρόσωπα, ελοσο-

φία και γλυκαζμούς, κι' ο διάκοσμος, σημαίες, άνθια και λιλιά, δέν είχαν καμμιά επίδραση στον άνθρωπό μας.

Ήταν θέλημα του Δημάρχου και κείνου του ξένου, Νομάρχη τόν είπαν, νά παρυσιαστεί στο βασιλιά.

Όταν, άπεσύρθη ή έπιτροπή τής φιλοπτώχου άδελφότητος, σεμνές κυρίες πού φαίνονταν πως είχαν κάνει μιá μεγάλη δωρεά, παρηγορώντας μελλοθάνατο, προχώρησε ο κύρ Σπύρος μέ σταθερό βήμα και στάθηκε μπροστά στο βασιλιά.

Έσκυψε τό κεφάλι του, λυγίζοντας τό κορμί του, κι' έφερε στο στήθος τήν παλάμη του. Ύστερα άργοσάλευτος άνάγειρε τό κεφάλι του κι' έφερε τό βλέμμα του γύρω στους τοίχους πού ήσαν κάδρα βασιλιάδες και βασίλισσες, στολισμένα μέ στεφάνια δάφνης. Είδε και παληκάρια του 21 μέ κουμπούρια και φέρμελες, μέ μπαρούτι και φλόγες... Είδε—τι νάθελε κεί μέσα;—είδε τό Ναζωραίο στο σταυρό του. Ύστερα κύτταξε πάλι τό βασιλιά και μέ φωνή άλύγιστη, άργή και σταθερή είπε:

—Βασιλιά μας, τά σπίτια μας άπό θεμελιού τρέμουν και φεύγουν, ραγίζονται και πέφτουν. Ρημάζει ο τόπος και τά σπίτια μας. Δέν τά στεργιώνει ο πόνος και τό κλάμα μας. Ένας λυγμός έφτασε στο λαιμό του κι' ένα δάκρυ στα μάτια του.

Και τότε ο βασιλιάς, ο άνθ,ωπος, έσηκώθηκε άπ' τή θελούδινη καρέκλα σιωπηλός κι' άργοκίνητος, σαν άπό σεβασμό στη δύναμη π' όρίζει τ' άνθρώπινα και τ' άψυχα.

—Βασιλιά μας νά προσευχηθείς. Ο λαός σου σου προσπέφτει και σε παρακαλεί νά προσευχηθείς στο Θεό νά πάψει τό κακό, τό χαλασμό. Ο Θεός θ' άκούσει τό βασιλιά μας!

Άκολούθησε σιωπή. Τίποτε δέν είχε τόση μεγαλοπρέπεια, ούτε οί μπαρουτοκαπνισμένοι, ούτε οί δάφνες, ούτε ή εικόνα τής θυσίας, τίποτε όσο ή σιωπή. Κι' έβλεπες τότε τόν πόνο τόν άνθρώπινο στο πρόσωπο του βασιλιά. Έφερε κι' αυτός γύρω τή ματιά του. Κύτταξε πιδό πολύ επίμονα τό Σταυρωμένο βασιλιά κι' είπε:

Ο γέρο—Σπύρος πάλι έσκυψε και πισωπάτησε... Έκανε έτσι, προς τά πίσω, λίγα βήματα, κύτταξε τόν Κολοκοτρώνη,

τὸν Καψάλη, μιὰ κλαίουσα γυναίκα. Καὶ θάρρεψε πὼς κάποιες ψυχές τοῦ πόνου καὶ τῆς θυσίας γίναν προσευχή

—'Ο θεός... εἶπε καὶ πάει. Οἱ ἄνθρωποι στοὺς διαδρόμους παραμέρισαν καὶ χωρὶς νὰ προστάξει κανέναν «παρουσιάστε», ἔκαμε στὸ γέροντα τιμὴ καὶ σέβας ἢ ψυχὴ τ' ἀνθρώπου. Σιωπὴ.

Μιὰ στιγμή λίγο πρὶν πατήσῃ τὸ πρῶτο σκαλοπάτι κατεβαίνοντας, ἔβγαλε ἓνα στεναγμὸ ἀνακούφισης κι' εἶπε:

—'Ο Βασιλιάς θὰ προσευχηθεῖ.

* * *

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, στ' ἀριστερὰ τῆς πόλης κυττάζοντας πρὸς τὴν θάλασσα πέραγε ἓνα μικρὸ ποτάμι. Ἦταν ἓνα καλὸ ποτάμι, πὸ πότε τὸν κάμπος. Ἡ γῆς ἦταν πλούσια κι' ἔδινε ἀνθούς, καρπούς καὶ χόρτα. Κι' ὅ,τι εἶχε ζωὴ χαιρόταν τὰ θεῖα δῶρα κι' ὄλες τίς χάρες τοῦ νεροῦ. Κι' ὁ ἥλιος ἔδινε τὴ χαρὰ του, σὰν ἀμοιβὴ γιὰ τὸ παιγνίδι τοῦ μὲ τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ.

Κάποτε, λέει ὁ θρύλος ὁ παλιός, τὸ στοιχειό, ἡ Γελούδα, στάθηκε στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ καὶ θέλησε νὰ περάσῃ ἀντίπερα. Ἰάντα τὸ νερὸ ἦταν καλόβουλο γιὰ τὸ πέρασμά της. Τότε ποῖδ λάθος νάγινε καὶ καθὼς περνοῦσε, πατώντας πέτρα τὴν πέτρα, ἔπεσε στὸ τρεχούμενο νερὸ ἢ χρυσοκέντητη παντόφλα της. Καὶ πάει. Τίποτε δὲν βρέθηκε νὰ τὴν συγρατήσῃ. Καὶ τρέχει ἀκολουθώντας ἢ ἔξωτικιά, λυπούμενη κι' ὀργισμένη. Ἄλλοτε σκύβει πατώντας στὴν ὄχθη κι' ἄλλοτε, κρατώντας στὸ χέρι τὴν ἄλλη παντόφλα, τρέχει στὰ ξέβραθα. Μὰ τὸ ποτάμι στενεύει, γίνεται πιδ βαθὺ καὶ κατηφορίζει πιδ γοργά. Καὶ κείνη ἀπελπισμένη ἀπλώνει τὰ χέρια της σὰν κατάρρα καὶ λάμπουν τὰ χρυσὰ στολίδια κι' ἀνεμίζουν τὰ ξανθὰ μαλλιά της. Πάει ἢ παντόφλα χάθηκε. Ἴσως νὰ στέλισε τὸ ποδάρακι κάποιας νύφης τοῦ [πελάγου. Ἴσως... Ὅπως νάναι χάθηκε ἀπ' τὸ πόδι τῆς Γελούδας.

Καὶ κείνη, πιδ δυνατὴ ἀπ' τὸ πείσμα τοῦ νεροῦ, ἔσκυψε κ' ἔστειλε κάτω στὴ γῆ μιὰ κατάρρα. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα κι' ἔλος ὁ κάμπος νὰ μὴ δοξάζουν πιά, νὰ μὴ φχαριστοῦν τὸ κακὸ ποτάμι. Καὶ τὸ νερὸ θυβίστηκε κάτω στὰ σπλάχνα τῆς γῆς. Κι'

ὁ ἥλιος δὲν παίζει μὲ τοὺς ἀφρούς καὶ τὴ γαλήνη. Κι' κάμπος δίψασε.

Μιὰ πηγὴ ἀνάβλυσε στὸ περιγιάλι. Μιὰ πηγὴ, πὸ μόνον δροσίζει τὸ διάβάτη καὶ τὸ πρόβατο, πὸ ξάκρισε δῶ κάτω. Κλαράκι δὲν ποτίζει, γιὰτι λίγα θήματα πιδ κάτω εἶναι ἄμμος, ἄμμος. Μύλος δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνῃ κάπου ἐκεῖ, γιὰτι τὸ νερὸ προτοῦ καλοχαρεῖ τὴ στεργιά, πέφτει στὴ θάλασσα.

Ἐὸ θρύλος λέει τάχα μιὰν ἀλήθεια: Ποιὸς ψάχνει νὰ βρεῖ μιὰ ἀλήθεια στὸ παραμῦθι τῆς γαλιῆς: Ὅπως νάναι στὴν ἀριστερὴν μεριὰ τῆς πόλης, στὴ χούνη, ἀπ' τὰ πρόσποδα τοῦ βουνοῦ ὡς τὸν κάμπος, βλέπεις χόρτα ὑδρόβια, βοῦβρα, κάρδαμα, νεροσέλινα καὶ μούσκια. Βλέπεις τρῦπες δ' ἔπου φωλιάζουν καβούρια καὶ βατράχια.

Πάνω σ' αὐτὴ τὴ γῆ, π' ἄλλοτε περνοῦσε τὸ ποτάμι, οἱ ἄνθρωποι, σιγὰ σιγὰ, μὲ τὸν καιρὸ χτίσαν σπίτια. Ρίξαν ρίζες τῆς φυλῆς. Κι' εἶπαν κι' ἄκουσαν τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου. Ζῆσαν τὸν κάματο, τὴν ἐλπίδα καὶ τ' ὀνειρο.

Μὰ πάλι ὕστερα ἀπὸ πολλὰ—πολλὰ χρόνια, ἡ Γελούδα—ἀθάνατη θάνατο—θυμήθηκε τὴ χαμένη παντόφλα, σὰ νάχαν χαθεῖ καὶ τὰ χρυσάφια κι' οἱ τεχνίτες. Ἦρθε καὶ ψάχνοντας στὰ τρισοβαθα μὲ τὸν τρόπο πὸ ἔχει, κάνει τὴ γῆ νὰ τρέμει καὶ νὰ φεύγει καὶ τὰ σπίτια νὰ σειῶνται καὶ νὰ τραγίζονται καὶ νὰ πέφτουν... Κι' ἢ γῆς ἀνοίγει κι' οἱ λάκκοι κι' οἱ σκισμάδες γεμίζουν λάσπη, λάσπη. Ἡ ἔστια σήνεται καὶ καπνὸς δὲν ἀνεβαίνει καὶ ἢ στάχτη σκορπίζεται κι' χάνεται. Κι' οἱ ἄνθρωποι πέρνουν τὸν πόνον τους καὶ φεύγουν.

Νάναι τάχα φταίχτρα ἢ στοιχισσα;

«Κατολισθησις τοῦ ἐδάφους», λέν οἱ σπουδασμένοι. Ἔτσι θῆταν. Ἐκεῖ ἔφερε ὁ δάσκαλος τοὺς μαθητὲς του καὶ τοὺς ἔκαμε μάθημα «ἐκ τοῦ φυσικοῦ». Γεωλογία.

Εἶναι νὰ γελάς μὲ ταῦτα τὰ καμώματα τῆς γῆς. Δὲν εἶναι παράξενο τὴν αὐγὴ, πὸ σηκῶνεσαι κι' ἀνοίγεις τὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ σου, νὰ δεῖς μπροστὰ σου, ὄχι ἓναν ἀλήτη μ' ὄλα τὰ ρίγη τοῦ χειμῶνα, ὄχι ἓνα πουλί, ἓνα κοράκι πὸ νὰ σκούζει ἀποτέπια, νὰ δεῖς πιδ σιμά σου τὸν κῆπο τοῦ γείτονα μὲ τίς λεμονιές καὶ τὰ κουκιά, νὰ

δεις ένα φούρνο, ένα δρομάκι. Ν' ακούσεις τή σπαραχτική φωνή του γείτονα. Νά δεις στη λάσπη, πού δέν ήταν χτές, ένα κατοίκι πού δουθίζεται και νά γελάς με τήν άγωγία του. Σύ γιατί βρισκεσαι πέρ' άπ' τήν δ-χτη, δέν έπαθες τίποτε. Σένα ξέν σε φτάνει τó υπόγειο ποτάμι.

Οί τολμηρότεροι στα κατώμερα, πού φτάνει κάπως ξεθυμασμένη ή μανία, άκουν τó τρίξιμο του σπιτιού.

—Γυναίκα, με τó ξημέρωμα νά φύγουμε...

—Άχ, και πού νά πάμε;

—Στά χτήματα. Στο σπιτάκι κει πέρα στ' άμπέλι.

Κι' έρχεται τó ξημέρωμα. Κάτω άπ' τόν ήλιο, πού με τις άχτίδες του άγκαλιάζει τήν πλάση, νοιώθουν τή ζωή και τήν έλπίδα και δέν φεύγουν. Άν δέν είναι καλά θεμελιωμένα τά σπίτια τους, είναι θεμελιωμένη ή ζωή τους. Έρχεται όμως κάποτε ή φυγή και τούς χτυπά τήν πόρτα, έρχεται ό κίνδυνος και τούς χτυπά τήν πόρτα.

Θάρθει κι' ό χαλασμός και θά ρ'ξει τήν πόρτα... Καί φεύγουν!

Ποιός θ' άκούση τήν έκείσια των ανθρώπων, πού έχουν έργή και βλαστημιά; Άνθρωποι πονεμένοι και κατατρεγμένοι. Ποιός φταίει πού δέν μπορούν νά συνταιριάξουν τήν προσευχή τους; Η φωνή του; Έγινε δάκρυ.

λυγμός και τó ψωμί τους άλμύριανε στο Έγινε μιá λιτανεία. Κηπουρί λιθαινού σκορπίστηκαν πάνω στα βουλιαγμένα σπίτια, πάνω άπό κάποια κάρματα κατοικιών και προβάτων πού τόλμησαν νά περάσουν και βάλτωσαν. Λιθαινού κηπουρί κι' ως τά φτερά του γεροκόρακα πού σκούζει για τó χαλασμό, πού χαίρεται για τó κάρμα.

Ό Δεσπότης δέν τόλμησε νά πατήσει στο δύθισμα, νά γίνει τó θαύμα και νά στερειωθει ή γή. Ποιός λοιπόν θά προσευχηθεί!..

Ό Βασιλιάς!

—Βασιλιά μας, τά σπίτια μας άπό θεμελιού τρέμουν και φεύγουν, ραγίζονται και πέφτουν. Ρημάζει ό τόπος και τά σπίτια μας... Βασιλιά μας, νά προσευχηθείς. Ό λαός σου σου προσπέφτει και σε παρακαλεί νά προσευχηθείς στο Θεό νά πάψει τó κακό, τó χαλασμό. Ό Θεός θ' άκούσει

τó βασιλιά μας!

—Θά προσευχηθώ.

* *

Δέν άργησε νά ρθει καιρός πού ή γής έπαψε νά τρέμει. Τά σπίτια, όί μάντρες τά δέντρα, όσα δέν πέσαν πήραν μιá μόνιμη και κάπως άφύσικη θέση. Σε κάποια, όχι και τόσο έτοιμόρροπα σπίτια, ήρθαν φτωχοί και φουκαράδες και ζήτησαν τó νοικοκυριό τους. Πάλι έπαιξε ή σαίτα του άργαλειού, πάλι γαλιάντρα κελάδησε στο κλουβί κι' ό βασιλικός στόλισε τó παράθυρο. Κάποιοι ήσυχά και φρόνιμα χάραξαν καινούργια σύνορα.

Τι νάγινε κάτω στη γή; Κάποιοι, όί σπουδασμένοι, είπαν πώς κάπιο υπόγειο ρεύμα θρήκε κάτω εκεί κατάλληλο χύμα και λοξοδρόμησε.

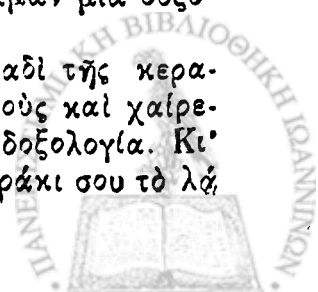
Πήρε, λοιπόν, νέα πορεία και μεγάλωσε και μεγάλωσε... και δέ σπρώχνει τή γή. Κι' έτσι μη έχοντας κανένα πρόσκομμα, βγήκε πέρα στον όχτο. Φανερώθηκε κάτω άπ' τó βλέμμα του ήλιου. Και πάει καθάριο, παιγνιδιάρικο τó ιερό στον κάμφο.

Νάταν τούτο τó θαύμα άμοιδή γιατί ό βασιλιάς προσευχήθηκε, νάταν τó θέλημα τής λιτανείας των ταπεινών; Ποιός ξέρει.

Και βέβαια κανείς δέ ρωτά άν ή Γελούδα θρήκε τήν παντόφλα της. Οί άνθρωποι πού ύπόφεραν, πού νοιώσαν τó σπαραγμό τής φυγής και γονάτισαν στη γή λιτανείας, δέ σήμαναν τις καμπάνες δοξαστικά, δέν κάμαν μιá ευχαριστία. Ίσως νά ξεχάστηκαν στη χαρά τή δική τους και του κάμφο. Ποτίστηκε ό κάμπος και γίναν περιβόλια και κήποι. Γίναν λαχανικά, χλόες, ρίζωσαν δέντρα και κάμαν κλώνους κι' άνθους και πωρικά. Άκούστηκε τó τραγούδι του έργάτη, τó τραγούδι τής άνοιξης και του θέρου. Κι' έφτασαν τ' άγαθά του κάμφο στις άκρες τής χώρας κι' έφεραν πλούτια, εκεί πού, με τόν καιρό, θεμέλιωσαν και κτίσαν καινούργια σπίτια.

Σε τούτη, λοιπόν, τή χαρά νά ξεχάστηκαν όί άνθρωποι και δέν έκαμαν μιá δοξολογία;

Μά όταν λυγίζεις τó κλαδί τής κερασιάς θαυμάζοντας τούς καρπούς και χαίρεται ή ψυχή σου, κάνεις μιá δοξολογία. Κι' όταν πηγαίνεις με τó γαϊδουράκι σου τó λά

χανο στο παζάρι κι' έχεις χαρά γιατί θα φέρεις ψωμάκι και ρούχα στα παιδιά σου, κάνεις μια ευχαριστία. Έτσι είναι.

Και νοιώθεις τή χαρά της προσφοράς χαρίζοντας το τριαντάφυλλο του κήπου σου σ' ένα φίλο, στην αγάπη.

Και τί χαρά θα νοιώσεις αν το δώρο σου δεχτεί ο Βασιλιάς;

* *

Ένα δειλινό του Μάη, δλοι φόρεσαν τα καλά τους κλείσαν τα σπίτια και τὰ μαγαζιά τους κι' ήρθαν στην πλατεία της γιορτής. Κι' είναι γύρω σημαίες κι' επιγραφές που λέν ευχές για τὸ βασιλιά. Είχ' έρθει εκείνος μ' άλλους επίσημους για νὰ τιμήσουν τὴν τελετή «τῶν ἑγκαινίων τοῦ ὄρφανοτροφείου».

Κοπέλλες, νιοί, άντρες ακόμα και γέροντες στήσαν χορό για τιμή του βασιλιά. Πολλοί είχαν φορέσει παληές έντυμασίες. Και λάμπουν οι φουστανέλλες, οι φάρμελες, τὰ καπετομάνικα, τὰ τσαρούχια, λάμπουν τὰ κοντογούνια τὰ χρυσαφιά στολίδια, τὰ φέσια οι φούντες... Λάμπει ἡ χαρά, λάμπει ὁ ἥλιος. Και παίζει ἡ μουσική τραγούδια κλεφτουριάς, τῆς λευτεριάς τραγούδια. Λέγαν για τὸν άνθὸ που δὲν άνθει στην ἀμμουδιά, λέγαν για τὸ γέρο που φώναξε στὰ Τρίκορφα κι' ὄλος ὁ κόσμος τρόμαξε, λέγαν για τὰ εὐζωνάκια, που χορεύαν ἀγνάντια στην ἀγία Σοφία. Είπαν για τὴν ἀνοιξη, για τὴ γαλάζια θάλασσα, για τὸν βασιλιά τὸν ἥλιο.

“Ολοι εἶχαν πάρει τὴ θέση τους... “Ολα σὲ τάξη. Μὲ τάξη και κάποια πουλάκια τούρανοῦ, ἰδέε. πῆραν τὴ θέση τους στὰ κοντινά δέντρα. Και μόνο ἄκοδες τὰ ρυθμικά πατήματα τῶν χορευτῶν μὲ τὸ σκοπὸ τῆς μουσικῆς.

Μὰ εκείνος ὁ γέροντας δὲ σεβάστηκε τὴ θέληση τῶν ἄλλων: Προχωρεῖ πρὸς τὰ ἔκεί, που κάθονται οι επίσημοι. Μήπως θαρρεῖ πὼς τ' ἄσπρα του μαλλιά και μιὰ δέσμη τριαντάφυλλα, που κρατεῖ, τοῦ δίνουν δικαίωμα νὰ χαλάει τὴν τάξη; Νάτος, προχωρεῖ.

—Τί θέλεις, που πηγαίνεις; τὸν ρώτησε ἕνας ξένος.

—Θέλω νὰ μιλήσω στὸ βασιλιά μας.

—Κι' ὁ βασιλιάς μας θέλει νὰ χορέψεις

κι' ἐσὺ.

—Θέλω νὰ τοῦ μιλήσω πρῶτα κι' ὕστερα, αν εἶναι θέλημά του, θὰ χορέψω.

Κανείς δὲν τὸν ἐμπόδισε. “Ολοι ἦσαν περιέργοι νὰ δοῦν τί θὰ κάνει. Κι' ὅσοι ἀναγκάζονται νὰ παραμερίσουν δὲ θυμώναν. Τόσος σεβασμὸς στ' ἄσπρα μαλλιά και στὰ τριαντάφυλλα; Πολλοί κι' ἀπ' ἀντικρυνὰ στρίψαν κατὰ δῶθε, πρὸς τὸν παράξενο γέρο, στὸν καλοντυμένο—ὅπως δταν παράστεχ: γαμπρὸ τὸ γιό του.

Ἦταν ὁ γέρο Σπῦρος. Ποιὸς δὲν τὸν ξέρει; Ἔβλεπες τώρα τὴν ὄψη του τὴν γαλήνη και τὴν ἀγαλλίαση, ἀμοιβὴ για τὴ δοκιμασία και τὴν προσευχή! Τὸ φῶς τῶν γαλάζιων ματιῶν του ἦταν πιδ λαμπερὸ ἀπ' τὸ φῶς τῆς νειότης. Και τὰ τριαντάφυλλα ἦσαν πιδ ὁμορφα στὰ χέρια του παρὰ αν ἦσαν τὴν ἀγκυλιὰ τοῦ ἔρωτα ἢ τὴν κόμη τῆς ἀγνείας.

Χωρὶς πολλὴ φασαρία κατάφερε κι' ἤρθε και στάθηκε μπροστὰ στὸ βασιλιά. Ἐκεῖνος ἔστριψε τὸ βλέμμα του ἀπ' τὸ χορὸ και τὸν κύτταξε.

Κι' ἄνθισε στὰ χεῖλια του ἕνα γέλοιο, που δὲν εἶναι χάρη τοῦ μεγάλου στὸ λάο του, ἀλλὰ δῶρο, που κάνει στὸ μεγάλο ἢ ψυχὴ τοῦ λαοῦ του.

Σιωπὴ.

Ἦστερα ὁ γέρος, σάν νὰ τοῦδινε τὸ δικαίωμα και θάρρος ἢ σιωπὴ, στάθηκε πιδ περήφανα κι' εἶπε:

—Βασιλιά μας, προσευχήθηκες στὸ Θεὸ και ἡ γῆς δὲν τρέμει και τὰ σπίτια μας δὲν πέφτουν. Ὁ κάμπος πῆρε τὸ νερό, που μὲς ἔφερενε τὸ χαλασμὸ κι' εἶναι πιδ χαρὰ στὸν κάμπο και σὲ μᾶς. Οι ἄνθρωποι παίρνουν τ' ἀγαθὰ τῶν περιβολίων, τ' ἀγαθὰ που θεμέλιωσαν καινούργια σπίτια. Κι' ἐσὺ νὰ δεχτεῖς ἀπ' τὰ χέρια τοῦ γέρο ἐργάτη τὰ τριαντάφυλλα, χάρισμα τοῦ κάμπου και τοῦ λαοῦ σου... Βασιλιά μου, μὲ θυμάται τότε που σὲ παρεκάλεσα; Βασιλιά μας προσευχήθηκες.

Και λέγοντας τὰ τελευταῖα λόγια, ἔπλωσε τὰ χέρια προσφέροντας τὰ τριαντάφυλλα.

“Ο Βασιλιάς σηκώθηκε κι' ἐπίμονα κύτταξε—ὅπως τότε τὸ Ναζωραῖο—τὸ γέροντα κατὰματα. Κι' ὕστερα χαμήλωσε τὸ κεφάλ-

λι, απλωσε τὰ χέρια του και με μιὰ θέρμη παράξειη, χωρίς ν' ἀγγίξει τὰ τριαντάφυλλα, έσφιξε τὰ χέρια του γεροεργάτη κι' ελπει:

— Δέν προσευχήθηκα.

Ἡ μουσική κι' ὁ χορός είχαν πάψει. Κι' ὄλοι έστριψαν δῶθε και οἱ μακρυνοὶ θέλησαν νὰ μάθουν τί γίνεται.

— Βασιλιά μας, σέ είδα τότε πού κυττοῦσες πολλήν ὠρα τὸν Κύριο στὸ Σταυρὸ κι' ἦσαν τὰ μάτια σου ὑγρά... Ἐνοιῶσα τὸ σπαραγμὸ τῆς ψυχῆς σου... Είδα τὸν πρόνο σου. Βασιλιά, προσευχήθηκες.

Κι' ἐκεῖνος ταπεινός, εἶπε:

— Δέν προσευχήθηκα πολύ.

— Ἡ λύπη τοῦ βασιλιά εἶναι ὅπως ὁ δικός μας σπαραγμός.

Ὅλοι πού καθόνταν κοντὰ ἐκεῖ είχαν σηκωθεῖ κι' είχαν κυκλώσει ἐκείνους τοὺς δύο ἀνθρώπους. Ὁ γέρος είχε κατεβάσει τὰ χέρια, μὰ δέν τὸν είχε ταπεινώσει ἡ ἀρνηση ἐκείνου νὰ δεχτεῖ τὰ δῶρα του.

— Γέροντα, δέν ἤμουν έτοιμος γιὰ τῆ μεγάλη προσευχή. Δέν εἶναι έτοιμη ἡ ψυχή μου νὰ φτάσει στὸ μεγαλεῖο τοῦ πόνου τῶν καλῶν και ταπεινῶν ἀνθρώπων. Σέ κείνου πρέπουν τὰ τριαντάφυλλα.

Ἵσιερ' ἀπὸ λίγο συνέχισε:

— Γιὰ τὸ Θεὸ ὄλοι μας εἴμαστε μόνον ἀνθρώποι. Ἡ ψυχή στέκεται γυμνή μπροστά στὸ Θεὸ. Εἶναι μεγάλος ἐκεῖνος πού κι' εταν γονατίζει ἀνεβαίνει.

Κι' ὁ γέρος, σὰ νὰ κατάλαβε ἐκεῖνα τὰ λόγια, εἶπε:

— Σκύβω και γονατίζω γιὰ νὰ φυτουργήσω, νὰ ποτίσω, νὰ κλαδέψω, νὰ μαζέψω τὸν καρπό. Τώρα γονατίζω παρακαλώντας

νὰ δεχτεῖς τὰ δῶρα τοῦ κάμπου μας και τῶν ἀνθρώπων: Ξέρει ὁ Θεὸς ὅτι εἶσαι βασιλιάς μας.

Τότες έσκυψε κι' ὁ βασιλιάς και πήρε ἐκεῖνα τ' ἀνθρώπινα και θεϊκὰ δῶρα. Ἄργα ἀργὰ τᾶφερε στὰ χεῖλια του. Τὰ μάτια του, ἴσως ἀπ' ἓν' ἄλλο φῶς, λάμπαν πιὸ πολύ.

Ἡ ὠρα τῆς σιωπῆς εἶν' ἐπίσημη. Ἡ ψυχή γονατίζει κι' ἀνεβαίνει. Ὁ βασιλιάς, καθὼς στεκόταν ἀκίνητος και στοχαστικός, κυττώντας πέρα στὸν ὄριζοντα, ἦταν σὰ νὰ προσευχόταν γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ λαοῦ του.

— Γίχτι σταμάτησε ὁ χορός: ρώτησε σέ λίγο ἀχνογελώντας.

Κανείς δὲ μίλησε, μιὰ γρήγορα—γρήγορα, με τάξη ξανάρχισε ὁ χορός. Κι' εἶπαν πάλι τραγούδια γιὰ τὴν ἀνοιξη και τὸν ἥλιο.

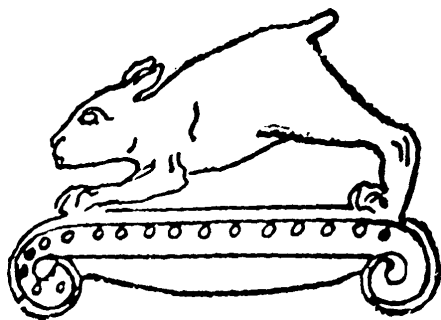
Κι' ὁ βασιλιάς, περήφανος γιὰ τὸ λαὸ του, προχώρησε πρὸς τὸ χορὸ: τὸν ἀκολούθησαν πολλοὶ ἐπίσημοι. Ἀνάμεσα σέ κείνους ἦταν κι' ὁ γερο Σπῦρος.

— Νὰ χωρέψει κι' ὁ μπάρμπα Σπῦρος με τὸ μεγαλειότατο, φώναξε κάποιος ἀπ' ἔξω.

— Νὰ χωρέψει...

Ντροπιασμένος ὁ γέροντας ἀπὸ τούτη τὴν τιμὴ έστριψε ζητώντας νὰ χαθεῖ μέσ' στὸ πλῆθος. Μὰ ἓνας ξένος, εὐγενικός και γλυκομίλητος, τὸν παρεκάλεσε νὰ πιασεται μαζί τους στὸ χωρὸ. Κι' ἔτσι ἔγινε.

Ἐφτασε ἡ χαρὰ σ' ὄλη τὴν πόλη και στίς βουνοπλαγιές, στὸν κάμπο, στίς πηγές τῶν ὑδάτων, στὴ θάλασσα, στὰ εὐράνια. Χαρά, δοξολογία.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

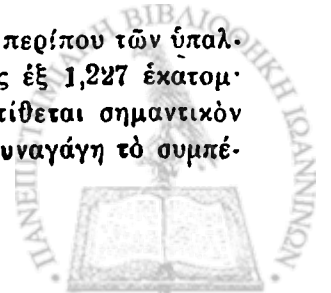
Η ΜΕΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΤΟ Περιοδικόν τούτο, πάντοτε εὐαίσθητον εἰς ὅτι ἀφορᾷ εἰς τὴν πνευματικὴν προκοπὴν τοῦ Ἔθνους, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀδιάφορον πρὸ τῆς σοβούσης ἀντιδικίας μεταξὺ Κράτους καὶ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι, εἰς ὅλας τὰς προηγμένας χώρας, τὸ θέμα τῆς Παιδείας εὐρίσκειται εἰς τὸ ἐπίκεντρον τοῦ γενικοῦ ἠνδραφέροντος, διότι ἐκ τῆς ὀρθῆς ρυθμίσεως τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος ἐξαρτᾶται ἀμέσως πᾶσα οἰκονομικὴ ἀνοδος, καί, εἰς τελευταίαν ἀνάλησιν, ἡ συντήρησις τοῦ πληθυσμοῦ. Δυστυχῶς διὰ λόγους εἰδικούς, σχετιζομένους μὲ τὴν ἐθνικὴν μας παράδοσιν, δὲν κατορθώσαμεν ἐπὶ μακρὸν νὰ ἀντιληφθῶμεν, ὅτι αἱ ὀξείαι, οἰαδιῆποτε καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεταβάλλονται εἰς φραγμὸν ἀναοχητικὸν τῆς προόδου καὶ ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιβιώσεως πρέπει νὰ κατέχη πρωταρχικὴν θέσιν εἰς τὴν σκέψιν κυβερνώντων καὶ κυβερνωμένων. Καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως τὸ ὅτι.—καὶ αὐτὸ διὰ πρώτην φορὰν συμβαίνει εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν—ἀντιμετώπισε τὸ βασικὸν αὐτὸ θέμα μὲ εὐκρίνειαν καὶ ἐξήγγειλεν ἤδη τὰ μέτρα δι' ἃν, καθὼς πιστεύει, θὰ μεταρρυθμισθῇ ριζικὰ ἡ ἑλληνικὴ ἐκπαίδευσις. Δὲν πρόκειται νὰ κρίνωμεν τὰ μέτρα αὐτά. Κατὰ τὴν θέσιν εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ νέου ἐκπαιδευτικοῦ ὀργανισμοῦ θὰ ἐμφιλοχωρήσουν ἀσφαλῶς σφάλματα, καὶ μόνον ὁ χρόνος καὶ ἡ ἀποκταμένη πείρα θὰ ἐπρωσον τὸ νέον Σχολεῖον εἰς βρισκὸν συντελεστὴν τῆς ὑλικῆς καὶ πνευματικῆς προόδου τοῦ λαοῦ. Ἡ καλὴ ὁμως Παιδεία δὲν εἶναι μόνον συνάρτησις ὑλικῶν μέσων καὶ πραγμάτων. Εἶναι θεμελιακὸς δι' αὐτὴν ὁ ρόλος τοῦ ἀνθρωπίνου πυράγοντος, δηλαδὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς εὐρίσκονται τὰ γασιουργὰ αἷτια τῆς ἀντιδικίας μεταξὺ ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ Πολιτείας, μιᾶς ἀντιδικίας, ἡ ὁποία, ἐὰν δὲν ρυθμισθῇ κατὰ τρόπον ὀρθολογιστικὸν καὶ τίμιον, θὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον οἰανδήποτε προσπάθειαν μεταρρυθμίσεως.

Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως γνωρίζουν καλῶς τὴν μεγίστην ἐθνικὴν σημασίαν τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐπιτελουμένης ἐργασίας. Τὸ Γυμνάσιον εἶναι τὸ κόσκινον ἐπιλογῆς τῶν ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς χώρας καὶ τὸ μόνον μέσον ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, πού διαθέτει αὕτη. Καὶ δι' ἓνα λαὸν μὲ περιορισμένον ὑλικὸν πλοῦτον, τοῦ ὁποίου ὁμως ἐκ λόγων ἱστορικῶν, κλιματολογικῶν καὶ φυλετικῶν εἶναι ἐκτάκτως ὑψηλῆς ποιότητος τὸ ἀνθρώπινον δυναμικόν, ἡ ἀξιοποίησις τοῦ δυναμικοῦ τούτου εἶναι ἔργον, τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἀνώτερον. Τὸ γεγονός τούτο πού ὑποπίπτει εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν, ἀναγνωρίζεται ὑπὸ πάντων. Ἀναγνωρίζεται καὶ ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἀλλὰ μόνον μὲ χαρτοπόλεμον καὶ φραστικὰ σχήματα. Διότι ἐνῶ τὸ Κράτος δὲν παύει, διὰ βροχῆς ἐγκυκλίων, νὰ ἐπιδαψιλεύῃ εἰς τοὺς ἐκπαιδευτικούς ἐπαίνους ἐπὶ ἐπαίνων, νὰ τοὺς ὀμιλῇ πάντοτε περὶ τῆς ἰερότητος τοῦ ἔργου τῶν, νὰ τοὺς ὀνομάζῃ φορεῖς καὶ θεματοφύλακας τῶν ἐθνικῶν ἀξιῶν, φειδωλεῖται πάντοτε ὁσάκις πρόκειται νὰ τοὺς χορηγήσῃ τὰ μέσα διὰ μίαν ἀνεκτὴν καὶ ὀξιοπρεπῆ ζωὴν, μέσα τὰ ὁποῖα δὲν ἀρνεῖται καθόλου εἰς ὑπαλλήλους ἄλλων κλάδων. Πιστεύει μήπως ὅτι οἱ καθηγηταὶ ἔχουν ἐν τῷ συνόλῳ ψυχροσύνησιν μορτίρων τῆς πίστεως ἢ μάλλον ἐκλαμβάνει ὡς ἀδιορθώτως ἀφελεῖς τοὺς ἀιθρώπους οὗτοὺς ἰαίε ὁποῖους μὲ κλοκευτικὰ κτηνήματα εἰς τὴν πλάτην ἀποκαλεῖ στυλοβάτας τοῦ Ἔθνους; Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίπτωσιν, τὸ Κράτος κάνει λάθος. Ἔχει ἐκλείψει ἀπὸ μακροῦ ὁ τύπος τοῦ ἀφελοῦς καθηγητοῦ μὲ τὸν μποξά. Ὁ σημερινὸς ἐκπαιδευτικὸς εἶναι συγχρονισμένος ἀνθρωπος καὶ εἶναι ἀρκετὰ εὐφυῆς διὰ νὰ συναγάγῃ ὠρισμένα συμπεράσματα ἐκ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ κατατεθέντος εἰς τὴν Βουλὴν προϋπολογισμοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα ἀσφαλῶς θὰ καταλήξῃ καὶ ὁ κόκκου κοινοῦ νοῦ εὐμοιρῶν πολίτης μὲ ἓναν ἀπλούστατον λογαριασμόν. Τὸ σύνολον τῶν ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ διατιθεμένων ποσῶν διὰ μισθοὺς ὄλων τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, διὰ τὰ τρία τρίτα δηλαδὴ τῶν ὑπαλλήλων, ἀνέρχεται εἰς 5.600 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Διὰ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάγεται τὸ ἐν τρίτον περίπου τῶν ὑπαλλήλων, καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, διατίθενται διὰ τὸ ἔτος 1959 πιστώσεις ἐξ 1,227 ἑκατομμυρίων δραχμῶν. Ἐὰν τῶρα ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου διατίθεται σημαντικὸν μέρος διὰ σχολικὰ κτήρια, μεταθέσεις κ.τ.λ., δύναται κανεῖς εὐχερῶς νὰ συναγάγῃ τὸ συμπέ-

ρασμα ότι ο μέσος μισθός του εκπαιδευτικού ανέρχεται εις τὸ ἡμισυ περίπου τοῦ μέσου μισθοῦ τῶν λοιπῶν ὑπαλλήλων.

Εἶναι ὁμως καιρὸς τὸ Κράτος νὰ παύσῃ ἐπηρεαζομένον ἀπὸ ὀρισμένους ἀνείλικρινεῖς συμβούλους, οἱ ὅποιοι ἐχθρεύονται τὴν παιδείαν, διότι ἴσως διαισθάνονται ἐνδομύχως ὅτι κακῶς τοὺς προώθησε πρὸς τοὺς ὑψηλοὺς τῶν θώκους. Καὶ τώρα πού ὀριτικῶς ἀπεφάσισε νὰ θεράπευσῃ τὸ χολὸν σκέλος τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδύσεως δι' ἀλλαγῆς προγραμμάτων, καὶ θέσεως νέων, περισσότερον συγχρονισμένων, σκοπῶν, ἄς ἰποφασίῃ νὰ τονώσῃ καὶ τὸ ἕτερον αὐτῆς σκέλος, τὸ καὶ σημαντικώτερον, ἐνισχῶν ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὸν ἀνθρώπινον φορέα τῆς. Διότι ὁ κοινωνικὰ μειώμενος, ὁ κακῶς ἀμειβόμενος, ὁ ἀπὸ βυρῶν σύμπλεγμα μειονεξίας βασανιζόμενος ἐκπαιδευτικὸς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι καλὸς ἐκπαιδευτικὸς. Διότι χωρὶς καλὴν ὑποαναπτυκτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἀντὶ νὰ στενεύσῃ, θὰ γίνε-ται συνεχῶς εὐρύτερον. Πρέπει τὸ Κράτος νὰ ἀντιλήφθῃ ὅτι διὰ νὰ κερδηθῇ ἡ μεγάλη μάχῃ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς στάθμης διαβιώσεως τοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει πρῶτον νὰ κερδηθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ. Εἶναι ἀνάγκη ἀμειλικτῶς νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸ Κράτος τὸ φλεγὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα ὑπὸ τὸ πρῖσμα μιᾶς προοπτικῆς εὐρείας καὶ ἀντικειμενικῆς. Ὡς δώση καλυτέραν ζωὴν εἰς τὸν ἐκπαιδευτικόν τοῦ μαρτυρικοῦ δημοδιδασκάλου τοῦ χωρίου μεχρι τοῦ καθηγητοῦ τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων. Καὶ ὅταν ἐν προκειμένῳ πράξῃ ἡ Πολιτεία τὸ καθήκον τῆς, τότε θὰ ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτεῖ καὶ ἀπόδοσιν εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ, καὶ ἀκάματον προστάθειαν διὰ τὴν συνεχῆ ἐνημέρωσιν τοῦ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς καὶ σκληρῆς ἐξετάσεως διὰ νὰ τοῦ ἀπονείμῃ δύο ἢ τρεῖς βαθμοὺς τῆς κλαδικῆς του ἱεραρχίας. Ἐὰν ὁμως δὲν θελήσῃ νὰ πράξῃ τὸ καθήκον τῆς ἡ Πολιτεία, ἡ Μέση Παιδεία θὰ καταντήσῃ ἀτλή σιὰ, ἕνας ὄργανισμὸς νεκρὸς, πού δὲν θὰ εἶναι κίνητρον ἀλλὰ προσκομιτὴ διὰ πᾶσιν προῖδιν. Καὶ ὅταν στερήσῃ τὴν φέρον λέγει ὁ Βενιαμὴν Φραγκλίνος, τότε κατανοεῖται ἡ ἀξία τοῦ ὕδατος. Θὰ εἶναι ὁμως τότε πολὺ ἀργὰ δι' ἡμᾶς.

Ἡ Κυβέρνησις τῆς χώρας καὶ ὁ κ. Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας, ἄνθρωπος πρακτικὸς φαίνεται ὅτι συνελθὼν ὀρθῶς τὸ ἐκπαιδευτικὸν θέμα καὶ θέλουν νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν μὲ ρεαλισμὸν. Διὰ νὰ μὴ σημαλοῦν ὄλους πρέπει νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ ὡς πρὸς τὴν παρεχόμεν ὑπὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα. Διότι ἐξυψωμένος ἐκπαιδευτικὸς μὲ ἀναγκαστικὰ προγράμματα εἶναι περιττός. Καλὰ προγράμματα μὲ μειωμένον ἐκπαιδευτικὸν εἶναι ἀχρηστὰ.

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ
ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΑΡΡΟΥ

Ἡ Ζωμμάδα Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ὡργά- νωσε τὸ ἀπογευματινὸν τῆς 2ας Ἀπριλίου ἐ. ε. φιλο- λογικὸ μνημόσυνο γιὰ νὰ τιμῆ-τὴ τὴ μνήμη τοῦ μεγάλου φιλολόγου, λογοτέχνη λογογράφου, ἱστο- ρικοῦ ἐρευνητῆ καὶ μεταφραστῆ τοῦ Σόφοκλέους καὶ τοῦ Ἡρόδοτου. Δημητρίου Σάρρου. Εἴκοσι χρόνι συμπληρώθηκαν ἀπ' οὗτου ἐκλείπει τὰ μά- τια τοῦ ὁ μέγας ἡγετῆς διδάσκαλος τοῦ Γένους, ἀλλ' ἡ ἀκτινοβολία τῆς προσωπικότητάς του ὡς πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἐξακολουθεῖ νὰ μέ- νη ζωντανή. Ὁ Σάρρος ἦταν μιὰ μορφή πολυσύν- θετη. Ἦταν μιὰ ὁλοκληρωμένη προσωπικότητα καὶ ὁμως ζῶσα καὶ συναναστρεφότανε μὲ τὴν ἀ- σφάλεια καὶ τὴν ἀγαθότητα ἑνὸς μικροῦ παιδιοῦ Ὡς μελετητῆς ἐρευνητῆς καὶ συγγραφεὺς ἀποτε- λούσε ὑπόδειγμα τοῦ εἶδους αὐτοῦ τοῦ πνευματι- κοῦ ἀνθρώπου. Προξενοῦσε κατάπληξη ἢ εὐρύτητα τῆς μορφῆς αὐτοῦ καὶ τὸ ὄξύ του κριτήριον καὶ σ' αὐτὰ τὰ προσόντα ὀφειλονται ἕνα πλήθος ἐπι- στημονικῶν ἐργασιῶν πού ἀναφέρονται κυρίως στὴν ἡπειρωτικὴ ἱστορία καὶ λογογραφία. Σὰν λογοτέχνης μὲ τὰ ἠλογογράφηματά καὶ τὰ ποιήμα- τὰ του ἔδωκε τὸ μέτρο τῶν ἰκανοτήτων του καὶ εἶναι κρίμα γιὰτὶ ἐγκατέλειπε πολὺ ἐνωρίς τὴς λογοτεχνικῆς του ἐνασχολήσεως γιὰτὶ τὸν τράβη-

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Μ. ΣΑΡΡΟΣ
σὲ ἡλικία 65 εἰῶν

ξαν άλλα ενδιαφέροντα. Σάν μεταφραστής τών αρχαίων τραγωδιών του Σοφοκλέους και του Εδριπίδη, άνοιξε νέους δρόμους προς την κατεύθυνση αυτή και με τό καθυπότα ματαφραστικό έργο και με τις εισαγωγές και τὰ πολύτιμα σχόλια του πάνω στα έργα που μετέφραζε. Σάν εκπαιδευτικός τέλος που άνήλθε στα ανώτατα αξιώματα, πρόσφερε άνυπολόγιστες εθνικές υπηρεσίες τόσο στα ύπόδουλα έδάφη της πατρίδος μας όσο και άργότερα σάν εκπαιδευτικός σύμβουλος. 'Ο εκπαιδευτικός κόσμος της χώρας μας, διδάσκαλοι και καθηγηταί, οί ήπειρώται κυρίως, με συγκίνηση θυμούνται τούς άγώνες που κατέβαλε για την άνόρθωση τών εκπαιδευτικών μας πραγμάτων και την καλλιτέρευση της θέσεως τών λειτουργών της Παιδείας. 'Ο Σάρος ανήκει στην γενιά τών μεγάλων πνευματικών ανθρώπων της 'Ηπειρου, που, δυστυχώς, στην εποχή μας όλο και πιο σπάνιοι γίνονται. Κι' είναι άξιόπαινη ή πρωτοβουλία που ανέλαβε ή Παιδαγωγική μας 'Ακαδημία να οργανώσει τό φιλολογικόν του μνημόσυνο, κατά τό όποιο ό κ. 'Ιωαν. Νικολαΐδης, ανέλυσε διεξοδικά και παραστατικώτατα τή ζωή και τό τόσο μεγάλο ος έκταση και περιεχόμενο έργο του.

✱

Ο «ΚΗΡΥΞ» ΚΑΙ ΤΟ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ»

'Η έφημερίδα τών Γιαννίνων «Κήρυξ» έκλεισε τό χρόνο αυτό 40 χρόνια δημοσιογραφικής ζωής. Για μία έπαρχιακή έφημερίδα, που πλεούει με χίλιες δυό άντιξοότητες για να έκδοθη και να άνταπεκριθη στην άποστολή της, τό 40 χρόνια συνεχούς έκδόσεως είναι ένας μεγάλος άθλος. Και τόν άθλο αυτό τόν έφερε ος πέρας ό «Κήρυξ» με εδουνηδηρία και συνέπεια. 'Ο πολιτισμένος τόνος τών δημοσιευμάτων του και ή φροντίδα και ή έπιμέλεια για την άρτια εμφάνιση τού περιεχομένου του, έδημιούργησαν μία παράδοση για την ήπειρωτική δημοσιογραφία. Συγχαίρουμε γι' αυτό τό διεθυντή του και τούς συνεργάτες του κι' εύχόμαστε μακρά περίοδο ζωής για τό καλό της 'Ηπειρου. 'Τις ίδιες εύχές διαβιβάζουμε και στο Διευθυντή της ήπειρωτικής έφημερίδος τών 'Αθηνών «'Ηπειρωτικόν Μέλλον» για τή συμπλήρωση 25 χρόνων από τής έκδόσεώς του, γιατί κι' αυτής της έφημερίδος, που άποτελεί τό συνδετικό κρίκο μεταξύ τών 'Ηπειρωτών τού έσωτερικού και τού έξωτερικού, ή προσφορά είναι σημαντική και αξία κάθε έξάρσεως.

✱✱✱

ΤΑ ΤΡΙΑΝΤΑΧΡΟΝΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΤΡΙΑΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

Κάνοντας, ο' ένα περιοδικό της Θεσσαλονίκης, ή διευθύντρια του κ. Ρούλα Παπαδημητρίου τόν άπολογισμό της γυναίκειας πνευματικής κίνησης στη Μακεδονία, αναφέρει και τόν εκεί έρχομό, στα 1932, της 'Ηπειρώτισσας ποιήτριας κ. Χρυσάνθης Ζιτσαίας, που είχε ίσαμε τότες έκδοσει δύο ποιητικές συλλογές, και προσθέτει, ότι ή Ζιτσαία, ήταν κιόλας μία ποιήτρια με άναγνωρισμέ-

νο και πηγαίο ταλέντο. «'Ενα μεγάλο πνευματικό κεφάλαιο για τή Μακεδονική Πρωτεύουσα. Είμαστε, συνεχίζει εκεί, υπερήφανες, για τό ότι ή Θεσσαλονίκη την έχει δική της».

Τή χρονιά που περνούμε, κλείνο ν τριάντα χρόνια από τότε που είδε τό φώς, στα 1929, ή πρώτη ποιητική συλλογή της. Τριάντα χρόνια άδιάκοπης πνευματικής παραγωγής. Δώδεκα βιβλία τυπωμένα, είναι ό άπολογισμός της εργασίας αυτής, χωριστά ή σκόρπια έργασια της στόν περιοδικό και ήμερήσιο τύπο. Τά βιβλία αυτά, είναι: *Μενεξεδένια Δειλινά, ποιήματα 1929, Ολιμμένοι Σκοποί, 1932, Χίμαιρες, 1938, Συμφωνίες, 1948, 'Οράματα, 1951, Αυρικοί Δρόμοι, 1955, 'Ο Θούλος τού Θεογέφυρου, 1956, Πεντόβολα, 1957, Τραγούδια της Γής μου, 1958* Και τά διηγήματα: *Τής Ζωής και τού Θρούλου, 1955*, καθώς κι' οί παιδικές συλλογές: *Χαρούμενες 'Ωρες, 1952 και Χελιδονίσματα, 1959.*

'Η Ζιτσαία, είναι πιά μία ποιήτρια φτασμένη με πανελλήνια άναγνώριση. Τό έργο της, άναγνωρίστηκε και πήρε τή θέση που τού αξίζει. Δέν πρόκειται σήμερα, ούτε να τό προβάλλουμε, ούτε να τό αναλύσουμε· αλλά μόνο, σάν 'Ηπειρώτες, να τόνίσουμε τή θαθεία και άξέθυστη αγάπη της για τήν 'Ηπειρό μας.

'Η 'Ηπειρος, μέσα στο έργο της, ποιητικό και πεζογραφικό, προβάλλει άτόφια με παλμό και με δύναμη.

«Παλήο κρασί τού στοχασμού τού νόστου

[κεχριμπάρι

'Ηλιε, τρισήλιε τού Μαγισού τ' Αδούστου

[έξυ φεγγάρι».

Τά ποιήματα της Ζιτσαίας που είναι άπτερωμένα στόν τόπο της καταγωγής της, είναι πολλά, γνωστά ος όλους μας και πολύ αγαπητά.

'Όμως στη Μακεδονία είδαν τό φώς τά περισσότερα έργα της και στην πρωτεύουσά της έκδηλώθηκε και έκτιμήθηκε ή παντοειδής πνευματική, κοινωνική και άλλη δράση της Ποιήτριας.

'Αγάπησε λοιπόν και τή Μακεδονική Γή ή Ζιτσαία, και μέσα στα τραγούδια της έκφράζεται και γι' αυτή, ή αγάπη της, με λυρισμό και ήρωϊκή πνοή.

Μά και γενικώτερα, ή ψυχή της, είναι 'Ελληνολάτρισσα.

«Ω γή μου έξυ χιλιάκριβη κι' ή έξυ γλυ-

[κιά μου πέτρα

Χρυσάφι λάμπει επάνω σου τό ταπεινό χορ-

[τάρι

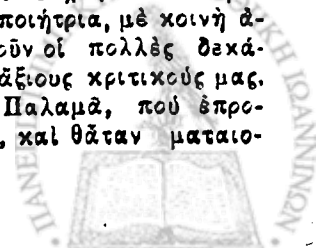
Και ος θωρῶ και ος μετρώ με της καρδιάς

[τά μέτρα

Δέντρο κι' έγώ στο χῶμα σου και ριζιμιό

[λιθάρι».

'Η ποίηση της Χρυσάνθης Ζιτσαίας, είναι ή ζωή της, είναι ή μοίρα της. Σήμερα είναι μία δ.α.εκκριμένη 'Ηπειρώτισσα ποιήτρια, με κοινή άναγνώριση. Γι' αυτό μαρτυρούν οί πολλές δεκάδες κριτικές από τούς πιο αξίους κριτικούς μας, άρχίζοντας από τόν μεγάλο Παλαμά, που έπρολόγισε τό πρώτο της βιβλίο, και θάταν ματαιο-

πονία να τους αναφέρουμε.

Αλλά και ος ακόμα ευρύτερο πνευματικό πεδίο έχει απλωθεί ή αντανάκλαση των τραγουδιών της. Ποιήματά της, έχουν μεταφρασθεί: στα Γαλλικά, Άγγλικά, Τουρκικά, Φλαμανδικά, Αργεντινά και Ιταλικά. Επίσης, και πολλά ποιήματά της έχουν μελοποιηθή. Ακόμα μπορούμε να προσθέσουμε πως έδωσε πολλές διαλέξεις λογοτεχνικού περιεχομένου, και γενικά ή συμμετοχή της στη λογοτεχνική και κοινωνική ζωή της Θεσσαλονίκης έχει έντονη απήχηση, και γι' αυτή, ακόμα, πρέπει να είναι υπερήφανη.

Αλλά και ή «Ηπειρωτική Έστια» είναι υπερήφανη γιατί τή συγκαταλέγει αν μέσα στους πιο επίλεκτους συνεργάτες της και πού είναι αντεπιπέλλον μέλος της, από την αρχή της έκδόσής της μέχρι σήμερα στη Θεσσαλονίκη.

Με τή συμπλήρωση δε τριανταετίας από τον καιρό πού έβγαλε τό πρώτο της βιβλίο, οι πνευματικοί κύκλοι του περιοδικού, τής εύχονται αδιάπτωτη τή συνέχιση τής γόνιμης πνευματικής της δράσης.

«ΗΠΕΙΡΩΤ. ΕΣΤΙΑ»

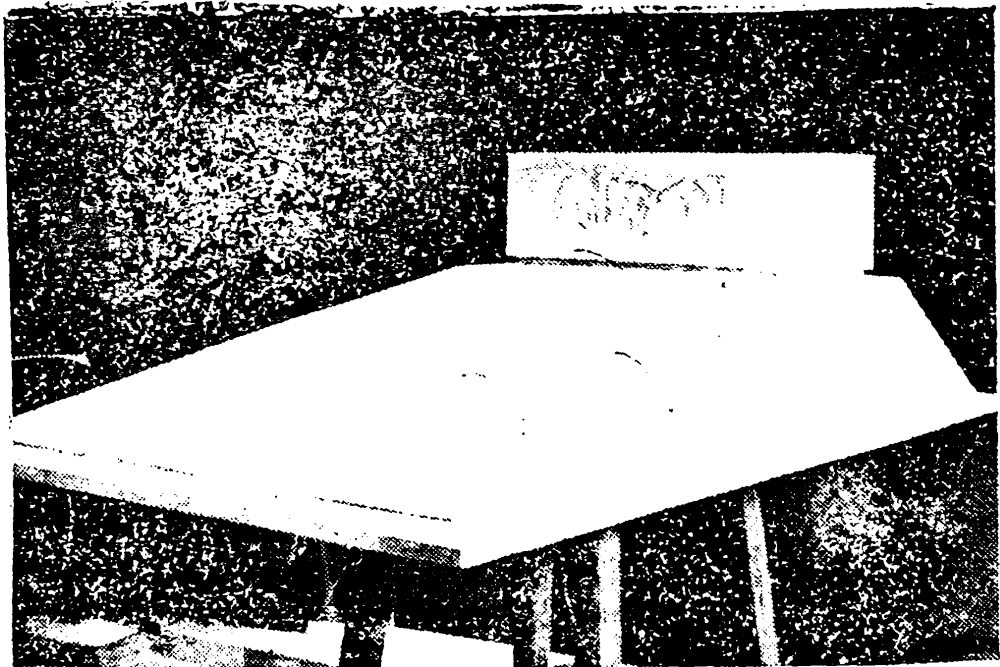
ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ

Αν κρίνουμε απ' τή φωτογραφία του προπλάσματος πού βραβεύθηκε για τό μνημείο στο Μπιζάνι, μπορούμε να υποθέσουμε πως ο καλλιτεχνικός διαγωνισμός δεν δικαιώνει τήν έπιτυχία πού είχε ο πανελλήνιος έρανος για τήν ανέγερσή του. Κατά τήν κρίση μας, ο βραβευθείς καλλιτέχνης κ. Λαμέρας δεν φαίνεται πως είχε άφομοιώσει όσο θα έπρεπε τό θέμα. Στάθηκε μάλλον χωρίς τό αναγκαίο ιστορικό «πάθος» άπέναντι στο συνταρακτικό γεγονός τής άλώσεως και τό κράτησε περισσότερο στην άδρανή του μορφή.

Έτσι, τό πρόπλασμα, παρ' όλη τήν εύλάβεια τής άναθήκης σιγής πού τό δίνει μ' εκείνο τό σχήμα τής λάρνακος, έν τούτοις, στερείται ιδιάζοντος ήθους απ' τή φυσιογνωμία του θέματος. Ο πόλεμος εκείνος είναι συνυφασμένος — ίσως πιο πέρ' κι

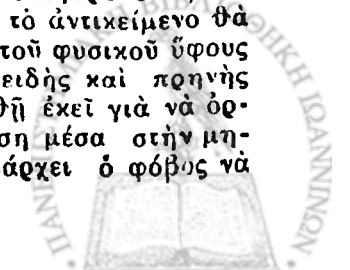
τος, ένώ παράλληλα είναι επίσης άμφίβολο άν και, πέραν αύτου, τό μνημείο τούτο θα καταστή δυνατόν και να προσαρμοσθή οργανικά στο χώρο για τον όποιο προορίζεται. Δεν γ' ωρίζομε βέβαια πόσες φορές, σε πιά έποχή κι' άν ο κ. Λαμέρας έχει κάμει τις άναγκαίες υυτοψίες, προκειμένου να διευθετηση αισθητικά τό πρόβλημα του τοπίου. Όμως, ξεκινώντας πάλι από τις διαστάσεις, τον όγκο και τις έπιφάνειες πού προσφέρονται στο πρόπλασμα, (σχήμα λάρνακος, έπί τής όποίας θα χαραχθούν 7 άνάγλυφες

Τό έργο του κ. Λαμέρα

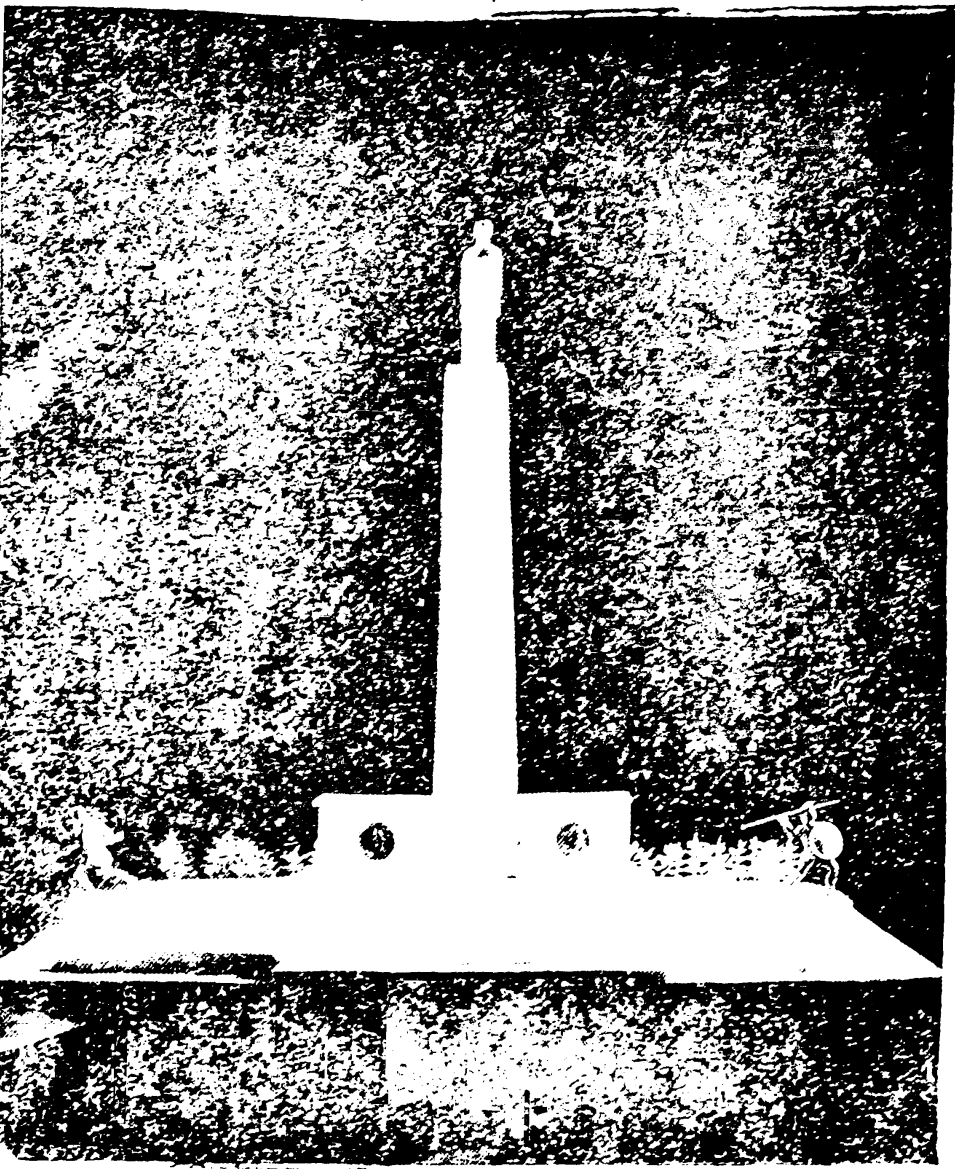
άπ' ό,τι δυνόμαστε ν' άντιληφθούμε—με τή φυσιογνωμία, τήν ήθογραφική μάλιστα, μιας έποχής άπειράχτα έλληνικής. Τό Μπιζάνι, είναι καλύτερα ό,τι κι' ένα δημοτικό μας τραγούδι. Και νομίζω πως ο κ. Λαμέρας έδω δεν ετύχησε ν' άποδώσει άκριβώς αυτά τά στοιχεία—άνεξάρτητα απ' τήν κρίση τής Κριτικής Έπιτροπής, στην προκειμένη περίπτωση άναφερόμαστε όχι στη βράβευση, αλλά μονάχα στο βραβευθέν έργο—. Όποιοδήποτε τό πρόπλασμα δεν φαίνεται να είναι προσγειωμένο στο, χώρο του θέμα-

παραστάσεις, μήκος 12 μ. ύψος, 3,80, πάχος 2 μ... φωτισμός λευκός,) πιστεύομε πως όχι μονάχο θα έξουδετερωθή επικίνδυνα απ' τήν παρουσία τής τραχειάς κλίμακας των όγκων πού περιβάλλουν και πού κυριαρχούν όλόγυρα εκεί, αλλά κι' ακόμα πως αυτό τουτο τό αντικείμενο θα είναι έξω απ' τις άπαιτήσεις του φυσικού ύφους του χώρου του. Διότι ή ταφειδής και πρηγής εκείνη άντληψη πού θα στηθί εκεί για να οργανώσει μιάν νικήτρια άνάταση μέσα στην μητροπολιτική μας ιστορία, ύπάρχει ο φόβος να

βέβαιον—ἀπ' τὴν αὐ-
τὴν ἡλικίαν τῆς δωρικῆς

μέ παράλληλο. Ἡ ἄπλα καὶ ἡ ἡσυχία ζητοῦν
τὴν ἀνάταση τὴν ἐξασπ, γὰρ νὰ ἐναρμονισθῇ

Ἡ ἀπορριφθεὶσα μακετα τοῦ Ἡπαιρώτου γλυπτῶν κ. Π. Βαβέλη γιὰ τὸ
μνημεῖον τοῦ Μπιζανίου (κατακόρυφη 25 μέτρον μέ- ἕως τοῦ ποικίλλεται
ἀπὸ χάλκινα ἀγάλματα. Στὴν κορυφῇ τῆς στήλης ἀρχαϊκὴ φιγούρα) Φαί-
νεται πως ὁ κ. Βαβέλης ἐμελέτησε πολὺ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ χώρου.

πιζανιοῦ.
ονοτονία τοῦ κάμαου

μέ τὴ μονότονη γραμμὴ τῆς πεδιάδας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΣΙΜΑΙΑ
ΝΙΝΩΝ

εὐχὴς Μαρτίου, στή Ζω-
εὐχμία Ἰωαννίνων, πη-
ανηγυρικῆς ἐκδηλώσε-
τῆς πόλεως. Τό γε
μὴ καὶ γιὰ μιὰ εὐρύ-
τοῦ κοινοῦ γιὰ τὸ ἄρ-
διαθέτει τὸ Ἴδρυμα,
εὐ παιδευτικῇ μορφῇ

του—γιὰ τὴν ὁποία δὲν εἶναι εἰδικὸ τὸ παρὸν ση-
μεῖωμα,—καὶ ἡ ἄλλη μὲν μορφοση καὶ προσπάθεια τοῦ
προσφέρεται ἐπικουρικὰ γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τῆς
ἀγωγῆς στὰς σπουδαστὰς, ἀποτελοῦν ἐξ ἴσου ἓνα
σημαντικὸ κεφάλαιο.

Στὴν προκειμένη περίπτωσιν, ὁ ἐορτασμὸς τῆς
Παλιγγενεσίας δὲν περιορίσθηκε στὸ πλαίσιο τῆς
ἐπιτελικῆς δράσεως τῆς Ἀκαδημίας. Ἐγίνε ἀ-
ντικτὰ καὶ γιὰ τὸ κοινόν. Κι' αὐτὸ προσέβησε
στὶς ἐκδηλώσεις αὐτὲς ἓνα καθολικὸ σχεδὸν ἐν-
διαφέρον. Ἐπὶ πλέον, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ἐπίσημη

«πρώτη» μέρα—την όποιαν άλλου βαραίνει κά- ποια άκαμψία τυπικότητας.—τό πρόγραμμα έρρ- τασιμού έπαναλήφθηκε για μιá δλόκληρη έβδομά- δα. Σ' αυτό συνετέλεσαν κυρίως οί σκηνικές πα- ραστάσεις με τόν «Κατοαντώνη» τού Θεοτοκά κι' ή εμφάνιση μιás πρώτης κλάσεως χορωδίας πού διαθέτει σήμερα ή Ζ.Π.Α. και πού για την άξιο- λόγησή της θά χρειάζονταν πιό ειδικό σημείωμα. Για την παράσταση—ή όποια δόθηκε σ' ένα έπι- πεδο πολύ πιό πάνω άπ' τις άξιώσεις των δυνα- τοτήτων της σκηνης ακόμα σ' Ανώτατα έκπαι- δευτικά Ίδρύματα—πέραν της άξιόλογης συμβο- λής όλων των καθηγητών και διδασκάλων, οί ση- μαντικότεροι παράγοντες υπήρξαν ή σκηνική δι- δασκαλία τού κ. Τάκη Σιωμόπουλου κι' ή άρι- στη έκμετάλλευση τού θέματος άπό σκη νογραφικήσ απόψε- ως πού ό κ. Κοζά- κος έδωσε με συνέ πεια πρós την πα- ληά γιανιώτικη φυ- σιογνωμία ή όποια κυριαρχεί στό έργο αυτό τού Θεοτοκά. Ακόμα, έδώ πρέπει να έξαρθή κι' ή τόλ- μη τού κ. Σιωμόπου- λου πού, για να οί- κονομήση κάπως την έκτέλεση τού τερά- σιου αυτού δράμα- τος μέσα στα άνεκτή χρονικά όρια πού έ- πέτρεπε ή σκηνική δυσχέρεια της δομής του (πολλές εικόνες, πληθώρα επεισοδίων κ.λ.) μετέθεσεν έπι- τυχώς ένα μέρος της δράσεως και στόν προσκηνικό χώρο και περιέκοψε μιá δυό σκηνές. Η άδυσώπη-

παραστάσεις παρουσιάσθηκαν—σχεδόν στό σύνο- λό τους—με άξιόλογη φόρμα. Μάλιστα, πολλοί άπ' αυτούς, έδειξαν κι' Ικανότητες, πού συναντά κανείς μόνο σε δόκιμους ήθοποιούς.

Σημαντική υπήρξαν επίσης κι' ή παρούσα της χορωδίας. Αδτή συνιστά πράγματι ένα μεγάλο κεφάλαιο για την Ακαδημία Ίωαννίνων. Κι' έ- γινε και διαρθρώθηκε πάνω σε βίσεις όλότελα κλασικής ύφης άπ' τόν καλλιτέχνη καθηγητή της μουσικής κ. Αρ. Βρέλλη. Στο σημείο τοιού- ή Ζ.Π.Α' μπορούμε να πούμε πως φιλοδοξεϊ να έ- χει τό προβάδιομα ανάμεσα σε όλα τα όμοια Ί- δρύματα της χώρας μας. Περίπου έκατό σπουδα- σται πού την συγκροτούν—σχεδόν τό 1/3 τού συ- νόλου—προπαιδεύτηκαν με προσοχή κι' εθύνη

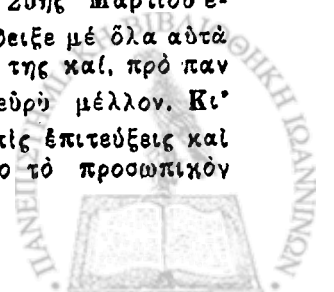
Μιά σκηνή άπό τό δράμα ό «Κατοαντώνης» πού παίχθηκε με λαμπρή έπι- τυχία στις 25 Μαρτίου έ. έ.

πητη αυτή ανάγκη άφησε άδικαίωτο και τό ρό- λο τού Μ. Οικονόμου. Επίσης, ό κ. Τ. Σιωμό- πουλος κατώρθωσε να προσγειώσει στις προθέσεις τού έργου τόσο την άρθρωση, όσο και την μερι- κή δράση των προσώπων.

Γιατί ό κ. Θεοτοκάς, μάλλον ό ίδιος έξω ά- πό τό κλίμα της εποχής έκείνης των Ίωαννίνων, φόρτωσε τό δράμα με ιστορισμό, με ρωμαντικές έκφράσεις και με νεολογισμούς ξένους όλότελα στό ύφος των χρόνων πού αναφέρεται αυτό. Και για τή δημοτική άτμόσφαιρα πού κυριάρχησε στη σκηνή της Ζ.Π.Α., οί σκηνογραφίες υπήρξαν τό ίδιο άξιόλογες. Διότι ό κ. Κοζάκος, ζωγράφος με πλούσια μαθητεία κι' έχοντας διωμένες τις εικό- νες τού τόπου έδώ, έπέτυχε να δώσει αίσθητικά έ- να οικείο στό κείμενο περιβάλλον, άλλού έξαν- τλώνιας και τις τρεις διαστάσεις κι' άλλου κρα- τώντας μιá πρισματική άδρότητα στα ταμπλώ. Ακόμα, κι' οί σπουδασται πού πήραν μέρος στις

κι' ύστερα υπέστησαν μιá έκπληκτικά καρποφό- ρα μουσική άγωγή σε τέσσερες φωνές. Έτσι, και πάνω σε μουσικό κείμενο, ή χορωδία αδτή έξετέ- λεσεν ένα πρόγραμμα ασμάτων πού όχι μονάχα την αίρει στό έπίπεδο των ανώτερων άξιώσεων, αλλά και πού καταπλήσσει για τα μέχρι τώρα δεδομένα της χορωδίας γενικώτερα στόν τόπο μας. Διότι, άπ' την όλη αντίληψή μας για τή χο- ρωδία, είχαμε κι' έχομε πάντοτε κάποιαν επήρεια άπ' τό Ιταλικό ύφος, ένώ ό κ. Αρ. Βρέλλης οί- κοδομεί με προσωπικότητα και πάνω σε βάσεις ά παλλαγμένες άπό μοτίβα.

Έτέλος, με τόν έορτασμό της 25ης Μαρτίου έ- φέτος στα Γιάννινα, ή Ζ.Π.Α. έδειξε με όλα αυτά πως είναι άντάξια της ιστορίας της και, πρό παν- τός, πως έχει ακόμα ένα πιό ευρύ μέλλον. Κι' άντανεκλά φυσικά ή τιμή για τις έπιτεύξεις και πρós την διεύθυνση και πρós όλο τό προσωπικόν

τοῦ Ἀνωτέρου αὐτοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ἰδρύματος
στὴν πόλη μας.

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

※※※※

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Χρυσάνθη Ζιτσαίας: «Τραγούδια
τῆς Γῆς μου» (ποιήματα), Θεσσαλονίκη, 1958.

Ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία, πάντοτε στὴν ἑμορφή
ποιητικῆ της πορείας, μετὴν παραπάνω συλλογὴ
της ξαναδίνει στὴν πικρὴ ἐποχὴ τῶν στίχων μας
ἓνα ἄδολο γέλιο. Ἡ λεπτοκαμωμένη εδγένεια ποὺ
χαρακτηρίζει ὅλη της τὴν ποίησι, συνιστᾷ πάν-
τα τὴν ἀπειραχτὴ φλέβα ποὺ ἐκπηγάει ἀπ' τὴν
καρδιά τοῦ δικοῦ μας τόπου εἰναι τοῦλάχιστο
τὸ πολῦτιμο αὐτὸ ἑλληνικὸ γαλάζιο καθαρὸ
οἶμα, ποὺ ἡ ἀειθαλὴς ποιήτρια ποτίζει μὲ αὐτὸ
τὰ γωνιώδη καὶ πικρόχολα γράμματα τῆς ἐπο-
χῆς μας. Γι' αὐτὸ κι' ἡ θέση της ἀνάμεσα στίς
ποιητριάς μας εἶναι ξεχωριστή. Πρᾶγμα ποὺ ἤδη
εἶναι γεγονός.

Στὰ «Τραγούδια τῆς Γῆς μου», ἡ Κα Χρυ-
σάνθη Ζιτσαία ἐμφανίζει τὴν ὄριμη ὄψη τῆς
ποιήσεώς της. Ἀκόμα ἐδῶ μᾶς ἀποκαλύπτει
μιὰν ἄρτια πλέον δυνατότητα καὶ στὸν ἐλεύ-
θερο στίχο καθὼς καὶ μιὰ τολμηρότατη ἐπιτυ-
χία της στὴ μορφή τῶν «μοντέρνων» μέτρων.
Ἔτσι, τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς χωρί-
ζονται κάπως εὐδιάκριτα στὸν παραδοσιακὸ καὶ
στὸν «επαναστατικὸ» τομέα. Καὶ κατὰ τὴ γνώμη
μας, ἡ ἐλεύθερη ποίηση τῆς Ζιτσαίας ὑπερέχει
ἀσύγκριτα. Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν ποιήτρια, ψυχὴ
εὐαίσθητη καὶ πνεῦμα καταπληκτικὰ εἰλικρινὲς
καθὼς εἶναι, στὸν εὐρὸ τοῦτο χῶρο ὅπου δὲν προ-
τίσσονται οἱ δεσμεύσεις τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς,
ἔχει ὅλη τὴν εὐχέρεια ν' ἀναπτυχθῆ χωρὶς καμ-
μιὰ παραχώρησι στὴν πεμπτοσύνη τοῦ θυμι-
κοῦ της. Γι' αὐτὸ, ἐδῶ ἡ ποίησι τῆς Ζιτσαίας
κρατᾷ κι' ὀλόκληρη τὴν πικρὴ γεύση ποὺ δια-
χύνουν σήμερα τὰ παγκόσμια Γράμματα. Συνο-
ρεύει πιδ εὐνολα. Κι' ὕστερα, ἡ Ἡπειρώτισσα
αὐτὴ πνοὴ στὴ Μακεδονία, ἔχει τὴν πληρότητα
ἀπὸ μιὰν ὀλόκληρη πνευματικὴ ἀγωγή ποὺ κα-
λύπτει τὴ ζωὴ καὶ τὴ γενεὰ τοῦ 40 κι' ὡς τὰ
μεταπολεμικά μας χρόνια. Κι' ὅλη τὴν ἐπίπτω-
σι ἀπ' τίς θύελλες καὶ τίς ὑφέσεις ποὺ χωρί-

ζουν τοὺς δύο κόσμους οἱ ὅποιοι περιβάλλουν
τώρα τὴν ὑπαρξί μας, ἡ Ζιτσαία τὴν ἀξιοποίησε
στὴν μορφή τῆς δικῆς της ψυχῆς. Γι' αὐτὸ καὶ
τὰ ποιήματά της ἔχουν, μέσα στὸ πεντακάθαρο
κλίμα τους, καὶ κάποιες ἀναπάντεχες δυνατότες
συγκινήσεις ποὺ θυμίζουν τοὺς ἀνέγγιχτους παλ-
μοὺς τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Ἰδιαίτερον,
στὶς περιπτώσεις ὅπου ἡ ποιήτρια κάνει κάποιον
ἀφαίρεσι στὴ συγκρότησι τῶν εἰκόνων, οἱ στί-
χοι της παίρνουν αὐτῶματα μιὰν ἀστραφτερὴ
μαγεία, διότι τὸ λεκτικὸ ὕλικὸ τῆς ποιήτριας εἶ-
ναι γνήσιο καὶ δουλεμένο μέχρι τὴν παντοδυνα-
μία τῆς ἀπλότητος.

Ἔφυγες μ' ἓνα ὄραμα στὴν ψυχὴ
καὶ μιὰ πληγὴ—ματωμένο λῆς ρόδο—στὴν
[καρδιά σου
ἔπειτι πήραμε ἀπὸ σένα μηνύματα
μ' ἓνα σύννεφο μαῦρο.

Ἡ μνήμη σου στὸν καθρέφτη τῆς μέρας
ἔμεινε σὰν μιὰ ματωμένη φωτογραφία
στὸ σεῖθος κάποιου σκοτωμένου στρατιώτη.

Ἡ σφριγηλότητα ποὺ ἀνθίζει σ' ὅλα τὰ ποι-
ήματα τῆς Ζιτσαίας, στὰ ἐλεύθερα μέτρα μεταρ-
σιώνεται ὡς τὴν καθαρὴ αἰσθητικὴ δικαίωσι
της. Κι' ἔχει ἀκόμα τὸ προνόμιο νὰ εἶναι χωρὶς
«παραγεμισματα», χωρὶς τὴ δυσκολία τῆς πάλης
γιὰ τὴν «ἐξέυρεσι» τῶν ποιητικῶν ἐκφράσεων.
Καθάρια, οἰκεία καὶ αὐτόνομη αἰσθητικὰ ποίη-
σι, ἐκφρασμένη μὲ ἀνεσι ποὺ φανερώνει καὶ τὴν
πολύχρονη μαθητεία τῆς ποιήτριας σ' αὐτὸ τὸ
ἀληθινὸν ὄνειρο ποὺ λέγεται ποίησι.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

※※※

ΑΒΛΕΨΙΣ

Στὸ προηγούμενὸ σημείωμα, (σελ. 136—141).

Στὴ σελ. 137, ἀπαλείφονται οἱ στίχοι 8—9 στὴ
σελ. 137 στὸ σχετ. στίχο διάβαζε—εἰσιουαλιζιῆς.
στὴ σελ. 138 στὸ σχετ. στίχο, γισσοροποῦ ὕλος,
στὴ σελ. 139 στὸ σχετ. στίχο, διόβαζε (δεμοατά-
δης), στὴ σελ. 140 στὸ σχετ. στίχο, διάβαζε καπο-
τᾶς (ἀντι καπιλάς), στὴ 140 στὸ σχετ. στίχο, διά-
βαζε κινιῆστρα—ἡστρις.

Διόρθωσις

Σελ. 203: Στὸ σημείωμα «οἱ Γουνδατοὶ καὶ ἡ
ἐπανάστασις τῶν Γραμμενοχωριῶν τὸ 1421» νὰ
διορθωθῆ ἡ χρονολογία σὲ 1821.

Διευθύνσεις συμφώνως τῷ Νόμῳ

Ἐκδόται: Μιχαὴλ Μάνος—Δημοσθ. Κόκκινος, Περιβόλος Ἀρχιμανδρεῖου ἀρ. 16
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Σπυρίδων Εὐαγ. Ξενοῦς, Ἁγίας Θεοδώρας ἀρ. 6

